UČITEĽSKÉ NOVINY

11/2013, 31. január 2013 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Zážitok psychológa...

Aké máme životné ciele? Čo všetko by sme chceli? Čo všetko máme? Čo nemáme, či azda, čo závidíme alebo túžime mať? Často to nie je spojené s ničím iným ako s motivačným vnútrom človeka. Koľko z toho si uvedomujeme a koľko z toho potláčame? Nechceme alebo nevieme si uvedomiť, že aj to by bolo pre nás prínosné, potrebné, užitočné, ale nevieme to riešiť. Takto sme sa to naučili, keď sme boli malé deti. V dospelosti si to často nepriznávame.

Aj psychológia hovorí, že detské problémy, problémy mladých sa už v dospelosti neobjavujú. Objavujú, ale v celkom inej podobe.

A keď som sa zamýšľal nad tým, prečo k nám mladí ľudia chodia, a to nielen za psychológom, ale aj za ľuďmi pracujúcimi v pomáhajúcich profesiách, kdesi sa mi objavilo, že je to túžba dozvedieť sa nielen to, čo neviem riešiť, ale aj to, čo nechcem riešiť, ale potrebujem či musím to riešiť. Čiže, vlastne to chcem riešiť. Až nakoniec zistím, že od všetkých svojich vzťahov či aj výkonov v oblasti múdrosti, v oblasti majetku dospievam do svojich citov, ktoré smerujú cez všetky ťažko popísané diaľky k sebe samému.

Často sa nedokážeme vyrovnať so svojimi citmi, nedokážeme priznať nenávisť alebo niektoré iné negatívne emócie, lebo sa domnievame, že by sme mali byť povznesení nad takýmito svojimi pohnútkami.

Ako to môžem zo svojej psychologickej praxe povedať? Skôr ako prianie, skôr ako túžbu odborníka – nikdy nie je nebezpečné poznať svoje vnútro, svoje najhlbšie túžby, svoje potreby, ale aj strachy či obavy. Naopak, je veľmi nerozumné až nebezpečné odmietať ich poznanie. A čo je teda dôležité? Nikdy, v žiadnom veku sa nebrániť poznaniu seba samého v konfrontácii s inými ľuďmi, a je jedno, či sú blízki, či sú vzdialení, či sú múdri, alebo tí druhí, či sú odborníci z tej-ktorej oblasti, alebo to sú ľudia, ktorí uznávajú bežný konzum, pretože len to nám dáva cestu napredovať, a nie sa uzatvárať pred svetom, pretože ten je svetom každého jedného z nás.

Často sa bojíme len preto, lebo vnútorný svet je veľmi súkromný. To značí vedieť nezatvárať všetky svoje zmysly, ale ani všetok svoj um pred konfrontáciou s našimi citmi, emóciami – neznamená to však, že im máme podľahnúť.

Aj mladí ľudia často potrebujú poradiť, najmä v medziľudských vzťahoch. Často je veľmi vážnym problémom „regulácia" blízkosti vzťahu učiteľ – žiak, od neosobného až po vzťah „matky či otca". Tieto vzťahy je veľmi ťažko od seba oddeliť a len vo vzájomnej harmónii môžu viesť k úspešnému zvládnutiu problémových situácií jedinca, a to nielen v škole.

PhDr. Jozef IHNACÍK, PhD., psychológ, riaditeľ Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie Košice

Viaceré z odporúčaní OECD má už rezort školstva rozpracované, napríklad prípravu duálneho systému odborného vzdelávania. ***Foto Ján SÚKUP***

Potrebujeme vyššiu efektívnosť školstva

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) vo svojej správe, ktorá hodnotí aktuálny stav ekonomiky Slovenska za rok 2012, venovala osobitnú pozornosť aj oblasti školstva, pre ktorú ponúka viaceré odporúčania. Tie by mali prispieť k zlepšeniu výsledkov v školstve nákladovo efektívnym spôsobom.

OECD odporúča zvýšiť mzdové ohodnotenie učiteľov súčasne so zavedením štrukturálnych opatrení, ktoré by zlepšili efektívnosť systému, akými sú optimalizácia siete škôl, zvyšovanie kapacity tried či zavedenie výkonnostnej zložky platu učiteľov. Rezervy vidí správa vo využívaní dostupných hodnotení pri identifikácii nefunkčných škôl a, naopak, škôl, ktoré by mohli slúžiť ako príklady dobrej praxe. Financovanie škôl by sa malo prispôsobiť miestnym potrebám s poskytnutím väčšej miery autonómie. Správa taktiež odporúča odstrániť výhody pre osemročné gymnáziá a posilňovať proces integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do štandardného systému.

Slovensko by malo podľa OECD zvýšiť podporu znevýhodnených žiakov zo sociálne slabšieho prostredia vrátane rómskych žiakov a stimulovať zapojenosť detí z tohto prostredia do systému predškolskej výchovy.

Správa takisto odporúča zamerať sa na otázku získania odbornej praxe počas štúdia a odborného vzdelávania prostredníctvom vytvorenia právneho rámca na duálny systém učňovského vzdelávania.

Viaceré z odporúčaní OECD má už rezort školstva rozpracované (príprava duálneho systému odborného vzdelávania, zrovnoprávnenie osemročných gymnázií a základných škôl), o ďalších sa začína diskutovať (optimalizácia siete škôl). Zvýšenie tarifných platov učiteľov o 5 percent sa realizovalo k 1. januáru 2013.

(ms)

Bezpečnosť práce v školských chemických laboratóriách

(Tretia časť rozhovoru o 2. sérii multimediálnych CD)

Národný projekt *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov* prispeje k bezpečnosti práce v školských chemických laboratóriách. Vďaka projektu vznikla 2. séria multimediálnych vzdelávacích CD – interaktívna pomôcka pre učiteľov chémie v základných školách (ZŠ), v stredných odborných školách (SOŠ) a gymnáziách (GYM). S odborníkom na chémiu liečiv a prácu s nebezpečnými chemickými faktormi Mikulášom Bartalom sme sa už v Učiteľských novinách venovali mnohým otázkam súvisiacim s témou. Vo veľkej skupine škôl už v chemických skladoch roztriedili chemikálie, vyradili tie, ktoré nemohli byť používané alebo boli po exspirácii, a zaviedli aj systém pohybu chemických látok. Niektoré školy už majú k dispozícii prevádzkový poriadok na prácu s nebezpečnými chemickými látkami, pedagógovia absolvovali semináre na tému nebezpečné látky, časť učiteľov dokonca aj praktické laboratórne cvičenia v SOŠ chemickej vo Vlčom hrdle v Bratislave. Vďaka tejto informačnej kampani už minimálne v 550 školách na Slovensku nepracujú s karcinogénnymi a mutagénnymi látkami, ktoré sú absolútne zakázané. V ZŠ, SOŠ, ako aj v GYM jednoznačne zredukovali množstvo toxických látok alebo ich úplne vynechali z vyučovacieho procesu a čoskoro budú mať k dispozícii aj interaktívnu pomôcku – multimediálne CD, ktoré bude riešiť bezpečnosť práce v školských chemických laboratóriách. S Mikulášom Bartalom uzatvárame tému v tretej časti rozhovoru na tému bezpečnosť práce s chemickými látkami v školských laboratóriách.

Pán Bartal, povedzme si o predpisoch a normách, ktoré hovoria, aké požiadavky má spĺňať chemické laboratórium v jednotlivých školách. Bez čoho nemôže pedagóg pracovať v chemickom laboratóriu?

Rozhodujúci je tematický výchovno-vzdelávací plán, ktorého súčasťou je i zoznam laboratórnych prác, na ktorých sa budú podieľať s učiteľom chémie aj žiaci. Je prirodzené, že každé chemické laboratórium by malo mať vypracované postupy, v ktorých je uvedený aj zoznam použitých chemikálií. Podľa toho, aké laboratórne cvičenia sú v tematickom výchovno-vzdelávacom pláne, zriaďuje škola svoje chemické laboratórium.

Môžeme uviesť konkrétny príklad?

Napríklad so síranom meďnatým, ako s látkou zdraviu škodlivou, môžete pracovať aj v bežnej učebni, nemusíte mať k dispozícii ani laboratórium. Spomínaná chemická látka nie je ani prchavá, ani toxická, pedagóg potrebuje na praktickú hodinu vyučovania jednu tácku, jeden demonštračný stôl, kde urobí pokus, nie je to žiadny problém.

(pokračovanie rozhovoru na strane 3)

Poslanie a všeobecné ciele manažérstva kvality v modernom systéme výučby

Strany 4 – 5

Jediná škola na svete, kde učia sokoliarstvo

Strany 6 – 7

Ako prispieť k šťastiu dieťaťa

Strana 7

Mediálna výchova v pohybe

Rozhovor s PhDr. Natašou Slavíkovou, členkou pracovnej skupiny Európskej komisie pre mediálnu gramotnosť

Strany 9 – 10

Koordinátor prevencie – pomocník pri výchove a vzdelávaní žiakov s poruchami správania

Dokument

Strany 28 – 32

PROJEKT

Škola – nástroj čitateľskej gramotnosti

Na pôde školy sa čoraz intenzívnejšie hľadajú nové metódy a formy čítania s porozumením. V poslednom období zaznamenávajú metodicko-pedagogické centrá zvýšený záujem učiteľov o **vzdelávacie programy zamerané na nové techniky čítania** a rôzne podporné a motivačné nástroje, ktoré zefektívňujú proces rozvoja čitateľskej gramotnosti na hodinách materinského jazyka a literatúry. Na podporu čítania s porozumením bolo vypracovaných viacero efektívnych postupov nielen na úrovni priamo riadených organizácií Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, ale aj na neštátnej úrovni, v prostredí mimovládnych organizácií. V januári bude na Slovensku spustený **„knižný" projekt a jednoduchý návod, ako zlepšovať čitateľskú gramotnosť žiakov a študentov**. V rámci neho môžu učitelia pre svoje triedy zadarmo získať súčasnú detskú literatúru, a vytvoriť tak čítacie kútiky. Cieľom je, aby učitelia podnecovali záujem detí o knihy predčítavaním z nich. Čítanie deťom a ich vlastné čítanie zlepší ich vyjadrovacie schopnosti, tvorivosť, čítanie s porozumením a uvažovanie v súvislostiach. Zároveň utuží trend čítania ako pozitívny fenomén na zvýšenie potenciálu budúcich generácií na kvalitnejšie vzdelanie a zamestnanie sa. **Ďalšie informácie získate od projektovej manažérky Zuzany Suchovej na zuzana@dakujeme.sk.** **(do)**

O ČOM PÍŠU

Februárový Vychovávateľ

- Nezamestnanosť – neželaný fenomén, ktorý nešetrí ani mladých ľudí
- Ideový základ inkluzívnej pedagogiky
- Tvorivo-humanistická výchova v komparácii s tradičným školstvom
- Význam športu (aj pre hendikepovaných)
- Voľný čas ako významný faktor prevencie sociálnopatologických javov
- Prevencia sexuálneho zneužívania a sexualizovaného násilia na deťoch
- Kriminalita mladistvých a jej príčiny – 2. časť **(do)**

Štátny inštitút odborného vzdelávania ako priamo riadená organizácia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR hľadá na typovú pozíciu

odborníka pre konzervatóriá.

Podmienkou prijatia je ukončená vysoká škola príslušného zamerania, doplnkové pedagogické štúdium a minimálne 5-ročná pedagogická prax.

Svoje žiadosti adresujte v termíne do **15. februára 2013** na adresu:
Štátny inštitút odborného vzdelávania
sekretariát riaditeľa
Bellova 54/A, 833 63 Bratislava.
Na obálku uveďte **„Výberové konanie".**

Dušan Čaplovič prijal maďarského ministra pre ľudské zdroje

NÁVŠTEVA

Minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Dušan Čaplovič prijal 24. januára 2013 na pôde ministerstva maďarskú delegáciu vedenú ministrom pre ľudské zdroje Zoltánom Balogom.

Na spoločnom rokovaní venovali ministri pozornosť vzdelávaniu slovenskej národnostnej menšiny v Maďarsku, ako aj maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku. Spoločnou témou bola aj optimalizácia a reštrukturalizácia školskej siete či systémové zmeny realizované v oboch krajinách. Pozornosť venovali aj konkrétnym krokom pripravovaným v najbližšom období v oblasti vysokého školstva vrátane podpory skvalitnenia

výučby na Univerzite J. Selyeho v Komárne. Hovorili taktiež o podpore slovenských škôl v Slovenskom Komlóši i Békešskej Čabe, ako aj o vyučovaní slovenského jazyka v Maďarsku.

Minister Dušan Čaplovič pozval pri tejto príležitosti maďarského ministra Zoltána Baloga opätovne na Slovensko, a to na pripravovanú medzinárodnú konferenciu venovanú duálnemu systému vzdelávania v oblasti stredného odborného školstva.

Rezortní kolegovia vyjadrili spoločný záujem navzájom sa informovať a podporovať v spoločných otázkach. „Žijeme v strednej Európe a zdedili sme rovnaké problémy školstva po dvadsiatich rokoch ich neriešenia. Myslím si, že poznatky zo susedného Maďarska budú v niektorých oblastiach pre náš rezort inšpiratívne," uviedol po rokovaní minister Dušan Čaplovič.

(ms)

Europrojekty menia naše školy

ASFEU

Moderná škola, brána k modernému vzdelávaniu či inovácie v školskom vzdelávacom systéme sa najčastejšie skloňujú pri aktivitách projektov realizovaných z operačného programu Vzdelávanie (OPV), opatrenia Premena tradičnej školy na modernú. **V rámci aktuálnej výzvy z OPV môžu stredné školy mimo Bratislavského kraja do polovice februára predkladať Agentúre Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ (ASFEU) žiadosti o nenávratný finančný príspevok.** V najbližšom období túto príležitosť dostanú aj školy z Bratislavského kraja. Za obe opatrenia, ktoré sa týkajú základných a stredných škôl na celom území Slovenska, vyhlásila ASFEU doteraz 11 výziev.

Pomocou finančných prostriedkov získaných zo štrukturálnych fondov EÚ sa na mnohých školách uskutočnila obsahová prestavba vzdelávania, zmodernizovala sa výučba nových predmetov, ktorá je pre žiakov atraktívnejšia, ďalšie vzdelávanie sa týkalo aj pedagogických zamestnancov. Popri materiálnej obnove vybavenia škôl projekty prispievajú aj k skvalitňovaniu manažmentu škôl a následne aj výstupov vzdelávania pre potreby trhu práce vo vedomostnej spoločnosti.

V tomto čísle sa v našej sérii článkov dočítate o úspešne realizovaných projektoch škôl mimo Bratislavského kraja. Projekty, ktoré sú finančne podporené zo štrukturálnych fondov EÚ, sú dôkazom, ako sa z (ne)tradičných škôl stali moderné.

Mediálna gramotnosť vo výchovno-vzdelávacom procese a v školskej internetovej komunikácii

Súkromná stredná umelecká škola filmová v Košiciach, ktorá získala nenávratný

Agentúra Ministerstva školstva SR pre štrukturálne fondy EÚ

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

finančný príspevok vo výške 224-tisíc eur, začala realizáciu projektu v septembri 2010. Zamerala ho na audiovíziu, inováciu didaktických prostriedkov, formy a metódy vzdelávania v odborných a umeleckých predmetoch. Súčasťou aktivít projektu bolo napríklad vytvorenie školského vzdelávacieho programu *Mediálna a audiovizuálna tvorba*, tvorba krátkych edukačných filmov, ktoré sú neoceniteľnou didaktickou pomôckou pre žiakov filmovej školy pri výučbe audiovizuálnych odborných predmetov, tvorba odborných učebných textov na päť audiovizuálnych a umeleckých predmetov a výučbových DVD.

Po ukončení projektu roku 2012 majú absolventi viaceré predpoklady kvalifikovaných odborníkov schopných zvládnuť nároky vedomostnej spoločnosti.

Stroj melie inak

Levická Stredná priemyselná škola vytvorila svoj projekt za viac ako 418-tisíc eur na potrebe inovácie odborov mechatronika, elektrotechnika a technické a informatické služby so zameraním na strojárstvo. Od októbra 2010 sa v priebehu dva a polročnej realizácie podarilo vytvoriť laboratórium priemyselnej informatiky – jedinečné svojho druhu na Slovensku, ktoré je vybavené najnovšími názornými učebnými pomôckami, didakticky vhodnými prvkami a zariadeniami na vyučovanie pneumatických, hydraulických sústav, zložitejších mechatronických sústav riadených PLC automatom a robotizovaného pracoviska. Pedagogickí zamestnanci školy v odboroch mechatronika, elektrotechnika a technické a informatické služby so zameraním na strojárstvo vytvorili interaktívne učebné materiály – materiály na interaktívnu tabuľu, podklady pre flash animácie a videosekvencie a testové otázky na portáli. Jednoznačným úspešným výstupom projektu je víťazstvo študentov školy v celoštátnom kole súťaže Mladý mechatronik v Košiciach, kde študenti aplikovali výsledky projektu.

Úspešné projekty, ktoré už teraz menia vzdelávanie, vám radi predstavíme aj v ďalších vydaniach Učiteľských novín. ASFEU privíta vaše spontánne informácie o výsledkoch a úspechoch projektov realizovaných z operačného programu Vzdelávanie, ktoré sa vám podarilo dosiahnuť a o ktoré sa vaša škola chce podeliť, prostredníctvom opv@asfeu.sk.

Odbor informovania a publicity
www.asfeu.sk

VÝSTAVA

Príbeh o slovanských vierozvestcoch

V Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Sobote otvorili výstavu s názvom *Posvätný odkaz – Cyril a Metod v slovenskom výtvarnom umení*. Výstava bola po prvý raz sprístupnená na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre v októbri 2012. Ide o významný spoločný projekt Klubu výtvarných umelcov a teoretikov a Výtvarného odboru Matice slovenskej k 1 150. výročiu príchodu sv. Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy.

Výstava prezentuje vzácne diela a ich autorov, ktorí rozvíjali cyrilo-metodské tradície v slovenskom výtvarnom umení. Konkrétne sochárov Tibora Bártfaya, Jána Kulicha, Stanislava Mikuša, Kláru Patakiovú, Mariána Polonského, pedagóga a výtvarníka Ľubomíra Bereša a víťaza súťaže na pomník svätcov Cyrila, Metoda a Gorazda v Bratislave Antona Gábrika. Návštevníci môžu uvidieť aj práce maliara Stanislava Harangozóa, Ľuba Zelinu, Zuzany Hložníkovej či Evy Trizuljakovej. Ide o reprezentatívny výstavný celok a dlhodobý výstavný projekt na Slovensku a v zahraničí, pričom jeho završenie sa uskutoční v Košiciach. Výstavu, rozprávajúcu príbeh slovanských vierozvestcov, si môžu návštevníci v priestoroch Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote pozrieť do 28. februára. **(do)**

POZVÁNKA

Prvá národná konferencia učiteľov chémie

Pozývame vás na konferenciu, ktorá sa bude konať dňa 1. februára 2013 na Katedre chémie Fakulty prírodných vied UMB v Banskej Bystrici. Jej cieľom je prezentácia inovatívnych trendov a koncepčných zámerov vo vyučovaní, najmä v predmete chémia na všetkých typoch škôl.

Prihlášku, podrobný rozpis programu a ďalšie informácie o konferencii nájdete na stránke www.zuch.sk. **(do)**

UČITEĽSKÉ NOVINY
Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania.
Adresa vydavateľa: Bellova 54/a,
833 63 Bratislava, IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo@pomichal.sk
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Fotoreportér: PhDr. Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk

Design: Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava

Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.

Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 31. 1. 2013.

EV 2461/08

V Európskom parlamente

EXKURZIA

Snahou vyučujúcich občianskej náuky je priblížiť žiakom aj činnosť európskych inštitúcií, prácu europoslancov. Preto sme s potešením prijali správu, že naša škola – Gymnázium Andreja Sládkoviča v Krupine – bola vybraná na návštevu Európskeho parlamentu (EP) v Štrasburgu 12. decembra 2012.
Program návštevy zahŕňal tri časti:

- brífing o práci a úlohe EP,
- diskusiu s poslancom EP Eduardom Kukanom,
- návštevu rokovacej sály.

V parlamente nás privítal pracovník oddelenia návštev Martin Bukna, ktorý zaujímavou formou priblížil žiakom význam, organizačnú štruktúru a činnosť európskych inštitúcií. Počas prednášky sme na obrazovke mohli sledovať aj priame výstupy európskych poslancov v rokovacej sále, okrem iných aj našich zástupcov pánov Kukana a Zalu. Veľmi sme ocenili diskusiu s poslancom EP Eduardom Kukanom, ktorý prišiel medzi nás a odpovedal na zvedavé otázky žiakov. Zaujímal ich jeho názor na súčasnú politickú situáciu na Slovensku, ale aj vojnové konflikty vo svete, či môže tieto udalosti ovplyvniť EP. Po bezprostrednej a zaujímavej besede sme navštívili rokovaciu sálu, kde sme sledovali vystúpenia európskych poslancov na tému dodržiavanie ľudských práv v Rusku.
Naša návšteva bola sponzorovaná Európskym parlamentom, za čo sa chceme poďakovať všetkým, ktorí nám ju umožnili. Vďaka tejto exkurzii žiaci získali informácie o Európskej únii, ktoré v učebniciach absentujú.

Mgr. Elena ILLANITZOVÁ
Foto archív školy

Bezpečnosť práce v školských...

(dokončenie rozhovoru zo strany 1)

Samozrejmosťou je čistota pracoviska, základné hygienické predpisy a používanie ochranných pomôcok. Ak chce však pedagóg pracovať na hodine chémie s kyselinou chlorovodíkovou, ktorá patrí k prchavým kyselinám, musí už používať okrem základných ochranných prostriedkov, ako sú ochranné okuliare, ochranné rukavice, ochranný plášť (ten je základným prvkom ochrany), aj technické prvky ochrany, ako je laboratórny digestor, lebo výpary kyseliny chlorovodíkovej môžu poškodiť dýchací aparát žiaka. Je tu nebezpečenstvo ohrozenia zdravia, nehovoriac o tom, že s koncentrovanými kyselinami by žiaci nemali pracovať. V tomto prípade teda musí byť praktické vyučovanie realizované v chemickom laboratóriu. Uvediem ešte jeden konkrétny prípad a na pomoc si zoberiem kyselinu sírovú. Táto chemická látka je síce silná žieravina, ale nie je prchavá, takže v tomto prípade nie je potrebný laboratórny digestor. Zriedené roztoky musí pripraviť pedagóg, maloletí žiaci nemôžu pracovať s 96-% kyselinou sírovou.

V súvislosti s národným projektom *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*, v rámci ktorého si učitelia v jednotlivých školách vytvárajú nový školský vzdelávací program, vzniklo aj multimediálne CD pre učiteľov chémie. Ako ste preniesli všetky informácie, ktoré pedagógovia v rámci vzdelávania dostali, do tejto interaktívnej pomôcky?

Pedagogicko-organizačné pokyny predpisujú pre učiteľov chémie aj pre ZŠ, SOŠ a GYM rôzne aktivity, ktoré by mali byť vo výchovno-vzdelávacom procese samozrejmosťou. Na poprednom mieste medzi nimi je bezpečnosť, čiže bezpečná a ekologická práca s chemickými látkami na pracoviskách škôl. Praktická časť každého predmetu, samozrejme, aj chémie, je podporovaná týmito pokynmi, a to na úrovni premeny prístupu k chemikáliám na ekonomickejší, ekologickejší a bezpečnejší spôsob. Naším cieľom je, aby laboratóriá nezanikali, aby žiaci v rámci vyučovania chémie nedostávali len teoretické vedomosti, ale naopak, aby praktická časť výučby bola čím zaujímavejšia a aby v jej rámci žiaci aj učitelia pracovali v bezpečných laboratóriách. V tomto procese je kľúčové, aby mali pedagógovia k dispozícii spomínanú interaktívnu pomôcku.
Učiteľ otvorí konkrétny program a objaví sa interaktívne laboratórium. Je zariadené do bodky tak, ako určujú normy, predpisy. Štandardom je laboratórny digestor, laboratórny špeciálny stôl, projektor, počítač... Čiže už tu vidí každý učiteľ, čo všetko patrí do laboratória. Multimediálna pomôcka priestorovou dispozíciou uvádza približne také laboratórium, ktoré je aj reálne v našich školách, samozrejme, nehovorím úplne globálne. Inými slovami, multimediálne CD napríklad pre ZŠ nepredstavuje laboratórium, ktoré sa skladá z troch miestností, ale iba z jednej. Na interaktívnej pomôcke sú iba prvky, ktoré sú opodstatnené. V našom interaktívnom laboratóriu sú zakomponované napríklad ochranné prvky a iné pomôcky, zaujímavosti, navyše všetky sú aktívne na klikanie. Ak teda učiteľ klikne napríklad na knižku položenú na demonštračnom stole s nápisom *Prevádzkový poriadok*, otvorí sa prevádzkový poriadok, ktorý si učiteľ môže vytlačiť alebo uložiť ako pomôcku do svojho počítača. Doplní si len údaje potrebné pre školu, v ktorej vyučuje chémiu, takisto posudok o riziku a má hotový prevádzkový poriadok pre svoje laboratórium. Na CD nájde každý pedagóg aj rôzne návody na jednoduché pokusy, laboratórne práce. Dostane tak ďalšie nápady, ktoré môže využiť pri praktických laboratórnych cvičeniach.

Dnes je veľmi moderné projektové vyučovanie. Mysleli ste v rámci bezpečnej výučby chémie v ZŠ, SOŠ a GYM aj na tento fakt?

Áno, na multimediálnom CD sú rôzne nápady na projekty, ako aj ukážky z už realizovaných projektov. Nevynechal som ani nové nápady, ktoré by mohli školy v budúcnosti realizovať, aby žiaci boli čo najlepšie zapojení do aktívneho procesu v rámci praktickej výučby, aby sa mohli realizovať aj v mimoškolskej činnosti. Samostatnú miestnosť na CD tvorí kabinet učiteľa, tam sú všetky dokumenty, ktoré musí učiteľ chémie viesť, napríklad pri mimoriadnych projektových cvičeniach. Pouvažujme chvíľku nad tým, ktorý učiteľ má najnebezpečnejšie učebné pomôcky. Jednoznačne je to učiteľ chémie... Kým na iných hodinách sa používajú knihy, pravítko, ceruzky, počítače a atlas, učiteľ chémie má v rukách často veľmi nebezpečné chemické látky, ktoré môžu negatívne ovplyvniť zdravie, ba dokonca ohroziť život. Aj preto je právna úprava v tejto oblasti veľmi prísna. Verím však, že táto – podľa niektorých až prehnaná – prísnosť je opodstatnená.

Multimediálne CD obsahuje aj informácie o odpadoch – o separovanom zbere, ktorý by mal byť samozrejmosťou aj v školskom laboratóriu. Nájdu na ňom pedagógovia aj informácie o tom, ktoré chemikálie môžeme likvidovať bežným spôsobom, ktoré musíme zhromažďovať v špeciálnych nádobách a následne ich odovzdať na zneškodnenie špecializovaným firmám?

Táto interaktívna pomôcka obsahuje rôzne zaujímavosti. Napríklad albumy fotografií, kde si učiteľ môže pozrieť, ako vyzerajú školské laboratóriá na iných školách, možno tak získať nové nápady, inšpirovať sa v rámci finančných možností konkrétnej školy. Nechýbajú už spomínané pokusy, a nielen v teoretickej rovine. CD obsahuje aj hotové školenia, krátke prezentácie, keďže každý učiteľ chémie musí byť raz za rok preškolený. Musí dostať relevantné informácie o nebezpečenstvách chemických látok, s ktorými pracuje. A navyše, vďaka tejto interaktívnej pomôcke vyškolený učiteľ môže školiť aj svojich žiakov, stačí realizovať jednu hodinu v učebni informatiky. Každý žiak môže byť pred vstupom do laboratória oboznámený s bezpečnostnými predpismi pri práci v chemickom laboratóriu. Táto časť multimediálneho CD obsahuje tri krátke prednášky, čiže pedagóg nemusí pripravovať samostatné prednášky, stačí, ak doplní existujúce o dôležité informácie z daného pracoviska a jednoduchým kliknutím spustí premietanie.

Prečo sú k dispozícii iba tri prednášky? Postačuje to?

Prvá prednáška je všeobecná, o rôznych predpisoch. Druhá je sumarizačná, v rámci nej ide o základné vedomosti – ako sa majú označovať chemické látky, ako prebieha likvidácia nebezpečných chemických látok, o európskej legislatíve... A tretia hovorí už konkrétnosti o zakázaných aj povolených látkach. Predtým, ako som sa pustil do práce, som preštudoval asi 500 zoznamov chemických látok z rôznych škôl. To je neskutočne veľa informácií. Z nich som vybral také chemické látky, ktoré sa nachádzajú na všetkých školách, čiže som vytvoril základnú databázu chemikálií, ktoré sú najtypickejšie pre ZŠ, SOŠ a pre GYM. V prezentáciách som sa snažil spracovať najtypickejšie problémy s chemikáliami.

Ako sa dostane učiteľ k požadovanej informácii? Stačí niekoľko kliknutí? Alebo je orientácia na multimediálnom CD zložitejšia?

Manipulácia s interaktívnou pomôckou, o ktorej hovoríme a ktorá uvádza bezpečnú prácu v chemickom laboratóriu, je veľmi jednoduchá. Čo sa týka zobrazenia ponúk, učiteľ sa dostane na chodbu školy, z ktorej vedú dvere do ďalších miestností. Kliknutím na dvere sa dostane do miestnosti, ktorú si vyberie, kde má povedzme učiteľský stôl, blikajú tam rôzne položky, ako napríklad kniha. Kliknutím na predmety sa už potom konkrétne otvoria dokumenty a ďalšie a ďalšie súbory. Nie sú tam žiadne komplikované odkazy alebo prekliky, táto pomôcka je nielen veľmi užitočná, ale aj praktická na poskytnutie najnutnejších informácií.

V akom štádiu výroby je multimediálne CD?

Finalizuje sa, k dispozícii je prvý exemplár, ktorý je na poslednej kontrole. CD už bolo zrecenzované, recenzenti poskytli pozitívne stanovisko, ale aby bolo všetko v poriadku aj technicky, skúša sa ešte na interaktívnej tabuli v školách. Musíme sa presvedčiť, že všetky odkazy fungujú a všetko sa otvorí v tom poradí, ako bolo zadefinované. Z obsahovej stránky je však už všetko, ako má byť. CD sú pripravené pre učiteľov chémie na používanie a skvalitnenie výučby.

Znamená to, že termínovník konzultácií vo vašej SOŠ vo Vlčom Hrdle už nebude taký plný a všetky školy budú fungovať vo svojich laboratóriách podľa predpisov, lebo odpovede na prípadné otázky nájdu na multimediálnom CD?

Ja si myslím, že táto multimediálna pomôcka vyrieši najpodstatnejšie problémy pedagógov v školských chemických laboratóriách – z hľadiska nesúladu s predpismi pri práci s nebezpečnými chemickými látkami – a to komplexnosťou materiálu, tým, že sú tam informácie o posudzovaní, triedení chemických látok, o chemických odpadoch, pokusoch, o projektovom vyučovaní a podobne. Ale treba, samozrejme, pripomenúť, že je to multimediálna pomôcka zameraná na bezpečnú prácu v školských laboratóriách, a nie náhrada reálnych laboratórnych cvičení. Tak ako internet nenahradil knihy a tlač, nenahradí skutočnú prácu v laboratóriu multimediálne CD. Žiak musí získať praktické skúsenosti v tej dimenzii, kde všetkými zmyslami registruje a pociťuje chemický pokus, čiže v školskom laboratóriu. Nebojím sa, že do našej chemickej školy by prestali chodiť žiaci na praktické hodiny chémie, na zaujímavé projekty a takisto pedagógovia na ďalšie vzdelávacie semináre. Práve naopak, verím že táto multimediálna pomôcka poskytne potrebný návod na úpravu laboratórií na bezpečnejšiu, modernejšiu formu praktického vyučovania, na vypracovanie potrebnej dokumentácie a možno naštartuje i väčšiu pozornosť a záujem o túto krásnu praktickú vedu, našu chémiu.

Mgr. Beáta REPÍKOVÁ

SÚŤAŽE

Múzeum praveku vzdeláva deti

Múzeum praveku Slovenska v Bojniciach vyhlásilo 21. januára 2013 v poradí tretí ročník Veľkej pravekej súťaže. Zapojiť sa do nej môžu do 31. marca 2013 všetky základné školy na území Slovenskej republiky.
Hlavnou výhrou v súťaži pre tri školské triedy je návšteva jedinečného Múzea praveku Slovenska v Bojniciach (v areáli Prepoštskej jaskyne, pravekého sídla neandertálcov), atraktívny vzdelávací program Praveké tvorivé dielne a doprava autobusom do Bojníc. Podmienky súťaže nájdete na www.muzeumpraveku.sk v časti *Vzdelávanie/Veľká praveká súťaž pre základné školy*.
Cieľom súťaže je podnietiť u detí záujem o históriu našej krajiny. **(mps)**

Svätoplukovo kráľovstvo ožije aj v tomto roku

Literárna a výtvarná súťaž Svätoplukovo kráľovstvo ožíva, registrovaná Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR na celoštátnej úrovni, vstupuje v tomto školskom roku do 4. ročníka.

Témy spoločné pre literárnu a výtvarnú časť tohto ročníka súťaže sú:

- Veľká Morava (jej história a osobnosť Svätopluka),
- Svätopluk dnešných dní (súvis, prirovnanie historickej osobnosti k súčasnej osobnosti),
- Kto nám vládol (od čias Veľkej Moravy po súčasných predstaviteľov štátu),
- Sci-fi a Svätopluk (minulosť – budúcnosť).

Súťaž má postupový charakter, podmienkou účasti v celoštátnom kole je výber v školskom kole. Školské kolá organizujú školy, ktoré následne zašlú víťazné práce.
Literárne dielo (poézia a próza) a výtvarné dielo musí mať súvis s danými témami a nesmie byť do vyhlásenia výsledkov nikde publikované. Do súťaže môže poslať žiak/kolektív autorov iba jednu prácu v literárnej časti a jednu vo výtvarnej časti. Za školu sa posielajú maximálne 3 práce vybrané v školskom kole.
Základným kritériom hodnotenia prác je ich originálnosť a umelecká kvalita. Do užšieho výberu sú zaraďované práce, pri ktorých bude použitá netradičná, resp. náročnejšia výtvarná technika, práce s výtvarne čistým spracovaním námetu a s dobre zvládnutou spontánnou kresbou, farebným spracovaním, kompozíciou. Pri výbere oceňovaných literárnych prác sa hodnotí najmä autorov prístup k téme, jej spracovanie z obsahovej i formálnej stránky, originalita. Do užšieho výberu budú zaradené práce, ktoré zaujali výberom jazykových prostriedkov, originálnym nápadom.
Súťaž bola vyhlásená 11. decembra 2012, jej uzávierka je 15. apríla 2013, vyhlásenie výsledkov sa uskutoční v júni 2013.
Organizačný poriadok súťaže, propozície aktuálneho ročníka, ale aj záznamy z predchádzajúcich ročníkov nájdete na stránke www.zssintava.edu.sk/index.php/svaetoplukovo-kralovstvo. **(do)**

Poslanie a všeobecné ciele manažérstva kvality v modernom systéme výučby

SPOJENIE TEÓRIE S PRAXOU

Východiskom na vytvorenie systému manažérstva kvality výučby s jej oblasťami (kritériami kvality) boli skúsenosti a výsledky v modeli systému výučby s uzavretým cyklom a aplikácia princípov TQM (*Total Quality Management*) do výučby.

Manažérstvo kvality výučby je súčasťou širšieho rámca manažérstva kvality školy a zohráva v ňom rozhodujúcu úlohu. Podobne ako na riadenie kvality školy, aj na riadenie kvality výučby je nutné vytvárať systém zložiek, ktorý obsahuje:

- **poslanie a všeobecné ciele manažérstva kvality výučby,**
- **princípy manažérstva kvality výučby,**
- **oblasti manažérstva kvality výučby** (kritériá kvality výučby), oblasti, ktoré významne determinujú jej kvalitu a v ktorých je potrebné určiť jednotlivé indikátory kvality výučby,
- **samotné indikátory kvality výučby a ich charakteristiky**, teda ukazovatele, výsledky, podľa ktorých možno poznať, aká je miera kvality danej oblasti; charakteristiky indikátorov popisujú aktivity, situácie, znaky, ktorými sa dosahuje miera naplnenia indikátorov kvality,
- **nástroje merania kvality výučby**, teda evaluačné nástroje na účely vlastného hodnotenia kvality výučby (pozorovania, ankety, dotazníky pre žiakov, rodičov, učiteľov, rozhovory, hospitačné protokoly, analýzy pedagogickej dokumentácie, výsledkov práce učiteľov, žiakov, sociometrické a ďalšie metódy), ktorými možno hodnotiť indikátory kvality výučby; každý evaluačný nástroj má prejsť procesom overovania, štandardizácie.

V súčasnej dobe narastajúcej autonomizácie a liberalizácie školstva by malo byť súčasťou učiteľskej hrdosti a cti, že učiteľ môže a vie spoluvytvárať a formulovať ukazovatele a kritériá kvality svojej práce. Tým deklaruje svoju profesionalitu a posilňuje dôveru verejnosti k učiteľstvu, ale aj dôveru voči sebe samému.

Poznanie a popis oblastí kvality výučby by malo motivovať každého učiteľa k tomu, aby bol schopný na základe systematickej reflexie ďalej sa profesijne rozvíjať predovšetkým z vlastnej vnútornej potreby, aby si uvedomoval nutnosť manažérstva kvality výučby na udržiavanie študijnej disciplíny a záujmu žiakov o vzdelávanie.

Ak poslaním školy je vzdelávanie žiaka, poslaním manažérstva kvality v škole je poskytnutie kvalitného vzdelania žiakovi. Štúdium manažérstva kvality výučby umožňuje hlbšie nahliadnutie do učiteľskej vedy, ktorá je cieľovo orientovaná na kompetentné podnecovanie a usmerňovanie celistvého rozvoja a sebautvárania osobnosti študenta.

Poslanie manažérstva kvality výučby

Manažérstvo kvality výučby slúži na:

- **uspokojovanie vzdelávacích potrieb** a očakávaní študenta a profesijných potrieb učiteľa vo výučbe; učiteľ by mal chápať terajšie a budúce potreby študentov, uspokojovať ich požiadavky a snažiť sa prekonať ich očakávania,

„Naučiť učiť sa nie kvôli príkazom alebo známkam, ale z vlastného presvedčenia.“

- deklarovanie vlastnej **profesionality u učiteľa** – poznaním, spoluvytváraním a formulovaním ukazovateľov a kritérií kvality svojej výučby,
- **posilňovanie dôvery verejnosti** k učiteľstvu – ale aj dôvery učiteľa k sebe samému, ako súčasť učiteľskej cti a hrdosti; tiež tvorba kvalitného programu výučby, jeho sebahodnotenie, rozvíjanie kvality školského života, spoluzodpovednosť za výsledky študentovho učenia sa, to všetko sú moderné požiadavky na učiteľov, aby dokázali zvýšiť prestíž učiteľskej profesie v spoločnosti,
- udržiavanie **študijnej disciplíny a záujmu o vzdelávanie**; vhodným programom výučby učiteľ stimuluje **vnútornú motiváciu** študentov k učeniu sa, uspokojuje ich vzdelávacie potreby, rozvíja ich schopnosti **sebahodnotenia**, rozvíja ich **tvorivosť**,
- poskytnutie **kvalitného vzdelania** študentovi.

„Učiteľ, ktorého by nahradila didaktická technika, si ani nič iné nezaslúži.“

Manažérstvo kvality výučby podporuje schopnosť učiteľa a študenta riadiť samého seba, napomáha zvnútorňovať motiváciu učiteľov na rozvíjanie vlastnej profesionality.

Všeobecné ciele manažérstva kvality výučby

- priblížiť proces výučby potrebám a očakávaniam zainteresovaných partnerov,
- optimalizovať procesy vyučovania učiteľa a učenia sa študentov, pri ktorých dochádza k uspokojovaniu požiadaviek partnerov (predovšetkým študentov),
- súčasne dosahovať vytýčené ciele tvorivo-humanistickej výučby,
- pri racionálnych nákladoch na výučbu
- a to všetko objektívne merať a hodnotiť.

Ďalším cieľom manažérstva kvality výučby je podporiť učiteľa:

- pri tvorbe vlastného programu kvalitnej výučby na základe didaktickej analýzy učiva, s akceptovaním požiadaviek zainteresovaných partnerov,
- v komplexnom, systémovom prístupe k procesu výučby, s cieľom vnútorne motivovať študenta k učeniu sa,
- v rozvíjaní tvorivosti študentov rešpektovaním ich učebných štýlov, využívaním konštruktivistických stratégií vo výučbe, využívaním prvkov elektronického vzdelávania, projektovou a kooperatívnou výučbou,
- v poradenských činnostiach pri rozvíjaní učebných činností študentov,
- v systematických sebahodnotiacich aktivitách jeho samého a študentov spojených s výučbou,
- v trvalom zvyšovaní svojej profesionality štúdiom, výskumnými aktivitami, publikovaním výsledkov svojej práce.

„Vyučovať alebo naučiť?“

Kvalita v systéme výučby je prejavom profesionálnej zodpovednosti učiteľa. Kvalitne učiť však neznamená robiť dobre to isté, čo robili predchádzajúce generácie učiteľov. Úlohou sebahodnotenia je overiť kvalitu a zlepšiť ju. Pravidelné sebahodnotenie učiteľa sa má stáť povinnosťou každého učiteľa a v systéme kvalitnej výučby je nevyhnutným predpokladom na hodnotenie učiteľa vonkajším subjektom.

Hodnotenie kvality výučby má byť pre učiteľov formatívne. Pri hodnotení kvality výučby iba vonkajším subjektom sa môže u učiteľa ľahko prejaviť odmietnutie tohto hodnotenia, presúvanie viny či demotivácia pri zlepšovaní výučby.

Nemalo by sa uskutočniť žiadne hodnotenie zvonku, pokiaľ neprebehlo hodnotenie zvnútra – obidva procesy hodnotenia kvality sú rovnako dôležité. Postupnosťou od sebahodnotenia k vonkajšiemu hodnoteniu je učiteľovi poskytnutá možnosť kvalitatívneho vývoja a motivácie k zvyšovaniu kvality svojej výučby. Preto by učitelia mali ovládať sebahodnotiace techniky spojené s procesom výučby. Takáto zmysluplná a vzájomne prepojená kombinácia hodnotenia pomáha vytvárať kvalitnú výučbu.

Sebahodnotenie učiteľa pomáha skvalitňovať vypracovanie vlastného programu výučby, získavať spoľahlivejšiu spätnú väzbu o priebehu a výsledkoch výučby, umožňuje včas zareagovať na nefunkčnosť niektorých opatrení vo výučbe.

Manažérstvo kvality výučby je najaktuálnejšou inováciou profesionality učiteľa, jeho pedagogického vzdelania.

Proces kvalitnej výučby sa uskutočňuje v optimálnych pracovných podmienkach pre učiteľa a žiakov, ktoré umožňujú získavať kvalitné vzdelanie. To všetko sa môže k spokojnosti všetkých splniť až vtedy, ak sa vytvoria náležité podmienky na prácu učiteľa, ktoré sú momentálne u nás najslabším ohnivkom v reťazi kvality výučby.

Moderný proces výučby

Cieľom súčasnej výučby je:

- utvárať plne rozvinutú osobnosť študenta, čo znamená napĺňať všeobecné ciele vzdelávania, rozvíjať kľúčové kompetencie študentov pri aplikácii princípov tvorivo-humanistickej výučby, dosahovať jej špecifické ciele pri splnení štandardov výučby optimalizovaním prostriedkov a racionálnym využívaním podmienok výučby,
- otvárať študentom cestu ku kvalite svojho plnohodnotného života, k sebareflexii, motivovať ich k sebarozvoju a utváraniu vlastného ega pre celoživotné učenie sa, k tvorivosti viesť zmysluplný, bohatý a spokojný osobný život, k zapájaniu sa do života občianskej komunity, pripravovať ich na efektívne uplatnenie sa na trhu práce či v ďalšom štúdiu.

Požiadavky na moderný proces výučby, ktoré rešpektujú vzdelávacie potreby a očakávania študentov a profesijné potreby učiteľa (ale aj ďalších zainteresovaných partnerov) na proces výučby, sú zakotvené v princípoch výučby.

Kvôli prístupu orientovanému na rozvoj osobnosti študenta prijať a uplatňovať **princípy tvorivo-humanistickej výučby**. Uplatňovanie týchto princípov je nevyhnutným základom na zavedenie manažérstva kvality do procesu výučby.

V takomto procese výučby **moderný učiteľ** prostredníctvom konštruktivistických stratégií vo výučbe na riešenie problémov,

zaraďovaním rôznych foriem elektronického vzdelávania rozvíja systém kľúčových a odborných kompetencií študenta.
Moderný proces výučby je proces s manažérstvom kvality tvorivo-humanistickej výučby, v ktorom sa uplatňujú princípy výučby zamerané na komplexné rozvíjanie kognitívnej, psychomotorickej a sociálno-afektívnej stránky osobnosti študenta s cieľom sebautvárania jeho plne rozvinutej osobnosti.
Základnými charakteristikami takéhoto procesu výučby sú aktivita, samostatnosť a tvorivosť študentov.

Požiadavky na program kvalitnej výučby

Nezáleží, či ide o program výučby predmetu, tematického celku, alebo vyučovacej hodiny. Na základe didaktickej analýzy učiva učiteľ plánuje program výučby, vypracúva jeho dôležité časti. Čo by bolo potrebné zmeniť v programoch výučby, aby bola kvalitnejšia:

- prispôsobiť ciele výučby súčasným študentom (žiakom), vychádzajúc zo systému kľúčových kompetencií,
- štruktúru a organizáciu výučby prispôsobovať učeniu sa študenta predovšetkým v škole, uplatňovať konštruktivistické prístupy k výučbe zamerané na tvorivosť študenta,
- orientovať sa na princípy tvorivo-humanistickej výučby, sústreďujúce proces výučby na plné rozvinutie osobnosti študenta,
- motivovať študentov viac rozvíjať vnútornú motiváciu k učeniu sa,
- zabezpečovať pracovnú disciplínu vo výučbe s cieľom podávania efektívnych výkonov,
- poskytovať študentom individuálnu starostlivosť,
- hodnotiť študentov iným spôsobom ako každodenným známkovaním,
- zmeniť štýl vyučovania učiteľov,
- zabezpečovať vyváženosť procesuálnej a obsahovej stránky učenia sa študenta vo výučbe, nepredimenzovať mu učivo,
- zmeniť štýl učenia sa študenta, viesť ho k sebahodnoteniu, k sebaregulujúcemu prístupu k učeniu sa, k spolupráci so spolužiakmi,
- viesť učiteľov k tvorbe vlastných programov výučby, vyplývajúcich zo školského vzdelávacieho programu,
- zabezpečovať neustálu spätnú väzbu na proces učenia sa študenta (a vyučovania učiteľa),
- viac viesť učiteľov k tímovej práci,
- zmeniť klímu školy, výučby, triedy.

Konštruktivistické stratégie výučby

Vychádzajú z prekonceptov študenta – z jeho prvotnej predstavy o učive, z jeho doterajších poznatkov a skúseností spojených s preberaným učivom. Študent svoje poznanie aktívne konštruuje, poznávanie ako postupný proces je charakterizované predovšetkým jeho vlastnou aktivitou. Učiteľ je v úlohe pomocníka pri študentovom učení sa.
Tieto prístupy pracujú so skúsenosťami študenta a smerujú k vyššej úrovni poznávania, rozvíjaniu vyšších foriem myslenia. Ich súčasťou je **metakognitívne učenie sa**, keď si študent uvedomuje, ako sa učil, čo mu pomáhalo v učení sa a čo sa potrebuje učiť ďalej (rozvíja si predovšetkým **učebné** kľúčové kompetencie).
Pri **transmisívnej** výučbe učiteľ odovzdáva študentom **hotové poznatky** a títo ich pasívne prijímajú. Takto možno študentov naučiť jednotlivé fakty či mechanické vykonávanie určitých postupov. Avšak ich význam a zmysel môže študent pochopiť len tak, že sám bude aktívne pracovať s predloženými poznatkami a so skúsenosťami – sám si konštruuje svoje poznanie.
Činnosti študenta bývajú zo začiatku fyzické (napr. manipulácia s objektmi). Neskoršie, po vytvorení študentovej predstavy, prebiehajú v jeho mysli rozumové operácie (napr. analýza, syntéza, zovšeobecnenie).
Základným východiskom konštruktivistických stratégií je rešpektovanie individuálnych charakteristík študentov, ich prekonceptov a z nich vyplývajúcich individuálnych skúseností, učebných štýlov.
Ďalej je potrebné klásť dôraz na **interdisciplinárnu** výučbu, vhodné je aj **redukovať** niektoré časti učiva, ktoré majú faktografickú alebo príliš abstraktnú povahu. Treba sa prikláňať k **praktickým aplikáciám** učiva, zapájať študentov do **projektov**, robiť s nimi **exkurzie**, rozvíjať ich **zručnosti**.

Moderný systém výučby je systém:

- **s manažérstvom kvality tvorivo-humanistickej výučby,**
- **s uplatňovaním princípov výučby zameraných na komplexné rozvíjanie kognitívnej, psychomotorickej a sociálno-afektívnej stránky osobnosti študenta,**
- **s konštruktivistickými stratégiami výučby na riešenie problémov, projektovej a kooperatívnej výučby,**
- **v podmienkach výučby, ktoré umožňujú zaraďovanie rôznych foriem elektronického vzdelávania,**
- **na rozvíjanie systému kľúčových a odborných kompetencií,**
- **na motiváciu do celoživotného vzdelávania.**

To všetko napomáha proces vzdelávania študenta ako proces individuálneho vytvárania vedomostí a zručností na základe vlastnej skúsenosti a myšlienkových operácií.
Pri transmisívnej výučbe prevládajú postupy založené na frontálnom vyučovaní a prevažne na monologických metodických formách (výklad učiteľa).
Konštruktivistické stratégie výučby preferujú **skupinovú a individualizovanú** výučbu a **dialogické** metodické formy (diskusia, rozhovor). Ich efektivita sa zvyšuje podporou počítačových prezentácií, internetom či rôznymi inými **formami elektronického vzdelávania**.
Správne zvolené stratégie vedú študentov k samostatnej práci s učivom, ktorá prebieha poväčšine v tejto postupnosti:
pozorovanie => analýza pozorovaných skutočností => porovnávanie => diskusia => syntéza poznatkov => zovšeobecnenie => aplikácia vytvoreného konštruktu => overovanie správnosti konštruktu.
Cieľom teda nie je ani tak vlastný obsah poznatkov, ako správna práca s nimi.

Úloha učiteľa

V takejto výučbe úloha učiteľa spočíva v uľahčovaní konštruovania nových poznatkov študentmi (úloha facilitátora, nie mentora). A taktiež v príprave rôznych prameňov poznania, ktoré slúžia ako zdroje informácií (experimenty, reálne objekty, modely, simulácie, obrázky, texty, atď.), tak, aby boli rešpektované rôzne učebné štýly študentov. Prostredníctvom pokynov potom riadi prácu študentov s týmito prameňmi a navodzuje metakogníciu ich myšlienkových procesov (uvedomenie si vlastných myšlienkových procesov študentmi). Pripravuje študentom vhodné situácie, nepriamo riadi a navodzuje situácie vhodné na rekonštrukciu poznatkov. Diskutuje so študentmi, riadi ich jednotlivé myšlienkové operácie, kontroluje správnosť ich úvah a vytvorených konštruktov.

„K rozvoju vzdelanosti a kultúrnej úrovne prispieva nielen to, čo v predmete učíme, ale aj to, v akom programe výučby to učíme."

Učiteľ tu už nie je garantom pravdy (nepredstiera, že všetko vie najlepšie), ale stáva sa garantom stratégií výučby (sprevádza pri hľadaní poznania). Vytvára vhodné problémové situácie, ktoré stimulujú kritické myslenie študenta.

Úloha študenta

Študent tu nie je pasívnym príjemcom predkladaných informácií učiteľom, ale sám sa aktívne podieľa na ich vytváraní a spracovávaní. Dôležité je, aby si sám riadil tempo práce s prameňmi poznania, čo je v súlade s požiadavkou rešpektovania jeho individuálnych vlastností a učebného štýlu.
V diskusii v skupine spolužiakov si má vyjasňovať správnosť svojich predstáv o osvojovanom učive.
Takýto aktívny proces umožní študentovi, aby nový poznatok nahradil jeho primárnu predstavu (prekoncept), ktorá býva na nižšej úrovni ako na vedeckej.
Princípom konštruktivistických stratégií vo výučbe je teda negácia či modifikácia pôvodného študentovho prekonceptu a jeho nahradenie konečným konceptom, vymedzeným osnovami určitého predmetu na danej vekovej úrovni študenta. Charakteristiky prekonceptu sa v priebehu konštruktivistickej výučby menia žiaducim smerom prostredníctvom konfrontácií pôvodných študentových predstáv s informáciami, ktoré prinášajú nové pramene poznania.
Aby študent prijal novovytvorený koncept za vlastný a nahradil ním svoj prekoncept, musí zistiť, že jeho pôvodná predstava je v praxi nevyhovujúca a, naopak, používanie novovzniknutého konštruktu je preňho výhodnejšie. Preto posledným krokom v konštruktivistickej výučbe je overenie platnosti konečného konceptu prostredníctvom praktických aplikácií a riešenia rôznych úloh.
Konštruktivistické stratégie výučby:

- rešpektujú a rozvíjajú individuálne charakteristiky študentov (prekoncepty, individuálne skúsenosti, učebné štýly),
- rozvíjajú skupinovú a sociálnu kooperáciu,
- zameriavajú sa na praktickú aplikáciu poznatkov,
- vedú študenta k uvedomovaniu si vlastných myšlienkových pochodov,
- vedú k vyšším úrovniam osvojenia si poznatkov,
- rozvíjajú schopnosť samostatne pracovať s informáciami.

Základným východiskom takejto výučby môže byť navodenie problémovej situácie, ktorá prebúdza prirodzenú zvedavosť, túžbu vyriešiť ju, čo dáva zmysel študentovmu učeniu sa. Preto výučba riešením problémov, objavovaním je jednou zo stratégií výučby, ktorá spĺňa moderné požiadavky na rozvoj osobnosti študenta.

Elektronické vzdelávanie

Ide o moderný spôsob vo vzdelávaní pomocou moderných informačných technológií. Zahrnuje v sebe:

- vzdelávanie podporované počítačmi,
- vzdelávanie podporované technológiami, teda poskytovanie informácií, vzdelávacích materiálov a vzdelávacieho obsahu pomocou rôznych elektronických médií, ako sú webové technológie, CD-ROM, audio- či videokazety, tiež satelitné televízne vysielanie.

Poslaním je umožniť každému jednotlivcovi slobodný a pohodlný prístup k vzdelávaniu v ktoromkoľvek čase a priestore, stimulovať vnútornú motiváciu študenta k učeniu sa.
Cieľom elektronického vzdelávania je:

- pri napĺňaní relevantných cieľov výučby zatraktívniť a skvalitniť jej proces, najmä maximálnym využívaním všetkých zdrojov poznania a prostriedkov pri učení sa,
- individualizovať učenie sa z hľadiska študijného tempa, voľby miesta a času na štúdium, motivácie, výkonu, vlastných potrieb,
- minimalizovať čas pri učení sa,
- zefektívniť rutinné práce pri výučbe,
- objektivizovať proces skúšania študenta, najmä na nižších úrovniach náročnosti,
- znížiť finančné prostriedky potrebné na štúdium (čas, náklady na prevádzku učební, zabezpečenie učebných materiálov, mzda pedagóga, doprava...).

Z hľadiska sprístupňovania učiva je dominujúcou charakteristikou elektronického vzdelávania atraktívna vizualizácia učiva, jeho logické usporiadanie, rozdelenie na časti, určenie vlastného tempa učenia sa.
Školstvo doteraz nedostalo takú učebnú pomôcku, ku ktorej by mali študenti taký prirodzený, aktívny a pozitívny vzťah ako k počítačom (a ešte v kombinácii s interaktívnou digitálnou tabuľou). Internet mení všetko vrátane charakteru vzdelávania.
V súčasnosti je elektronické vzdelávanie chápané ako nástroj, ktorým možno veľmi dobre posilniť proces učenia sa, motivovať k učeniu sa, pomôcť pochopeniu vzdelávacieho obsahu, sprehľadniť a uľahčiť vlastnú výučbu. Predstavuje multimediálnu podporu vzdelávania, využívajúc informačné technológie. Je kvalitným a efektívnym nástrojom nielen pre učiteľov, ale aj pre študentov. Ak súčasná výučba je charakterizovaná technologickou expanziou, musí ju sprevádzať aj expanzia pedagogických prístupov.

doc. RNDr. Michal BLAŠKO, PhD.,
Katedra inžinierskej pedagogiky TU v Košiciach
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Keď sa história snúbi so súčasnosťou

ŠKOLA, MIESTO ĽÚBEZNÉ

V Základnej škole Jana Amosa Komenského sme sa po dlhšom zvažovaní rozhodli zriadiť z priestorov bývalých šatní **historickú učebňu**. Materiál na vytvorenie starodávnej triedy a izbice starých mám sme už mali nazhromaždený, potrebné bolo len nájsť mu nové miesto. V nevyužitom priestore sa teda udomácnili školské lavice, kalamáre, starodávne učebnice, počítadlá, tabuľa, fotografie a učebný materiál. V druhej časti miestnosti dominujú predmety každodenného života – žehličky, taniere, kachle, vedrá, hlinené a prútené predmety, ale aj kočík s bábikou, kolovrátok či staré lyže a sane.

Jazykové laboratórium.

Historická učebňa.

V susedstve týchto priestorov sme v máji minulého školského roku pomocou úspešného projektu *Tajomstvá labáku* cez Nadáciu Volkswagen Slovakia zriadili **interaktívne jazykové laboratórium**, v ktorom si teraz žiaci môžu zaujímavo a novátorsky osvojovať prvky cudzích jazykov.

Vo vestibule našej školy to teda dýcha starodávnou históriou, ale aj modernou súčasnosťou. Tešíme sa, že týmto spôsobom priamo v našej škole môžeme žiakom priblížiť život a školu minulosti a zároveň im ponúknuť aj moderné spôsoby vyučovania.

Okrem historickej miestnosti sme opäť sfunkčnili **vlastivednú učebňu**, v ktorej sa žiaci môžu preniesť od praveku až po súčasnosť len za jednu vyučovaciu hodinu. Deti si môžu vyskúšať staré remeslá – tkanie na tkáčskom stroji, výrobu plieškových mincí, hrnčiarstvo pomocou hrnčiarskych kruhov.

V našej škole chceme naplno uplatniť výrok Jana Amosa Komenského, ktorého meno nosíme: „Škola má byť miestom ľúbezným, vábiacim oči zvonka i vo vnútri."

PaedDr. Iveta MÉSZÁROSOVÁ,
ZŠ J. A. Komenského
Tvrdošovce

Základná škola, jediná na svete

NETRADIČNÝ PREDMET

Sen sa stal skutočnosťou, a to myslím v pravom slova zmysle. Dva roky sme plánovali na našej Základnej škole (ZŠ) s materskou školou (MŠ) Maximiliána Hella v Štiavnických Baniach zaradiť do školského vzdelávacieho programu chov koní. Podarilo sa nám to až v tomto školskom roku. Našou prioritou bolo povýšiť tento zámer na pozíciu predmetu, nielen záujmového útvaru – krúžku.

Učiteľka Mgr. Júlia Trubanová je promovaná biologička a veľká milovníčka koní, a zároveň aj ich majiteľka a cvičiteľka. Ďalším ozubeným kolieskom, ktoré zapadá do duše hodín, je pán farár Mgr. Vladimír Vlček, pôsobiaci vo farnosti Štiavnické Bane, taktiež milovník a chovateľ koní, ktorý nám umožnil využiť na ustajnenie koní farskú záhradu. Pomocnú ruku podali aj naši radní – starosta Stanislav Neuschl a poslanec obecného zastupiteľstva Dalibor Kališek (predseda občianskeho združenia Rodičia a priatelia základnej školy) – a pomohli nám zabezpečiť priestor na chov koní pod pracovným názvom Jazdecký areál ZŠ s MŠ Maximiliána Hella.

Zaradením tohto predmetu do školského vzdelávacieho programu sa napĺňa profilácia našej základnej školy a cieľ, ktorým je pripraviť žiakov z odbornej stránky a uľahčiť im v budúcnosti úspech a uplatnenie sa na trhu práce. Tento školský rok sme chov koní a jazdectvo zaradili do vyučovacieho procesu ako súčasť už dobre zavedeného predmetu sokoliarstvo v 7., 8. a 9. ročníku. Predmet je klasifikovaný a je dotovaný jednou hodinou týždenne. Okrem toho môžu deti

Na „Kukučínke" sa oslavovalo

ŠKOLSKÉ NARODENINY

Pre našu Základnú školu Martina Kukučína v Dolnom Kubíne znamenal 21. november 2012 viac než jeden pekný novembrový deň. Bol dňom oslavy 45. výročia založenia našej školy.

Oficiálna časť osláv sa začala o 11.00 hod. v Mestskom kultúrnom stredisku v Dolnom Kubíne, kde bola pripravená slávnostná akadémia pre hostí a zamestnancov školy. Po privítaní prítomných žiaci školy poďakovali učiteľom za obetavú prácu v oblasti výchovy a vzdelávania pestrým, bohatým kultúrnym programom, čo sami pripravili. V ďalšej časti akadémie boli ocenení pracovníci, ktorí sa zaslúžili o budovanie dobrého mena našej školy, pre ktorú je špecifické a tradičné športové zameranie.

ZŠ M. Kukučína je profilovaná ako škola s kombináciou klasických tried a tried so zameraním na rôzne druhy športov – hokej, futbal, atletika, volejbal. V súčasnosti ju navštevuje 655 žiakov.

Škola je plne vybavená počítačovou technikou. Zapojili sme sa do mnohých projektov: projekt Infovek budujeme od roku 2001, keď sme boli zaradení medzi podporované školy. Učebne sú zriadené z vlastných prostriedkov a pomocou Infoveku. V škole je vybudovaná sieť štruktúrovanou kabelážou, pripojenie na internet je riešené pevnou linkou z Infoveku.

Vieš, kam kráčaš?

Prostredníctvom ďalšieho úspešného projektu *Vieš, kam kráčaš?* učitelia získali informácie o Národnom programe boja proti drogám a aktualizovaných úlohách v rezorte školstva, o možnostiach školy v oblasti prevencie sociálnopatologických javov. Osvojili si odborný základ o problematike, zoznámili sa s novými programami v oblasti prevencie prostredníctvom webovej stránky našej školy, školského časopisu, na rodičovských združeniach a triednických hodinách. Vymenili si skúsenosti s odborníkmi pracujúcimi s ohrozenou populáciou, získali nové overené poznatky a skúsenosti z praxe. Učitelia, rodičia, žiaci absolvovali aktivity zamerané na prepájanie preventívnych, zdravotných a sociálnych služieb.

V minulom školskom roku sme boli úspešní aj s projektom *Médium – zlý démon?*, ktorým sa nám podarilo zvýšiť prevenciu hrozieb vo virtuálnom prostredí u našich detí, pre ktoré sú nové technológie najväčším lákadlom. Úspešnosť projektu potvrdila kladná odozva od žiakov, učiteľov i rodičov.

Počas 45 rokov sme toho vo výchovno-vzdelávacom procese zmenili a meníme veru dosť, snažíme sa vybudovať kvalitnú vzdelávaciu inštitúciu. Od začiatku školskej reformy v školskom roku 2008/2009 sme školský vzdelávací program postavili tak, aby deti zvládali učivo dané štátom bez preťažovania, bez problémov a nadmernej domácej prípravy, aby bol dostatok času na individuálny prístup k nim, aby boli v škole radostnejšie a my aj rodičia spokojnejší. Voľné hodiny v školskom vzdelávacom programe venujeme vzdelávaniu v oblasti environmentálnej výchovy, regionálnej výchovy, komunikácii v slovenskom jazyku a športovej príprave detí.

I keď tvorba nášho vzdelávacieho programu bola náročná, pedagógovia ju zvládli dobre. Študovali prezentácie z Virtuálnej knižnice, kvantá materiálov, sami si ich zháňali, sledovali novinky, zapájali sa do rôznych aktivít. Venovali sa publikačnej činnosti vo Virtuálnej knižnici webu Zborovňa.sk, organizovali burzu kníh, pripravovali talentovaných žiakov na rôzne umelecké, športové súťaže, olympiády, intenzívnejšie sa venovali žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a začleneným žiakom.

Naša škola vždy patrila k „ťahúňom" v presadzovaní moderných alebo inde málo využívaných výchovno-vzdelávacích metód a foriem práce. Veľmi sme preto uvítali školskú reformu, ktorá umožnila tvorbu vlastného školského vzdelávacieho programu, kde sa naši učitelia mohli široko uplatniť. Školský vzdelávací program sme nazvali *Škola úspešného života*. Naším cieľom nie je poskytnúť žiakom iba encyklopedické vedomosti, ale snažíme sa ich pripraviť na život tak, aby boli zodpovední, cieľavedomí a schopní spolupráce a vedeli sa prezentovať. Toto smerovanie vyjadruje aj naše motto: *Každé poznanie vychádza zo srdca, každé vzdelanie zo života.*

Obsah vzdelávania prispôsobujeme potrebám praxe a života. Cudzie jazyky sa vyučujú tak, aby žiaci získali nielen základy, ale vedeli ich využívať aj pri bežnej komunikácii. Bolo správne, že v štátnom vzdelávacom programe aj žiaci v športových triedach sa v 7. až 9. ročníku po prvýkrát v rámci vyučovacích predmetov svet práce a technika orientovali na rozvíjanie sociálnych a komunikačných zručností, identifikáciu vlastných zručností, schopností, poznanie profesijných záujmov. V rámci vyučovacieho predmetu komunikácia sa žiaci učia aktívne komunikovať, v komunikácii premýšľať, správne štylizovať svoje myšlienky, pýtať sa, argumentovať a hodnotiť informácie. Podporujeme žiakov pri rozvíjaní ich schopností a záujmov v pestrej palete krúžkov, ktoré pracujú pri školskom stredisku záujmovej činnosti. Pri rozvíjaní environmentálnej výchovy žiaci získavajú kvalitné vedomosti o prírode a jej ochrane a učia sa zachovávať kvalitný život na našej planéte.

Klíma školy

Klímu našej školy meníme sústredením pozornosti na vzájomné vzťahy žiakov, učiteľov a rodičov. Pedagógovia vo svojej práci využívajú predovšetkým podnetné a činorodosť podporujúce metódy, veľmi často zisťujúce prístupy žiakov, ktoré sa učia spájať s efektivitou vzdelávania, a, samozrejme, využívajú tiež veľký kus ľudskosti spojený s primeranou prísnosťou. Nedorozumenia odstraňujú vyjadrením rozumných a jasných oznámení, odbúravajú stereotypy a šablónovitosti myslenia, rozvážne používajú pochvaly, chvália konkrétny výkon, nechvália veľa, zato však úprimne, budujú prostredie spolupráce, vedú žiakov k samostatnosti a tvorivosti. V priebehu vyučovania býva veselo, ale cielene odstraňujú rušenie vyučovania. Klímu školy dotvárajú tradície, ale i priestory chodieb a tried, ktoré hovoria o obsahu učiva, realizovaných projektoch, tematickom zameraní tried, o tvorivých schopnostiach žiakov. Klíma vzdelávania patrí všeobecne k základným podmienkam kvalitnej a motivujúcej činnosti školy. Chceme ňou dosiahnuť, aby naše deti v procese vzdelávania nadobudli pozitívny vzťah k učeniu a vzdelávanie považovali za prirodzenú súčasť svojho bytia.

V rámci školskej reformy sa nám podarilo meniť a rozvíjať aj vzťah medzi učiteľom a žiakom projektovými metódami, kooperatívnym učením, individuálnym prístupom k žiakom. Ďalej sa nám darí rozvíjať pracovné vzťahy medzi žiakmi, ich myslenie a zároveň dať veľký priestor na rozvíjanie silných stránok každého žiaka a posilňovanie tých slabších. Žiaden žiak u nás nie je v anonymite. Sústreďujeme zvýšenú pozornosť aj na vzdelávanie intelektovo nadaných detí a súčasne žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, žiakov, ktorí sú začlenení a sú prirodzenou súčasťou žiackych kolektívov, tak ako je to v bežnom živote. Máme pre nich vypracované osobitné vzdelávacie programy, spolupracujeme so špeciálnou pedagogičkou.

Veľkou zmenou, ktorú nám ponúkla reforma školstva znížením obsahu učiva v niektorých predmetoch, je možnosť častejšie prepájať učenie s praktickým životom v duchu nášho motta. Často využívanou formou je integrované vyučovanie alebo projektové vyučovanie, ktoré síce je náročnejšie na prípravu, avšak viac motivuje žiakov, podnecuje ich aktivitu a cieľavedomosť. Tiež im umožňuje stretať sa a komunikovať s rôznymi ľuďmi v rôznych prostrediach, učí ich slušnému správaniu sa a konaniu. V spolupráci s rodičmi často organizujeme besedy, pracovné dielne a exkurzie.

Rodičov do práce školy vťahujeme mnohými podnetmi na skvalitnenie spolupráce. Sú v rade školy, kde vyjadrujú a presadzujú verejné záujmy a záujmy žiakov, rodičov, pedagogických a nepedagogických pracovníkov v oblasti vzdelávania a výchovy. Podľa potreby sú na vyučovaní, zvlášť počas Dní otvorených dverí. Pravidelne sa zúčastňujú rodičovských združení, kde predkladajú svoje požiadavky, návrhy na celkový chod školy. Navštevujú burzu stredných škôl, aby získali obraz o možnostiach a podmienkach štúdia svojich detí na stredných školách. Počas Európskeho dňa rodičov a škôl učia svoje deti rôznym zručnostiam, lektorujú počas tvorivých dielní. Spolupráca školy s rodičmi je na vynikajúcej úrovni.

Mgr. Oľga BABICOVÁ,
Mgr. Katarína KOVÁČOVÁ,
PaedDr. Anna HORÁKOVÁ,
ZŠ M. Kukučína, Dolný Kubín

v centre voľného času pri ZŠ navštevovať aj rovnomenný záujmový útvar.
Predmet sokoliarstvo vyučujeme v škole už štyri roky a naši žiaci sa pravidelne zúčastňujú na oficiálnych podujatiach štátu, vystúpeniach pre mestá či školy doma aj v zahraničí. V škole chováme 30 dravcov, medzi nimi aj orliaka bielohlavého (symbol USA), orla skalného (symbol SR), orla stepného (pôvodom z Kazachstanu) a iné pekné dravce a sovy – mexického kaňúra okrúhlochvostého, amerického myšiaka červenochvostého, tundrovú sovu snežnú. Sme veľmi radi, že deti trávia svoj voľný čas takýmto spôsobom, a nie vo virtuálnom, uzavretom svete sociálnych sietí na internete. Starostlivosťou o kone a operené dravce sa pestuje ich pocit zodpovednosti, reálna komunikatívnosť, fyzická zdatnosť a už pomaly vzácny vzťah k prírode.
Naša škola je azda jedinou ZŠ na svete s vyučovaním takéhoto predmetu. Pred nami je ešte veľa práce na zdokonalenie celého systému starostlivosti, vybavenosti a kultúrnosti jazdeckého a sokoliarskeho areálu, ale pevne verím, že sa nám to spoločne podarí.

Mgr. Pavel MICHAL,
riaditeľ školy

Povieme to farbičkami alebo Čo vieme o Národnej banke Slovenska

VÝTVARNÁ SÚŤAŽ O NBS

Do súťaže sa môžu zapojiť žiaci II. stupňa základných škôl. Pomocou kresby majú vyjadriť, čo vedia o Národnej banke Slovenska (NBS), resp. čo vystihuje najviac ich predstavu o tejto inštitúcii.
Rozmer kresby by mal byť min. A5, max. A3, ako materiál je najlepšie použiť výkres, technika je ľubovoľná. Na zadnú stranu kresby je potrebné napísať meno žiaka, jeho vek, triedu, ktorú navštevuje, meno učiteľa, ktorý súťaž zorganizoval, názov a adresu školy.
Do NBS môže každá škola poslať najviac tri kresby, ktoré sa v školskom kole umiestnia najlepšie. Najneskorší termín na zaslanie kresieb do súťaže je **31. marec 2013**. Kresby posielajte v pevnom obale s výrazným označením názvu súťaže Povieme to farbičkami na adresu: Národná banka Slovenska, tlačové a edičné oddelenie, Imricha Karvaša 1, 813 58 Bratislava.
Autori troch víťazných kresieb budú pozvaní 25. 5. 2013 na Deň otvorených dverí do NBS na prevzatie cien. NBS uhradí cestovné náklady (verejná doprava) pre pozvaného žiaka a jednu sprevádzajúcu osobu.
Informácie o NBS môžete čerpať z publikácií vydaných NBS a z webovej stránky www.nbs.sk. S otázkami o súťaži sa môžete obrátiť aj na pracovníkov tlačového a edičného oddelenia (e-mail: farbicky@nbs.sk, tel.: 02/ 5787 2146, 02/ 5787 2147, 02/ 5787 2144).

(do)

Ako prispieť k šťastiu dieťaťa

VYCHOVÁVAŤ AJ POCHOPIŤ

Ktorý rodič netúži mať šťastné dieťa? Harmonický vývin sa stáva prioritou najmä v dnešných časoch poznačených krízou...

Desaťročný Alex vie bravúrne surfovať po internete, úspešne zvláda anglický jazyk, ale nedokáže sa ani päť minút sústrediť na kresbu; osemročná Lola si potrpí na dômyselný účes s ozdobnými sponkami vo vlasoch, ale zaspáva s palcom v ústach... a rodičia si znepokojene kladú otázku, či ich ratolesti nezaostávajú vo vývine. Podľa názoru mnohých psychológov a pedopsychiatrov ide o oprávnené obavy najmä vtedy, ak školáka nebaví čítať, nemá v triede kamaráta a celkovo sa v škole nudí.
V minulosti rodičom stačilo, keď dieťaťu chutilo jesť, dobre sa vyspalo a poslúchalo na slovo. Situácia sa zmenila, odkedy prišli do módy odborníci na harmonický vývin ľudskej osobnosti prikladajúci význam spoločensko-kultúrnemu prostrediu, v ktorom dieťa vyrastá. Vo Francúzsku nastal vo výchovno-vzdelávacom procese veľký zlom pod vplyvom pedopsychiatričky Françoise Doltoovej, ktorá presadzovala v 70. rokoch 20. storočia krédo „dieťa je osobnosť“, celý život sa venovala deťom, prihovárala sa rodičom z rozhlasových prijímačov a napísala scenáre k dokumentárnym filmom (*Rozhodlo si sa narodiť*, *Hovorte mu pravdu*, *Nemajte strach*), rozširovaným pre cieľavedomých vychovávateľov na videokazetách. Jej teória sa ujala v modernej spoločnosti, v ktorej sa ženy čoraz neskoršie rozhodujú pre úlohu matiek, zvažujú najvhodnejší okamih príchodu vytúženého a neraz jediného dieťaťa na svet a vzápätí ho zahŕňajú všemožným komfortom. Francúzsky pedopsychiater Marcel Rufo výstižne charakterizoval daný jav slovami: *„Kedysi chceli rodičia dieťa vychovávať, dnes sa ho snažia pochopiť.“*
K jeho názoru sa prikláňa francúzska pediatrička Edwige Antierová: *„Rodičia sa mi zverujú s tajným snom zasiať do potomkov množstvo citu, už nepovažujú za prvoradý spoločenský úspech.“*
Marcel Rufo rozvíja úvahy ďalej: *„Šťastné dieťa dokáže vyťažiť z rodičov a zároveň ich citovo nevydierať. Ukážkovým príkladom je rozprávka na dobrú noc, za ktorú pekne poďakuje. A predsa si nejeden znepokojený rodič kladie otázku, či reaguje správne, či by sa nemalo rozplakať a dožadovať prídavku. Rozumný potomok však cíti, že by nemal prekračovať únosnú mieru.“* Francúzsky pediater Aldo Naouri charakterizuje vyrovnané dieťa ako *„veselé, usmievajúce sa a poskakujúce od radosti, čím spontánne dáva najavo, že nestráca pevnú pôdu pod nohami. To však neznamená, že ide o nemenný stav. Dieťa má právo aj na smútok či hnev, ktorý by však nemal trvať pridlho. Negatívne emócie totiž prispievajú k jeho rovnováhe.“* Francúzsky etológ a psychiater Boris Cyrulnik zdôrazňuje, že *„šťastné dieťa sa s dôverou obracia na okolie, čo mu pomáha spoznávať vonkajší svet, ktorý porovnáva so svojím vnútorným svetom. V opačnom prípade nemá nádej na rozkvet.“*
Za niekoľko desaťročí získalo dieťa v rodine kráľovskú pozíciu. Mnohí rodičia sa svojho maznáčika snažia ušetriť akéhokoľvek zármutku, len aby neutrpel traumu. Prvoradým cieľom sa stáva jeho pohodlie až blahobyt, čo presne zapadá do ideológie šťastia, vyznávanej v dnešných časoch. *„Individuálny vývin dieťaťa sa pretvoril na záväzok,“* usudzuje francúzska psychologička Mathilde Nobécourt. *„Dieťa sa musí povinne presadiť, prejaviť schopnosť podať výkon. Lenže harmonický vývin je v príkrom rozpore s výkonnosťou.“* A tak mnohé deti trpia pod vplyvom spoločenského a rodičovského nátlaku komplexmi menejcennosti. Edwige Antier má skúsenosti aj s takými rodičmi, ktorí chcú naučiť dieťa zaujať bojovný postoj, keď sa treba pustiť do bitky; neraz im kladie na srdce, že *„vyrovnané dieťa si vytvára prirodzený vzťah k okoliu a nepotrebuje ho ovládať silou“*. Na druhej strane psychoterapeutička Catherine Dolto-Tolitch varuje, že vonkajší dojem býva občas klamlivý. *„Niektoré deti nedávajú ostentatívne najavo, že prežívajú šťastie, a môžu vzbudzovať dojem, že sa necítia vo svojej koži, iné zas pod pokojnou maskou skrývajú hlboký smútok, ktorý sa hneď nevyderie na povrch.“*
Psychológovia sa v súvislosti s definíciou duševného vývinu uchyľujú ku kvetnatej metafore: dieťa sa vyvíja o to harmonickejšie, o čo priaznivejšia je pôda, do ktorej ho zasadili. Pevné korene symbolizujú rodičia, ich súkromie, kvalitný manželský zväzok a úlohu hnojiva zohráva rodinné a kultúrne prostredie, presnejšie pozornosť, čo venujú potomkovi. Svojím rastom sa pozvoľna pripravuje na samostatnosť; rodičia by mali postupne uvoľňovať puto a rozširovať mu priestor, nebadane rozvíjať citové vzťahy, aby sa bez nich necítil stratený a nezvädol ako kvet pre nedostatok vody.
Výchova by sa teda dala prirovnať k akejsi forme ekológie udržiavajúcej rovnováhu medzi rozličnými dimenziami harmónie, inými slovami, jednotlivými zložkami všestranného vývinu: telesnou, rozumovou, citovou. *„Ak sa dieťa mentálne vyvíja sľubne, ale nechce sa mu športovať, ak sa dobre cíti medzi dospelými, ale odmieta prijímať ich rady, a na druhej strane, ak sa zo všetkých síl snaží robiť rodičom radosť, a nevie sa zahrať samo, znamená to, že pokrivkáva v harmonickom vývine,“* upozorňuje Mathilde Nobécourt. Dieťa sa cíti najšťastnejšie, ak prekonáva rozličné etapy svojho rastu prirodzeným tempom, ako kvet prechádzajúci jednotlivými ročnými obdobiami; ak ho rodičia síce povzbudzujú, ale nenabádajú preskakovať niektoré štádiá vývinu, ak v ňom podnecujú viacero záujmov, ale nevyzývajú ho zamerať sa na jediný cieľ, skrátka, ak ho nenútia predčasne dospieť.
„Dvojročné dieťa vie, že matka je v susednej miestnosti, a nemusí sa obávať, že ho opustí,“ vysvetľuje francúzska psychologička Béatrice Copper-Royer. *„Štvorročné dieťa sa už dokáže hrať samo aj hodinu. Čím je staršie, tým ľahšie si poradí svojpomocne, nevyhnutne si teda nevyžaduje, aby matka naň dozerala celý čas.“*
Harmonický vývin vyúsťuje do sebestačnosti, až kým si potomok neporadí celkom sám. Sem-tam sa ešte dožaduje pomoci, odpútava sa postupne, až kým sa mu to nepodarí. *„Problém nastáva, keď dieťa plní funkciu narcistického zrkadla rodičov,“* upozorňuje Béatrice Copper-Royer. *„Vtedy, keď rodič sníva o jeho zázračnosti a nadpriemerných schopnostiach, keď mu dáva zmerať inteligenčný kvocient v nádeji, že je obdarené výnimočným talentom...“* Ak matka priveľmi udúša dieťa ochrannými krídlami, alebo naopak, ak ho priskoro nechá konať na vlastnú päsť, hoci ešte nestihlo dozrieť v súlade s nárokmi, môže narušiť jeho vývin, čo sa odzrkadľuje v sťažnostiach, ako pregnantne ilustruje aj Lolin prípad: *„Rodičia si myslia, že sme veľkí, a pritom sme ešte malí.“* To platí najmä v puberte; aj keď sa dieťa snaží napodobňovať dospelých, ešte nezavŕšilo obdobie adolescencie, čo neradno spúšťať zo zreteľa.
Znamená to vari, že z takých detí zákonite vyrastú nešťastní dospelí? Kdeže, vždy ostáva aspoň štipka nádeje! Každý záhradník už mal možnosť s úľubou hľadieť na nádherne rozvinutý kvet aj po tuhých mrazoch.

Vladimíra KOMOROVSKÁ
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Česko diskutuje o vzdelávaní

CELONÁRODNÁ KAMPAŇ

O tom, že školstvo je vo vyspelých krajinách v čase hospodárskej krízy čím ďalej tým dôležitejším faktorom, svedčia nielen zásadné zmeny v pohľadoch na vzdelávaciu politiku a jej význam v USA, Rusku, Číne či Indii, ale aj v krajinách Európskej únie.

U našich západných susedov v Českej republike sa v týchto dňoch spúšťa veľká celonárodná kampaň *Česko hovorí o vzdelávaní*, v rámci ktorej si má spoločnosť vyjasniť svoj postoj k zmyslu vzdelávania s cieľom pripraviť stratégiu rozvoja školstva na nasledujúce roky. Zámerom je zapojiť do diskusie čo najväčší počet ľudí nielen z pedagogického prostredia, ale aj z podnikateľskej sféry, občianskych iniciatív, rodičov, samosprávy a ostatných občanov.

Vo vyspelých krajinách je školstvo mimoriadne vážnou témou. Má svoj priestor v médiách, vo verejnom živote, na úrovni miest a obcí. Žiaľ, o Slovensku nemôžeme povedať, že by sa spoločnosť téme vzdelania venovala v takomto význame slova. Hodnotový svet je silne poznamenaný médiami a ich prezentáciou tém, medzi ktorými vzdelanie, kultúra, tvorivosť, vysoký mravný hodnotový svet ľudí chýba...

Východiskom celonárodnej diskusie o budúcnosti školstva u našich západných susedov je myšlienka, že jednou z príčin úpadku vzdelávania v Českej republike je neexistencia jasnej a zverejnenej koncepcie vzdelávacej politiky.

Na webstránke českého ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy (MŠMT) sa píše, že v diskusii sa treba zamerať na presadenie riešenia dvoch kľúčových problémov vzdelávania:

1. **Potreba znovuformulovať ciele vzdelávania**
   Dôvod: Ciele vytýčené v „školskom" zákone sú príliš obsiahle a nekonkrétne. Fakticky nikto ich nepoužíva a nevzťahuje na ne pripravované opatrenia typu vzdelávacích štandardov, revízie vzdelávacích programov, plošného testovania, štátnej maturity. Nejasná predstava, načo by tieto opatrenia mali slúžiť, vedie k častej neistote a neefektívnym investíciám. Najvýraznejším príkladom je štátna maturita.
2. **Zabezpečiť, aby každý nový minister nezačínal znova od nuly**
   Dôvod: Neexistencia jasne formulovaných cieľov a akéhokoľvek opatrenia, ktoré by zabezpečilo kontinuitu vzdelávacej politiky, spôsobuje, že veľa práce, ktorú ministerstvo školstva a jemu podriadené organizácie vykonávajú, sa zmetie s nástupom nového ministra pod stôl. Typickým príkladom je kariérny poriadok. Hľadajme spôsoby, ako túto živelnosť vo vzdelávacej politike odstrániť.

Diskusia

Kampaň *Česko hovorí o vzdelávaní* sa uskutoční od januára do júna 2013 a bude využívať širokú škálu možností komunikácie. Jadrom bude internet. Okrem neho sa budú v jednotlivých regiónoch organizovať semináre o možných scenároch vývoja Česka a jeho vzdelávacej sústavy, okrúhle stoly na odborné témy a mediálne diskusie.

Na základe polročnej celospoločenskej diskusie sa vytvorí zoznam cieľov, ktoré organizátori odovzdajú politickej reprezentácii na prípravu národného programu vzdelávania. Snahou bude, aby sa téma vzdelávania rozšírila medzi laickú verejnosť, ktorá sa vďaka kampani dostane ku kvalitným informáciám.

Organizátori hovoria: Chceme, aby si každý dokázal zodpovedať otázku, prečo sa vzdelávame a čo presne od vzdelávania požadujeme.

Spoločne s touto kampaňou začalo MŠMT ČR prípravu dokumentu *Stratégia vzdelávania 2020*. Jeho hlavným zámerom je okrem vytvorenia stabilného základu vzdelávacej politiky a jasného vymedzenia úloh štátu, krajov a obcí práve pomenovanie cieľov vzdelávania.

Do prípravy stratégie by sa mala zapojiť nielen odborná verejnosť, ale tiež rodičia, učitelia i zástupcovia neziskovej a podnikateľskej sféry. Na jar bude ministerstvo organizovať rad okrúhlych stolov, verejnosť bude môcť svoje názory prezentovať v diskusných fórach na webstránke ministerstva.

Záujemcovia tam nájdu aj knižnicu koncepcií, ktorá obsahuje viac ako dve desiatky aktuálne platných koncepčných dokumentov, ktoré definujú desiatky cieľov vzdelávacej politiky, a niekoľko stoviek navrhovaných opatrení. Diskusia má pomôcť zredukovať toto množstvo a zrozumiteľne formulovať to podstatné.

Ako podklad na verejnú diskusiu bude slúžiť dokument *Hlavné smery Stratégie vzdelávacej politiky do roku 2020*. Ministerstvo v ňom kladie dôraz na prepojenie školského a mimoškolského vzdelávania, odstránenie slabých miest vo vzdelávacom systéme, definovanie novej roly učiteľa, vzdelávacích štandardov a kvalitného riadenia vzdelávacieho systému.

Cieľ verejnej diskusie ministerstva školstva je rovnaký ako cieľ kampane *Česko hovorí o vzdelávaní*: motivovať verejnosť, aby sa zapojila do debát o budúcnosti vzdelávania v Českej republike.

(podľa MŠMT ČR)

Ilustračné foto stock.xchng

OECD hovorí o potrebe celoživotného vzdelávania

VZDELANIE DNES 2013

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) vydala po roku už tretie pokračovanie publikácie *Vzdelanie dnes 2013. Perspektíva OECD (Education Today 2013. The OECD Perspective)*, ktorej cieľom je predložiť širokej verejnosti fakty a kľúčové smery v rozvoji vzdelávania. Informácie sú podávané vo forme prístupnej širokému spektru čitateľov, ktorí nemajú čas hlbšie študovať veľké množstvo odborných publikácií, ktoré OECD vydáva.

OECD v publikácii konštatuje, že krajiny potrebujú zručnú pracovnú silu, aby uspeli v rozvíjajúcej sa znalostnej ekonomike. To znamená, že so vzdelávaním je potrebné začať už v predškolskom veku, počas dospievania pokračovať s poskytovaním vzdelania, ktoré zabezpečí nielen kvalifikáciu potrebnú pre súčasnosť, ale umožní získavať aj zručnosti a kvalifikácie, ktoré bude vyžadovať rozvoj ekonomiky v budúcnosti. Posledné údaje z výskumov dokazujú, že predškolské vzdelávanie umožňuje žiakom vo veku 15 rokov dosahovať lepšie výsledky. So stúpajúcimi nárokmi stále viac mladých ľudí ukončuje sekundárne vzdelávanie a na vzostupe je aj vzdelávanie na treťom stupni. Dievčatá v mnohých smeroch dosahujú lepšie výsledky ako chlapci. So starnúcou populáciou a s neskorším odchodom do dôchodku je potrebné zabezpečiť vzdelávanie pre starších ľudí. Štatistické údaje ukazujú, že iba 1,5 % populácie staršej ako 40 rokov si dopĺňa vzdelanie, zatiaľ čo vo vekovej vrstve 30- až 39-ročných je to 6 %. Mnohé krajiny dnes už neriešia otázku, či poskytovať vzdelávanie, zameriavajú sa skôr na zabezpečenie rovnosti v jeho poskytovaní pre všetky sociálno-ekonomické skupiny a tiež rodovej rovnosti.

(do)

Ako mala vyzerať škola 21. storočia?

VÍZIA

Skupina amerických pedagógov a prognostikov zverejnila ešte roku 1988 v časopise The Detroit News svoju víziu školy 21. storočia. Dnes môžeme konfrontovať, či sa naozaj napĺňa. Školu nového storočia si predstavovali takto:

- *Dlhší školský rok*. Vyučovanie sa predĺži zo 180 na 210 dní.
- *Výchova k práci*. Študenti sa budú učiť využiteľným zručnostiam a budú robiť testy sebakontroly a schopnosti pracovať s inými, pracovať v tíme.
- *Počítače ako učitelia*. Koncom 80. rokov sa venovalo počítačovej výučbe 5 % vyučovacieho času, na prelome roku 2000 to malo byť 6-krát viac.
- *Učebnice*. Študenti sa budú ešte učiť z učebníc, ale postupne bude narastať použitie videodiskov a satelitných televíznych programov ako vyučovacích prostriedkov.
- *Podpora záujmov*. Školská štruktúra bude nahradená „vývojovými úrovňami", ktoré sa odrazia v dokonalejšom zvládnutí učiva. Povzbudenie bude založené viac na výkonoch ako na čase strávenom v triedach.
- *Dvadsaťštyrihodinové školské zariadenia*. Školy sa stanú spoločenskými centrami so stálou prevádzkou, predškolským programom budú prispôsobené deťom zamestnaných rodičov. Školy budú tiež výcvikovými strediskami na výchovu dospelých v rámci permanentného vzdelávania, v dôsledku čoho budú musia držať krok s neustále sa meniacimi technológiami.
- *Výber škôl*. Rodičia budú mať na základe programovej ponuky možnosť veľkého výberu škôl, ktoré ich deti budú môcť navštevovať.
- *Správa*. Lepšie vyškolení a lepšie platení učitelia a riaditelia škôl budú mať väčšie kompetencie pri riadení svojej školy bez zasahovania ústredných orgánov.
- *Učitelia*. Na matematiku a iné dôležité vedné odbory sa bude regrutovať nový typ učiteľov z ľudí z praxe.

(lupa)

Ilustračné foto stock.xchng

Budú mať mladí právo na prácu?

ABSOLVENTI

Štáty Európskej únie by mali mladým ľuďom zabezpečiť, že do štyroch mesiacov bez práce získajú ponuku práce alebo rekvalifikácie.

Krajiny „dvadsať sedmičky" na to v uplynulých dňoch v nezáväznom uznesení vyzvali poslanci Európskeho parlamentu, podľa ktorých by ministri zahraničia únie mali príslušné odporúčanie odsúhlasiť už vo februári.

V novembri bolo v Európskej únii bez práce v priemere 23,7 percenta mladých a politickí lídri únie tvrdia, že podpora zamestnanosti mládeže patrí medzi hlavné priority.

Európska komisia v decembri odporučila členským krajinám zaviesť tzv. záruky pre mladých. V rámci nich by členské krajiny zabezpečili, aby mladí ľudia do 25 rokov dostali kvalitnú ponuku zamestnania, ďalšieho vzdelávania alebo stáže do štyroch mesiacov od okamihu, keď sa stali nezamestnanými.

Parlament na zavedenie týchto systémov vyzval už dvakrát. Záruky by mali byť financovateľné z prostriedkov únie, pričom Európska komisia by vraj mala pomôcť krajinám, ktoré by so zavedením záruk mali finančné ťažkosti.

Podľa viacerých poslancov je potrebné, aby začali vznikať partnerstvá medzi vzdelávacím systémom, rekvalifikačnými strediskami, úradmi práce a zamestnávateľmi. Inšpiráciou by vraj mohli byť krajiny s duálnymi programami, v rámci ktorých študenti popri škole súčasne pracujú. Ukazuje sa, že perspektívnym modelom vzdelávacích odborných inštitúcií by sa mohli stať centrá odborného vzdelávania a prípravy, ako inštitúcie poskytujúce odborné vzdelanie a kompetencie všetkým, ktorí to na trhu práce, ale i v príprave naň potrebujú.

Miera nezamestnanosti mladých je vo väčšine členských krajín dvojnásobná v porovnaní s mierou nezamestnanosti ľudí nad 25 rokov. Navyše, v Španielsku a Grécku je nezamestnaná viac ako polovica tejto vekovej skupiny.

(bo)

Mediálna výchova v pohybe: sme na Slovensku v obraze?

Rozhovor s osobnosťou

NATAŠA SLAVÍKOVÁ

Čas, ktorý žijeme, zvykneme označovať všakovakými prívlastkami. Jeden z mnohých sa s príchodom tretieho milénia ukotvil vo vedomí i v podvedomí kedysi užívateľov „atómového veku“ neodškriepiteľne sa zvyšujúcim prívalom informácií, v mnohorakej podobe spracovávaných, ale aj cielene „neotesaných“, atakujúcich nás s vehemenciou neúnavného torpédoborca. Tu sa k nám prihovárajú objektívne s fortieľnou zásadovosťou, ctiacou si adresáta, tam zasa sugestívnou vtieravosťou, nárokujúc si na pozornosť, zasahujú až kamsi pod kožu prijímateľa. Inokedy zasa domýšľavo až nadnesene, prezentujúc sa v rozmanitej škále mediálnych nosičov, informácie rôzneho druhu a výpovednej hodnoty vyvolávajú emócie, znepokojujú, iracionálne provokujú, tam zasa navodzujú idealizujúci optimizmus a harmóniu.

Na začiatku, uprostred, všade navôkol i na samom konci tohto, zdá sa, nikde sa nekončiaceho procesu sme my ľudia. Odolní i zraniteľní, mladí i postarší, pripravení i zaskočení. Ako prijímať a spracovávať búrlivý tok informácií? Ako ich selektovať, vstrebávať, vyhodnocovať? A naopak – je možné im aj racionálne čeliť, odmietať ich bez toho, aby tým utrpel náš obzor, rozhľad i intelektuálny nadhľad? Je vôbec možné v súčasnom svete „preinformovanosti“, častej dezinterpretácie javov a faktov nájsť súlad medzi „čarom nechceného“ a racionálnymi skúsenosťami podloženým vzťahom k realite diania vôkol nás i mimo nás?

Aj to sú otázky, na ktoré ponúka odpovede PhDr. Nataša Slavíková, členka pracovnej skupiny Európskej komisie (EK) pre mediálnu gramotnosť. Okrem mnohých iných erudovaných a cenných prínosov v tejto dnes mimoriadne významnej oblasti bola pod jej odborným vedením spracovaná *Koncepcia mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania v SR*, je dlhoročnou podporovateľkou mediálnej výchovy na Slovensku, významnou autorkou v tejto oblasti. V súčasnosti pôsobí ako výskumná pracovníčka v Metodicko-pedagogickom centre v Bratislave.

Vzdelávacie politiky mnohých krajín zaradili mediálnu gramotnosť ako novú a zásadnú požiadavku. Pre agendu Európskej únie (EÚ), Rady Európy (RE) a UNESCO je strategickou témou, jednotlivé štáty prijali desiatky zásadných rozhodnutí na jej podporu. Čím si to vysvetľujeme?

Mediálna gramotnosť prispieva k rozvoju demokratickej spoločnosti, vzdelanosti, kultúry a pokroku. Reformným úsilím na začiatku 21. storočia je zasiahnuté celé európske školstvo, zvlášť v oblasti učebných osnov. Dôraz by mal byť kladený na zmenu v hierarchii cieľov vzdelávania. Namiesto tradičnej triády vedomosti – zručnosti – návyky s dôrazom na množstvo poznatkov v hotovej podobe je tu všestranná kultivácia žiakovej osobnosti. Bez zefektívnenia mediálnej výchovy iba ťažko môžeme realizovať všestrannú kultiváciu. Sú to práve niektoré mediálne obsahy vrátane internetu, ktoré môžu deformovať prácu učiteľov a negatívne ovplyvňujú psychický, fyzický a morálny vývin maloletých. Na jednej strane ponúkajú nesmierne možnosti, na strane druhej majú aj výrazný rizikový potenciál. Dá sa zhrnúť v kategóriách „nezákonný obsah“, „obsah nevhodný pre danú vekovú skupinu“, „nevhodné kontakty“ a „nevhodné správanie“.

V mnohých štátoch sa prehodnocuje program úloh gramotnosti. Školské systémy v Európe vrátane nášho stále ovládajú rôzne anachronizmy. Jedným z najväčších v školských systémoch, ako aj vy analyzujete vo svojich prácach, je neprimerané privilegovanie gramotnosti písaného a čítaného slova ako vrcholu úspechu vzdelávania a komunikácie. Môžete túto tézu rozviesť?

Ovládanie písania a čítania je univerzálne právo všetkých občanov, no v súčasnosti je potrebné na aktívne občianstvo získanie nových vedomostí, zručností, schopností v kontexte celoživotného vzdelávania. Ľudia by sa preto mali nielen učiť čítať s porozumením, písať a počítať, ale mali by tiež ovládať schopnosti, ktoré by im pomohli používať mediálne obsahy (televízia, internet, kino, rozhlas, tlač, mobilné telefóny, atď.) zodpovedne, bezpečne, kriticky a tvorivo s dôrazom na morálny kontext a ľudské práva. Deti, mládež a dospelí by sa mali učiť porozumieť médiám, aby poznali význam usporiadania zvukov, slov, viet a odsekov, aby pochopili konštrukciu a usporiadanie prvkov v médiách. Byť vzdelaný zahŕňa schopnosť vnímať a pochopiť zloženie a rámcovanie mediálnych obsahov, nasadenie svetla, farieb a pohybu, zabezpečenie prístupu k informáciám pre znevýhodnené skupiny (hlasové komentovanie, titulky), ale tiež schopnosti umožňujúce rozpoznať zdroje a spoľahlivosť mediálnych obsahov, pochopenie pravdy a nepravdy, ako aj rôznych vedomých či nevedomých manipulačných techník. Inými slovami, kontext, v ktorom žijeme, núti občanov rozumieť médiám. Súvisí to s podporou novej gramotnosti, tzv. mediálnej gramotnosti, ktorá predstavuje konečný výsledok činnosti mediálnej výchovy.

> „Bez mediálnej gramotnosti sa človek nebude vedieť správne orientovať v digitálnom, multimediálnom, globálnom prostredí. Bude iba akýmsi ‚prisťahovalcom‘, ktorý nevie nájsť správnu cestu. Mediálne vzdelaný ‚domorodec‘ bude mať, naopak, výhodu, pozná všetky, aj skryté, chodníčky.“

Tu sa zrejme začína aj dôležitá úloha školskej výchovy v celom tomto procese. Čo všetko v kontexte vzdelávania mediálna výchova ovplyvňuje?

Dnešná škola sa nemôže zaobísť bez využitia nových technológií. Prístup k internetu je vo všetkých školách, ale v kvalite jeho využívania vo vyučovacom procese je veľa rezerv. Žiaci majú lepšie technické zručnosti ako učitelia, problémom ostáva ich výber a kritický prístup k overovaniu informácií. Pedagóg by mal vedieť poradiť – ale často nie je pripravený byť multifunkčný. Vedenie je často viac ako informovanosť. Dobrý učiteľ nie je ten, kto odovzdáva kvantitu informácií, ale ten, kto pozitívne motivuje. Aj vzdelaný človek môže podliehať mediálnej komercii alebo môže byť zameraný na nekultúrne hodnoty. Mediálna výchova nie je len rovnocennou, ale z procesuálneho, celoživotného hľadiska možno aj dôležitejšou kvalitou ako mediálne vzdelanie v tradičnom chápaní.

Aký postulát v systéme vzdelávania teda podľa vás prináleží obsahu mediálnej gramotnosti?

Mediálna gramotnosť je nielen nevyhnutnosť, ale i príležitosť. Bez mediálnej gramotnosti sa človek nebude vedieť správne orientovať v digitálnom, multimediálnom, globálnom prostredí. Bude iba akýmsi „prisťahovalcom“, ktorý nevie nájsť správnu cestu. Mediálne vzdelaný „domorodec“ bude mať, naopak, výhodu, pozná všetky, aj skryté, chodníčky. V konečnom dôsledku to má zásadný vplyv aj na celkové smerovanie jedinca. Deti trávia denne s médiami v priemere tri až štyri hodiny, teda najmenej o polovicu času viac, než venujú ktorejkoľvek mimoškolskej činnosti, ako sú úlohy, rodina, priatelia alebo čítanie. Médiá sú významným výchovným a socializačným prostriedkom detí. Hodnoty, ľudské práva, ktoré platia v civilizovanom svete, sa však práve v médiách často liberalizujú, prekrucujú, deformujú so zámerom zisku, cielenej emocionalizácie...

Médiá môžu teda negatívne aj pozitívne ovplyvniť nielen emocionálny stav, najmä maloletých, ale aj psychický, morálny a fyzický vývin jedinca. Ako sa s týmto faktom a zároveň i problémom súčasnosti vyrovnať?

Médiá a audiovízia sú zodpovedné aj za formovanie predstáv (nielen informovanie o nich), hodnotových systémov, kultúrnej identity, formovanie reči, nielen vizuálnej a symbolickej, ale aj verbálnej, ktorú ľudia používajú na to, aby chápali sami seba a svoje miesto v našom svete. Médiá ovplyvňujú nielen každodenný život jedinca alebo rámcovanie informácií, ale priamo aj postoje jednotlivcov a ich správanie. Dieťa sa učí napodobňovaním. Diskusie sa vedú o miere a intenzite vplyvu a o kontextových faktoroch, ktoré na ne pôsobia. Médiá môžu formovať aj deformovať, vytvárať rámce toho, o čom premýšľame, podsúvať spoločenské normy „celebrít“, mnohokrát spochybňovať už akceptované všeľudské hodnoty. Dôraz by mal byť preto kladený na pedagogické úsilie v mediálnej výchove, ktoré by malo smerovať najmä ku kultivácii osobnosti.

V čom vzniká v uvedených súvislostiach a aj následnostiach problém?

I napriek tomu, že Slovenská republika viackrát prezentovala podporu integrovaného, medzirezortného prístupu k zvyšovaniu úrovne mediálnej gramotnosti prostredníctvom viacerých zainteresovaných strán, ministerstiev, regulačných orgánov, diváckych a rodičovských združení, cirkví, vzdelávacích, výskumných organizácií i samotných médií, trpí deficitom vyučovania mediálnej výchovy vo formálnom, v neformálnom vzdelávaní, ako aj vo vzdelávaní znevýhodnených skupín. Proces je nedostatočný, nesystémový, pomalý a nekoordinovaný. Dôvody je potrebné hľadať v systémových riešeniach a v odstraňovaní existujúcich bariér v zavádzaní odporúčaní EÚ.

Keď hovoríte o nepriaznivom stave vyučovania mediálnej výchovy u nás, môžete uviesť argumenty, ktoré by to potvrdzovali?

Podľa zverejnených výsledkov štúdie EK z roku 2009, ktorá mapuje a porovnáva úroveň mediálnej gramotnosti v 27 členských krajinách EÚ a troch štátoch Európskeho hospodárskeho priestoru, dosiahlo Slovensko v európskom porovnaní priemernú úroveň, čo sa týka hodnotenia individuálnych kompetencií, a základnú úroveň v oblasti faktorov prostredia. Horšie výsledky dosiahlo iba Bulharsko, Rumunsko, Grécko a Cyprus. Výsledky porovnateľné so Slovenskom dosiahlo Poľsko, Portugalsko, Lotyšsko, Litva či Maďarsko. Komparatívna pilotná štúdia obsahuje podrobnú metodológiu, podľa ktorej by sa aj v budúcnosti mala merať úroveň

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

Mediálna výchova v pohybe...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)
rozvoja mediálnej gramotnosti v jednotlivých krajinách Európy. Súčasťou dokumentu je tiež viacero odporúčaní a podnetov, ktoré môžu prispieť k lepšiemu etablovaniu mediálneho vzdelávania v spoločenskom a kultúrnom kontexte, ako aj v kontexte formálneho a neformálneho vzdelávania. V súčasnosti neexistuje spracovaná stratégia ani akčný plán na implementáciu štúdie a odstránenie bariér pri zvyšovaní úrovne mediálnej gramotnosti.

Mediálna gramotnosť je mnohovýznamový pojem. Na jednej strane to nie je žiadna izolovaná schopnosť, na strane druhej by sa nemala zamieňať s digitálnou, informačnou či inou gramotnosťou...
Je to súbor kompetencií, ktorý zahŕňa a obsahuje aj iné schopnosti a formy gramotnosti: napr. gramotnosť čítania a písania, filmovú, audiovizuálnu gramotnosť (často uvádzanú ako vizuálnu gramotnosť), digitálnu či informačnú gramotnosť. Spomínané gramotnosti sú základným kameňom, predpokladom na efektívnejšie zvládnutie a pochopenie mediálnej gramotnosti. Čitateľská gramotnosť s porozumením stále tvorí základ veľkej časti osobných a spoločenských aktivít, systému masovej, multimediálnej a digitálnej komunikácie, a je teda dobrým predpokladom na nadobudnutie kompetencií vnímania médií s porozumením. Ak je pravda, že technológie obohacujú životy občanov, umožňujúc prístup, porozumenie a občiansku participáciu, je potrebné, aby mediálna gramotnosť ako funkcia kritického myslenia bola považovaná za centrálnu a odlišnú od dôrazu, ktorý bol predtým kladený na technológie, tak v národných, ako i v európskych orgánoch a zákonoch.

Mediálnou gramotnosťou vo všeobecnosti rozumieme schopnosť jedinca prijímať, analyzovať, hodnotiť a komunikovať mediálne výpovede žurnalistického charakteru (správy, publicistika), umeleckého (filmy, poviedky), vzdelávacieho (prírodopisné filmy, náučné programy) či zábavného charakteru (súťaže, seriály, filmy, atď.) v širšom sociálnom kontexte. Tu vyvstáva nezameniteľná úloha pedagóga...
Rozvoj akejkoľvek gramotnosti, teda aj mediálnej, musíme vnímať a dať do vzťahu s rozvojom ľudských zdrojov. Pedagóg by mal mať také vybavenie (vedomosti, zručnosti a schopnosti), ktoré mu umožní pracovať s informáciami, s audiovizuálnymi obsahmi, vedieť efektívne komunikovať (sociálne i technicky), orientovať sa v mediálnom prostredí, byť flexibilný a pripravený na zmeny, vedieť pracovať tímovo a byť schopný participovať občiansky. Multifunkčnosť pedagóga je nevyhnutnosťou. Ale aj tu platí, že kvantita nemôže nahrádzať kvalitu. Tradičná úloha pedagóga na všetkých stupňoch sa zmenila, a ak chceme podporovať trvalo udržateľný rozvoj vzdelávania a vzdelanostnej spoločnosti, nemôžeme ignorovať existenciu tradičných a nových médií, a tým ani mediálnej výchovy. Dnešný akcelerovaný život, samozrejme, výrazne prekračuje požiadavky na základnú gramotnosť a vyžaduje si zvládnutie aj mediálnych kompetencií. Kvalita učiteľovej osobnosti má formujúci vplyv nielen na utváranie osobnosti jednotlivých žiakov, študentov, ale aj na vzájomné vzťahy žiakov v triede, skupine. Ak chce pedagóg byť bližšie k žiakom a študentom, mal by byť multifunkčný. Realitou je, že súčasná pedagogika, psychológia ani iné vedné disciplíny nedokážu dosť rýchlo reagovať na meniace sa okolnosti, podmienky výchovy detí. Zdá sa, že najlepší prehľad o aktuálnych trendoch v živote detí majú reklamné firmy a mediálne marketingové spoločnosti, ktorým ide najmä o maximalizáciu zisku...

Definičný rámec mediálnej gramotnosti, ako ho uvádzate vo svojich štúdiách, tvorí súhrn zručností a schopností súvisiacich s prístupom k médiám, ktoré je možné zhrnúť do štyroch základných oblastí: prístup, kritický postoj, analýza a tvorivosť. Všetky schopnosti sú faktorom osobného vývinu, ktoré formujú povedomie, zodpovednosť, kritické uvažovanie...
Cieľom mediálnej gramotnosti je zvyšovať povedomie ľudí vo viacerých formách mediálnych obsahov, s ktorými sa stretávajú vo svojich každodenných životoch. Je to súbor kompetencií, ktoré nám umožnia pristupovať k médiám, porozumieť im a kriticky vyhodnocovať rôzne aspekty médií a mediálnych obsahov a komunikácie v rôznych kontextoch. Prechod od „papierovej" gramotnosti k elektronickej je asi taký revolučný, ako bol v minulosti prechod od písania kníh rukou ku kníhtlači. Mediálna gramotnosť sa viaže na používanie

„Z odpovedí učiteľov vzťahujúcich sa na témy, ktoré preberajú so žiakmi v rámci mediálnej výchovy, vyplýva, že mnohí si zamieňajú mediálnu výchovu – keď sa médiá stávajú predmetom a obsahom výučby, s tzv. mediálnou didaktikou, kde sa médiá stávajú prostriedkom výučby."

elektronických médií, ako je počítač a mobil, a ich vybavenia, ako je textový editor, tabuľkový procesor, internet, CD-ROM, e-mail. Tieto prostriedky umožňujú tvorbu a používanie širokej škály produktov, od elektronických textov cez informačné databázy, elektronické encyklopédie až po SMS správy. V elektronickej podobe sa vyskytujú aj učebnice, učivo spracované prostredníctvom PowerPointu a napokon i krásna literatúra. Počítač umožňuje nielen používanie textu, ale aj hypertextu, obrázkov, animácie a zvuku.

V súvislosti s aktivizáciou a so zaujatím najmä pedagógov spomínate jeden zaujímavý motív: „Je lepšie zapáliť sviečku ako preklínať temnotu." Na čo sa viaže?
Pod týmto heslom chce UNESCO poskytnúť nielen pedagógom, ale aj samotným študentom, rodičom a mediálnym pracovníkom komplexnú príručku mediálnej výchovy s názvom *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers 2011* (*Mediálna a informačná gramotnosť – kurikulum pre učiteľov*), ktorá upozorňuje na proces systémového a komplexného zvyšovania úrovne mediálnej a informačnej gramotnosti, ako aj na potrebu využitia synergického efektu medzi jednotlivými druhmi gramotností, ako napr. informačná gramotnosť, gramotnosť slobody vyjadrovania a slobody informácií, knižničná gramotnosť – gramotnosť čítania, gramotnosť spravodajstva, počítačová gramotnosť internetová, digitálna, filmová, televízna gramotnosť videohier, reklamy, mobilov a pod. Určite ju dávam do pozornosti, viac a podrobnejšie sa záujemcovia dočítajú na www.unesco.org.

Prečo nie je mediálna výchova pevnou súčasťou nášho školského systému? Prečo je jej stále tak citeľne málo, najmä však jej praktických a efektívnych pedagogických výstupov?
Štartovaciu čiaru sme prekročili, ale stále sme na začiatku cesty k mediálnej výchove ako plnohodnotnej zložke vzdelávacieho systému. Mediálna výchova ako prierezová téma – ide len o okruh vyučovacích obsahov (tiež napr. environmentálna či multikultúrna výchova), ktorých začlenenie do vyučovania sa predpokladá – však nie je striktne spájaná s ustanovením štandardného predmetu. Riaditelia škôl sa môžu rozhodnúť aj o zaradení samostatného predmetu či kurzu. Bariérou je aj to, že prierezové témy vo vyučovaní predpokladajú určité trénovanie i v oblasti medzipredmetových vzťahov, t. j. ovládať schopnosť prepájať obsahy z rôznych vyučovacích predmetov a uplatňovať ich vo vyučovaní. Problémom zostáva aj presadzovanie profesionálnych štandardov a eliminovanie často subjektívnych prístupov vo vyučovaní mediálnej výchovy. Kontext, v ktorom žijeme, núti učiteľov učiť seba a žiakov vnímať médiá s porozumením, a na to je potrebné získať kompetencie (vedomosti, zručnosti, schopnosti a postoje), ktoré by im pomohli používať mediálne obsahy (televízia, internet, kino, rozhlas, tlač, mobilné telefóny, atď.) zodpovedne, bezpečne, kriticky a tvorivo s dôrazom na morálny kontext, ľudské práva a vekovú vhodnosť. Súčasný stav mediálnej výchovy vo väčšine základných a stredných škôl je skôr kontroverzný ako uspokojivý.

Čo bráni tomu, aby sme mediálnu výchovu v školách – keďže ide o príťažlivú a inšpiratívnu oblasť tak pre pedagógov, ako i žiakov – nedostali na vyššiu úroveň?
Kvalita vyučovania mediálnej výchovy závisí od viacerých faktorov. Okrem individuálnych kompetencií učiteľov sú to aj faktory prostredia. Za bariéry zvyšovania úrovne mediálnej gramotnosti môžeme považovať okrem iných nedostatok trvalých udržateľných finančných zdrojov, nedostatok metodík a cvičebníc pre učiteľov, nedostatočnú implementácia existujúcich odporúčaní RE, EÚ, UNESCO vo vzťahu k mediálnej gramotnosti, nedostatok odborníkov, pomalé a nedostatočné zavádzanie koncepcie mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania. Ale sú tu i ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú stav: nedostatok spolupráce medzi formálnym a neformálnym vzdelávaním a znevýhodnenými skupinami, kríza učiteľského povolania, neexistencia koordinačného centra mediálnej gramotnosti a jedného kontaktného bodu, nedostatočná spolupráca so zahraničnými centrami mediálnej gramotnosti a napokon aj nedostatočná implementácia mediálnej teórie a právnych rámcov do pedagogickej praxe.

Aký je kvantitatívny stav mediálnej výchovy v školách na Slovensku?
V súčasnosti ani nevieme, koľko detí sa stretlo s mediálnou výchovu v škole či mimo školy. Chýbajú štatistiky o počte a kvalite učiteľov vzdelávaných v oblasti mediálnej výchovy. Absentuje výskum kauzálnych vplyvov médií, sústreďujeme sa na riziká, obavy, neskúmame dôsledky. Výskum v oblasti mediálnej výchovy, ktorý realizovala roku 2012 Fakulta masmediálnej komunikácie (FMK) Univerzity sv. Cyrila a Metoda (UCM) v Trnave na 632 stredných školách vo všetkých krajoch Slovenska, potvrdil nedostatočnú úroveň vzdelanosti učiteľov v mediálnej výchove, z čoho vyplýva ich slabé povedomie o podstate mediálnej výchovy a jej učebných cieľoch. Z odpovedí učiteľov vzťahujúcich sa na témy, ktoré preberajú so žiakmi v rámci mediálnej výchovy, vyplýva, že mnohí si zamieňajú mediálnu výchovu – keď sa médiá stávajú predmetom a obsahom výučby, s tzv. mediálnou didaktikou, kde sa médiá stávajú prostriedkom výučby. Výskum ďalej potvrdil nedostatok didaktických materiálov z problematiky, ktoré by boli pre učiteľov pomôckou v začlenení problematiky do výučby, ako aj slabú propagáciu významu začlenenia mediálnej výchovy ako edukačnej témy do obsahu vzdelávania, s čím súvisí nezáujem učiteľov o danú problematiku. Viac možno nájsť na www.medialnavychova.sk. Podobný výskum realizovala univerzita aj na základných školách. Ide o prvé analýzy a diagnostikovanie stavu mediálnej výchovy na základných a stredných školách v histórii mediálnej výchovy na Slovensku.

Vychádzajme teda z doterajšieho poznania, že dvere pre mediálnu výchovu u nás, ako vy vravíte, sú pootvorené. Ako s týmto stavom vynaložiť ďalej?
Mediálna výchova je v podmienkach Slovenska predmetom záujmu mnohých subjektov. Tento záujem sa zintenzívnil po schválení *Koncepcie mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania* vládou SR v decembri 2009, dôkazom čoho je množstvo pozitívnych príkladov aktivít na rôznych úrovniach. Koncepcia bola distribuovaná aj prostredníctvom Učiteľských novín v 40-tisícovom náklade do každej školy. Mediálna výchova je však už od roku 2008 na základe reformy slovenského školského vzdelávacieho systému začlenená do obsahu vzdelávania ako súčasť vzdelávania pre predprimárne, primárne, nižšie a vyššie sekundárne vzdelávanie. Návrh koncepcie integrácie mediálnej výchovy ako inovatívneho prvku obsahu vzdelávania do vzdelávacieho systému pritom vznikol v rámci výskumných úloh Štátneho pedagogického ústavu (KEGA č. 3/0177/02 v rokoch 2003 – 2005).

Zvyšovanie úrovne mediálnej gramotnosti je ambiciózny cieľ, žiaľ, mnohé sme u nás zmeškali. Kým samotný mediálny svet napreduje v dynamike, mediálnej výchove a vzdelávaniu akoby chýbala frekvencia, flexibilita...
Mediálna gramotnosť je v neustálom pohybe, a preto by mali byť v pohybe aj odborníci, ktorí sa témou zaoberajú. Je to komplexná konštrukcia, zahŕňajúca v sebe viaceré idey, myšlienkové vedecké prúdy a gramotnosti. Akékoľvek jej meranie na základe statických indikátorov, v porovnaní s tými vyvíjajúcimi sa, vedie k obmedzeným záverom, pravdepodobne s ilúzornou hodnotou. Najlepšie je to možné ilustrovať na tom, ako súčasný technologický pokrok urobil z akejkoľvek definície „televízie", „internetu" a „diváka" prinajmenšom dočasnú. Jednostranné glorifikovanie niektorého z problémov, bez akceptovania kontextuálnych kritérií, je cestou, ktorá prináša ďalšie prekážky a poškodzuje ciele mediálnej gramotnosti.
Koncepcia mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania je v platnosti tretí rok. Už samotný názov hovorí, že ide o koncepciu – teda je to dokument orientovaný do budúcnosti, pričom sa netýka len ministerstva školstva, ale aj rezortu kultúry a ďalších subjektov. Opiera sa o základné dokumenty EÚ, RE a UNESCO, mapuje stav vzdelávania v mediálnej oblasti vo svete a v podmienkach SR, vymedzuje ciele, stratégiu a predpoklady tvorby účinného systému mediálnej výchovy v kontexte celoživotného vzdelávania. Odkazuje na viac než päťdesiat zdrojov, odporúčaní a smerníc, ktoré ešte stále neboli dostatočne zapracované do reforiem v oblasti formálneho a neformálneho vzdelávania. Je však potrebné zdôrazniť, že vďaka koncepcii sa rozbehli rôzne aktivity a študijné programy na univerzitách a v nezávislom sektore.

Nalaďme teda na optimistickejšiu nôtu. Metodicko-pedagogické centrum (MPC) v Bratislave rozbieha vzdelávacie programy na pomoc učiteľom mediálnej výchovy aj v roku 2013. Aký cieľ si kladú?
K rozvoju mediálnej výchovy a zvyšovaniu úrovne mediálnej gramotnosti na slovenských školách môže pomôcť aj spolupráca FMK UCM v Trnave s MPC v Bratislave, ktorú podpismi spečatili v novembri 2012 dekanka fakulty PhDr. Dana Petranová, PhD., a generálna riaditeľka centra Ing. Henrieta Crkoňová. Práve H. Crkoňová vyjadrila presvedčenie, že nás to v našich aktivitách, ktoré sa týkajú mediálnej výchovy, posunie vpred. Výstupy, ktoré získame na základe tejto spolupráce, chceme posunúť k našim učiteľom – taký je zámer MPC. Predmetom zmluvy medzi fakultou a centrom je najmä spolupráca pri rozvoji vedomostí učiteľov v oblasti mediálnej výchovy, zabezpečenie prednáškovej a lektorskej činnosti zo strany fakulty, vytvorenie odbornej skupiny na mediálnu výchovu, spolupráca v oblasti výskumu a prieskumu. Dosiahnuté úspechy fakulty, ako aj založenie Medzinárodného centra mediálnej gramotnosti roku 2010 dávajú predpoklady na úspešnú spoluprácu pri realizácii vzdelávacích programov mediálnej výchovy pre učiteľov. Vďaka záverom z výskumu, ktorý realizovala fakulta v oblasti stavu mediálnej výchovy na základných a stredných školách, budeme môcť detailnejšie spoznať doterajšie skúsenosti, problémy a bariéry realizovania mediálnej výchovy a efektívnejšie ju zavádzať v našich školách.

Bude to chcieť vyvinúť veľa energie, keď tvrdíte, že jedinou možnosťou, ako prelomiť existujúce bariéry a priblížiť sa štandardom v mediálnej výchove, ktoré sú bežné v civilizovanom svete, je účinnejšie presvedčovanie a vysvetľovanie na rôznych úrovniach, že zvyšovanie úrovne mediálnej gramotnosti nie je žiadny módny trend, ale nevyhnutnosť...
Mediálna gramotnosť predstavuje zásadný prínos pre kultúrny rozvoj a pokrok v demokratickej spoločnosti. Vzdelávacie a komunikačné politiky mnohých krajín si začínajú uvedomovať nový fenomén. Podpora aktivít v mediálnej gramotnosti, v sociálno-ekonomickej, kultúrnej a technologickej sfére vedie k rozhodujúcim voľbám, ktoré si EÚ uvedomuje, pretože majú strategickú hodnotu. Mediálna gramotnosť je v informačnej spoločnosti vecou inklúzie a občianstva. Je základnou schopnosťou nielen pre deti a maloletých, ale aj pre dospelých a starších ľudí, rodičov, učiteľov a mediálnych profesionálov. A tak je možné povedať, že už nie je viac výhodou byť mediálne gramotný, skôr je oslabujúcou nevýhodou ním nebyť, ak chceme plnohodnotne žiť.

Ľudo POMICHAL
Foto archív N. S.

Deformácia jazykového vkusu a podiel médií na potvorení reči

O SLOVENČINE TROCHU INAK II.

Ak sme v predchádzajúcej impresii o slovenčine v kontexte s tohtoročnou významnou okrúhlou pripomienkou jej kľúčového aktu na ceste k prvotnej spisovnej podobe reči (rok 1843), ktorou sa v rôznej kvalite národného i jazykového sebauvedomovania dorozumievame, opájame či inokedy harkáme, zdvihli prst prísnosti na margo nášho jazykového ľahtikárstva, prechádzajúceho pozvoľna v ľahostajnosť gradujúcu tak v písomnom, ako aj ústnom prejave vari až na roveň znásilňovania spisovnej slovenčiny, tentoraz nazrieme tam, kde sa slovenčina využíva – a teda aj zveľaďuje či, žiaľ, vari až pričasto hyzdí – takpovediac permanentne, neprestajne, bez výdychu. Reč je o médiách.

„Je potrebné sústavne objasňovať jazykový systém nášho spisovného jazyka, spisovnej slovenčiny, v čom má nezastupiteľné miesto škola, no nielen ona, upozorňovať na nedostatky (ba aj pranierovať rečové prejavy s nízkou úrovňou jazykovej kultúry), vyzdvihovať také rečové prejavy, ktoré dosahujú vysokú úroveň,“ zamýšľal sa v súvislosti s úrovňou kultúry reči Matej Považaj z Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied (SAV), ktorý v stati publikovanej v časopise Kultúra slova (rok 2005, číslo 1) podrobil dobre mienenej kritike aj médiá: *„Ľahostajný až odmietavý vzťah k slovenčine a osobitne k spisovnej slovenčine sa prejavuje aj v prístupe niektorých pracovníkov elektronických médií, a to nielen moderátorov a redaktorov, ale aj zodpovedných pracovníkov týchto inštitúcií (napríklad na dobre mienené upozornenia si nepokladajú za povinnosť reagovať).“*

Vonkoncom nemám ambíciu nárokovať si na uniformu a tým i uniformitu jazykového policajta, mentora či pravopisného alebo rečového mravokárcu. Lenže to, čo človek dennodenne zažíva – teda číta v niektorých tlačených médiách a počúva z niektorých rozhlasových či televíznych staníc (priliehavejšie – kanálov...?) – je, pri všetkej úcte k tvorcom a podávateľom tohto typu našej zovšednevšej „informačnej a duchovnej potravy“, ak nie dôvodom na mediálnu anorexiu, tak aspoň preventívny dietetický vzťah k rinúcim sa vetám, slovám, tvrdeniam, výrokom, prirovnaniam, metaforám, sťaby obrazom, akoby nadsadeniam, inotajom, citoslovciam, ba v niektorých prípadoch výrazom približujúcim sa k obscénnosti... A teda, ak by sa zvrtla reč na „duchaplnú“ ľudovú zábavu plytkých, prečudesne prostorekých, naivných a najmä vulgárnych žánrovo pomaly nezaraditeľných formátov súkromných TV kanálov – potom aj občasnému či pravidelnému „pípaniu“, v takýchto prípadoch však skôr v zmysle aktu vľúdnosti voči divákovi, ctiac si potrebu „jazykovej psychohygieny“ v duchu poznania, že keď uši nepočujú, ani šľak netriafa.

Nové médiá si bezostyšne šliapu po jazyku

Nezainteresovaný či možno menej všímavý, alebo ten, čo s ľahkosťou prehliada elementy nijako zvlášť neovplyvňujúce jeho „prózu života“, si možno pomyslí – prečo toľko sírnych slín? Veď ak vo všeobecnosti zľahčujeme aj omnoho závažnejšie prešľapy, neduhy a spoločenské faux pas formulkou, podľa ktorej „keď nejde o život, ide o...“, prečo niekoho torpédujeme pre pravopisné, štylistické, jazykové, rečové a s nimi súvisiace lapsusy?

Naporúdzi je tu zjednodušené pripomenutie: aj jazyk sa riadi svojimi pravidlami, zákonitosťami, presne formulovanými poučkami, paragrafmi, doplnkami. Prosto a jasne: slovenčina – či sa to niekomu páči, alebo nie – sa ako spisovný, a teda štátny či úradný jazyk riadi svojimi zákonmi. A práve ich litera – nech už je to akokoľvek čudné, nepochopiteľné a nezlučiteľné – je žalostne na hony vzdialená „Písmu nad Písmami“, akým by sa v každodennej práci, prezentujúcej a ponúkajúcej čitateľom, poslucháčom a divákom – teda masovému publiku – posolstvá písmom, rečou a jazykom „skrze jazyk“, mali s až nadmernou citlivosťou riadiť tvoriví pracovníci v médiách.

Až sa občas súdny človek prichytí pri mysli, že želateľný – teda v dobrom inšpiratívny, poznávací, zážitkový a najmä vzdelávaco-užitočný – informačno-komunikatívny rozmach (aj vďaka neustále sa rozširujúcim možnostiam a dostupnosti moderných informačných technológií vrátane interaktívnych elektronických médií a predovšetkým novými generáciami až bezhranične emotívno-iracionálne vnímaných internetových a mobilných sociálnych sietí...), ktorý nám div už neurčuje naše konanie, myšlienky a rozhodnutia, sa v apogeu svojej dokonalosti podprahovo cynicky mení na fenomén až príliš podobný návykovým látkam, nie vždy blahodarne a ideálne pôsobiacich na ľudský organizmus, v konkrétnom prípade na jeho myšlienkovú a emotívnu rovnováhu. Pravda, deje sa to v súvislostiach prijímania, spracovania a osvojovania si faktov a informácií, pozitívnych či negatívnych, viac či menej vplývajúcich na naše konanie, a teda aj normy nášho správania.

Správa, informácia, či už strohá, alebo efektne a elegantne obalená v príbehu, má okrem svojho primárneho – obsahového – posolstva aj svoj formálny, jazykový výraz. Zostaňme pri podaní, ktoré sa k nám dostáva prostredníctvom elektronických médií. Je to vcelku pochopiteľné, ak sa teda uspokojíme s konštatovaním, že vo všeobecnosti sa menej číta (máme na mysli noviny a časopisy, ich záber, najmä však ich príťažlivosť, zaujímavosť a predovšetkým užitočnosť pre čitateľa v pomere k ich cene...), kým v novom spoločenskom prostredí, a teda aj v novo sa formujúcich prostriedkoch „masovej komunikácie“, po roku 1989 sa aj vďaka dômyselným pákam životaschopnej marketingovej a reklamnej stratégie v podhubí mediálneho podnikania dostali na najvyššie priečky pomyselnej mediálnej hitparády (zďaleka však, žiaľ, už nie na piedestáli u nás takej žiadanej, avšak absentujúcej tvorivej žurnalistiky v duchu ozajstného seriózneho žurnalizmu) súkromné rádiá a televízie.

Za fasádou hlasov a tvárí chýbajú vzory

Okrem toho, že sa v elektronických médiách na Slovensku krížom-krážom prelínajú všechute programových štruktúr (nebyť mediálnych tvárí, hlasov idolov, úsmevov a „pikošiek“ celebrít, rosničiek – čiže, v zjednodušenom ponímaní nášho časopriestoru, „osobností“ – ani by sme nevedeli, ktorý kanál nám práve robí „prísluchovú či vizuálnu spoločnosť“), ponúkajú – a v tomto s nimi krok s krokom idú, žiaľ, často aj obe zložky verejnoprávneho Rozhlasu a televízie Slovenska (RTVS) – jazykový hlavybôľ pre všetkých tých, ktorí majú vznešenejší a korektnejší vzťah k našej slovenčine než iba chabé školské vedomosti o syntaxi, výslovnosti, vytváraní viet a spájaní slov, možno podaktorí zopár „nadstavbových“ prvkov z oblasti rétoriky... Teda v komplexnosti to všetko, ba ešte oveľa-oveľa viac, čo by mali mať vo výbave ak už nie reportéri a redaktori (nevraviac o reportérskej investigatívnej – prepytujem – pátrajúcej pýche...), potom určite moderátori (aby konečne doznali významu a najmä fortieľu tohto postu), hlásatelia, najmä však režiséri rozhlasových a televíznych relácií.

Je nad slnko jasné, že ak niekto počas živého vysielania „zavalaší“ uši trhajúce slová, v ktorých sa spoluhlásky mäkčia – a dáma či pán za mikrofónom „nula bodov“, už niet návratu späť. Ale keď z vopred nakrútených či nahratých – a teda poctivo načítaných, vyčistených, vystrihaných a neviem ešte ako vyšperkovaných – „predtočených“ relácií, interview, štúdiových besied a pod. zaznie „antislovenčina“ občas až s brutálnymi prešľapmi, potom už zostáva iba zalomiť rukami: zbohom, profesionalizmus za mikrofónom!

Nie, nepodlieham predpojatosti ani horlivosti kritickej nadpráce. Len sa mi ako človeku, ktorý istý, profesionálne vari najhodnotnejší čas svojej žurnalistickej kariéry spojil aj s rozhlasovým mikrofónom, vynárajú tak v mysli, ako rezonujú aj v ušiach priam učebnicové prístupy v rozhlasovej reportérskej či moderátorskej tvorbe spred bezmála tridsiatich rokov. Z čias, keď zneli vo vtedajšom Československom rozhlase na Slovensku (dnes Slovenský rozhlas ako súčasť RTVS) také relácie, ako hĺbavé a myšlienky evokujúce fíčre Ernesta Weidlera či Ivana Lehotského, *Kontakty* s Annou Klímovou, príjemnosť začínajúceho dňa navodzujúce *Dobré ráno* Alice Bielikovej či Hany Michalčíkovej, *Modrá vlna* s podmanivým hlasom Viktora Oravca, reportérske výkony Gaba Zelenaya, Stanislava Dutku a Márie Lukačovičovej-Zavarskej, komentátorská vecnosť a štylistická čistota Viliama Rotha, rozsah postáv v rozhlasových hrách pre mládež v podaní nezabudnuteľného a večne chlapčenského hlasu Emila Filu... To všetko a ešte viac, násobené brilantnou výslovnosťou, zreteľnou, prízvukovo akurátne ladenou a prirodzene mäkkou slovenčinou, totiž aj doslova režírovali pedanti slova a prejavu Viera Weidlerová, Ria Páldiová, Viola Muránska, Vladimír Rusko st., Jaroslav Rihák... (Pedagógovia v zrelom a staršom veku akiste vedia, o kom a čom – a teda aj o kvalite slova a prejavu – je reč...) Naozaj režírovali v plnom obsahovom význame ich tvorivého prístupu k relácii, jej moderátorovi, redaktorovi. S textami scenárov a predlôh sa pracovalo, neraz polemizovalo. A keď bolo načim, aj sa veru „slovíčkovalo“... Hľadali sa vhodnejšie výrazy, slovné spojenia, aby sa v maximálnej miere učinilo zadosť správnosti, živosti a príťažlivosti slovenčiny.

A tak i preto sme vo vysielaní – či v živom, alebo v záznamovom – nič „nazahajovali“, ale otvárali, začínali. Preto porada či schôdza nikdy „neprebehla“, ale sa uskutočnila, konala... Neexistovalo mäkké „L“ odbiť ledabolo „bratislavsky“ – natvrdo, ani sa po „šarišsky“ neskracovali dĺžne... A kdeže prehltávať posledné slabiky slov v „zahuhňanom“, ledva zrozumiteľnom prejave „opreteky“, akým sa povedzme v súčasnosti prezentuje po sobotnom poludní v dialógoch moderátor s rozprávkarským priezviskom... **Nože v tomto „rozbehnutom“ slede citujme opäť odborníka – jazykovedca Mateja Považaja:** *„Nie v každom elektronickom médiu sa dostatočná pozornosť venuje prejavom moderátorov a redaktorov nielen z hľadiska slovnej zásoby, ale ani z výslovnostnej stránky. Medzi redaktormi a moderátormi sú takí, ktorých jazykové prejavy sú z tejto stránky na dobrej úrovni. No, žiaľ, sú aj takí, a nie je ich málo, o ktorých prejavoch sa v nijakom prípade nemožno vysloviť pozitívne. Je prekvapujúce, že zodpovedným vedúcim príslušných médií akoby to vôbec neprekážalo. Iba tak si možno vysvetliť, že sa pred kameru alebo za mikrofón dostávajú ako profesionálni pracovníci ľudia, ktorí majú základné nedostatky z hľadiska ovládania spisovnej výslovnosti. Nerešpektujú napríklad nielen mäkkú výslovnosť spoluhlásky ľ, ale často alebo takmer vôbec už ani mäkkú výslovnosť spoluhlások ď, ť, ň v slabikách de, te, ne, di, ti, ni a v slabikách s dvojhláskami ia, ie, iu a ani v pozíciách, kde sú mäkké spoluhlásky ď, ť, ň v písme graficky vyznačené mäkčeňom.“* **Špecifikáciu nedostatkov v prejave moderátorov však M. Považaj nezľahčuje iba (ne)mäkčením:** *„Nerešpektujú pravidlá o znelostnej asimilácii, nerešpektujú náležitú melódiu na konci vety, uplatňujú takzvanú spevavú melódiu, neodôvodnene expresivizujú vecné informačné fakty (každú, aj tú najobyčajnejšiu informáciu podávajú tak, akoby išlo o vážnu dramatickú udalosť), nadmerne zvyšujú intenzitu svojho hlasového prejavu v spravodajských reláciách, ktorú odpozorovali z niektorých zahraničných komerčných médií, uplatňujú privysoké tempo, sťažujúce bezporuchové prijímanie informácie.“*

Prečo médiá odmietajú „hovory o jazyku“?

Akékoľvek zľahčenie či podcenenie, že by poslucháč na druhom konci bol nevzdelanec či jazykový nedouk, ako si to, žiaľ, podaktoré „mediálne celebrity“ z horných poschodí dnes myslia, si tvorca, zakladajúci si na svojom žurnalistickom – a teda i jazykovom – renomé, v ére nepoznačenej súkromnými médiami ani len náznakovo nepripustil. Svoj dennodenný dielik žurnalistického, reportérskeho či moderátorského poslania vnímal človek za mikrofónom ako sviatosť, pokoru i poslanie prezentovať svoju prácu s maximálnou úctou k poslucháčovi, faktom, najmä však k jazyku – tak, aby bol i poslucháčovi „na druhom konci“ jasný, zrozumiteľný, svieži, inokedy aj objavný, vo všetkej dôslednosti k pravidlám slovenského pravopisu, slovotvorby, výslovnosti. Jednoducho bol to čas a roky, v ktorých sa „rádio“ nespreneverilo svojmu poslaniu, poslucháčskej dôvere, ale ani, jemne povedané – jazykovému vkusu.

Už samotná téma vkusu, súvisiaca s výberom a používaním slov v našich elektronických médiách, vyvoláva často pochybnosť o dostatočnej jazykovej vybavenosti redaktorov a moderátorov. Málo čítajú? Nehľadajú inšpiráciu v kvalitných knihách našich spisovateľov či v brilantne preložených literárnych dielach do slovenčiny? Pracujú so slovníkmi slovenského jazyka, pátrajú v nich aj po už zdanlivo zostarevších, zriedkavých, a teda akoby pre „esemeskové generácie“ – akiste zriedka listujúce v Hviezdoslavovi, Tajovskom či Kukučínovi – nepotrebných slovách, obratoch, spojeniach? „Bavkajú“ sa ľudia slova z médií povedzme so slovotvorbou? Skúšajú prísť na niečo súce pre seba i iných v rámci používania jazyka aj vlastným skúmaním, prípadne sebareflexiou? A či najradšej vysielajú po dávno vyšliapaných chodníkoch s tisíckrát prežutými slovotvarmi, bonmotmi, všeobecne prijatými frázami...?

Po príklady rovnako netreba ďaleko, stačí pozornejšie počúvať... Kto iný, ak nie moderátori populárnych a sledovaných relácií v elektronických médiách, by mal byť tým prímerom, ktorý vyprovokuje poslucháča či diváka dbať o svoj prejav, narábanie s jazykom, výber vhodných a k situáciám priliehavých prívlastkov, epitet? Ako inak, ak už nie trápnosťou, nazvať stav, keď moderátorka jednej „kuchárskej relácie“ na RTVS „varí“ s takou vehemenciou slovo „úžasný“, že divák musí žasnutím ozaj precitnúť... V jeden nedeľný podvečer som v priebehu 25 minút sledovania inak vcelku pozerateľnej relácie napočítal až osemnásťkrát „úžasný prívlastok“, priradený tu k vôni, tam k hrncu, tam zas k naservírovanému jedlu, nápadu hosťa... Čo v takýchto prípadoch robí asi zodpovedný redaktor relácie, jej režisér, celý tím ľudí prítomných na nakrúcaní? A čo moderátorka samotná? Naozaj je načisto „postihnutá“ úžasnými užasnutiami vlastného sebaužasnutia? Nechce sa veriť, že v relácii „zábavno-poučného“ typu nepríde na celý rad iných vhodných prívlastkov, spôsobilých vyjadriť niečo hodnotné – pekné, pozoruhodné, nádherné, skvelé, skvostné, parádne, výnimočné...

A to už vôbec nepripomínam doslova podrezanú slovenčinu, keď sa z rádia či televízie s už železnou pravidelnosťou ozve absurdné „vidíme sa“ pri replike rozlúčky s tým, že sa partneri tešia na ďalšie stretnutie, teda namiesto správneho a spisovného „uvidíme sa“, a jazykoví „chytráci“ sa dokonca nerozpakujú v ekvivalentnej podobe používať aj výraz „voláme si“ namiesto spisovného „zavoláme si“.

Pýtate sa: ako sa dostať z tohto jazykového ignorantstva až šlendriánstva? Recept je jednoduchý: vzdelávacími reláciami o slovenčine. Spôsob a mechanizmy sú ešte jednoduchšie: relevantné elektronické médiá si takýto druh relácie môžu bez problémov zaradiť do svojej vysielacej štruktúry. Pomôžu druhým, ale i sebe. Na Slovensku sa o stave spisovnej slovenčiny a jej používaní prakticky v žiadnych médiách (s výnimkou odborných) nepíše, nehovorí, nediskutuje. Niekoľko desiatok sekúnd v rannej relácii okruhu Rádia Slovensko naozaj iba ak „po povrchu“ konvenuje názvu *Slovenčina na slovíčko*. A tak sa žiada o nej oveľa viac! Okrem tohto vstupu jazykovedcov z SAV v Rádiu Slovensko je totiž všade inde vo frekventovaných médiách žalostne, úboho prázdno. Dokedy budeme trpieť, kým začne pustnúť ešte viac už aj tak riadne samotnými médiami doráňaný spisovný slovenský jazyk?!

Ľudo POMICHAL

Ilustračné foto wiki.org

Príroda je najcennejší „kapitál“ na Zemi

EKOLÓGIA A ETIKA SPOLOČENSKÉHO VEDOMIA

Prírodnému zákonu týkajúcemu sa vývoja druhov a ich adaptácie na meniace sa podmienky životného prostredia, ktorý prvý popísal Charles Darwin v diele *O vzniku druhov prírodným výberom* už roku 1859, sa na planéte Zemi musí podriadiť každý rastlinný a živočíšny druh. Aj človek rozumný podlieha tomuto prírodnému zákonu, avšak s postupujúcim „odprírodňovaním sa“ a vzďaľovaním od svojej pramatky prírody účinky tohto základného zákona živej prírody na neho slabnú.

Človek ako živočíšny druh sa vymaňuje spod jeho vplyvu a vystavuje sa účinku svojich vlastných, umelo vytvorených zákonov ekonomiky a „sebaprospechárstva“, nehľadiac na dopady svojho počínania na okolité životné prostredie. Človek rozumný, vzhľadom na to, ako macošsky a koristnícky sa správa na úsvite tretieho milénia k prírode, nie je hodný byť nositeľom vznešeného druhového mena „rozumný“. Zo živočíšneho druhu človeka **rozumného** sa stáva človek, ktorému pristane druhový názov **dravý** a súčasne aj **smetiskový**. Ekonomika a obrat peňazí diktuje vývoj živočíšneho druhu človeka rozumného, postupom času načisto izolovaného od prírodného prostredia, ktoré sa významne podieľa na formovaní ostatných živočíšnych druhov „modrej planéty“.

Ako sa človek ocitá v mori odpadkov

Ekonomika a kapitál sú „diktátormi“ vo svete ľudí na Zemi a tieto dve veličiny určujú rýchlosť, s akou sa „zahrýzame“ do prírodného prostredia a premieňame ho na umelé systémy bez „prieduchov“ pre matku pôdu, ktoré potrebuje na dýchanie. V obmedzenom priestore Zeme nemá miesto všeobecne na prahu tretieho milénia rozšírená fráza **trvalo udržateľného rozvoja**. Rozvoj ľudskej populácie na planéte Zemi je limitovaný. Obmedzené sú tak nerastné suroviny, ako aj živé súčasti prírody. Tomuto faktu by mal človek podriadiť svoje aktivity v prírodnom prostredí. Nemali by byť megalomanské, ale naopak, rozumne uvážené a skromné, so zreteľom na jestvovanie budúcich

generácií. Pri každom zamýšľanom počine v prírode by sme mali domyslieť jeho dosah na životné prostredie v časovom horizonte budúcnosti. Uvažovanie o dopadoch nášho počínania na prírodu v časovom horizonte prítomnosti, a to takmer výlučne v ekonomickej rovine, je krátkozraké a voči budúcim generáciám krajne nezodpovedné, ba až hazardné.

Život sa nenápadne i nápadne vytráca z prírodných ekosystémov „vďaka“ činnosti človeka. Rieky, ktoré boli ešte nedávno plné rakov a rýb, sa dnes stali smrtonosnými stokami „okrášlenými“ všakovakými odpadkami. Pod každou dedinou či mestom rieka vyplavuje na brehy, korene stromov a kamene „hriešne“ počínanie tamojších obyvateľov. Čistota, alebo skôr „nečistota“ potôčika či rieky je neklamným indikátorom ekologického povedomia a cítenia ľudí, ktorí okolo nich bývajú. Fľaše, igelitové vrecká, chladničky, práčky... sa stávajú neoddeliteľnou súčasťou riečneho prostredia, ktoré sa následne stáva neobývateľným pre prirodzených obyvateľov tohto biotopu. Od prameňa až po ústie „zbiera“ rieka odpadky, ktoré sa hromadia ako neodpustiteľné hriechy ľudí a v moriach sú ich „moria“. A tak je v mori more odpadkov, v ktorom sa už pomaly nenájde miesto na život vo vodnom médiu.

Odpadkami človek zamoruje aj suchozemské prostredie a každým dňom nimi pošpiní mnoho prírodných lokalít. Lesy a kroviny sú pre ľudí vyhľadávanými „odkladiskami“ nepotrebného materiálu, kde sa dajú „schovať“ aj „veľké“ odpadky, ako sú záchodové misy, umývadlá či vraky áut... Tieto nechcené produkty človeka zmenia výzor prírodného prostredia na nepoznanie. Ak sa človek necíti zle v prostredí, kde ho zôkol-vôkol obklopujú odpadky, potom už načisto stratil cit pre čistotu a poriadok a mal by sa čo najskôr spamätať. Ak s ľudskou bytosťou nezalomcuje, keď sa doslova brodí po kolená v odpadkoch okolo panelákov či v riekach podhorských dedín, potom veru niet v nej už ani štipky ekologického cítenia, čo je na prahu tretieho milénia, keď sa naša Zem v dôsledku aktivít človeka ocitla v nemilosti jeho výlučne ekonomických záujmov, nanajvýš povážlivé...

Až nám raz príroda vystaví účet...

Recyklácia druhotných surovín sa musí maximalizovať, a tým minimalizovať zamorovanie životného prostredia odpadkami. Každý jeden z nás si musí byť vedomý skutočnosti, že extrémne požiadavky na neustále narastajúcu hladinu životného štýlu zaťažujú životné prostredie. Je smutné, že človek ako živočíšny tvor s najvyšším stupňom inteligencie sa správa egoisticky a nemyslí na to, aké podmienky na život „pripraví“ svojím počínaním v prírode nasledujúcim generáciám. Maximalistické „užívanie si“ života na hladine „Ω“ je snom mnohých z nás. Že životný štýl na takejto úrovni však zanechá na prírode najväčší „debet“, to je pre človeka „rozumného“ už druhoradé.

Každý jeden živý tvor má v prírode založený od momentu počatia „účet“. Pramatka príroda nám každému jednému ponúka nenávratnú „pôžičku“ v podobe najcennejšieho kapitálu – kyslíka, vody a potravových zdrojov. Je to najštedrejšia darkyňa na planéte Zemi, každému živému stvoreniu ponúka všetky svoje „prostriedky“ na život na tomto pozemskom svete za rovnakých podmienok. Pri „úverovaní“ nezvýhodňuje nijaký rastlinný či živočíšny druh. Je na každom jednom z nás, či s bezplatným „úverom“ od prírody budeme zaobchádzať uvážlivo a šetrne, alebo sa ho budeme snažiť počas života vyčerpať na maximum. Človek ako jediný živočíšny druh na „modrej planéte“ sa nespráva „rozumne“ a nehospodári s úverom, ktorý mu ponúka pramatka príroda, na primeranej úrovni, ale sa ho snaží vyčerpať do posledného zvyšku, neuvedomujúc si tým fakt, že tí, čo prídu po nás, nebudú mať priaznivé podmienky na živobytie. Každý jeden z nás by mal byť v čerpaní úveru od prírody skromný a využívať ho v primeranej miere.

Mali by sme si byť vedomí faktu, že ak nebudeme striedmi, čerpáme z „úverov“ budúcich generácií, ktorým – k nám ešte ako-tak štedrá – príroda už nebude mať čo ponúknuť. Myslime na budúce pokolenia, aby aj im mohla pramatka príroda ešte zakladať nenávratný úver na život v podobe nevyhnutného kyslíka, vody a potravových zdrojov. Snažme sa prírode splatiť aspoň časť z nenávratnej pôžičky, ktorou nás obdarila. V prvom rade tým, že jej úver budeme čerpať uvážlivo. Všemožne sa snažme vrátiť aspoň nepatrné úroky z „výnosov“, ktoré sme získali od tejto preštedrej darkyne. Mala by to byť samozrejmosť nad samozrejmosti. Len tak sa najcennejší kapitál na planéte Zemi – kyslík, voda a potravové zdroje – môže trvalo obnovovať a nemusíme sa obávať, že ho bude vo vzdialenej budúcnosti pre život nedostatok.

Zatiaľ čo na výskum známok života mimo planéty Zeme v útrobách nedozerného vesmíru venujeme astronomické sumy peňazí, z „modrej planéty“ sa život v jeho rozmanitosti „vďaka“ našim aktivitám a nevšímavosti menej nápadne i nápadne vytráca...

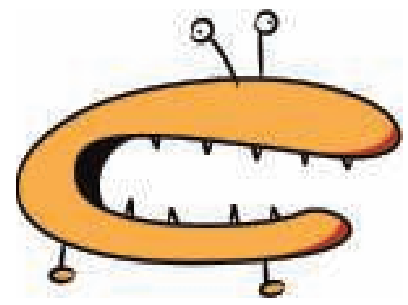

Naliehavé volanie SOS bez patričnej odozvy

Dokedy ešte naša Zem bude schopná znášať roztopašné počínanie človeka? Kedy sa sám *Homo sapiens* spamätá? Nestačia mu na prebratie sa z letargie varovné signály SOS vysielané našou planétou, ktoré každým dňom silnejú a ozývajú sa z nových a nových lokalít? Vari sa „zobudí“ až vtedy, keď omámenému jeho vedecko-technickými výdobytkami mu bude chýbať zeleň trávy, dýchanie stromov, farba kvetov, spev vtákov...? Alebo si spomenie na pramatku prírodu až vtedy, keď bude hľadať v zamorenom prostredí molekuly kyslíka, aby sa mohol ešte vôbec nadýchnuť? Keď vedecké tímy budú horúčkovito pátrať po známkach života na Zemi, kde ešte nedávno život prekvital v najrozmanitejších formách? Keď bádatelia budú virtuálne simulovať vznik živočíšnych foriem? A nebude potom už neskoro?

Znečistenie pôdy, vody a ovzdušia na prahu tretieho tisícročia dosahuje nebývalé hodnoty. Napriek tomuto alarmujúcemu faktu priemyselné podniky lobujú na ministerstvách životného prostredia svojich štátov za vyššie kvóty emisií. Vyzerá to tak, akoby sme nechceli pochopiť, že planéta Zem má ohraničený priestor a že donekonečna nemožno zvyšovať objemy znečisťujúcich látok vypúšťaných do ovzdušia. Naša „modrá planéta“ to jednoducho neunesie a ekologická rovnováha sa nezvratne naruší.

Ani tie najinteligentnejšie počítače nedokážu nasimulovať situáciu, dokedy ešte môžeme Zem zadúšať a zamorovať exhalátmi. Exhaláty v ovzduší poškodzujú zdravotný stav rastlín, kríkov a najmä stromov, ktoré sú producentmi pre živočíchy nevyhnutného kyslíka. Čo ak imisiami oslabíme zdravotný stav týchto zložiek prírodných systémov tak, že nebudú schopné produkovať dostatok tohto životodarného prvku? Až potom to nami „zatrasie“ a spamätáme sa?

Molekula kyslíka drahšia ako kilo zlata?!

Človek svojimi ekonomicko-hospodárskymi aktivitami na celej zemeguli každý deň premieňa veľkú časť prírodných systémov na umelé systémy. Niekde plocha pralesa padne za obeť letisku, inde územie mokrade zrekultivujeme a vyrastie tam vilová štvrť, nedozernú plochu tajgy predelíme širokou autostrádou, horský svah chránený pred lavínami „vyholíme“ od stromov a postavíme lanovku. Ľudská pospolitosť sa dennodenne neuvážlivo a necitlivo zahrýza do citlivého tela svojej pramatky Zeme. Správa sa ako nenásytný dravec, ktorý neuvážlivo vyhrýza zo svojej koristi časti tela, aby sa zasýtil. Pre človeka rozumného je to neodpustiteľný hriech – činiť zo svojej matky a živiteľky korisť, na ktorej praktizuje svoje roztopašné predátorské chúťky.

Ako najinteligentnejší tvor na Zemi si však musí byť vedomý nevyvrátiteľného faktu, že keď svojím koristníckym počínaním zlikviduje svoju obeť, rovnaký osud postihne aj jeho samotného. Zo správania ľudskej pospolitosti na úsvite tretieho milénia to však vyzerá skôr tak, akoby chcela svoju hostiteľku čo najskôr zničiť. Rozum človeka ovládli len peniaze a túžba po maximálnom zisku a blahobyte. Všetko ostatné, teda aj osud života na planéte Zemi a samotného ľudstva, je vedľajšie a nepodstatné, čo sa prieči „zdravému“ ľudskému rozumu. Vari živočíšny druh *Homo sapiens* sa pre materiálne pôžitky už načisto pomiatol na rozume? Verím, že ešte nie!

Nádej na záchranu pred úplným odcudzením sa prírode svitne živočíšnemu druhu človeku rozumnému vtedy, keď bude ochotný uznať, že pramatka príroda so všetkými jej ratolesťami je viac než zdanlivo všemocné peniaze. Keď si molekulu kyslíka budeme vážiť viac ako kilogram zlata. Keď nebudeme brať nadýchnutie sa čerstvého vzduchu a napitie dúška čírej vody zo studničky ako najvšednejšiu samozrejmosť, ale vnímať ich ako veľký dar od prírody. Keď prestaneme merať všetko na Zemi len všemocnou veličinou peňazí...

Miroslav SANIGA

Ilustračné foto stock.xchng

Nepodľahnúť stresu pre veci, ktoré učiteľ nemôže ovplyvniť

PEDAGÓG SI ZASLÚŽI UZNANIE

Gymnázium M. M. Hodžu v Liptovskom Mikuláši píše svoju históriu od roku 1919. V tomto školskom roku v ňom študuje 499 študentov a vzdeláva a vychováva ich 40 učiteľov. Spolu s ďalšími dvoma organizačnými zložkami – jazykovou školou a jedálňou – pracuje v Gymnáziu M. M. Hodžu okolo 70 zamestnancov vrátane prevádzkových pracovníkov. Riaditeľa školy RNDr. Jozefa Škorupu sme oslovili v kontexte očakávania kvalitatívnych a najmä pozitívnych zmien v slovenskom školstve, ktorých prostriedkom má byť realizovanie zámerov školskej reformy.

Ako vnímate súčasný stav, v ktorom sa reforma ocitla? Čo vám na jej procese ako riaditeľovi jedného z tradičných slovenských gymnázií imponuje, a naopak – čo jej chýba, aby prinášala už hmatateľnejší efekt?

Otázka v takejto formulácii je príliš sugestívna. Predpokladá, že reforma sa uskutočňuje, je jasná, optimálne stabilná, má vonkajšiu i vnútornú podporu, na jej napĺňanie sa dajú použiť manažérske nástroje a ja mám teraz konfrontovať našu školu s touto situáciou.

Riaditeľ gymnázia RNDr. Jozef Škorupa.

Z tohto je však, žiaľ, máločo pravda. Uvediem pár príkladov: v základoch vzdelávacích programov – štátnych aj školských – sú obsahové štandardy a výkonové štandardy. Pritom experti hovoria o maximálnom štandarde, optimálnom štandarde alebo minimálnom štandarde. Takže veľmi jasno v tom podľa môjho názoru nie je...

Môžete skonkretizovať, v ktorých aspektoch sa prejavuje zásadný nesúlad? Ide podľa vás o jav prechodný či permanentný?

Neviem, koľko zmien bolo vykonaných v prílohách štátneho vzdelávacieho programu, ktorými sa ustanovujú obsahové a výkonové štandardy. Neviem, koľko zmien sa udialo od roku 2008 v podmienkach maturitnej skúšky, no viem, že rámcový učebný plán pre gymnáziá sa po dlho očakávanej úprave z roku 2011, bez toho, aby sme ho nechali dobehnúť a vyhodnotili jeho dopady, znova pripravuje na úpravu – takže o stabilite sa dá hovoriť ťažko. Nedostatok učebníc, úbohé gymnaziálne laboratóriá, normatív brániaci vytvárať skupiny na cvičenia z prírodovedných predmetov nemožno považovať za vonkajšiu podporu reformy smerujúcej k vzdelanostnej ekonomike. Strach učiteľov z toho, že ak začnú rozvíjať u žiakov prioritne kompetencie a redukovať učivo z dôvodu jeho komplexnejšieho zvládnutia, potom tí neuspejú na prijímacích skúškach na vysoké školy, a ak sa tam dostanú, budú dva semestre počúvať: „To vás na tom gymnáziu nič nenaučili," neprináša ani vnútornú podporu. No a hovoriť o manažmente bez dosahu na zdroje je tiež ilúzia.

Z vášho sumarizovania a faktov, z ktorých by aj najväčší optimista stratil úsmev, to vyzerá, akoby na naše školy doľahla skepsa. Je tomu naozaj tak? Aký stav vládne napríklad vo vašom gymnáziu?

Časti učiteľov sa nedarí stotožniť s tým, že táto reforma je to, čo skutočne prinesie zlepšenie vzdelávania na Slovensku. Je to najmä preto, že reformu stotožňujú s výrobou dokumentov tvoriacich školské vzdelávacie programy. Mnohé z toho, čo sa prezentuje ako cieľ reformy, na gymnáziách už existovalo od zavedenia Alternatívneho učebného plánu gymnázia k učebnému plánu č. 3597/1990-20, schváleného Ministerstvom školstva SR 30. 3. 1998, teda viac ako desať rokov. A tak vznikol dojem, že treba tú dobrú časť skutočnosti prepísať do nového dokumentu, formálne previazať prierezovými témami a národnými programami, konfrontovať s kľúčovými kompetenciami a zosúladiť so štandardmi, čo je robota, ktorá nenadchýna nikoho. Na druhej strane, dosť ťažko sme mohli očakávať osvieteneckejší prístup.

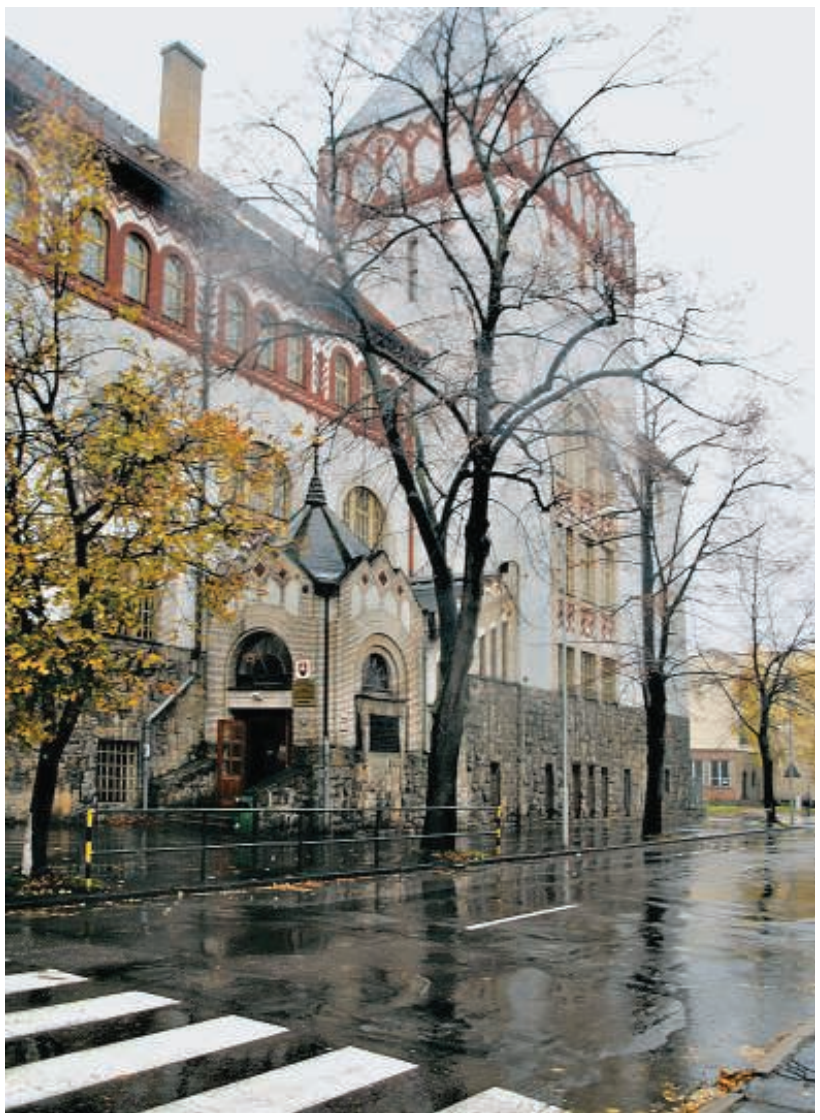

Gymnázium M. M. Hodžu v Liptovskom Mikuláši.

Chcete tým naznačiť, že pedagógovia a riaditelia škôl sa museli spoľahnúť pri štarte reformy sami na seba?

Keď minister školstva Ján Mikolaj spúšťal reformu, konal sa seminár Asociácie riaditeľov štátnych gymnázií SR, kde sa na neho navalilo množstvo otázok typu ako, prečo, čo ak... Vtedy vyslovil vetu, ktorú som prijal za moju paradigmu reformy: „Robte všetko, čo viete, a najlepšie, ako viete – nikto to nevie lepšie ako vy!" Potvrdila nám to aj prax zo vzdelávania v rámci projektu Moderná škola v praxi, na ktorom sme sa podieľali spolu s ďalšími gymnáziami Žilinského samosprávneho kraja. Na aktivitu, kde sa mali učitelia vzdelávať v oblasti princípov a cieľov reformy, sme neboli schopní nájsť na Slovensku vzdelávaciu agentúru, ktorá by si na problematiku komplexne trúfla. (Metodicko-pedagogické centrum nás vzdelávať nemohlo.)

Vráťme sa však späť k vášmu gymnáziu. Predsa len je niečo, čím sa ako riaditeľ môžete pochváliť, v čom sa vám v škole darí...

Vzdelávame sa v oblastiach, o ktorých si myslíme, že sú pre reformu potrebné. Rozbiehame nový projekt v opatrení Premena tradičnej školy na modernú, uchádzame sa o ďalšie projekty, „etwinningujeme"... Snažíme sa naučiť žiť podľa princípu riadenia kvality, že kto sa nezlepšuje, nerozvíja, ten upadá.

Čo vám teda nejde tak od ruky, ako by ste si v škole želali?

Nedarí sa nám dôsledne rozlišovať dôležité a menej dôležité. Nestresovať sa pre veci, ktoré nevieme ovplyvniť. Vyvodiť správne dôsledky z poznania, že za múrmi školy sa píše rok 2013, a keď sme my mali toľko rokov ako deti, ktoré dnes učíme, neexistoval Google, Facebook, mobilné telefóny, euro, Al-Káida, srebrenické masové hroby, Amnesty International Slovensko, AIDS, Liga proti rakovine, Jobbik a Slovenská pospolitosť...

To už možno zachádzame do súvislostí, ktoré na prvý pohľad s reformou nesúvisia, a predsa všetko ovplyvňujú... Čo by ste si v oblasti pozitívnej „reformnej stimulácie" vedeli predstaviť v tejto chvíli vy? Čo by vás sľubnejšie pomklo dopredu, vyššie?

Keby sa učitelia dostali aspoň na druhý stupienok Maslowovej pyramídy potrieb. Bezpečnosť a istota by určite stačili na výraznejší posun dopredu. Istota, že ak „robia všetko, čo vedia, a najlepšie, ako vedia", nik ich za to nenapadne, nezosmiešni alebo nepotrestá. Pocit, že ak už nevládzem, nestíham, ak som tu nechal všetky sily alebo ak už naozaj niet miesto za katedrou, neskončím ako pes na smetisku. Z druhého pohľadu reforme a kvalite vzdelávania a s veľkou pravdepodobnosťou aj súčasným finančným problémom by pomohlo, keby riaditeľ vedel, že ak má učiteľa, ktorý nevládze, nestíha, ktorý povedzme nechal v škole všetky sily alebo pre ktorého už naozaj nevie nájsť miesto za katedrou, existuje ešte vždy cesta, aby neskončil ako...

Milan SOUKUP
Foto autor

NAŠA ANKETA ▪ REFORMA A MY ▪ AKO TO VIDÍM JA

Čo sa vám v napĺňaní školskej reformy zatiaľ nedarí? Čo by sa malo zmeniť, aby vás to posunulo dopredu?

Mgr. Rudolf Madunický, pedagóg Strednej odbornej školy Milana Rastislava Štefánika v Brezovej pod Bradlom

Sú to reformy, ktoré nevedú k zvyšovaniu kvality v školstve, lebo idú každé štyri roky od mantinelu k mantinelu. To neprospieva žiadnej škole. Nie je vytvorený priestor napríklad na to, aby financovanie bolo jednoduché a pre každý odbor aj zmysluplné. Nemožno predsa všetky odbory hádzať do jedného vreca tým, že škola dostane normatív na žiaka alebo na odbor. To školám nestačí. Je to podfinancované. Pritom náročnosť na energie, materiály, jednoducho na všetko, každý rok stúpa. Napríklad školské stravovanie. Cena potravín každý rok rastie približne o desať percent. Ako to školy, respektíve školské jedálne, internáty môžu uniesť? Zriaďovatelia chcú, aby školy šetrili aj na miestach, kde sa šetriť nedá. Nie je možné, aby financovanie zostalo na terajšej úrovni. Školy sa stávajú na trhu jednoducho neúspešné. To, čo by malo z nich vyjsť ako konečný „produkt" – kvalitný absolvent, maturant alebo odborník – sa pri takomto financovaní nebude dať dosiahnuť.

Otázne je aj to, akých žiakov na odborné školy dostávame zo základných škôl. Už viackrát sme upozorňovali, že žiaci k nám prichádzajú nedostatočne pripravení z praktickej, ako aj z teoretickej stránky. V praktickej oblasti sme sa usilovali kedysi pomôcť, keď sme okolitým základným školám podmienky zlepšovali dodávaním materiálu či nástrojov. Keď potrebovali, poskytli sme im aj majstrov odborného výcviku na odborné krúžky. Základné návyky u detí v základných školách sa tým zvyšovali. Dnes to však nefunguje. A my sa čudujeme, že žiaci nemajú vzťah k odbornosti... Zo skúseností nás strojárov viem, že nedokážu poriadne chytiť do ruky pilník, nevedia pracovať s materiálom – s drevom, kovmi, s nekovovými materiálmi. A my chceme, aby sa takýto žiak stal kvalitným odborníkom? To nejde. Kým žiak nezíska určitý vzťah k práci, teda návyk, aj na základnej škole, my z neho za ten čas, čo je u nás na škole, kvalitného odborníka nespravíme.

Čo sa teda týka výhľadu do budúcnosti, myslím si, že je treba vrátiť školu k systému, ktorý tu už fungoval. Odborné školy by sa mali vrátiť k firmám, k organizáciám, ktoré budú profitovať z našej školskej práce. To má podľa mňa zmysel. Treba veci len legislatívne dotiahnuť, aby fungovali. Ak náš absolvent bude odborníkom pripraveným pre konkrétne firmy, potom to bude mať zmysel. My ako školy môžeme pripravovať žiakov z teoretickej stránky kvalitne. Ale z odbornej stránky nie, pokiaľ nebudeme dostatočne zabezpečení moderními strojmi a kvalitnými nástrojmi. A ak to nezabezpečí štát, musia to riešiť samotné firmy, podniky. So školami a žiakmi si musia utvoriť taký vzťah, aby žiak po skončení štúdia mohol nastúpiť do konkrétnej firmy aj pracovať. Takto pripravený bude pre zamestnávateľov zaujímavý aj ako človek, aj ako odborník. Toto je cesta, ktorá u nás fungovala a ktorá bola zmysluplná. To, čo vidíme okolo seba dnes, žiaľ, nefunguje.

Mgr. Denisa Mihálová, riaditeľka Základnej školy v kúpeľnej obci Smrdákoch

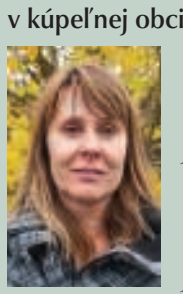

Naša školička patrí medzi neplnoorganizované školy. V súčasnosti ju navštevuje štrnásť detí, vyučujú v nej dve učiteľky, jedna vychovávateľka a upratuje jedna upratovačka. Vo funkcii riaditeľky nie som ešte ani rok. Samozrejme, čakal ma nedokončený školský vzdelávací program, nové učebné osnovy či prierezové témy. Myslím si, že zmena musela prísť.

Reformou škola dostala viac voľnosti. Vzhľadom na malý počet detí v mojej triede je pre mňa úplne ideálne využívať skupinové a projektové vyučovanie. Preriedené učivo nám otvorilo priestor na precvičovanie učiva rôznymi tvorivými a pre deti motivujúcimi formami. Sme však malá školička, kde priestor na učenie s chuťou existuje. S podporou starostky obce, tvorivých učiteliek a spolupracujúcich rodičov sa každý deň s novým nápadom v hlave teším do školy.

Jediné, čo nie je správne, sú neustále zmeny v politike, postoj spoločnosti voči nám učiteľom. Na jednej strane nízke finančné ohodnotenie, na strane druhej kvalitný učiteľ. Veď od kvalitného učiteľa sa odvíja kvalita školy a kvalita vzdelávania v štáte!

Milan SOUKUP
Foto autor a archív R. M.

Aplikácia aktivizujúcich a rozvíjajúcich metód na hodinách geografie

AKO NETRADIČNE ZAUJAŤ ŽIAKOV

Didaktické metódy sú najvýznamnejším prostriedkom realizácie vyučovania, preto by im každý učiteľ mal venovať náležitú pozornosť. Výskum ukázal, že monologické metódy s využitím veľmi obmedzeného počtu materiálnych didaktických prostriedkov sú málo efektívne, pre žiakov nezaujímavé, vyznačujú sa nízkym stupňom motivácie a aktivity, absentuje pri nich samostatná a tvorivá činnosť žiakov.

Preto je žiaduce, aby učiteľ v maximálnej miere využíval netradičné metódy, ktoré vedú žiaka k objavovaniu nových vedomostí, motivujú ho do riešenia úloh, rozvíjajú jeho komunikačné schopnosti, učia ho pracovať s informáciami, a v konečnom dôsledku ho tak pripravujú na riešenie problémov v praktickom živote. K takýmto metódam patria aj aktivizujúce a rozvíjajúce metódy. V tomto príspevku sú prezentované vlastné návrhy, ako možno uplatniť uvedené metódy v rámci vyučovania geografie na základných školách.

1. Metóda DITOR

Ročník: ôsmy
Tematický celok: Prírodné a človekom vytvorené osobitosti Európy
Téma: Typy krajín
Cieľ:

- Viesť žiakov k pochopeniu závislosti medzi zemepisnou šírkou a nadmorskou výškou, v ktorej dochádza k zmene vegetačného krytu.
- Poukázať na vzťah medzi charakteristikami podnebia (najmä teplotou a zrážkami) a podobou výškových stupňov.
- Zopakovanie názvov tajga, tundra, pásmo listnatých a zmiešaných lesov, lesostep a step, pásmo subtropických krovín, výškový stupeň, horná hranica lesa.
- Rozvíjať zručnosti žiakov v práci s kartografickým materiálom v kombinácii s podporou činnostného vyučovania.

Postup:

D – definuj problém. Učiteľ oznámi tému hodiny: Dnes si budeme rozprávať o rastlinstve a živočíšstve Európy. Čo myslíte, odlišuje sa nejako rastlinstvo severnej a južnej Európy? Ako? Predstavte si prírodu Škandinávskeho a Pyrenejského polostrova. Porovnajte ich s prírodou Slovenska. O chvíľu sa dozviete o tejto téme viac. Budete pracovať v šiestich skupinách. Každej skupine pridelím úlohu na lístkoch. Odpovede nájdete v učebnici a v atlase. Na vypracovanie budete mať 7 – 8 minút.

I – informuj. Učiteľ priradí každej skupine jeden typ krajiny:

1. skupina: tundra,
2. skupina: tajga,
3. skupina: pásmo listnatých a zmiešaných lesov,
4. skupina: lesostep a step,
5. skupina: subtropické krajiny,
6. skupina: vysoké pohoria.

Potom rozdá skupinám žiakov hárky s obrázkami zvierat (**pozri obr. 1**) a lístky s týmito úlohami:

1. Predstavte si, že ste skupina pasažierov, ktorí prežili haváriu lietadla v type krajiny, ktorý vám bol priradený. V ktorých častiach Európy mohlo vaše lietadlo havarovať? Uveďte čo najviac možností.
2. Opíšte krajinu okolo seba. Ktoré farby v krajine prevládajú? Vymenujte čo najviac druhov rastlín, ktoré môžete vidieť. Vymyslite symboly pre jednotlivé druhy rastlín, ktoré budete zakresľovať do mapy.
3. Aké je počasie? Vytvorte vhodné slovné spojenia so slovami: *vietor*, *vzduch*, *zrážky*, *oblaky*, *teplota*, ktoré sú typické pre váš typ krajiny.
4. Vymenujte čo najviac živočíchov, ktoré môžete stretnúť v danom type krajiny. Z listu papiera vystrihnite a vyfarbite živočíchy, ktoré patria do vašej krajiny. Nakreslite, vyfarbite a vystrihnite ďalšie živočíchy.
5. V diaľke vidíte skupinu ľudí. Akou činnosťou sa zaoberajú? Uveďte čo najviac možností.

Obr. 1: Obrázky zvierat.

T – tvor riešenia. Žiaci v rámci skupiny riešia predložené divergentné úlohy, produkujú nápady, študujú články, mapu v atlase a na základe toho odpovedajú na otázky. Učiteľ sleduje prácu skupín, prípadne jej členov usmerňuje.

O – ohodnoť nápady. Vybraný žiak zo skupiny číta odpovede. Ostatní žiaci ich hodnotia, vyjadrujú súhlas alebo nesúhlas, zdôvodňujú svoje reakcie, pridávajú svoje nápady. Učiteľ sleduje odpovede žiakov a usmerňuje diskusiu.

R – realizuj riešenia. Do slepej nástennej mapy Európy žiaci zakresľujú priebeh jednotlivých pásiem, druhy rastlín a nalepujú obrázky typických živočíšnych zástupcov. Mapa môže byť použitá na výzdobu triedy.

Na konci hodiny učiteľ vyhodnotí prácu jednotlivých skupín a zhrnie nové učivo.

2. Problémové vyučovanie

Ročník: šiesty
Téma: Tichý oceán, Oceánia
Cieľ:

- Netradičným spôsobom sprostredkovať žiakom učivo o Tichom oceáne a Oceánii.
- Rozvíjať zručnosti žiakov v práci s kartografickým materiálom.
- Rozvíjať zručnosti žiakov v práci s internetom.
- Viesť žiakov k samostatnosti.

Postup:

1. Aktualizácia už osvojených vedomostí. Čo je to svetový oceán? Ktorý oceán je najväčší? Ktorý oceán je najhlbší? Ktoré svetadiely obmýva? Ako sa volal moreplavec, ktorý viedol prvú výpravu cez Tichý oceán? Odkiaľ pochádza pomenovanie „Tichý"?
2. Motivácia žiakov, vytvorenie problémových situácií. Aký význam má Tichý oceán pre ľudí? Povedzte čo najviac možností. Učiteľ rozdá žiakom hárky papiera s nasledovnými problémovými úlohami:
   - Zisti, ktoré druhy rýb sa lovia v Tichom oceáne.
   - Čo je planktón a v ktorých častiach oceánov sa vyskytuje?
   - Čo je Oceánia? Na ktoré tri časti ju delíme?
   - Porovnaj veľkosť ostrovov Mikronézie a Polynézie a spôsob, akým vznikli.
   - Ktorý je najväčší ostrov v Oceánii?
   - Ktorý je najvyspelejší štát Oceánie?
   - Čo sú fjordy? Kde sa nachádzajú?
   - Prečo má Severný ostrov na Novom Zélande teplejšie podnebie ako Južný ostrov?
   - Porovnaj najvyšší vrch Nového Zélandu s najvyšším vrchom Slovenska.
   - Zisti, ktorým adrenalínovým športom sa venujú obyvatelia Nového Zélandu.
3. Samostatné riešenie úloh žiakmi. Žiaci riešia zadané problémové úlohy pomocou internetu a školského atlasu. Správne odpovede si zapisujú do zošitov. Učiteľ sleduje a usmerňuje prácu žiakov.
4. Kontrola správnych riešení problémových úloh v rámci celej triedy. Jednotliví žiaci čítajú nahlas riešenia, ostatní spolu s učiteľom dopĺňajú odpovede.
5. Zhrnutie a upevnenie učiva prostredníctvom didaktickej hry – pexesa (**pozri obr. 2**). Učiteľ rozdá žiakom kartičky a úlohou každého žiaka je nájsť žiaka, ktorý má k jeho kartičke pár.
6. Vyhodnotenie aktivity žiakov, prípadne aj známkou.

Najhlbší oceán	Tichý oceán	Moreplavec, ktorý sa ako prvý preplavil cez Tichý oceán	Fernao Magalhaes
Planktón	Drobné vodné organizmy	Mikronézia	Skupina koralových ostrovov v Tichom oceáne
Najväčší ostrov v Tichom oceáne	Nová Guinea	Najvyspelejší štát Oceánie	Nový Zéland
Fjordy	Úzke morské zálivy vytvorené ľadovcom	Mt. Cook	Najvyšší vrch Nového Zélandu
Ostrovy a súostrovia v Tichom oceáne	Oceánia	Skupina ostrovov sopečného pôvodu	Polynézia

Obr. 2: Pexeso – Tichý oceán a Oceánia.

3. Situačná metóda

Ročník: siedmy
Tematický celok: Ázia
Téma: Poloha a pobrežie, povrch
Cieľ:

- Prostredníctvom ciest Marca Pola priblížiť žiakom učivo z tematického celku Ázia.

Postup:

1. Učiteľ prečíta žiakom správu o cestách Marca Pola: Benátsky cestovateľ a kupec Marco Polo sa roku 1271 (ako sedemnásťročný) vydal spolu so svojím otcom a strýkom po súši do Číny. Vybavení štatútom veľvyslancov boli poverení doručiť veľkému chánovi Chubilajovi listy, cenné dary a olej z lampy nad Božím hrobom. Trasa ich cesty viedla cez Turecko a Arménsko južným pobrežím Kaspického mora do Strednej Ázie. Odtiaľ postupovali úzkymi dolinami na úpätí pohorí Pamír a Ťanšan cez púšť Gobi až k východnému pobrežiu Číny do Pekingu. Cesta im trvala štyri roky. Mongolskí vládcovia boli k Európanom a cudzincom veľmi vľúdni. Marco zastával na cisárskom dvore dôležité funkcie a vychutnával si pocty najvyššieho dvorana. V Číne pobudol sedemnásť rokov. Naspäť do Európy sa vracal loďou. Mal za úlohu sprevádzať princeznú, ktorú vtedajší chán Chubilaj pridelil za nevestu šachovi v Perzii.
2. Učiteľ vyvesí mapku s vyznačenými cestami Marca Pola na magnetickú tabuľu a zadá žiakom tieto úlohy:
   - Vyhľadajte obe trasy vo vašich atlasoch.
   - Predstav si, že je 13. storočie a ty si Marco Polo a vydávaš sa na cestu do Číny. Čo by si zobral so sebou na cestu?
3. Nechá žiakov päť minút samostatne pracovať.
4. Žiaci dostanú priestor na zodpovedanie otázky. Hlasovaním sa vyberie najlepšia odpoveď.
5. Učiteľ zadáva nové úlohy adresované celej triede. Úlohy riešia žiaci v spolupráci s učiteľom:
   - Cez ktorý polostrov v Ázii šiel Marco Polo do Číny?
   - Okolo ktorého jazera prechádzal?
   - Cez ktoré pohoria a púšť prechádzal?
   - Cez ktoré moria sa plavil na spiatočnej ceste?
   - Popri ktorých ostrovoch a polostrovoch sa plavil?

4. Inscenačná metóda

Ročník: šiesty
Téma: Prírodné a kultúrne zaujímavosti Ameriky
Cieľ:

- Úvodnou inscenáciou zaktivizovať a motivovať žiakov do získavania informácií o zaujímavostiach v Amerike.
- Na základe diskusie navrhnúť čo najviac riešení problému vyplývajúceho zo zahranej inscenácie.

Postup: Žiakom prečítame úvodnú situáciu: Pán Michal Nový vyhral 100 000 eur v lotérii a chystá sa na dovolenku do Ameriky. Zoberie so sebou aj svoju manželku a štyri deti: päťročnú Dominiku, jedenásťročného Peťa, trinásťročnú Máriu a šestnásťročného Michala.

Učiteľ vyberie z triedy šesť žiakov a pridelí im roly postáv z úvodnej situácie. Rozdá im scenár a úlohou žiakov je čo najlepšie zahrať priradenú úlohu. Žiaci si počas inscenácie môžu aj sami vymyslieť repliky, ktorými podporia svoj nápad.

Pán Nový: Deti, rozhodol som sa, že na budúci mesiac vás a mamičku zoberiem na výlet do Ameriky.

Pani Nová: To je výborné! A kam presne pôjdeme?

Pán Nový: Ja by som najradšej navštívil národné parky v USA. Hovorí sa, že sú najkrajšie na svete.

Michal: Poďme radšej do Brazílie. Tam si môžeme pozrieť nejaký dobrý futbalový zápas. Alebo do Kanady. Kanaďania práve hrajú NHL. A okrem toho, aj v Kanade sú nejaké národné parky.

Mária: No určite. Mňa futbal ani hokej nebaví. Poďme do Hollywoodu. Isto tam stretneme nejakú filmovú hviezdu. Keď o tom budem rozprávať v škole, všetci mi budú závidieť.

Peťo: A ja by som sa chcel pozrieť na Sochu slobody.

Mária: Super! V New Yorku je veľa nákupných centier.

Peťo: Nakupovať môžeš aj doma. Poďme si radšej pozrieť nejaké známe stavby.

Dominika: Ale mne sa nechce veľa chodiť. Budú ma bolieť nohy. Ja sa chcem voziť na kolotočoch.

Pani Nová: Vidím, že nápadov máte až-až. Čo myslíš, otecko, zostane nám čas aj na kúpanie v teplom mori, pri ktorom je nádherná piesočná pláž?

Pán Nový: Všetko sa dá stihnúť, keď si urobíme dobrý časový plán.

Pani Nová: Tak na čo ešte čakáme? Poďme sa pozrieť do mapy, aké možnosti nám ponúka Amerika.

Učiteľ sa poďakuje za inscenáciu, v spolupráci s triedou ohodnotí herecké výkony a vyzve na diskusiu k téme *Pomôžme rodine pána Nového naplánovať dovolenku v Amerike.*

Diskusia sa bude opierať o tieto body:
- V ktorých štátoch sa nachádzajú najznámejšie národné parky?
- V ktorých štátoch sa nachádzajú najväčšie športové štadióny?
- Kde sa nachádzajú známe zábavné parky?
- Kde sa nachádzajú najkrajšie pláže?
- Ktoré sú najznámejšie stavby v Amerike?
- Kde sa nachádza Hollywood?

Žiaci vyhľadávajú potrebné informácie na internete a v školskom atlase. Na základe získaných informácií sa snažia navrhnúť optimálnu trasu po zaujímavých miestach Ameriky.

5. Výskumná metóda

Ročník: piaty
Téma: Pamiatky UNESCO
Cieľ:
- Zopakovať, upevniť a prehĺbiť poznatky o pamiatkach zapísaných v zozname Lokalít svetového dedičstva UNESCO.

Postup: Učiteľ zadá žiakom úlohu: Milí piataci, počas hodín geografie budeme robiť na našej škole výskum. Vašou úlohou bude zistiť, čo vedia žiaci jednotlivých ročníkov o pamiatkach zapísaných v zozname Lokalít svetového dedičstva UNESCO. Výskum bude pozostávať z troch častí:
1. Navrhnite otázky týkajúce sa kultúrnych pamiatok zapísaných v zozname Lokalít svetového dedičstva UNESCO. Z navrhnutých otázok spoločne zostavte dotazník.
2. Rozdeľte sa do dvojíc. Každá dvojica si vyberie jedného žiaka zo 6., 7., z 8. a 9. ročníka a bude mu klásť dané otázky. Odpovede budete zapisovať priamo do dotazníka.
3. Vyhodnoťte dotazník. Zistite, o ktorých pamiatkach UNESCO majú žiaci najväčší prehľad a o ktorých slabé znalosti, a navrhnite ďalšie tri pamiatky zo Slovenska, ktoré by mali byť zapísané do zoznamu Lokalít svetového dedičstva UNESCO.

Výsledky výskumu môžu byť vyvesené na nástenke v priestoroch školy. Výsledky by mali byť doplnené informáciami, ktoré robili žiakom najväčšie problémy.

6. Didaktické hry

Ročník: ôsmy
Tematický celok: Prírodné a človekom vytvorené osobitosti Európy
Téma: Vodstvo Európy
Cieľ:
- Hravou formou zopakovať a upevniť poznatky o európskych riekach.

Postup: Učiteľ rozdelí žiakov do dvojíc a rozdá im lístky s vetami, kde sú ukryté názvy európskych riek. Úlohou žiakov je názvy čo najrýchlejšie nájsť a napísať ich. Po ukončení aktivity učiteľ povie správne odpovede, pričom žiaci ukazujú danú rieku na mape a opakujú si, kde pramení a do ktorého mora ústi.
- Duna je pieskový presyp. (*Dunaj*)
- Cestoval som do Nitry. (*Don*)
- Pavol gazdoval na statku. (*Volga*)
- Na dne Perzského zálivu leží vrak lode. (*Dneper*)
- Upeč oranžový koláč. (*Pečora*)
- V Laose i na Jáve je teplé podnebie. (*Seina*)
- Bola bezradná. (*Labe*)
- Zodral nové topánky. (*Odra*)
- Renáta jogurty neznáša. (*Tajo*)
- Rieka má veľký spád. (*Pád*)

Aktivizujúce a rozvíjajúce metódy sú časovo náročnejšie na prípravu a schopnosti učiteľa. Ale vzhľadom na to, že rozvíjajú iniciatívu, samostatnosť a tvorivosť žiakov, kritické myslenie, schopnosť hľadať informácie a riešiť problémy, majú vo vyučovacom procese svoje nezastupiteľné miesto.

Mgr. Viera KRAJČIOVÁ

Vlastná cesta školy vyžaduje silné hodnoty

AKO NASTAVIŤ TÍM NA VÍZIU ŠKOLY

Škola je tak trochu aj veľkou firmou, kde by mala jestvovať vysoká miera kooperácie, budovanie identity a značky, mala by to byť inštitúcia s modernou a progresívnou filozofiou, so zmysluplným obsahom, s kvalitnými pedagógmi, motivovanými žiakmi, s ktorou sa stotožní nielen pedagogický zbor, ale aj rodičia a žiaci.

Sloboda znamená veľkú zodpovednosť. Nikto ma nepresvedčí, že aj verejná škola nemá, či nemôže mať, dostatok slobody a priestoru na tvorivosť a kreativitu. Ak nemá „spomalený“ manažment, dá sa to. A mal by na to vytvárať ďalšie podmienky. Kreovanie kolektívu pre spoločné ciele má spoločné črty. Platí to o pivovare, výrobe áut i škole.

„Hneď na začiatku sme sa rozhodli robiť kvalitnejšie vzdelávanie,“ hovorí riaditeľ jednej školy, ktorému sa po nástupe do funkcie podarila revolúcia v prebudovaní svojej základnej školy. Aj škola môže byť totiž v zanedbanom stave – môže mať rozvrátené personálne vzťahy, demotivovaných ľudí, prebyrokratizované riadenie... A aj do školy môžu učitelia chodiť iba „do práce“, kde si to treba „odkrútiť“ a rýchlo „vypadnúť“.

Učitelia sú vždy najdôležitejší...

Prvá vec, ktorú musí ambiciózny riaditeľ s víziou urobiť, je stabilizovať učiteľský zbor. Treba hľadať učiteľov odborne zdatných, dobrých didaktikov, so srdiečkom, obetavcov a súčasne kreatívcov, ktorí majú svoju víziu pedagogického pôsobenia, vedia, čo chcú žiakov naučiť, čo je pre nich dôležité a podstatné, a poznajú nástroje, ako žiakom učivo čo najlepšie priblížiť.

Riaditeľ s víziou, ktorý chce vybudovať dobrú školu, musí o tom informovať celý svoj tím. Všetkým musí byť jasné, že ak chcú v škole pracovať, prispôsobia sa celkovému zámeru a budú sa na ňom podieľať. Tí, čo majú iné nastavenie alebo nie sú ochotní prijať filozofiu úspešnej školy, nemôžu očakávať, že si ich riaditeľ v tíme ponechá. Reťaz je vždy taká silná, aký silný je najslabší článok. Kvalitná škola je taká kvalitná, aký kvalitný je najslabší učiteľ.

Nastaviť školu na dobré výsledky je dlhodobý proces. Treba mať trpezlivosť. Budovanie takejto inštitúcie nemusí mať niekedy logiku. Ako futbal. Je to o nadšení, ale aj šťastí na ľudí, podporovateľov, je to o pochopení snahy rodičmi a zriaďovateľom, radou školy. Je to aj o schopnosti diskutovať, integrovať najlepšie riešenia a realizovať ich, presvedčiť o nich tých, ktorí pochybujú alebo nerozumejú.

Niekedy sa môže ukázať, že nejestvuje len jedna cesta za budovaním kvalitnej školy, môžu byť dve, ale môže ich byť aj viac. Treba si stanoviť hlavné parametre, ktoré chceme preferovať a dosahovať, a tomu prispôsobovať najlepšie riešenia. Treba mať sen, že raz budete pracovať v najlepšej škole v regióne. O tomto sne treba presvedčiť všetkých, ktorým sa dovtedy ešte nesníval, a treba ich presviedčať dovtedy, kým sa im nezačne snívať a nenadobudnú presvedčenie, že inej cesty niet a niet vznešenejšieho a zmysluplnejšieho cieľa.

Cesta za spoločným cieľom ľudí spája

Je to nástroj na zjednocovanie úsilia, motivácia dať zo seba to najlepšie, čo vo mne je. Niekedy sa môžu objaviť napätia, dokonca hádky, spory. Pokiaľ nejde o malichernosti, nevšímajte si ich. Snažte sa skôr budovať klímu úspechu, dobra, zmysluplnosti.

Majte na mysli aj to, že vaša škola pôsobí v konkurenčnom prostredí. Tak ako vy sa snažíte o vyššiu kvalitu, to isté možno robia aj vaši kolegovia na iných školách v mieste sídla vašej školy a v jej okolí. Každá dobrá škola chce mať žiakov a chce ponúkať kvalitné vzdelávacie programy. Od toho závisí nielen jej prestíž, ale aj prílev financií.

Počas prestavby výkonnosti školy sa budete stretať s tým, že niektorí ľudia budú nervózni z toho, že budú musieť na sebe viac pracovať, že prídu o svoje stereotypy, že ich nútite viac premýšľať o tom, čo robia, že chcete od nich viac a kvalitnejšej práce a súčasne požadujete, aby boli k žiakom, svojim kolegom i rodičom prívetiví, usmievaví, trpezliví. Napätia treba odbúravať, treba veľa a otvorene komunikovať. A komunikovať sa musia naučiť aj pedagógovia, a napokon, učte to aj žiakov, aby sa nebáli hovoriť aj o tých najzložitejších a najproblémovejších či najcitlivejších otázkach. Budujte školu dôvery a porozumenia.

Škola potrebuje strategických partnerov

Škola nemôže byť sama osebe bez kontaktov s okolitým svetom. To nejde. Škola je súčasťou kultúrneho priestoru, v ktorom pôsobí. Je nielen jeho súčasťou, ale aj účastníkom jeho ďalšej kultivácie a zlepšovania. **Kľúčovými partnermi školy sú rodičia a ich deti, vaši žiaci. Ste partnermi, nie v pozícii nadriadených a podriadených.** Rodičia si platením daní fakticky objednávajú a platia službu, ktorú im škola zabezpečuje a poskytuje. Komunikácia s nimi je jednou z najdôležitejších vecí v práci manažmentu i učiteľov. Rodičia a žiaci nie sú v podriadenom postavení, sú našimi partnermi a ľuďmi, s ktorými pracujme na úspechu ich detí. Rada školy, rodičovské združenie a iné rodičovské spolky a organizácie sú našimi kooperatívnymi partnermi v našich pedagogických snaženiach.

Ako formulovať hodnoty tímu

Dobrá škola by mala mať svoje „firemné hodnoty“ spoločné pre všetkých. Na ich formulovaní by sa mali podieľať všetci – manažment, učitelia, žiaci, rodičia, kooperujúca komunita. Ako to urobiť? Ako zorganizovať, aby sa na tejto aktivite mohli podieľať všetci a aby sme získali naozaj zmysluplný výsledok? Hodnotový manifest školy by sa dal urobiť za pár hodín v niektorom kabinete, ale zainteresovaní by vôbec nechápali, o čo ide. Za spoluúčasti celého spektra osôb to bude možno trvať niekoľko týždňov, ale všetci budú vedieť a rozumieť, čo je a aká má byť nová kultúra školy, na ktorej budovaní sa budú podieľať.

Treba verejne predložiť všetkým otázku: Podľa akých zásad a pravidiel sa v našej škole budeme správať, ako budeme pracovať? Návrhy môže dať každý. Keď to urobili v jednej škole, najskôr zavládli rozpaky, ale keď začali chodiť prvé nápady, rýchlo sa zhromaždilo viac ako 130 návrhov. Urobila sa syntéza, spracoval rámcový návrh filozofie práce a správania, vypracoval návrh školského poriadku, pracovného poriadku a materiály sa dali znovu na diskusiu. Začalo sa o tom diskutovať. Je to neuveriteľne užitočný proces.

Diskusia vyčistí vzťahy. Skupina odborníkov zastupujúca všetkých zainteresovaných vyhodnotila diskusiu a spracovala relatívne definitívne idey, ako má pracovať úspešná škola. Niekde môže vzniknúť rozsiahlejšie spísaný súbor zásad, inde sa filozofia môže zmestiť do pár slov. Na istom mieste ich bolo šesť:
- **otvorenosť,**
- **kvalita,**
- **dôvera,**
- **spolupráca,**
- **zodpovednosť,**
- **pozitívnosť.**

K tomu treba ešte prirátať orientáciu na žiaka, orientáciu na kvalitu práce učiteľov a rast hodnoty vzdelávacej inštitúcie. O každom princípe treba ešte diskutovať. Tento proces dokáže urobiť s ľuďmi zázraky. So žiakmi, s rodičmi i učiteľmi. Posúva ich v myslení i pochopení svojej spoluzodpovednosti za stav vecí.

Pod takéto hodnoty by sa podpísal hádam každý riaditeľ školy, každý zodpovedný učiteľ i rodič. Vytvorením princípov sa však ešte nič nepohne. Pravidlá a princípy treba uviesť do života. Treba ich uplatniť naraz, s istou tolerantnou nábehovou fázou. Keď ľudia uvidia, že sa veci pozitívne menia, zistia, že sa im lepšie pracuje, že atmosféra je priateľskejšia, ústretovejšia. Prestanú mať pocit, že možno niečo „odfláknuť“, oklamať. Práve takéto veci treba veľmi dôsledne z práce školy „vytesňovať“, minimalizovať. Prejaví sa to na výsledkoch, na tom, že sa ľudia menej venujú nepodstatným veciam, a postupne aj na klíme a vzťahoch v celej škole.

„Vlastnou cestou ku kvalitnému vzdelaniu každého žiaka.“ To môže byť motivačné heslo každej vzdelávacej inštitúcie, ktorá prijme ideu nastaviť svoje mechanizmy fungovania progresívnym spôsobom. Treba budovať kultovú značku školy, ako poznáme z minulosti: napríklad *Gamča* (Gymnázium Alexandra Markuša v Bratislave), *Šrobárka* (Gymnázium na Šrobárovej ulici v Košiciach), *Vazka* (Gymnázium na Vazovovej ulici v Bratislave), *Metodka* (Gymnázium na Metodovej ulici v Bratislave) a pod. **Cieľom musí byť rast kvality práce školy a jej kultúry, permanentné sebazdokonaľovanie.** Rast kvality je však iba indikátorom, najdôležitejšia je tvorivá atmosféra, pracovná klíma, ovzdušie priateľstva, experimentovania, objavovania, motivácie zdokonaľovať sa. Významným indikátorom je vzťah žiakov a učiteľov k svojej škole, ich hrdosť na to, že patria k úspešnému tímu tých, ktorí majú prestíž a meno. To je to najlepšie, čo si možno priať – aby ľudia chceli patriť k úspešnej značke, lebo sa aktívne podieľajú na jej úspechu.

V škole súvisí všetko so všetkým...

V školách, v ktorých sa podarilo takto zmeniť ich hodnotu, konštatujú, že sa dostavili aj sprievodné pozitívne efekty, ako je takmer nulová fluktuácia a záškoláctvo, nulové porušovanie pravidiel správania na verejnosti, zlepšenie vzťahov v rodinách. Súčasne sa dostavil zvýšený záujem o štúdium zo strany nových žiakov, o prácu v nej sa uchádzajú aj učitelia z iných škôl či čerství absolventi fakúlt pripravujúcich učiteľov. Noví žiaci či pedagógovia však musia byť kompatibilní s novou filozofiou školy, a nie je jednoduché stať sa členom úspešného tímu.

A na kvalite treba pracovať stále. Ako hovorí odborník, je to podobné ako v byte – urobíte poriadok v obývačke, a medzitým sa prach objaví niekde inde. Upratovať treba stále. Práve vtedy sa ukáže, ako dobre sú postavené hodnoty školy. To je nielen o škole, ale aj o rodine či celej spoločnosti. Problémom je, ak nejestvujú žiadne alebo pochybné pravidlá.

Práca modernej školy musí byť postavená na silných hodnotách, dobrej organizácii, zásadách, ktoré sa dodržiavajú, ale súčasne na slobode bádania, myslenia, na diskusii, otvorenosti a vízii úspechu. Individuálneho, ale aj kolektívneho, školského. Rozmýšľajme spolu, ako pracovať na úspechu slovenských škôl i slovenského školstva. Je na to príhodný čas.

(lupa)

Ilustračné foto stock.xchng

Ako dokážu deti zvládať nástrahy internetu?

VÝSKUM ON-LINE ODOLNOSTI

Vystavenie sa detí on-line rizikám nevedie nutne k ich psychickej ujme. Väčšinu detí vystavenie sa on-line riziku vôbec neznepokojí. Avšak deti, ktoré majú emočné problémy alebo ťažkosti so vzťahmi v prostredí „tvárou v tvár“, bývajú častejšie znepokojené aj v dôsledku on-line situácií. Navyše, namiesto toho, aby sa náročnú situáciu pokúsili aktívne zvládnuť, častejšie reagujú pasívne. Naznačujú to nové zistenia výskumného projektu *EU Kids Online*, ktoré zverejnil vo svojej správe Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave. *EU Kids Online* preveroval tri on-line riziká: vystavenie detí sexuálnym obsahom na internete, kyberšikanovanie a sexting. Správa ponúka viaceré odporúčania.

Deti, ktoré sú vo svojich aktivitách na internete rodičmi obmedzované, nie sú uchránené od rozrušenia spojeného s on-line rizikami ani na ne nereagujú proaktívnejšie. Prístup zameraný na sprostredkovanie informácií o bezpečnom používaní internetu je podľa všetkého vhodnejší na to, aby vytvoril u detí odolnosť voči on-line nebezpečenstvám. Rodičia by mali byť preto podporovaní k tomu, aby boli v blízkosti svojich detí, keď používajú internet, alebo aby ho používali spoločne s nimi. Mali by sa s deťmi čo najčastejšie rozprávať o tom, čo robievajú na internete, a radiť im, ako ho používať bezpečne. Je dobre, keď rodičia majú prehľad, čo ich dieťa na internete robieva a v dôsledku on-line aktivít zažíva. Výsledky výskumu o rodičovskej mediácii internetu nie sú však jednoznačné a líšia sa od povahy konkrétnych on-line rizík.

Význam emočnej stability a *well-beingu*

Nech ide o akékoľvek riziká na internete, emočná stabilita prispieva k tomu, aby deti boli voči nim odolnejšie. Deti, ktoré sú sebavedomejšie a nemajú emočné problémy či problémy so vzťahmi, budú s menšou pravdepodobnosťou rozrušené sexuálnymi obsahmi na internete, kyberšikanovaním či sextingom. To platí pre deti v každom veku. Navyše, u detí psychicky menej vyrovnaných intenzita negatívnych pocitov súvisiacich s on-line rizikami je vyššia a pretrváva dlhší čas ako u detí, ktoré sú psychicky stabilnejšie. Správa taktiež zhrňuje, že dievčatá sú citlivejšie voči sexuálnym rizikám, ako je napr. neželané stretnutie sa so sexuálnymi obsahmi (on-line pornografia) či správy, e-maily a čet so sexuálnym ladením – aj medzi rovesníkmi (sexting). Cítia sa dotknuté alebo rozrušené častejšie a intenzívnejšie ako chlapci.

Hovoriť o probléme alebo odpojiť sa od internetu?

Ako deti reagujú na on-line riziká? Výskumníci sa pýtali detí, ktoré boli v dôsledku on-line rizík rozrušené, ako reagovali na nepríjemnú situáciu. Pri všetkých troch skúmaných rizikách bolo najčastejšou stratégiou detí porozprávať sa s niekým o negatívnom zážitku. Keď boli deti rozrušené po nechcenom zhliadnutí sexuálnych obsahov, 53 % z nich to niekomu povedalo. Tento počet stúpa na 60 % u detí rozrušených v dôsledku on-line komunikácie so sexuálnym podtónom a až na 77 % u detí rozrušených po zážitku kyberšikanovania.

Riziká spojené s internetovými obsahmi (veku neprimerané obsahy, ako napr. sexuálne, agresívne obsahy) znepokojujú deti menej ako riziká spojené s on-line komunikáciou (sexting, kyberšikanovanie), pri ktorých sú aj v ich riešení proaktívnejšie. Pri šikanovaní či sextingu 4 z 10 detí využili aktívnu stratégiu zameranú na riešenie problému – zmazanie správy alebo zablokovanie obťažujúceho používateľa. Pri nechcenom zhliadnutí sexuálnych obsahov deti volia pasívnejšie stratégie – štvrtina detí zatvorí okno s neželanými obsahmi a na chvíľu sa odpojí od internetu. Väčšina detí využíva kombináciu dvoch alebo troch stratégií; obzvlášť zmazanie správy a zablokovanie používateľa sú reakcie používané spoločne. Dieťa, ktoré sa o svojom probléme s niekým porozpráva, sa ho zvyčajne snaží aj aktívne riešiť. Nadovšetko, väčšina detí hodnotí postup, ktorý zvolili, ako užitočný. Pri prijatí rozrušujúcich sexuálnych obsahov (napr. e-mailom) je deťmi za najúčinnejšiu stratégiu považované zmazanie správy (82 %), pri on-line šikanovaní zas blokovanie obťažujúceho používateľa (78 %).

Rozhoduje miera psychickej stability

Psychologička Jarmila Tomková z Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP), zodpovedná za výskum na Slovensku, vysvetľuje: *„Veľa závisí od emočnej stability a sebaobrazu dieťaťa. Miera psychickej stability ovplyvňuje nielen to, s akou pravdepodobnosťou dieťa zareaguje citlivo na on-line riziká, intenzitu a trvanie rozrušenia, ale aj to, aké stratégie zvládania použije. Deti s psychickými problémami a deti s nižšou sebaúčinnosťou reagujú na nepríjemné situácie častejšie pasívne alebo fatalisticky. Častejšie čakajú, že sa problém vyrieši sám, alebo sa na chvíľu ‚stiahnu‘ z internetu, než by mali vymazať nežiaduce správy či blokovať agresora.“* Ďalej uvádza konkrétne fakty a čísla: *„Zo slovenského výskumu realizovaného tímom VÚDPaP roku 2012 vyplýva, že riziko spojené s používaním Facebooku deťmi a dospievajúcimi je takpovediac bežné. Až 64 % detí používajúcich Facebook zažilo aspoň jeden z negatívnych činov (napr. „niekto zverejnil obsahy, ktoré ma ponížili alebo zosmiešnili“), pričom však 60 % z nich to nepokladalo za obťažujúce. Akoby deti boli vo veľkej miere odolné voči negatívnym javom na sociálnych sieťach. Mieru rozrušenia po takom incidente však významne ovplyvňuje miera ich úzkostnosti, frekvencia takýchto negatívnych činov a to, či to povedia rodičom. Úzkostné deti sú teda ohrozenejšie negatívnymi javmi na sociálnych sieťach a je potrebné, aby mali s rodičmi dostatočne dobrý vzťah na to, aby sa im mohli zveriť so svojimi problémami.“*

Odporúčania, ako zvýšiť detskú odolnosť voči rizikám internetu

- Už odmalička učte deti, ako využívať proaktívne stratégie, ako je blokovanie užívateľa, zmazanie správ, nahlásenie neželaného obsahu alebo aktivity administrátorom.
- Preventívne sa snažte deťom vytvoriť podmienky na zažívanie osobnej pohody, *well-beingu* a zdravej sebaúcty. Spokojnosť a psychická vyrovnanosť pomáha deťom zvládať kritické situácie, dodáva odvahu aktívne sa postaviť k riešeniam problémov. Pomôžte svojim deťom zvládať ich emočné a vzťahové problémy.
- Venujte zvýšenú pozornosť dievčatám pri zvládaní on-line rizík spojených so sexualitou.
- Odporúčajte ostatným dospelým častejšie používanie internetu a „udržiavanie kroku“ s novými technológiami. Rodičia, ktorí sú častejší používatelia internetu, bývajú totiž v sprevádzaní svojich detí situáciami na internete sebavedomejší.
- Mediácia zo strany učiteľov významne neprispieva k budovaniu on-line odolnosti detí, možno pre nedostatočné digitálne zručnosti učiteľov alebo koncepciu výučby mediálnej výchovy. Už druhý rok však stredoškolskí pedagógovia majú možnosť získať na Fakulte masmediálnej komunikácie UCM v Trnave kvalifikáciu na vyučovanie predmetu mediálna výchova, ktorého vzdelávací plán je na fakulte akreditovaný od roku 2011.
- Existujú aj programy na rozvíjanie digitálnych zručností rodičov a učiteľov, ako aj ich odbornosti pri sprostredkovaní informácií o bezpečnom používaní internetu deťom. Dospelí môžu svoje kompetencie zvyšovať na prednáškach a workshopoch, ktoré realizuje na rôznych miestach Slovenska občianske združenie eSlovensko prostredníctvom projektu Zodpovedne.sk. Projekt poskytuje na svojej webovej stránke www.zodpovedne.sk množstvo informácií, príručky a materiály, napr. aj poučné rozprávky Ovce.sk.

Pre viac informácií kontaktujte koordinátorku slovenského tímu *EU Kids Online* PhDr. Jarmilu Tomkovú, VÚDPaP, Cyprichova 42, 831 05 Bratislava, jarmila.tomkova@vudpap.sk, alebo navštívte stránky www.vudpap.sk a www.eukidsonline.net.

(rets)

Ilustračné foto stock.xchng

O PROJEKTE A VÝSKUME

- **Výskumný projekt *EU Kids Online*** si kladie za cieľ získavať poznatky o skúsenostiach a návykoch európskych detí a ich rodičov v oblasti riskantného alebo na druhej strane bezpečného používania internetu a nových technológií. Zistenia majú slúžiť ako empirické podklady na efektívnu prevenciu negatívnych javov súvisiacich s používaním internetu a vytvorenie bezpečnejšieho on-line prostredia. Projekt je financovaný Európskou komisiou prostredníctvom programu Safer Internet Programme (SI-2010-TN-4201001).
- ***EU Kids Online*** uskutočnil výskum prostredníctvom interview tvárou v tvár v domácom prostredí s 25 000 deťmi vo veku 9 až 16 rokov a ich rodičmi v 25 krajinách použitím stratifikovaného náhodného výberu. Pri otázkach s citlivým obsahom bola použitá metóda samostatného vyplňovania.
- **Krajiny zapojené do výskumu:** Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Litva, Maďarsko, Nemecko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Taliansko, Turecko a Veľká Británia, od roku 2011 aj výskumné tímy z Chorvátska, Islandu, Lotyšska, Luxemburska, Malty, Ruska, zo **Slovenska** a Švajčiarska.

Koncert žiakov ZUŠ v Mošovciach nadchol a inšpiroval

ZAUJALO NÁS

V čase predsviatočnom i sviatočnom na prelome rokov sa svojimi prácami na rôznych podujatiach, výstavách a stretnutiach prezentovali aj žiaci základných umeleckých škôl. Motiváciou im bola túžba ukázať spolužiakom, rodičom i verejnosti v mestách a obciach Slovenska, aký stupeň šikovnosti, majstrovstva až kumštu dosiahli vo svojich umeleckých záľubách. Jeden z príkladov takýchto deťmi naplnených ašpirácií nám do redakcie UN prišiel z Mošoviec...

Turčianske tance v podaní Detského folklórneho súboru Drienok.

Predvianočné obdobie bolo príhodným časom na organizovanie príjemných podujatí. Aj učitelia a žiaci Základnej umeleckej školy v Mošovciach zostali verní svojej tradícii a usporiadali vianočný koncert pre rodičov, starých rodičov a všetkých priateľov školy. Výtvarníci vyzdobili sálu požiarnej zbrojnice množstvom zaujímavých výtvarných prác, medzi ktorými nechýbali zimné námety, krajinky, koledníci. Niektoré žiacke práce ponúkli záujemcom na odkúpenie vo vianočnej burze.

Milovníci ručných prác sa mohli inšpirovať už pred sálou, kde bola výstava vyšívaných obrusov i celých súprav so slovenskými ľudovými vzormi. Bohatý program koncertu uvádzali dievčatá z bábkarského súboru Fúzik Bianka Lúdiková a Barborka Pišková. Obecenstvo so záujmom sledovalo vystúpenia flautistov, klaviristov, gitaristov, spevákov, divadelníkov. Nechýbali ani žiaci z Detského folklórneho súboru Drienok, ktorí predviedli turčianske tance a vianočné pásmo s vinšovačkami.

Program sa niesol v príjemnej atmosfére, účinkujúci potešili obecenstvo výbornými výkonmi. Žiaci i učitelia tak dôstojne prezentovali výsledky svojej práce na verejnosti. Tým podnietili aj iných, aby uvažovali o využití svojho voľného času na ušľachtilé záujmy.

PaedDr. Magdaléna KLOCHÁŇOVÁ

Foto autorka

Krajinka Kristínky a Veroniky Klocháňových a koledníci Ley Duchajovej a Blanky Pavolkovej.

ŠKOLSTVO ODBORNE

11/2013, 31. január 2013 | **Príloha UN** | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Narástli ti krídla, tak leť!

Školáci sa počas stredoškolského štúdia formujú a potom odchádzajú do praxe. Isto je pre nich neraz ťažké uchytiť sa na trhu práce. Ako si vedia poradiť, v mnohom závisí od konkrétneho absolventa. Zaujímavý a dojímavý e-mail prišiel do Spojenej školy v Turanoch v závere kalendárneho roka 2012 od nášho bývalého maturanta v odbore operátor drevárskej a nábytkárskej výroby. Pretože všetkých členov pedagogického zboru zahrial pri srdiečku, rozhodli sme sa s jeho obsahom v skrátenej podobe verejne podeliť.

„Milí učitelia, pán riaditeľ! Už je to zopár mesiacov, čo sme sa rozlúčili, ale keďže mi škola dala strašne veľa, nemôžem prestať myslieť na ľudí a zážitky, ktoré sme spolu prežili. A tak som sa Vám rozhodol napísať túto správu, nech aj Vy viete, ako sa darí bývalým študentom. Po lete, ktoré nestálo za veľa, som sa, samozrejme, snažil nájsť prácu. Ako viete, nie je to ľahké, pretože dnes každý zamestnávateľ chce vyškoleného, múdreho pracovníka, ktorý má minimálne trojročnú prax v danom odbore. Po mnohých e-mailoch a žiadostiach, ktoré neviedli k ničomu, som začal strácať nádej a približovala sa skutočnosť, že mi neostáva nič iné ako vrátiť sa do stolárskej dielne, kde som praxoval. Ale keďže som mal v hlave ešte jednu myšlienku, sen či výzvu – ísť hľadať prácu do zahraničia, nechal som si to pre seba. Začal som o tom vážne rozmýšľať. Mojím snom v posledných rokoch bolo Nórsko, o ktorom vždy tak zaujate rozprával pán profesor Jirko Dusil (program Leonardo da Vinci prispieva k odbornej príprave mládeže krajín EÚ: počas troch týždňov v septembri 2004 turianski študenti úspešne praxovali v nórskych firmách – pozn. J. H.). To ma inšpirovalo.“

Nič nie je jednoduché, ale e-mail s podrobným opisom hľadania práce a ubytovania cez známych sa končí happy endom. *Nakoniec sa mu jeho šikovnosťou podarilo zohnať ubytovanie a najmä zamestnať sa. Vo firme vo švédskom mestečku Kalix, ktorá vyrába kúpeľne (www.partab.nu). „Je to firma,“ opisuje ďalej, „ktorá vyrába kúpeľne, a ja tam pracujem ako obkladač podláh. Nie je to drevo, ale vyberať si momentálne nemôžem a plat je super, aj ľudia sú priateľskí, takže sa nesťažujem. Je tu krásne a veľkou výhodou je, že všetci vedia po anglicky, takže nie je problém sa dohovoriť, týmto veľmi pekne ďakujem pani profesorke Marte Feriančekovej za jej hodiny angličtiny. Samozrejme, je lepšie, keď človek vie aj miestny jazyk, takže sa snažím niečo naučiť aj z neho. Počasie je tu trochu odlišné ako na Slovensku, mrzne a sneží. Najmenej sme tu mali mínus 23. Všimol som si, že aj Vy v škole máte zmeny. Sledujem Váš web www.spojenaturany.edupage.org, tak dúfam, že sa Vám darí. Žiaci Vás možno neraz potrápia tak ako aj my... Dúfam, že pôjdete na lyžiarsky kurz, ak budete mať sneh, pretože by bola škoda nezažiť to dobrodružstvo znovu. Tak Vám teda prajem krásne sviatky a oslávte poriadne Nový rok a držte sa zdraví. Pozdravujem celý učiteľský zbor.*

S pozdravom Martin
Gud Jul och Hej då :)

Spracovala
Mgr. Jarmila ROHÁČEKOVÁ

Neopakovateľnú atmosféru má vrcholná súťaž stredoškolákov JUVYR. ***Foto Ján SÚKUP***

Súťaže zručností, talentu a vytrvalosti

Sme uprostred školského roka 2012/2013 a v plnom prúde sú krajské súťažné kolá žiakov stredných odborných škôl otvárajúce cesty najlepším do celoštátnych súťaží. V spolupráci s realizátormi a členmi celoštátnych odborných komisií ich riadi a koordinuje odbor tvorivosti mládeže Štátneho inštitútu odborného vzdelávania.

Prvé národné meranie zručností a tvorivosti sa koná už v čase uzávierky tohto čísla UN. V Inchebe Bratislava počas veľtrhu Danubius Gastro bolo vo finále národnej súťaže Gastro Junior Skills Slovakia 2012/2013 osemnásť stredoškolákov, ktorí získavajú praktické a teoretické odborné vedomosti na odborných školách v odbore kuchár a čašník. Dvadsiateho piateho januára 2013 súťažili v kategóriách kuchár – Bidvest cup, a čašník – ATP cup. Ich talent, zručnosti a nadanie podporuje aj Klub mladých kuchárov a čašníkov. Technickú a rozsiahlu materiálnu podporu zastrešovali partneri z firiem a víťazi získali množstvo vecných cien od sponzorov podujatia a nomináciu na EuroSkills do Francúzska. Výsledky tohtoročnej súťaže Gastro Junior Skills Slovakia prinesieme v nasledujúcom čísle UN.

V tom čase bude už „predo dverami“ 29. ročník celoštátnej súťaže ZENIT v programovaní, elektronike a v strojárstve. Najlepší z krajských kôl sa stretnú 7. až 9. februára 2013 na Strednej odbornej škole (SOŠ) na Ul. V. Paulinyho-Tótha v Senici. Vrcholná súťaž žiakov stredných škôl v spracovaní informácií na počítači prebehne 21. a 22. marca 2013 na SOŠ hotelových služieb a obchodu vo Zvolene. Mladí ekofarmári prídu v dňoch 25. až 27. marca 2013 do SOŠ na Kušniersku bránu v Kežmarku, praktickú časť súťaže (donedávna nazývanej „o mlieku“) absolvujú v miestnom poľnohospodárskom družstve podielnikov. Senická SOŠ bude 11. a 12. apríla 2013 hostiť aj národnú súťaž Enersol 2013, z ktorej najlepší postúpia do medzinárodnej, ktorá sa bude konať už 2. a 3. mája 2013 v Bratislave. A populárna „SOČ-ka“ – Stredoškolská odborná činnosť – má tento rok 35. výročie – v dňoch 24. až 27. apríla 2013 sa uskutoční v SOŠ a Strednej zdravotníckej škole v Nových Zámkoch.

Viac informácií na www.siov.sk a www.kmkc.sk. **(aj)**

Rozvoj kritického myslenia

Sprievodným pozitívnym výsledkom súťažných a projektových aktivít študentov Spojenej školy (SŠ) v Nižnej je rozvoj ich kritického myslenia. Pomáha žiakom pri plánovaní a realizácii projektových úloh i vtedy, keď sa majú rozhodovať v problémových situáciách. Mení sa aj ich spôsob argumentácie, nesnažia sa presadzovať len svoje myšlienky a vízie, ale hľadajú spoločné východisko.

Kritické (hodnotiace) myslenie žiakov rozvíjame aj kurzom v rámci hodín matematiky. Prvou lekciou je určovanie *ratingu* webových stránok. Žiaci aktívne vstupujú do priebehu vyučovania, vyhľadávajú informáciu na internete (napríklad definíciu matematického pojmu) a stanovujú dôveryhodnosť danej informácie podľa pripravenej tabuľky. Získajú tým schopnosť všímať si na webových stránkach aj to, čo predtým nepovažovali za dôležité a čo ich môže nabádať, aby sa vyhli zbytočným chybám. Cieleným rozvojom kritického myslenia u žiakov posilňujeme aj ich ďalšie schopnosti: zmysel pre podnikavosť a iniciatívu, sociálne a občianske kompetencie. Týmto spôsobom zlepšujeme uplatnenie sa mladých ľudí na trhu práce.

V prvej kapitole pracujeme s rôznymi zdrojmi informácií. Zadaný matematický pojem vyhľadávame aj prehliadačmi a porovnávame výsledky napríklad v kategóriách rozsah a typ reklamy, prehľadnosť, členenie informácií. Všimli sme si, ako prehľadnosť stránky výrazne ovplyvňuje čas potrebný na získanie informácií. Najmä, keď náš čas je obmedzený na 45 minút. Našli sme spôsob, ako pracovať efektívnejšie a rýchlejšie analyzovať údaje. Ďalším krokom je zisťovanie informácií o autorovi webovej stránky. Skóre stránky stúpa, ak je uvedený nielen e-mailový kontakt, ale aj poštová adresa. Takto sa krok za krokom dostávame k celkovému obrazu hľadanej informácie. Môžeme jej uveriť, alebo to nemusí byť všetko tak, ako je napísané? S touto otázkou sa stretávame nielen na hodinách matematiky, ale aj v našej každodennej realite. Ako si na ňu dokážeme odpovedať, také životné skúsenosti získavame.

(pokračovanie na strane 18)

Integrovaná tematická výučba

Strana 18

Pre rozvoj vidieka i priemyselné podniky

Strana 19

Mladí sú na vidieku nezastupiteľní

Strany 20 – 21

Sklársky dizajn ako vyššie vzdelávanie

Strany 22 – 23

Rozvoj kritického...

(dokončenie zo strany 17)

V ďalších častiach kurzu sa venujeme pravidlám diskusie. Aj v matematike a v odborných predmetoch vidíme priestor na diskusiu. Študenti si pri nej vytvárajú pravidlá, podľa ktorých sa snažia spoločne nájsť východisko riešenia úlohy. Argumentujú, ale aj počúvajú a spoločne riešia problém. Všímame si spôsob ich vyjadrovania, jeho vecnosť, odbornosť a správne používanie matematickej terminológie. Ponúkam ukážku stanovenia pravidiel diskusie, ktorú navrhol náš študent:

1. Mali by sme si stanoviť určitú pravdu – východisko, ktoré je prijateľné pre každého účastníka diskusie, pričom k východisku by sme sa nevracali. To by bol náš „oporný múr“, ktorý by predstavoval záruku, že hľadáme spoločné riešenie. Nejde nám o osobné presadenie sa (jeden nad druhým), ale hľadáme riešenie úlohy.
2. Mali by sme kritizovať vždy len názor, argument. Je potrebné nechať čas na vyjadrenie každému diskutujúcemu.
3. Ak sa nám nedarí nájsť riešenie, vrátime sa k diskusii neskôr. Môžeme sa rozísť s tým, že sa ešte stretneme.
4. Preverujeme si zdroje informácií, neodvolávame sa na anonymné vyjadrenia.
5. Vyjadrujeme sa jednoducho a priamo k problému.

Dodržať aspoň týchto päť bodov nás v našom živote stojí často veľa síl, ale ak to dokážeme a naučíme tieto pravidlá používať našich žiakov, umožníme im prežívať spokojnejší a pokojnejší život. Učíme ich predsa „pre život“. Jedným z aspektov reformy vzdelávania je zmena spôsobu spracovania a vyhodnocovania informácií. Uplatňujeme nové teórie vzdelávania, ktoré reflektujú dobu, v ktorej žijeme. Konštruktivistickými prístupmi rozvíjame tvorivosť žiakov, učíme zážitkovo, dedukujeme... Učíme ich aj „umeniu“ byť vnímavý, vyhýbať sa subjektívnemu hodnoteniu a pracovať s faktami.

Ing. Beáta ĽUBOVÁ, SŠ Nižná

Integrovaná tematická výučba

SPOJENÁ ŠKOLA NIŽNÁ

Žiaci Spojenej školy v Nižnej získali v priebehu niekoľkých mesiacov viacero ocenení v medzinárodných súťažiach. Zaujímavé sú najmä aktivity členov neformálnych skupín, ktoré v rámci projektov došli uznania v celoslovenskom aj medzinárodnom meradle.

V máji 2012 prihlásili svoj projekt *Sun in the Garden* do európskej súťaže *U4energy*. Tá vyzýva na šetrenie energiami a poskytuje odborné informácie z oblasti energetiky. Organizátorom je Európska komisia a zámerom súťaže je podpora vzdelávania v problematike energií. Rozčlenená je na tri kategórie. Naši žiaci si vybrali kategóriu A – Najlepšie úsporné energetické opatrenia, a stali sa víťazmi národného kola tejto súťaže už druhý rok po sebe. Ich úspechy v oblasti energetiky možno považovať za výnimočné. Po víťazstve v národnej súťaži v kategórii stredných škôl reprezentovali Slovensko 25. – 28. novembra v Bruseli na slávnostnom ceremoniáli. Počas týchto dní navštívili Európsky parlament a sledovali konferenciu o klimatických zmenách.

Matúš Skurčák pózuje s cenou na slávnostnom ceremoniáli súťaže U4energy v Bruseli.

Ďalší žiaci našej školy sa prihlásili do medzinárodného projektu skupiny Enel *Play Energy*. Ten nabáda mladých ľudí kreatívne sa zapojiť do súťaže s tematikou energetiky a zároveň získať hodnotné ceny. Aj vďaka finančnej podpore Nadačného fondu Slovenských elektrární v Nadácii Pontis vypracovali a realizovali projekt na umiestnenie fotovoltaického panelu na strechu altánku v školskej záhrade, na ktorý je napojených viacero prvkov záhradnej architektúry. Všetky práce a návrhy technického riešenia vykonávali študenti v rámci dobrovoľníctva. V kategórii stredných škôl sa s projektom umiestnili na druhom mieste.

Úspechom pre našu školu bolo aj druhé miesto Petra Ľubu v celoslovenskej súťaži Veľvyslanectvo mladých. Žiak v tejto funkcii bude pôsobiť ako zástupca názorov mladých ľudí žijúcich na Slovensku. Bude nápomocný pri riešení problémov

Peter Ľuba získal v súťaži Veľvyslanectvo mladých 2. miesto.

týkajúcich sa študentov vo svojom meste a aktívny pri organizácii rôznych kultúrno-športových aktivít mesta, ale najmä dostane možnosť realizovať svoj vlastný projekt. Organizátorom tejto projektovej súťaže je časopis Slovenka. Hodnotiacu porotu tvorili viaceré významné osobnosti. Náš reprezentant získal po preukázaní komunikačných schopností v anglickom jazyku a správne vedenej odbornej diskusii týždňový pobyt v Bruseli. Počas neho sa zúčastnil zasadnutia Európskeho parlamentu, stretol mnohých zaujímavých ľudí a zdokonalil svoju komunikáciu v angličtine.

Neformálna skupina Sounds zareagovala na výzvu Nadácie Intenda Oživujeme verejný priestor a získala finančný príspevok na realizáciu voľnočasových aktivít – „slnečných koncertov“.

Nadácia Ekopolis školu zase podporila v programe Živá energia a umožnila nám realizovať výstavbu skleníka so slnečnými kolektormi na vykurovanie. Žiaci študijného zamerania energetik týmto spôsobom získali ďalšiu možnosť zážitkového vyučovania. Realizáciou zážitkového vzdelávania, pri ktorom zabezpečujú kontrolu činnosti, meranie parametrov a ich vyhodnocovanie v reálnej situácii, získavajú trvalé vedomosti. Zaujímavosťou je, že pri takomto vzdelávaní samotní žiaci hľadajú inovácie a vylepšenia už existujúcich riešení.

Slovenská agentúra životného prostredia každý rok vyhlasuje niekoľko celoslovenských súťaží, ktoré rozvíjajú tvorivosť, komunikáciu a podnikavosť mládeže. Žiaci našej školy získali v niekoľkých prvé miesto. Stali sa víťazmi súťaží ProEnviro, Mladí reportéri pre životné prostredie, a to v niekoľkých kategóriách. Ceny prevzali na veľtrhu environmentálnych výučbových programov Šiška 2012 v Dudinciach.

Spolupracujeme aj s medzinárodnými organizáciami, UNDP (Rozvojový program Spojených národov) v programe malých grantov GEF SGP podporil výstavbu fotovoltaickej elektrárne v priestoroch našej školy.

Čakajú nás ďalšie aktivity, množstvo práce. V spolupráci s našimi žiakmi, v tíme zanietených ľudí, to prináša radosť a stále nové nápady. Pripravujeme napríklad replikačné workshopy, ktoré sú z veľkej časti v réžii našich žiakov.

Ing. Beáta ĽUBOVÁ,
Spojená škola Nižná
Foto archív školy

Nadácia Intenda podporila „slnečné koncerty“ neformálnej skupiny Sounds.

Pred mikrofónom uspeli po nemecky

SŠ-OA DETVA

Žiaci Spojenej školy - Obchodnej akadémie v Detve sa počas päťtýždňovej odbornej stáže v nemeckej Jene zapojili do druhého ročníka európskej rozhlasovej súťaže *Europa hört hört*. Súťaž organizovalo informačné centrum Europe Direct v spolupráci s rozhlasovou stanicou Offener Kanal Jena. Súťažiaci si mohli vybrať medzi témami *Európa mladá a stará*, *Európa jednotná v rozmanitosti*, *Doma v Európe* alebo si mohli zvoliť vlastnú tému.

Naši zástupcovia obhajovali minuloročné víťazstvo v premiérovom ročníku. Tentoraz si deväťčlenná zostava pripravila rozhlasovú hru o putovaní za zaujímavosťami jednotlivých štátov. Na slávnostnom vyhodnotení a odovzdávaní cien udelili nášmu príspevku ocenenie za druhé miesto. Víťazstvo sme síce neobhájili, no aj toto umiestnenie je v konkurencii nemeckých súťažiacich cenné. Už sa tešíme na pokračovanie v nasledujúcom roku.

(sš)

Pätnásťročné Srdcia v sedle

SŠ IVANKA PRI DUNAJI

Katarína Jana Brezovanová si pootvorila cestičku k „literárnej sláve“. Iba pätnásťročná žiačka Spojenej školy v Ivanke pri Dunaji, študujúca odbor chov koní a jazdectvo, je autorkou knihy Srdcia v sedle. *Ako sa píše v anotácii, sú v nej tri príbehy z prostredia rodinného ranča o dvoch sestrách a ich prvých láskach, o hodnote priateľstva a rodiny. Sestry v* Jeden večer hviezdami *sa zúčastnia speváckej súťaže. Aby zvíťazili, potrebujú prekonať aj zákerné plány súperky, ktorá sa rozhodne sabotovať ich vystúpenie. Príbeh* Chcem sa páčiť chlapcom *rozpráva o prvých láskach – a priam zákonitých matkiných neporozumeniach.* Dobrodružné stanovanie *ukrýva posolstvo nádeje a lásky: sestry na prázdninách u babičky Claire na jej ranči prežijú magické leto pri spoznávaní tajomného Bieleho žrebca. No nestojí to za prečítanie?!*

Na portáli www.katarinabrezovanova.sk *čítame debutantský zážitok hoden pozornosti: „V piatok 30. novembra okolo obeda nám doručili priamo z tlačiarne našu knihu v zhmotnenej podobe. Máme veľkú radosť. Je to nielen prvotina autorky Katky, ale aj prvotina nášho mladého vydavateľstva Fidentia a taktiež prvotina našej edície Mládež sebe. Želáme tomuto sviežemu, vyše dvestostranovému dielku, aby si prerazilo cestu k svojim čitateľom a pripravilo im mnoho príjemných chvíľ!“*

Pri tejto nekaždoročnej udalosti zacitujme aj z rozhovoru, ktorý autorka poskytla pre posledné vlaňajšie číslo mesačníka Životný štýl a kôň. „Príbehy som si písala len tak, sama pre seba, a zrazu ich uvidí toľko ľudí! Je to vzrušujúce,“ povedala o svojich očakávaniach krátko pred vytlačením knižky. Na otázku, kde čerpala námet a kto ju inšpiroval, odpovedá: „Popravde, knihu som písala podľa vlastnej fantázie a inšpiráciou bol môj vlastný život a predovšetkým sny, ktoré som si prostredníctvom týchto príbehov plnila. Je tam veľa mojich túžob a predstáv.“ Ako napovedá už názov, inšpiráciu možno hľadať medzi štvornohými zvieratami. „Kone sú stredobodom môjho vesmíru! Som blázon do koní. Úprimne sa čudujem svojej rodine, že ma doma ešte znášajú. To najvzácnejšie pre mňa sú kone a chvíle strávené pri nich. Jazdím už šesť rokov a mám dva vlastné kone,“ prezrádza Katarína Brezovanová, ktorej vášeň pre tento šport nateraz vrcholí na parkúre.

(aj)

Pre rozvoj vidieka i priemyselné podniky

SOŠ KRUPINA

Stredná odborná škola
Jesenského 888/1
963 01 Krupina
www.soskrupina.sk

Škola v Krupine vznikla spojením dvoch právnych subjektov, stredného odborného učilišťa (SOU) poľnohospodárskeho a strediska praktického vyučovania (SPV) potravinárskeho, ktoré pripravovali žiakov na remeslá už od roku 1958. Útlmom poľnohospodárskej výroby v regióne klesali počty žiakov v poľnohospodárskych odboroch, a tak SOU začalo pripravovať žiakov v strojárskych odboroch – obrábač kovov a autoopravár, SPV poskytovalo odbornú prax pre potravinárske odbory mliekar a cukrár. Obidve školy boli pôvodne podnikovým učilišťom, ktoré postupnou transformáciou prešlo pod zriaďovateľskú pôsobnosť Banskobystrického samosprávneho kraja a od roku 2008 sa zmenil názov školy na Stredná odborná škola (SOŠ) Krupina.

V minulosti študovalo v škole približne 300 žiakov, útlmom odborného vzdelávania, najmä remeselníckych profesií, ich počet klesol pod 200. V súčasnosti študuje v škole 165 žiakov v štyroch učebných odboroch: cukrár, potravinárska výroba, autoopravár a obrábač kovov. Zabezpečujeme aj úplné stredné vzdelanie prostredníctvom nadstavbového štúdia pre všetky uvedené odbory.

Tradícia pred účelovosťou

Napriek výučbe podstatne odlišných učebných odborov škola funguje bez problémov, aj vďaka tomu, že vzdelávanie pokračuje v odboroch, ktoré majú dlhodobú tradíciu a nevznikli len účelovo na získanie žiakov. Podmienky na odborné vzdelávanie pre obidva smery vzdelávania boli vytvorené dôsledne a k odbornému vzdelávaniu sa pristupuje zodpovedne. Vo vzťahu k vzdelávaniu nás však trápi technický stav budov, v ktorých sa vyučuje. Sú zo 60. rokov minulého storočia a nevyhovujú energeticky ani vybavením. Je to dôsledok toho, že škola neinvestovala do opráv ani v minulosti, keď bolo možné získať financie ľahšie. Predovšetkým dielne na vyučovanie strojárskych odborov by potrebovali výraznú obnovu. Za pomoci zriaďovateľa a z vlastných zdrojov vyčlenených na prevádzku sa snažíme podmienky zlepšovať. Podarilo sa nám poopravovať strechy budov, vymeniť okná na budove teoretického vyučovania, zefektívniť vykurovanie v dielňach odborného výcviku. Je to však „beh na dlhé trate“, na nevyhnutné opravy ešte stále potrebujeme väčšie množstvo financií. Tie sa však v posledných rokoch znižujú v dôsledku klesajúceho počtu žiakov školy.

Dôsledky paušálneho financovania

Mňa osobne mrzí, že nedokážeme zabezpečiť moderné didaktické pomôcky na vyučovanie. Snažíme sa eliminovať to spoluprácou s partnerskými firmami. Najviac zla v odbornom vzdelávaní sa urobilo prijatím financovania na žiaka. Nikto v minulom období neprehodnotil, aké škody sa napáchajú presadzovaním všeobecného vzdelania. Brali sa na zreteľ len náklady na vyučovanie, a nie dôsledok tohto rozhodnutia, že v horizonte niekoľkých rokov budú v našom národnom hospodárstve chýbať odborníci. To bude ešte výraznejšie, keď generácia dnešných päťdesiatnikov dosiahne dôchodkový vek. Tak sa vytvorila priepasť, do ktorej sa odborné školstvo postupne prepadalo. Pomoc prišla s možnosťou čerpania financií z fondov EÚ, ale ak školy nezareagovali včas alebo boli odsunuté pri schvaľovaní, podmienky na vyučovanie sa zhoršovali.

Našim školám by určite pomohlo určenie priorít národného hospodárstva, teda definovanie, akých odborníkov je potrebné pripravovať do budúcnosti. Odborné školy by mali pripravovať absolventov pre

Mgr. Anna Borbuliaková, riaditeľka SOŠ v Krupine, s ocenenými žiačkami.

pracovný trh, to však nejde bez pomoci zriaďovateľa, ministerstva školstva, vlády SR. Do vzdelávania treba zapojiť podnikateľov ponúknutím a využitím vhodných stimulov. Zákon o odbornom vzdelávaní to legislatívne rieši, ale v bežnej praxi to ešte nenašlo uplatnenie. Teší nás, že sa už hlásia podnikatelia, ktorí chcú, aby sme pripravovali žiakov na perspektívne uplatnenie sa v ich firmách. Ponúkajú pre žiakov a rodičov zaujímavé stimuly vrátane pracovného miesta po absolvovaní štúdia, záujem žiakov deviatych ročníkov základných škôl o remeslá je však veľmi nízky.

Formovať od základných škôl

V tomto smere by mali pomáhať výchovní poradcovia na základných školách (ZŠ), ktorí by pracovali na plný úväzok, boli dôkladne oboznámení s jednotlivými profesiami, aby žiakom, ktorí si volia budúce povolanie, objasnili, čo sa skrýva pod všeobecným názvom odbornej školy. My sa snažíme pri nábore žiakov využiť rôzne spôsoby: Deň otvorených dverí, osobnú prezentáciu na ZŠ podporenú videom o škole, zverejňovanie úspechov a aktivít v regionálnych médiách... Celkom nová je v tomto školskom roku spolupráca so ZŠ J. C. Hronského v Krupine, kde sme nadviazali úzku spoluprácu pri vyučovaní technických prác. Odborné vzdelávanie chceme priblížiť žiakom ZŠ tak, že časť hodín absolvujú priamo v našich dielňach. Pod dozorom pedagógov obidvoch škôl majú žiaci možnosť vyskúšať si jednoduchšie strojárske operácie, predvádzajú sa im nové technológie a pracovné postupy. Vyučovania sa zúčastňujú žiaci ôsmych a deviatych ročníkov. V budúcnosti chceme spoluprácu rozšíriť aj o ďalšie školy v regióne.

Získavanie podpôr

Pedagogickí pracovníci školy si pomocou projektov EÚ rozširujú poznatky na ďalšie vzdelávanie žiakov. Sú aktívni pri vypracúvaní projektov na technickú podporu výučby. Týmto spôsobom získala škola počítače a notebooky, časť počítačov sme získali sponzorsky od firiem pri výmene softvéru. Cez Program celoživotného vzdelávania, podprogram Leonardo da Vinci, sme realizovali pracovné mobility. Naši strojári a automechanici absolvovali pracovné stáže v španielskej Malage, cukrári v anglickom meste Plymouth. Na jar tohto roka naši žiaci pomocou grantu z tohto programu vycestujú do Lipska na odborné stáže do nemeckých firiem. Stáže sa im vo všeobecnosti veľmi páčia, lebo okrem odborných poznatkov spoznajú aj krajiny a kultúru.

V rámci spolupráce škôl sme vlani v partnerstve so Spojenou školou v Detve realizovali projekt pre strojárov, ktorí absolvovali vzdelávaco-pracovnú stáž v partnerskej škole v Třemošnici a v strojárskych firmách v západných Čechách.

V rámci overovania nadobudnutých vedomostí sa naši žiaci zúčastňujú odborných súťaží, kde konfrontujú svoje vedomosti a zručnosti. A hoci naši strojári a autoopravári v oblastných kolách nie sú na prvých miestach, vždy sa umiestňujú v prvej desiatke. Dobré výsledky dosahujeme vo zváračských súťažiach, čo je aj dôsledok toho, že škola má vlastnú zváračskú školu. A dlhodobo úspešne bodujú naši cukrári. Len uplynulý školský rok sme sa zúčastnili 22 gastronomických súťaží, získali sme 8 prvých miest, 4 druhé, dve absolútne víťazstvá. Náš žiak Michal Konček postúpil na medzinárodnú súťaž do Brna, kde na potravinárskom veľtrhu Salima získal striebornú medailu. A úspešní boli už aj v tomto školskom roku, obsadili dve prvé miesta a jedno druhé. Na 21. ročníku veľtrhu JUVYR získala naša žiačka Dominika Mitterová prvé miesto v súťaži cukrárov. Aj tieto výsledky svedčia o kvalitnej príprave žiakov našej školy v tomto odbore.

Zakotvenie v regióne

Škola spolupracuje so zamestnávateľskými zväzmi a s občianskymi združeniami. Zapojili sme sa do projektu Vidieckeho parlamentu a vďaka programu Mládež v akcii naša profesorka Mgr. Simona Packová absolvovala poznávací pobyt vo Fínsku.

Naši žiaci získajú počas vzdelávania poznatky z rôznych oblastí a spolupatričnosťou strojárov a potravinárov aj počas rôznych akcií, keď si nenásilnou formou budujú kompetencie potrebné na ďalšie uplatnenie sa v praxi. Snažíme sa v nich pestovať hrdosť na tradície a históriu a v spolupráci s regionálnou poľnohospodárskou a potravinárskou komorou a so združením Tradičná chuť regiónov Slovenska sme zorganizovali už tretí ročník Tradičného vianočného perníka. Je to prezentácia výrobkov z medu, zdravej výživy a tradícií pečenia vianočného pečiva.

Po skončení vzdelávania školu opúšťajú absolventi, ktorí získajú kompetencie zo svojho odboru nielen v školských dielňach, ale aj v reálnych podmienkach u zamestnávateľov. Spolupracujeme s podnikateľmi v regióne, kde najmä žiaci končiacich ročníkov vykonávajú odborný výcvik a odbornú prax, aby poznali reálne podmienky praxe. Už v škole majú možnosť doplniť si vzdelanie získaním zváračského a vodičského oprávnenia, škola má vlastnú zváračskú školu a autoškolu, poskytuje vzdelanie aj pre širšiu verejnosť.

Aktuálne ponuky

Od tohto školského roku ponúkame absolventom základných škôl nové študijné odbory mechanik strojov a zariadení a podnikateľ pre rozvoj vidieka. Sú to štvorročné odbory, absolvent v nich získa výučný list a maturitné vysvedčenie. V regióne pôsobí nábytkárska firma, ktorá má nedostatok vyučených krajčírov, preto sme po vzájomnej dohode požiadali o zaradenie aj tohto odboru do vzdelávacieho programu našej školy. Chceme vyučovať krajčírov pre zamestnávateľa, ktorý je jedným z najväčších v našom regióne. Na prípravu žiakov nám poskytne strojné a materiálne vybavenie, žiakom hmotné zabezpečenie v podobe štipendia a príspevku na stravovanie. Pevne verím, že od budúceho školského roku budeme mať žiakov aj do tohto učebného odboru.

Rovnako rozbiehame nový študijný odbor podnikateľ pre rozvoj vidieka, kde by sme chceli žiakov orientovať najmä na rozvoj nášho regiónu, čím reagujeme aj na výzvy, ktoré sa aktuálne pripravujú v oblasti rozvoja vidieka.

V škole máme pomerne stabilný pedagogický zbor plne kvalifikovaných pedagogických zamestnancov. Sú medzi nimi aj absolventi našej školy, do ich radov radi siahame, najmä pri majstroch odborného výcviku máme zaručené pokračovanie kvalitnej prípravy žiakov.

Mgr. Anna BORBULIAKOVÁ,
riaditeľka Strednej odbornej školy
v Krupine, foto archív školy

ŠTUDIJNÉ A UČEBNÉ ODBORY

2413 K mechanik strojov a zariadení

Absolvent štvorročného denného štúdia:

- sa vie orientovať v schémach, pracovných návodoch, katalógoch a technickej dokumentácii a používať ich v pracovných činnostiach,
- vie zobrazovať strojové súčiastky a jednoduché celky, čítať a zhotoviť technické výkresy podľa STN s využitím IKT,
- vie navrhnúť a vypracovať technologické postupy pri opravách strojných zariadení,
- vie nastavovať a obsluhovať konvenčné obrábacie stroje a zariadenia,
- vie programovať a obsluhovať programovo riadené CNC stroje,
- rozpozná základné druhy materiálov a polotovarov používaných v strojárstve, ich technologické, mechanické vlastnosti,
- pozná základy technológií tepelného spracovania kovov, základné technologické postupy ručného a strojného spracovania, strojného obrábania, tvárnenia, zlievania, zvárania, montáže a funkčných skúšok strojárskych polotovarov a výrobkov,
- pozná základné technologické postupy montáže, diagnostikovania, demontáže a opráv strojov, zariadení, mechanizmov a ich komponentov,
- pozná základy nekonvenčných technológií spracovania materiálov,
- vie vykonávať údržbu a opravy strojov a zariadení,
- vie diagnostikovať a odstraňovať poruchy na strojoch a zariadeniach.

Štúdium sa ukončuje záverečnou skúškou a maturitnou skúškou. Dokladom o úspešnom ukončení štúdia je výučný list a vysvedčenie o záverečnej skúške, vysvedčenie o maturitnej skúške.

3152 H 02 krajčír – dámske odevy

Absolvent trojročného učebného odboru vie:

- brať miery zákazníkom pomocou krajčírskeho metra,
- konzultovať použité materiály a strihy so zákazníkmi,
- zhotovovať odevy na mieru pomocou šijacieho stroja,
- upravovať odevy podľa požiadaviek zákazníkov,
- opravovať poškodené odevy,
- vykonávať jednoduchú údržbu šijacích strojov (výmena nití, ihiel a pod.).

Dokladom o úspešnom ukončení štúdia záverečnou skúškou je výučný list a vysvedčenie. Odborný výcvik žiaci absolvujú v priestoroch dielní spoločnosti Lind Mobler Slovakia v Krupine, ktorá absolventom ponúka po ich vyučení pracovné miesto.

4553 K podnikateľ pre rozvoj vidieka

Absolvent štvorročného študijného odboru:

- vykonáva podnikateľskú činnosť na vidieku,
- pracuje v službách na vidieku,
- orientuje sa v regionálnych službách a turistike,
- v správe obcí, v agroturistike a aktivitách súvisiacich s rozvojom vidieka,
- v spracovateľskej a obchodnej činnosti,
- v oblasti ochrany a tvorby životného prostredia,
- v mimovládnych organizáciách,
- ako turistický sprievodca a pod.

Štúdium sa ukončuje záverečnou skúškou a maturitnou skúškou. Dokladom o úspešnom ukončení štúdia je výučný list, vysvedčenie o záverečnej skúške, vysvedčenie o maturitnej skúške.

Mladí sú na vidieku nezastupiteľní

ANALÝZA A TRENDY

Vstupom Slovenska do EÚ sa udiali rozsiahle zmeny, ktoré priniesli pre agrárny sektor nové výzvy vyžadujúce nové prístupy v odbornej príprave žiakov. Musíme si verejne priznať, že strategická sebestačnosť v potravinách, ktorú Slovenská republika v súčasnosti, žiaľ, už dlhodobejšie stráca, sa bez docenených, vzdelaných a mladých poľnohospodárov nezaobíde.

Je všeobecne známe, že v agrosektore pracuje málo absolventov poľnohospodárskych stredných odborných škôl (SOŠ). Na trhu práce sa začína prejavovať ich nedostatok vo vysokošpecializovaných a v kvalifikovaných povolaniach v agrosektore v oblasti stredného technického personálu, chýbajú aj robotnícke profesie. Preto sú zarážajúce názory niektorých rodičov, znevažujúcich pred svojimi deťmi vzdelávanie a odbornú prípravu na poľnohospodárskych školách, a, čo je priam nemiestne, často aj niektorých výchovných poradcov. Ak mnohí absolventi základných škôl nechcú nastupovať do žiadneho odboru štúdia, kde sa pracuje manuálne, o poľnohospodárskom to platí dvojnásobne. SOŠ s poľnohospodárskym zameraním sú navyše špecifické tým, že odborné vzdelávanie a príprava patrí v nich v porovnaní s inými typmi stredných škôl finančne medzi najnákladnejšie. Pri nedostatku žiakov a financií zákonite dochádza k rušeniu škôl tohto zamerania.

Zainteresovaní preto rozmýšľajú, ako presvedčiť rodičov žiakov i širšiu verejnosť o potrebe študovať poľnohospodárske odbory, ako presvedčiť mladých ľudí, že fyzická práca nie je na posmech, ale je potrebná a pre poľnohospodárstvo strategická. Bez kvalifikovaných absolventov totiž nemôže existovať ani kvalitné poľnohospodárstvo.

Treba začať v základných školách

Na nechuť študovať na poľnohospodárskych školách má vplyv aj zlá koncepcia výučby v základných školách (ZŠ) v predmetoch pracovné vyučovanie, technika a svet práce. U žiakov na SOŠ sa negatívne prejavuje slabými technickými vedomosťami, minimálnymi zručnosťami. Vznikajú tak veľké rozdiely medzi nedostatočným technickým vzdelávaním na ZŠ a požiadavkami na počiatočné odborné vzdelávanie na SOŠ a následne potrebami trhu práce.

V „počiatočnom odbornom vzdelávaní" na ZŠ, ktoré má byť kvalitné a malo by byť v súvise s počiatočným odborným vzdelávaním na SOŠ, je dotácia hodín pre predmety pracovné vyučovanie, technika a svet práce v štátnom vzdelávacom programe nedostatočná. Nevyhnutnosťou je preto prehodnotiť a zvýšiť dotáciu hodín na tieto predmety, pretože riešenie cez disponibilné hodiny je neúčinné, tie sú využívané na „dôležitejšie" predmety.

Školstvo k trhu práce

Cieľom SOŠ vo všeobecnosti je produkovať dlhodobo uplatniteľné ľudské zdroje pre trh práce. Odborné vzdelávanie a príprava má preto zodpovedať potrebám a požiadavkám zamestnávateľov z hľadiska kvality a kvantity pracovných síl. Výchova stredoškoláka však trvá niekoľko rokov, pričom trh práce sa mení a vyvíja rýchlejšie. Navyše zamestnávatelia často signalizujú, že na pracovný trh prichádzajú absolventi, ktorí nie sú pripravení pre ich praktické potreby. Žiaduci sú len pracovníci s vysokou mierou odborných praktických a teoretických kompetencií. Preto aj v poľnohospodárskom odbornom školstve je dôležité klásť dôraz na analyzovanie potrieb zamestnávateľov, teda na definovanie toho, koľko a akých absolventov potrebujú, resp. budú potrebovať v budúcnosti.

Zreteľ treba brať aj na skutočnosť, že dnes pracuje v poľnohospodárstve veľa ľudí vo veku 55 rokov a starších, ktorí už čoskoro prestanú aktívne pôsobiť. Z celkového počtu aktívnych ľudí pôsobiacich v agrosektore je to približne 23,3 %. A najzávažnejšia je skutočnosť, že podiel mladých zamestnancov – absolventov vo veku 20 až 24 rokov – medziročne klesá.

Veková štruktúra zamestnancov v poľnohospodárstve vyvoláva značné obavy aj v iných štátoch Európskej únie (EÚ). Ak majú európske vidiecke oblasti úspešne zvládnuť aktuálne výzvy, je nevyhnutné pomáhať mladým poľnohospodárom pri ich pracovných začiatkoch v tomto sektore. Budúcnosť vidieka je spojená predovšetkým s mladými na vidieku.

Zamestnanosť a jej možné riešenia sú aj v rukách rezortov pôdohospodárstva a školstva.

Na vidieku, kde je tradične najvyššia nezamestnanosť, v súčasnosti množstvo pôdy leží ladom. Treba ju efektívne využívať. Poľnohospodárstvo je pritom ideálne odvetvie, cez ktoré sa dá – stimulmi a rozumnou dotačnou politikou – účinne znižovať nezamestnanosť. Jedným z riešení je napr. podpora absolventov poľnohospodárskych SOŠ pri zakladaní malých fariem, ďalším zatraktívnenie podnikania v agrosektore pre mladých ľudí.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR sa snaží aj cez Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 podporovať odborné vzdelávanie a prípravu mladých ľudí, čím nepriamo vytvára alternatívne pracovné príležitosti aj pre absolventov a prispieva k zatraktívneniu života na vidieku pre mladé generácie. V tejto súvislosti je kľúčová aj gescia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Štátneho inštitútu odborného vzdelávania, ktorý napr. cez štátne vzdelávacie programy napomáha a podporne rieši fungovanie škôl so zameraním na poľnohospodárstvo.

Materiálno-technické vybavenie

Internacionalizovaním EÚ sa začali zjednocovať aj požiadavky na odborné vzdelávanie a prípravu, čo znamená, že v členských štátoch by sa mali odlišovať len v minimálnej miere. Jeden z hlavných dôvodov zaostávania nášho poľnohospodárskeho školstva (a podobne celého odborného vzdelávania a prípravy) tkvie v poddimenzovanom materiálno-technickom vybavení škôl novými technológiami.

V tejto súvislosti je preto dôležitým krokom a trendom zlaďovanie koncepcií poľnohospodárskej politiky s reformou v školstve, predovšetkým s odborným vzdelávaním a prípravou na povolanie, aby sme vedeli na niekoľko rokov dopredu definovať, kam sa uberať.

Nároky SOŠ s poľnohospodárskym zameraním na kvalitu materiálno-technického vybavenia a personálneho zabezpečenia sú vysoké. Moderný a kvalifikovaný vyučovací proces potrebuje vybavenie najnovšími pomôckami, počítačmi a didaktickou technikou, technickými a dopravnými prostriedkami, strojmi, zariadeniami, technológiami, ale aj softvérom.

Vysoká ekonomická náročnosť vzdelávacieho procesu si žiada prehodnotiť doterajší spôsob finančného dotovania. Popri dlhodobo nepostačujúcom financovaní negatívne pôsobí aj zlý technický stav budov a ostatnej školskej infraštruktúry. Požiadavky na prípravu budúceho absolventa v skupinách študijných odborov 42, 45 poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka vyžadujú adekvátne krytie finančného normatívu zo strany štátu. A nevyhnutnou výbavou stredísk praktického vyučovania a školských zariadení s poľnohospodárskym zameraním by mal byť pôdny fond, biologický materiál a zvieratá.

Charakteristika absolventa

Základným zmyslom výučby na všetkých SOŠ je, aby absolventi vstupovali na trh práce vybavení odbornými vedomosťami

Vývoj miery nezamestnanosti absolventov študijných odborov v rokoch 2006 až 2011 podľa skupín študijných odborov

Graf 1: Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne odbory spolu

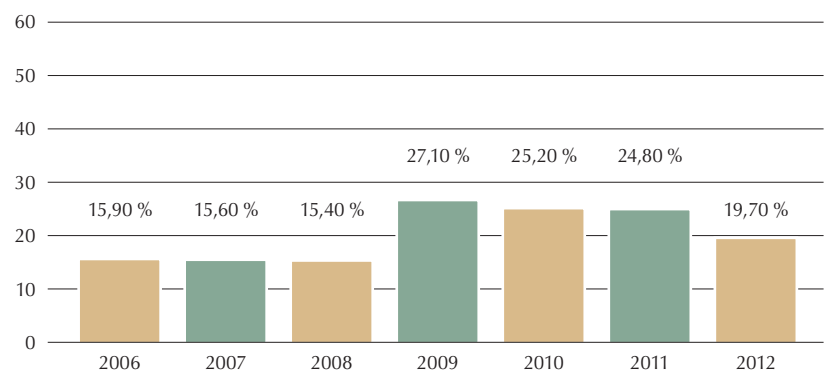

Zdroj: ÚIPŠ a ÚPSVaR

Graf 2: Skupina odborov č. 42 – Poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka I.

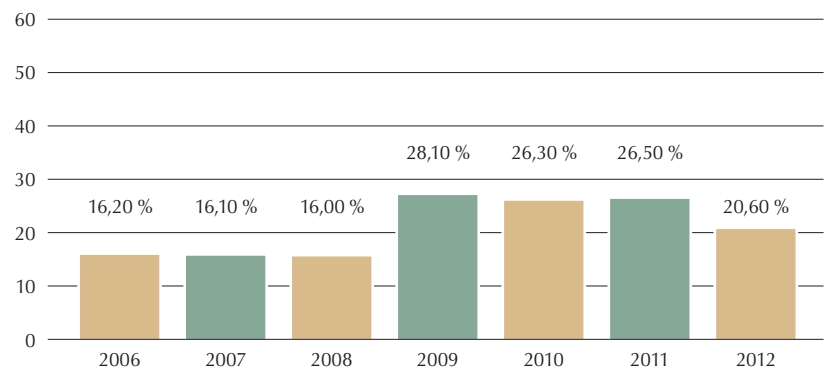

Zdroj: ÚIPŠ a ÚPSVaR

Graf 3: Skupina odborov č. 43 – Veterinárne vedy

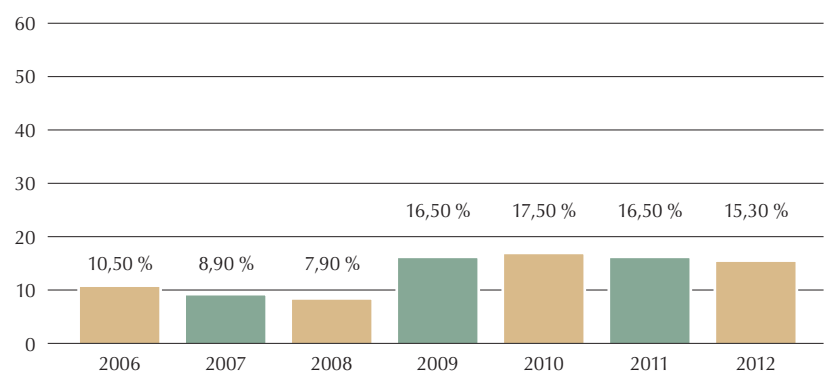

Zdroj: ÚIPŠ a ÚPSVaR

Vývoj miery nezamestnanosti absolventov študijných odborov s rozšíreným praktickým vyučovaním (RPV) v rokoch 2006 až 05/2012 podľa skupín odborov vzdelávania

Graf 4: Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne študijné odbory s RPV spolu

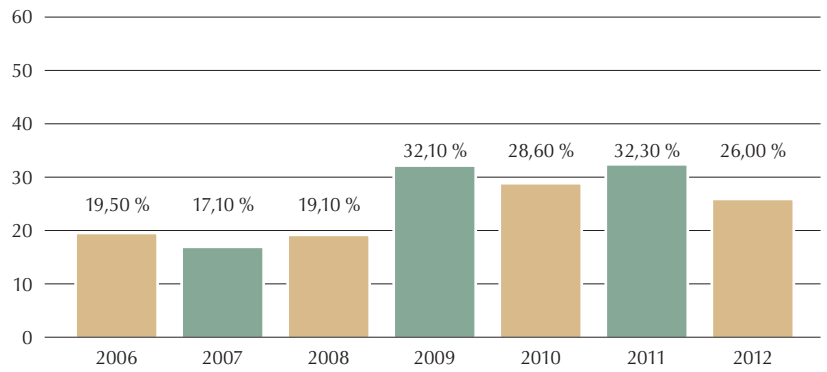

Zdroj: ÚIPŠ a ÚPSVaR

Graf 5: Skupina študijných odborov s RPV č. 45 – Poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka II.

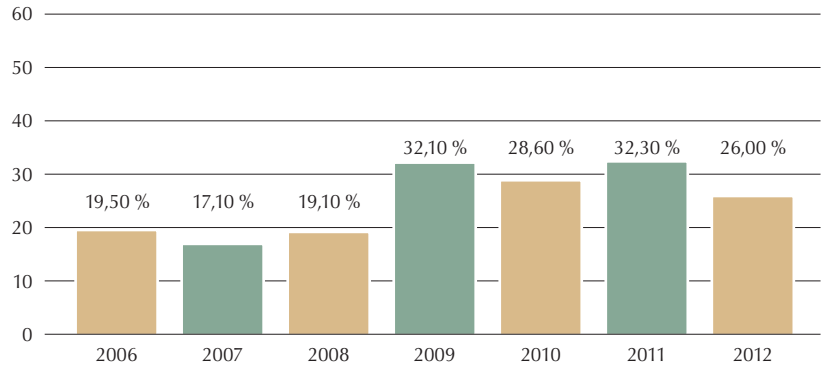

Zdroj: ÚIPŠ a ÚPSVaR

Vývoj miery nezamestnanosti absolventov učebných odborov v rokoch 2006 až 05/2012 podľa skupín odborov vzdelávania

Graf 6: Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne učebné odbory spolu

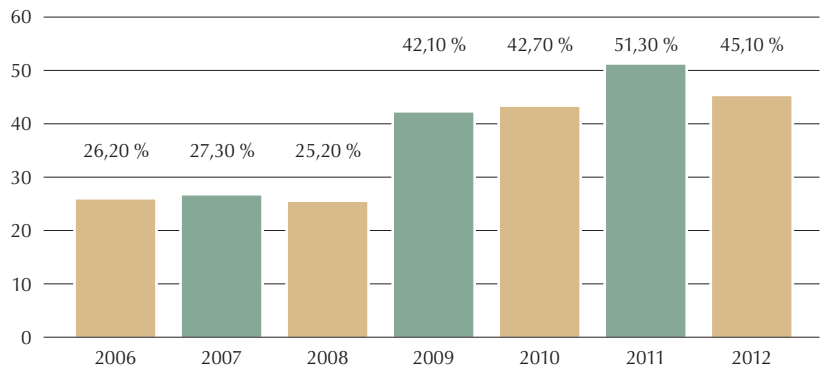

Zdroj: ÚIPŠ a ÚPSVaR

Graf 7: Skupina učebných odborov č. 45 – Poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka II.

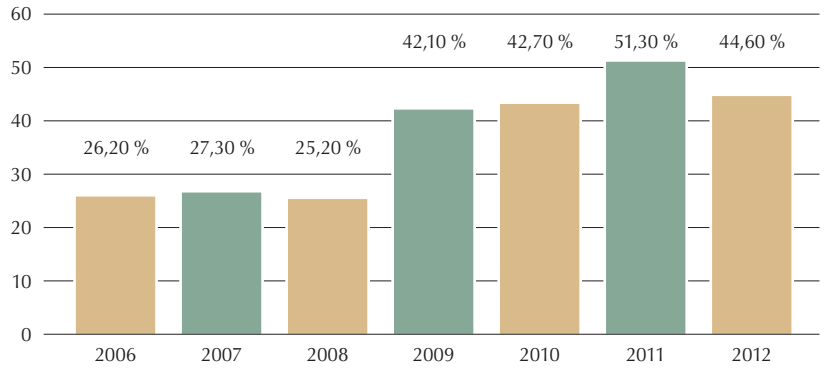

Zdroj: ÚIPŠ a ÚPSVaR

a zručnosťami, schopní pružne reagovať na aktuálne zmeny. Tomuto trendu svojou úrovňou a rozsahom vzdelávacích aktivít zodpovedá aj vzdelávanie a profil absolventa skupín študijných odborov 42, 45 – poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka.

Absolvent študijných odborov je vysokokvalifikovaný technicko-hospodársky pracovník so širokým odborným profilom, schopný samostatne vykonávať odborné činnosti v oblasti tradičného aj ekologického poľnohospodárstva a na úseku technicko-hospodárskych činností lesného hospodárstva. Súčasne je pripravený na výkon samostatných technických činností pri riadení, obsluhe a údržbe mechanizačných prostriedkov a zabezpečovaní technologických postupov pri opravách strojov a zariadení používaných v poľnohospodárstve, lesnom hospodárstve a komunálnych službách. Ako samostatný technicko-hospodársky pracovník vie zabezpečovať ekonomické činnosti v malom a strednom podniku. Uplatní sa v riadení technicko-hospodárskych aktivít v špecifických činnostiach poľnohospodárstva v oblasti záhradníckej výroby, vinohradníctva, vinárstva, ovocinárstva, služieb v agroturistike a služieb súvisiacich s rozvojom vidieckeho prostredia. Ďalej je spôsobilý vykonávať a riadiť činnosti súvisiace so špecifikami chovu koní a psov na pracovné, športové a iné účely, v oblasti ochrany životného prostredia, zvierat a ochrany, tvorby a obnovy krajiny, hygieny potravín živočíšneho pôvodu a ďalších špecializovaných výrobných aj nevýrobných činností v sektore poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. Uvádzané činnosti môžu absolventi realizovať v štátnych aj privátnych podmienkach výrobných i nevýrobných prevádzok, podnikov, v družstvách, spoločnostiach, na úseku akreditovaných laboratórií na diagnostiku produktov živočíšnej výroby, v zariadeniach poskytujúcich služby v agroturistike, komunálnych službách a službách na podporu a rozvoj vidieka.

Absolvent skupiny študijných odborov 42 a 45 je kvalifikovaný pracovník so širokým odborným profilom. Ovláda príslušnú techniku, mechanizačné prostriedky, stroje a zariadenia, technologické a výrobné postupy v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, ekonomiku pôdohospodárskej výroby a služieb. Pozná základné prírodovedné zákonitosti svojho odboru a vie ich prakticky využívať pri riešení odborných problémov. Dôležitou súčasťou profilu absolventa sú vedomosti a spôsobilosti z oblasti tvorby a získavania obnoviteľných zdrojov energie. Ovláda problematiku ochrany životného prostredia, zvierat a problematiku obnovy a tvorby krajiny. Súčasne vie efektívne a hospodárne nakladať s energiami a materiálmi a činnosti vykonáva v súlade so zásadami bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a ochrany pred požiarom. Vie riadiť traktor alebo malotraktor a vykonávať práce s prívesným náradím, riadiť motorové vozidlo skupiny C podľa požiadaviek profilu absolventa konkrétnych odborov a v súlade so zásadami bezpečnej jazdy. Orientuje sa na trhu práce, aktívne komunikuje, využíva informačné a komunikačné technológie.

Absolvent je pripravený na výkon riadiacich odborných činností, kde je podmienkou získanie úplného stredného odborného vzdelania v poľnohospodárstve, lesníctve. To mu umožní zabezpečovať riadiace činnosti pri produkcii poľnohospodárskej a lesnej výroby s ohľadom na ekonomiku a ekológiu výroby. Na kvalifikovaný výkon týchto činností potrebuje všeobecné vzdelanie, znalosť cudzích jazykov a široký odborný rozhľad. Má byť dostatočne adaptabilný aj v príbuzných odboroch, schopný aplikovať nadobudnuté vedomosti a zručnosti pri samostatnom riešení pracovných problémov, pracovať v tíme, aktívne komunikovať a podieľať sa na organizácii a riadení pracoviska, sústavne sa vzdelávať, ovládať dôležité výkonové zručnosti, konať v súlade s právnymi normami spoločnosti a so zásadami etiky a demokracie. Zároveň je schopný uplatňovať moderné metódy, technológie a štýl práce, logické myslenie, samostatnosť, zodpovednosť a iniciatívu. Absolvent je pripravovaný v súlade s medzinárodnými štandardmi (jazykové, počítačové). Má predpoklady na ďalší odborný, profesionálny i osobnostný rozvoj, inováciu práce i prehlbovanie vedomostí a zručností. Je naklonený a otvorený novým trendom a metódam v danej profesii.

Tabuľka 1: Počet žiakov a absolventov vybraných odborov štúdia skupiny odborov č. 42 – Poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a rozvoj vidieka I. (k 15. 9. 2012)

Študijný odbor/zameranie	Počet žiakov v školskom roku 2011/2012	Počet absolventov v školskom roku 2010/2011
4210 6 agropodnikanie	221	57
4210 6 02 agropodnikanie – poľnohospodárske služby	118	46
4210 6 04 agropodnikanie – farmárstvo	92	8
4210 6 07 agropodnikanie – hydinárstvo	0	0
4210 6 08 agropodnikanie – poľnohospodársky manažment	260	107
4210 6 09 agropodnikanie – záhradnícka výroba	15	0
4210 6 10 agropodnikanie – krajinno-ekologické meliorácie	0	0
4210 6 11 agropodnikanie – agroturistika	168	75
4210 6 12 agropodnikanie – produkcia potravín	12	0
4210 6 13 agropodnikanie – alternatívne poľnohospodárstvo	0	0
4210 6 14 agropodnikanie – chovateľstvo hospodárskych zvierat	0	0
4210 6 15 agropodnikanie – plemenárstvo	0	0
4210 6 16 agropodnikanie – pestovateľstvo	0	0
4210 6 17 agropodnikanie – chov koní a jazdectvo	237	35
4210 6 18 agropodnikanie – kynológia	252	31
4211 6 záhradníctvo	23	0
4211 6 01 záhradníctvo – ovocinárstvo a zeleninárstvo	0	0
4211 6 02 záhradníctvo – kvetinárstvo a sadovníctvo	0	0
4211 6 09 záhradníctvo – škôlkarstvo	0	0
4211 6 16 záhradníctvo – záhradná a krajinárska tvorba	43	16
4211 6 17 záhradníctvo – viazačstvo a aranžérstvo	78	16
4211 6 18 záhradníctvo – agroturistika	0	0
4211 6 19 záhradníctvo – záhradnícky manažment	0	0
4211 6 26 záhradníctvo – sadovnícka a krajinárska tvorba	91	32
4211 6 27 záhradníctvo – krajinná ekológia	0	0
4215 6 rybárstvo	48	9
4221 7 00 vidiecka turistika	92	30
4223 7 00 krajinárske úpravy a tvorba krajiny	26	0
4227 6 00 vinohradníctvo a ovocinárstvo	8	0
4227 6 02 vinohradníctvo a ovocinárstvo – podnikanie	56	18
4227 6 03 vinohradníctvo a ovocinárstvo – agroturistika	25	20
4227 6 05 vinohradníctvo a ovocinárstvo – somelierstvo (experimentálne)	27	0
4236 6 00 ekonomika pôdohospodárstva	189	117
4243 6 03 mechanizácia pôdohospodárstva – technické služby na vidieku	11	0
4246 6 00 bioenergetika (experimentálne)	63	0

Zdroj: ÚIPŠ

Odporúčania

Na dosiahnutie spomenutých cieľov a prípravu kvalifikovaných absolventov je potrebné:

- zosúladenie koncepcií rezortu pôdohospodárstva a školstva – prispôsobiť systém odborného vzdelávania a prípravy reálnym požiadavkám trhu práce,
- modernizácia výchovno-vzdelávacieho procesu v nadväznosti na zákon č. 324/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/2009 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, a podpora centier odborného vzdelávania a prípravy,
- podpora výchovného poradenstva – aktívna propagácia študijných a učebných odborov SOŠ s poľnohospodárskym zameraním,
- rokovania so zamestnávateľmi – Rada vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu, pracovná skupina pre odbory 42 a 45 – a vypracovanie reálneho plánu potrieb trhu práce v oblasti odborného vzdelávania a prípravy,
- jednoznačné určenie požiadaviek na odborné zručnosti a praktické skúsenosti potrebné na vykonávanie pracovných činností na reálnych pracovných miestach na trhu práce,
- prehodnotenie a zvýšenie finančnej dotácie na reálny normatív priestorovej, materiálnej a prístrojovej vybavenosti SOŠ s poľnohospodárskym zameraním,
- aktívna spolupráca inštitúcií združujúcich zamestnávateľov, škôl, ústredných orgánov štátnej správy, orgánov územnej samosprávy a ďalších subjektov pri procese prispôsobovania existujúcich študijných a učebných odborov požiadavkám trhu práce a vytvárania nových odborov,
- zosúladenie siete SOŠ s poľnohospodárskym zameraním s reálnym trhom práce – reštrukturalizovanie siete škôl s prihliadnutím na reálne špecifiká a požiadavky regiónu

Vidiek je nezastupiteľný

O ďalšej existencii SOŠ s poľnohospodárskym zameraním by nemali rozhodovať len materiálne kritériá. Pre regionálny agrosektor sú tieto typy škôl nenahraditeľné – keďže sú zdrojom (aj keď v súčasnosti obmedzeným) výchovy budúcich agroodborníkov pre celý vidiecky región. Táto skutočnosť musí preto byť pri rozvoji vidieka a obnove dediny v povedomí všetkých zainteresovaných. SOŠ s poľnohospodárskym zameraním sa okrem odborného poľnohospodárskeho vzdelávania venujú aj „vzdelaniu pre vidiecky priestor“. A nikto z nás nemôže spochybňovať fakt, že mladí ľudia sú pre poľnohospodárstvo strategickí a progresívni. Začal sa nový rok, a preto: exekutíva, samospráva, agromanažéri – zamyslite sa a podporte ich.

PaedDr. Peter SOLÁRIK,
Štátny inštitút odborného vzdelávania
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Sklársky dizajn ako vyššie vzdelávanie

SOŠS LEDNICKÉ ROVNE

Formovanie roztaveného skla do pevného estetického tvaru.

Stredná odborná škola sklárska
Súhradka 193
020 61 Lednické Rovne
www.sossklarska.jimdo.com

Stredná odborná škola (SOŠ) sklárska v Lednických Rovniach otvára nový študijný odbor pod názvom sklársky dizajn. Študijný odbor vyššieho odborného vzdelania je zaradený do oblasti 82 Umenie a umeleckoremeselná tvorba. Pomaturitné štúdium v druhom umeleckom odbore oblasti 82 v tejto škole bolo zavedené vďaka podpore Slovenskej živnostenskej komory, Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení SR, Zväzu sklárskeho priemyslu SR, Rady školy SOŠ sklárskej, krajskej školskej rady, ako i krajskej rady pre odborné vzdelávanie a prípravu.

Novodobá história súčasnej podoby SOŠ sklárskej v Lednických Rovniach sa začala písať 1. septembra 1993, keď vznikla pri vtedajšom strednom odbornom učilišti stredná priemyselná škola sklárska. Pripravovala samostatných odborníkov na výrobu skla a jeho ďalšie spracovanie. Od 1. septembra 1995 bola škola zaradená do siete umeleckých škôl a jej názov sa zmenil na Školu úžitkového výtvarníctva. Začala pripravovať odborníkov nielen na ručnú a strojovú výrobu, ale i absolventov s estetickým vkusom, ktorí sú schopní navrhovať výrobky a ich tvarom a umeleckým stvárnením konkurovať výrobkom domácej i zahraničnej proveniencie.

Sklo na trojakú podobu

Škola sa stala prvou špecializovanou vzdelávacou inštitúciou na Slovensku zameranou na prípravu profesionálnych výtvarníkov pre sklársku výrobu. Začínajú sa v nej profilovať tri základné oddelenia. Prvé súvisí so samostatnou výrobou umeleckého skla, zameranie na hutnícke spracovanie skla. Ďalšie dve oddelenia sa zaoberajú zušľachťovaním skla – brúsením skla a maľovaním, matovaním a leptaním skla. Z rozhodnutia Ministerstva školstva SR z 30. januára 2009 nesie škola názov Stredná odborná škola sklárska. Prešla vonkajšou prestavbou, keď sa vybudovali dielne a ateliéry, a vykryštalizovala sa vnútorná štruktúra jej jednotlivých študijných odborov. V škole sa žiaci vyučia v odbore 2752 F výroba úžitkového skla a 2738 H operátor sklárskej výroby a môžu študovať a získať maturitné vysvedčenie v odboroch 2411 K mechanik-nastavovač pre sklárske stroje a linky, 8235 M výtvarné spracúvanie skla, 8284 M dizajn a tvarovanie skla a v nadstavbovom štúdiu 2737 L sklársky a keramický priemysel.

SOŠ sklárska je v rámci výchovno-vzdelávacieho systému v Slovenskej republike jediná škola so zameraním na teoretickú a praktickú prípravu študentov na výrobu a zošľachťovanie skla aj vo vyššom odbornom vzdelávaní pomaturitného štúdia v odbore 8235 Q výtvarné spracúvanie skla. Nadväzuje na zameranie štvorročného študijného odboru 8235 M výtvarné spracúvanie skla.

Smerom k trhu

Smerom k potrebám a požiadavkám trhu práce sme robili analýzy školských vzdelávacích programov našej školy. Na ich základe sme identifikovali pozitíva a negatíva výučby. Signalizovali nám, čo máme zmeniť a čo ponechať, aby náš výchovno-vzdelávací proces mal zvyšujúcu sa kvalitatívnu úroveň. Identifikovali sme množstvo zamestnaneckých príležitostí pre našich absolventov v sklárskych zariadeniach v rámci domáceho trhu práce i vo fabrikách sklárskej výroby v Európe. Ochota zamestnávateľov prijímať našich žiakov po ukončení vzdelávacieho programu je viac než ústretová. Absolventi sa môžu uplatniť na pracovných pozíciách súvisiacich so špecializáciou jednotlivých zameraní učebných a študijných odborov.

Prv ako došlo k schváleniu experimentálneho overovania odboru sklársky dizajn, naša škola urobila prieskumy cez okresné úrady práce v Trenčianskom samosprávnom kraji (TSK) medzi uchádzačmi o zamestnanie z radov absolventov gymnázií, obchodných akadémií a ostatných stredných škôl. Podľa zaslaných údajov sa k 1. októbru 2011 uchádzalo v TSK z týchto škôl o zamestnanie 2 638 absolventov. To nás utvrdilo v názore, že mnohé 15-ročné deti nemajú vyhranený názor na svoje budúce povolanie a o výbere strednej školy obyčajne rozhodujú ich rodičia. Ďalej sme zistili, že viacerí absolventi stredných škôl, hoci predtým vychodili aj základné umelecké školy, sa nerozhodli pokračovať v štúdiu, aby získali vysokoškolský diplom. Pre tých, čo chcú „mať v rukách“ umelecké remeslo, môže byť príťažlivý práve lukratívny odbor pomaturitného vzdelávania sklársky dizajn v skupine študijných odborov 82.

Diplomovaný špecialista

Analýza zaujala členov Rady vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu Ing. Miroslava Mihála z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a PhDr. Annu Jurkovičovú, PhD., zo Štátneho inštitútu odborného vzdelávania a 8. novembra 2012 odsúhlasili projekt experimentálneho overovania odboru 82xx Q sklársky dizajn vyššieho odborného vzdelávania pre absolventov gymnázií a stredných škôl, ukončovaného absolventskou skúškou s právom používať titul diplomovaný špecialista – DiS.

Teória overovania tejto kvalifikácie spočíva v schopnosti začleniť absolventa, ktorý nadobudol výstupové štandardy v inej oblasti vzdelávania, ako je oblasť 82 Umenie a umeleckoremeselná tvorba, do procesu odborného vzdelávania v odbore sklársky dizajn. Absolvent by mal získať vedomosti, schopnosti a zručnosti z oblasti výroby skla a jeho umeleckého či technického spracovania a zároveň by mal zvládnuť umelecký návrh na pracovné prípravky i technológiu výroby prípravkov, poprípade si prípravky aj sám vyrobiť. S takouto kvalifikáciou by sa po absolvovaní odboru sklársky dizajn mal začleniť do aktívnej pracovnej činnosti v sklárskej priemyselnej oblasti potrebnej pre trh práce.

Trojročné nadstavbové štúdium

Štúdium bude trojročné. V prvom ročníku absolvent gymnázia a inej strednej školy musí zvládnuť technológiu výroby skla a ostatné predmety súvisiace s výrobou skla, výtvarnú prípravu, figurálne kreslenie a modelovanie. Skladba a obsah odborných vyučovacích predmetov v druhom a treťom ročníku zodpovedajú súčasným potrebám praxe v oblasti spracúvania skla a modernému sklárskemu dizajnu a zároveň predkladajú nové možnosti vývoja v danej sfére.

Obsah odbornej prípravy poskytuje na jednej strane poznatky a skúsenosti postupov v klasických technológiách skla, ale i ovládanie nových technológií kovových a nekovových materiálov, digitálnych médií (ako

ŠTUDIJNÉ ODBORY

8235 M výtvarné spracúvanie skla

Vzdelanie: úplné stredné odborné s maturitou
Dĺžka štúdia: 4 roky
Určenie: chlapci a dievčatá
Podmienky prijatia: úspešné ukončenie 9. ročníka ZŠ, úspešné vykonanie talentovej skúšky (maľba, kresba, modelovanie), zdravotná spôsobilosť
Profil absolventa: Absolvent je kreatívny výtvarník, zručný odborník v umeleckoremeselnej výrobe. Má vzťah k jednotlivým formám umenia, orientuje sa v nich a riadi sa estetickými pravidlami. Rozvíja samostatné umelecké myslenie, pružné rozhodovanie a konanie, presadzuje nové netradičné myšlienky a metódy vo svojom odbore. Je schopný samostatne tvoriť, organizovať, realizovať a prezentovať vlastnú umeleckú tvorbu a vykonávať slobodné umelecké povolanie.
Uplatnenie absolventa: ako odborne kvalifikovaný pracovník v štátnych a súkromných podnikoch, v inštitúciách umeleckej sféry, vo vlastných návrhárskych a dizajnérskych firmách ako dizajnér, konštruktér, modelár, v reklamných agentúrach, ako výtvarný redaktor v redakciách časopisov a nakladateľstvách

8235 M 02 výtvarné spracúvanie skla – brúsenie skla

Absolvent sa uplatní v oblasti základných procesov, materiálov, zariadení a techník brúsenia a leštenia skla.

8235 M 03 výtvarné spracúvanie skla – hutnícke tvarovanie skla

Absolvent sa uplatní v oblasti hutníckeho tvarovania skla fúkaním a lisovaním, poznania sklárskych techník, foriem, chladenia a druhov materiálov.

8235 M 04 výtvarné spracúvanie skla – maľovanie a leptanie skla

Absolvent sa uplatní v oblasti techník a postupov maľovania, matovania, leptania, pieskovania a chladenia skla.

8235 M 07 výtvarné spracúvanie skla – vzorkárstvo sklenej bižutérie

Absolvent sa uplatní v oblasti techník a postupov vzorkárstva sklenej bižutérie.

8235 M 11 výtvarné spracúvanie skla – výroba sklenej vitráže

Absolvent sa uplatní v oblasti techník a postupov výroby sklenej vitráže.

sú počítače, internet, video, digitálna fotografia, virtuálna grafika a ich vzájomné prepojenie) v konečnom umeleckoremeselnom produkte. Podporuje sa tým a formuje kreativita, precíznosť a originalita účastníkov vzdelávacieho procesu. Na vyučovaní predmetu navrhovanie študenti začínajú pracovať na vlastných návrhoch. Získavajú zručnosti v grafických programoch a na hodinách praxe ich transformujú do vlastných prác, ktoré sa pred odbornou komisiou klasifikujú ako ročníkové práce.

Žiak sa v rámci predmetov navrhovanie a prax zaoberá umelecko-technologickým stvárnením svojich návrhov (teda plošnou alebo priestorovou realizáciou na sklo, zo skla či do skla alebo kombinovaním skla s iným kovovým alebo nekovovým materiálom). Pritom berie do úvahy kompozíciu a umiestnenie objektu v priestore exteriéru alebo interiéru. Výsledné práce musia zaujať estetickou a funkčnou kvalitou, nadčasovosťou.

Profil absolventa

Absolvent odboru sklársky dizajn má byť kreatívny výtvarník, návrhár i konštruktér v jednej osobe, zručný odborník v umeleckoremeselnej výrobe. Očakáva sa od neho, že má vzťah k jednotlivým formám umenia, orientuje sa v nich a riadi sa estetickými pravidlami. Rozvíja samostatné umelecké i konštruktívne myslenie, pružné rozhodovanie a konanie, presadzuje vo svojom odbore nové netradičné myšlienky a metódy. Je schopný samostatne tvoriť, organizovať, realizovať a prezentovať vlastnú umeleckú tvorbu a vykonávať slobodné umelecké povolanie s dôrazom na divergentné myslenie a konanie vo všetkom, čo súvisí s dizajnom, výtvarným umením, kultúrou osobnosti a umeleckou a technickou stránkou remeselnej realizácie. Učí kultivovať výtvarný názor a navrhovať tvarovo invenčné a zároveň funkčné úžitkové objekty v spojení s realizáciou v materiáli alebo s materiálom. Spája umelecké cítenie s technickými a technologickými možnosťami na utvorenie kompaktného celku.

Absolventi študijného odboru budú pripravení navrhnúť, riešiť, technicky alebo technologicky realizovať úlohy, ktoré súčasná prax dizajnu prináša. A to nielen vo vytvorení samostatného objektu, ale i v jeho grafickom a vizuálnom stvárnení pomocou informačno-komunikačných technológií.

Súčasťou školského vzdelávacieho programu v odbore sklársky dizajn je i nadobúdanie vedomostí a zručností z oblasti pedagogiky, psychológie a metodiky odborného vyučovania, čo umožňuje po absolvovaní trojročného vyššieho odborného vzdelania vykonávať pedagogickú činnosť vo výtvarných odboroch základných umeleckých škôl.

Dôležitou súčasťou profilu absolventa sú jeho vedomosti a spôsobilosti z oblasti hygieny a bezpečnosti práce, starostlivosti o zdravie a jeho ochranu, tvorby a ochrany životného prostredia vrátane starostlivosti o kultúru práce a pracovné prostredie. Štúdium podporuje ekologické myslenie žiakov a umožňuje im chápať súvislosti medzi javmi, rozumieť všeobecným zákonom a zákonitostiam. Súčasťou štúdia sú predmety zamerané na podnikanie a marketingovú komunikáciu. Tie majú viesť k osvojeniu a rozvoju schopnosti adaptability na ekonomické a spoločenské podmienky.

Absolvent aktívne komunikuje v odbornom cudzom jazyku. Dokáže organizovať, projektovať a prezentovať vlastnú umeleckú tvorbu vo forme portfólia, webovej stránky a autorskej výstavy.

Zručnosti pre trh práce

Absolventi pomaturitného odboru sa môžu uplatniť pri návrhoch technických, úžitkových a najmä umeleckých trojrozmerných sklárskych výrobkov vhodných do exteriéru alebo interiéru. Dokážu navrhnúť dizajn skleného výrobku z kalíškoviny, umelecké sklá výplní, ale aj lustre do obradných sienní, spoločenských miestností alebo vstupných hál. Budú pripravení navrhovať dizajn sklárskych výrobkov pre firmy, kultúrne a spoločenské inštitúcie i tvoriť rozsiahlejšie projekty do presklených objektov, budov, hál pre architektonické komplexy, výstavné areály, organizovať prezentačné akcie.

Žiakom sa ponúka aj možnosť naučiť sa navrhovať sklársky dizajn v spojení s interiérom architektúry a priestorové prvky v exteriéri – vitráž, svietidlá osvetlenia, dizajn sklených šperkov, stojany, vázy, dekoračné predmety a pod. Budú schopní tvoriť dizajn obalov a darčekových predmetov, navrhnúť a technicky realizovať grafické práce na katalógoch sklených výrobkov. Štúdium môže naplniť ich predstavy aj o originálnom módnom sklárskom dizajne, takže môžu byť vedení ku kreatívnej kresliarskej štylizácii smerom k modelovaniu, k precíznemu zvládnutiu konštrukcie strihu. Budú sa pripravovať na prácu na pozíciách zodpovedajúcich úrovni kvalifikovaného pracovníka-špecialistu, ktorý sa uplatní v náročných odborných profesiách v oblasti úžitkového výtvarníctva, umeleckoremeselnej tvorby, sklárskeho dizajnu a dizajnu ako samostatného odboru.

Dopyt po umelecko-technicky zdatných absolventoch, po dizajnéroch je v súčasnosti veľký. Spojenie všeobecného, obchodno-technického vzdelania, ktoré absolvent nadobudol v inom maturitnom odbore, so vzdelaním umeleckoremeselným, ktoré dosiahne v našej škole pomaturitným štúdiom, môže byť zaujímavou kombináciou pri voľných činnostiach v oblasti vlastného podnikania.

Ing. Marta ŠTIFFELOVÁ,
zástupkyňa riaditeľa
pre teoretické vyučovanie
PhDr. Mgr. Pavol JASEŇ,
riaditeľ SOŠS Lednické Rovne
Foto Ján SÚKUP

UČEBNÉ ODBORY

2738 H operátor sklárskej výroby

Vzdelanie: stredné odborné (výučný list, vysvedčenie o záverečnej skúške)
Dĺžka štúdia: 3 roky
Určenie: chlapci a dievčatá
Podmienky prijatia: úspešné ukončenie 9. ročníka ZŠ, zdravotná spôsobilosť
Profil absolventa: Absolvent je kvalifikovaný pracovník so širokým odborným profilom schopný samostatne vykonávať odborné práce v celom odvetví sklárskej a keramickej výroby. Ovláda príslušnú techniku, prostriedky, stroje a zariadenia, príslušné technológie, ekonomiku výroby a služieb. Všetky činnosti, ktoré vykonáva, sú zaradené priamo do prvovýroby alebo nepriamo medzi techniky zošľachťovania skla alebo keramiky a výrobu bižutérie a ozdobných predmetov.
Ďalšie možnosti: nadstavbové 2-ročné štúdium ukončené maturitou
Uplatnenie absolventa: vykonávať kvalifikované činnosti v oblasti sklárskej výroby v podnikateľských subjektoch, vlastná podnikateľská činnosť doma alebo v krajinách EÚ – ČR, Rakúsko, Francúzsko, Taliansko

2738 H 01 operátor sklárskej výroby – výroba dutého a lisovaného skla

Absolvent ovláda technologický postup ručnej výroby skla fúkaním a lisovaním.

2738 H 02 operátor sklárskej výroby – obsluha sklárskych automatov

Absolvent ovláda technologický postup strojovej výroby skla.

2738 H 04 operátor sklárskej výroby – maľba skla a keramiky

Absolvent ovláda technologický postup zošľachťovania skla a keramiky jednotlivými maliarskymi technikami.

2738 H 05 operátor sklárskej výroby – výroba bižutérie a ozdobných predmetov

Absolvent ovláda technologický postup výroby sklenej bižutérie a ozdobných predmetov.

2738 H 06 operátor sklárskej výroby – brúsenie skla

Absolvent ovláda technologické postupy obrusovania skla a vybrusovania jednoduchších a zložitejších dekorov.

2752 F výroba úžitkového skla

Vzdelanie: nižšie stredné odborné (výučný list, vysvedčenie o záverečnej skúške)
Dĺžka štúdia: 1 – 3 roky
Určenie: chlapci a dievčatá
Podmienky prijatia: ukončený minimálne 6. ročník ZŠ, zdravotná spôsobilosť
Profil absolventa: Absolvent je schopný vykonávať jednoduché odborné a pomocné práce v celom odvetví sklárskej a keramickej výroby. Získa osobnostné, vedomostné a odborné spôsobilosti, ktoré sú nevyhnutné na to, aby sa stal adaptabilnou a integrovanou súčasťou spoločnosti.
Ďalšie možnosti: škola vytvára podmienky na úspešné ukončenie 9. ročníka ZŠ a následné získanie výučného listu
Uplatnenie absolventa: pri dokončovacích operáciách v oblasti výroby a zošľachťovania skla

Stanislav Meliš (vľavo) s riaditeľom SOŠ sklárskej v školskej galérii v Lednických Rovniach.

S remeslom do sveta

UMENIE ABSOLVENTOV

Na poslednom ročníku JUVYR-u sme sa opäť presvedčili, že pre návštevníkov zaujímajúcich sa o prezentácie zručností stredoškolákov sú najpríťažlivejšie bezprostredné ukážky remeselných alebo technických činností. Stredná odborná škola sklárska Lednické Rovne nie je typická iba tým, že je jedinou svojho druhu na Slovensku. Pravdepodobne v nijakej inej škole nespotrebujú pri praktickej výučbe toľko energie ako v tejto. Iba naivní, alebo škodoradostní „poradcovia“ vedia riaditeľovi odporučiť, že môže ušetriť tým, ak sklársku pec v piatok po vyučovaní vypne a v pondelok si privstane, aby ju zase dal do chodu. No azda i najväčšiemu laikovi dôjde, že by nemal očakávať, ako mu žiaci predvedú výrobu predmetov zo skla „v priamom prenose“. Vedenie školy sa preto usiluje priniesť zo

svojich dielní čo najviac hotových výrobkov všade, kde má príležitosť predstaviť na verejnosti, čo všetko sa žiaci počas troch učebných alebo štyroch študijných rokov môžu naučiť. Pravda, je to iba zlomok z celku; ak chcete vidieť vrcholné diela ich kumštu, potrebujete zájsť priamo do školskej galérie v Lednických Rovniach. Trvalá expozícia v podkrovných priestoroch má svoje stále exponáty, ani jeden však nemá zaručené trvalé umiestnenie. Noví absolventi majú svojimi súťažnými alebo záverečnými maturitnými prácami šancu dostať sa do „sklárskej galérie slávy“.

A ak ide o bezprostrednú prezentáciu sklárskych zručností žiakov školy, možno sa niektorí z nich podujmú na to, čo využil na začiatku svojej umeleckej kariéry Stanislav Meliš (1946), niekdajší absolvent vtedajšej učňovskej školy v Lednických Rovniach, ktorý krátko po invázii vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968 do Československa emigroval do Austrálie.

Keď sa rodák z Diviny pri Žiline vlani po niekoľkých rokoch znovu vrátil na Slovensko, jedna z jeho ciest viedla práve do jeho sklárskej „alma mater“. Prišiel sa do nej učiť po ukončení základnej školy a roku 1963 ho vybrali ako talentovaného učňa na nadstavbové pokračovanie štúdia umeleckého smeru do Nového Boru. Špecializoval sa na fúkanie skla a v tomto odbore dosiahol výrazné celosvetové úspechy.

V Austrálii začínal – podobne ako mnohí, čo sa pokúšali uchytiť v novom a zároveň cudzom prostredí – s prácami, ktoré mu zabezpečovali základnú existenciu. Spomínal na to: „Motal som sa po Sydney. A vidím, rovno na ulici, chlapci sklonení nad malým plynovým kahanom fúkajú do skla. Hovorím si, drobná zmena. Fúkal som do sklárskej píšťaly, teraz skúsim sklenou trubičkou. Doma vo svojej malej kúpeľni som si spravil svoju prvú dielňu. Na práčku som postavil horáčik, nad plameňom som tvaroval kúsok skla. Začal som drobné koralky, potom zvieratká z dutého skla. Alebo poháriky. Všetko, čo som vedel urobiť vo veľkom, som zmenšil. Priam na miniatúry. A z ciest i v meste som mal známych, ktorí robili s opálmi. Mali z nich veľa drobného odpadu. Vkladal som úlomky do mojich sklených figúrok. Zalievali sa olejom a nato zatavili. Na večnosť. Samozrejme, vhodné pre turistov. Na tom som si začal pomaličky zarábať. Mal som agentov, ktorí mi výrobky predávali. Išli na odbyt. Dalo sa z toho už celkom slušne vyžiť.“

Roku 1976 začal Stanislav Meliš intenzívne pracovať vo svojom odbore v Jam Factory v Adelaide. Tam popri vlastnej tvorivej činnosti vyučoval predovšetkým praktickú remeselnú výrobu a umeleckú tvorbu skla. Čoskoro sa vypracoval na vedúcu umeleckú osobnosť na kontinente. Popri Jánovi Zoričákovi (písali sme o ňom v minulom čísle UN v súvislosti so štátnym vyznamenaním, ktoré mu udelil prezident Slovenskej republiky) patrí medzi najvýznamnejších slovenských sklárskych tvorcov pôsobiacich vo svete, ktorí významnou mierou ovplyvnili vývoj tohto druhu umenia. Jeho diela sú vo viacerých svetových galériách, roku 1982 ho vyhlásili za Osobnosť Austrálie.

V súčasnosti žije v Dulongu v severoaustrálskom štáte Queensland. Vytvoril tam už viac ako 5-tisíc sklených plastík inšpirovaných farebnosťou a tvarmi morskými koralmi a „sníva“ o tom, ako ich inštalovať pod hladinou mora v neďalekej Veľkej koralovej bariére (Great Barrier Reef), najväčšom zoskupení koralových útesov a ostrovčekov na našej planéte. Popri inom chce upozorniť na hroziacu ekologickú ujmu tohto krásneho svetového prírodného parku.

Dušan MIKOLAJ
Foto autor

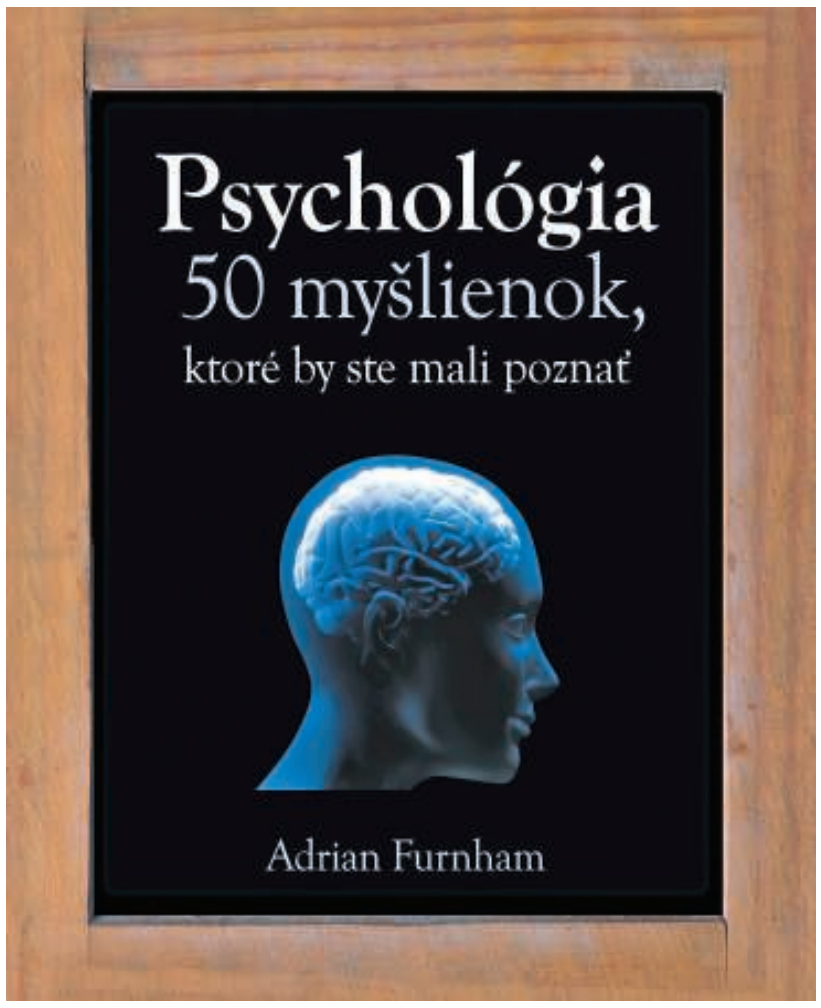

Od samoty k spoločnosti

PSYCHOLÓGIA

Spomínaný Matejov pri hodnotení kníh z edície *50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať* konštatuje i to, že vôbec nie sú oddychovým čítaním. Pýtajú si sústredenie a trpezlivosť, zato však poskytujú „skvostnú kognitívnu zábavu, rozpália mozog a budete mať radosť ako z lúštenia najzložitejších myšlienkových rébusov".

Jednou zo štyroch je *Psychológia* od Adriana Furnhama, kmeňového profesora na londýnskej University College a externého na mnohých iných, autora desiatok publikácií. Preložená do slovenčiny obsahuje výber jeho najzaujímavejších myšlienok, ktoré sú zároveň nahliadnutím do spôsobov, akými sa vedec usiluje vypovedať o základných ľudských pocitoch i zložitých myšlienkach balansujúcich na hrane šťastných okamihov a dlhodobej beznádeje. „Pomáha pochopiť rôzne druhy správania človeka, rozlíšiť ilúzie od reality, odhaliť poryvy mysle a srdca." Predmetom jeho bádania je spoločnosť aj osobnosť, vysvetľuje napríklad, čo sú halucinácie, čo sa skrýva pod pojmom Flynnov efekt, gamblerský efekt, utopené náklady, afázia alebo čo je schizofrénia, kognitívna terapia, či umelá inteligencia.

Pochvala vydavateľstvu

SLOVART

O publikáciách s edičným podtitulom *50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať* sa literárny vedec Fedor Matejov v Knižnej revue vyjadril, že patria v súčasnej knižnej ponuke jednoznačne k vrcholom vedecko-popularizačného žánru. Napísal: „Vydavateľstvo Slovart je známe prekladmi zahraničných titulov, ktoré k faktom, poznaniu a ku vzdelávaniu pristupujú nekonvenčne a vtipne, čo teší deti, mládež i dospelých. Výbornú službu vo všeobecnom rozhľade urobia stredoškolákom vo vyšších ročníkoch, ale aj vysokoškolákom, takisto môžu pomôcť pedagógom spestriť učivo, a zaiste v každom otvorenom človeku rozpútajú rad úžasných, nezabudnuteľných intelektuálnych meditácií."

Praktická večnosť čísel

MATEMATIKA

Tony Crilly je mimoriadny profesor matematiky na Middlesexskej univerzite v Londýne, prednášal i na univerzite v americkom Michigane, v Hongkongu a v Liverpoole. Medzi širšou čitateľskou obcou zapôsobila jeho biografia o anglickom matematikovi Arthurovi Cayleyovi (1821 – 1895), zakladateľovi modernej školy čistej matematiky. Životopisec spomína, že matematiku vnímal od detstva ako súčasť hry, popri klasickej gréčtiny dôkladne ovládal viaceré európske jazyky, živil sa aj ako právnik.

Vo vydavateľstve Slovart vyšiel aktuálne preklad jeho knihy *Matematika* v edícii *50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať*. Práve takýto počet pojmov a problémov nabáda čitateľa do uvažovania o nosných matematických témach. Pri vysvetľovaní sa opiera o širšie poznatky, vieme si ho predstaviť, ako diskutuje povedzme s filozofom – alebo ako sa vracia do svojich detských rokov, keď zvedavosť býva odľahčeným skúmaním a zistenia bezprostrednou radosťou.

Začína nesymbolicky, celkom konkrétne od nuly, vysvetľuje, čo sú zlomky, mocnina, odmocnina, nekonečno, prvočíslo či dokonalé čísla. Alebo čo sa skrýva za problémom štyroch farieb, či ako nám pomôže graf. S pojmami Poincarého hypotéza, Euklidov algoritmus, veľká Fermatova veta, Fibonacciho postupnosť, Bayesova teória, Gaussova krivka, Pascalov trojuholník sa spájajú aj osobné a vedecké udalosti vo svete matematikov. Crilly završuje svoju knihu Riemannovou hypotézou (nemecký matematik, ktorý žil v rokoch 1826 – 1866) ako doteraz otvorenou výzvou pre generáciu matematikov prichádzajúcich po ňom.

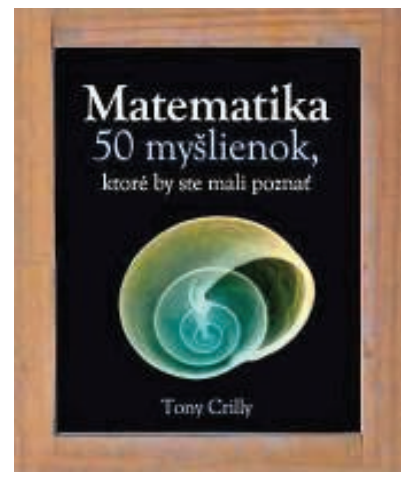

Na študijné posmelenie dodáme z anotácie: „Na položené otázky odpovedá stručne a jasne, jednoducho i zábavne a prístupným spôsobom. Publikácia svojím spracovaním ponúka pútavý vstup do sveta matematiky – poteší tých, čo ju milujú, a zbaví strachu tých, čo sa jej boja."

Medzi obchodom, umením aj vedou

MANAŽMENT

Edward Russell-Walling sa venuje obchodným a finančným otázkam manažmentu, aktuálne publikuje vo viacerých prestížnych periodikách. V knižnom vydaní popularizuje problematiku uvažovaním napríklad o tom, či je manažment umením, alebo vedou, čitateľsky prístupnou formou definuje najzaujímavejšie pojmy, definície a prípadové štúdie tejto oblasti. Dočítate sa, čo je bilančná karta, *benchmarking*, stratégia modrých oceánov, obchodná značka, kľúčová kompetencia, čo sa skrýva pod spoločenskou zodpovednosťou podniku, čo odhaľuje skúsenostná krivka a čo naznačuje päť konkurenčných síl, dlhý chvost, bod zvratu, či Six Sixma prácu uľahčuje, alebo komplikuje.

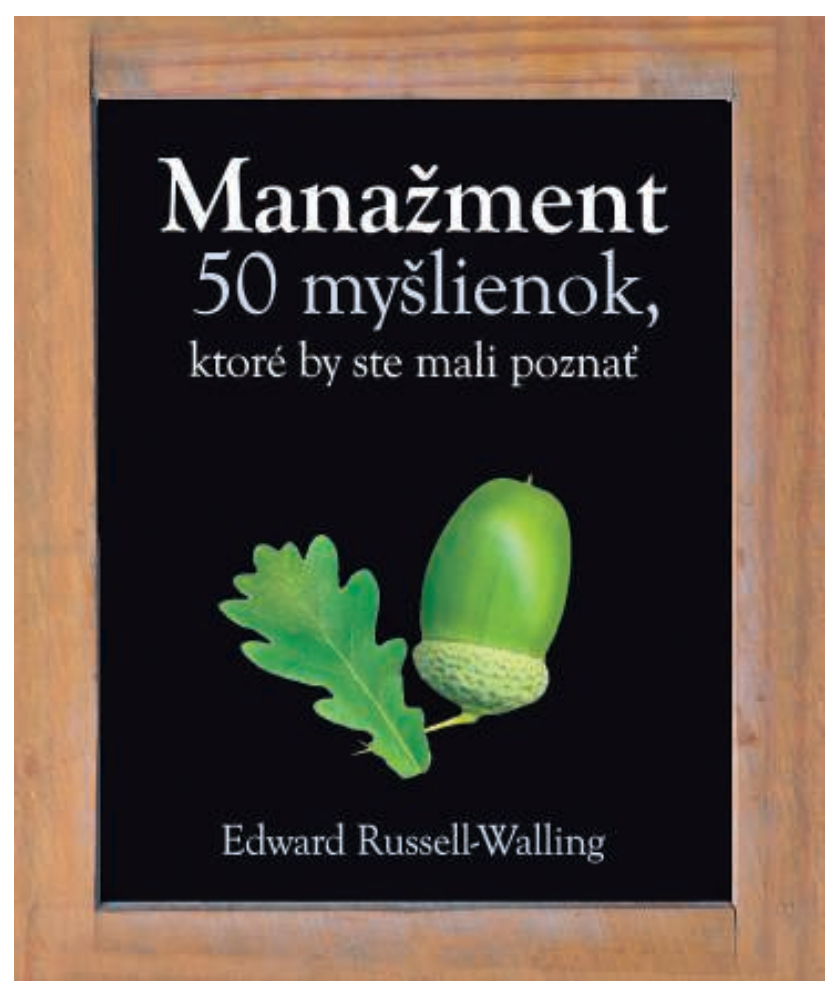

Nadčasové myšlienky

FILOZOFIA

Ben Dupré dlhšie pracoval vo vydavateľstve odbornej literatúry, v známom Oxford University Press sa podieľal na editovaní encyklopédií a príručiek pre deti. Jeho autorské texty vyhľadávajú najmä čitatelia, ktorí sa neuspokojujú s hotovými definíciami a už vôbec nie s jednoznačnými tvrdeniami. Ani názov tejto knihy nie je súzvučný s tradičnou predstavou o tom, čo by mali obsahovať „dejiny filozofie". V jej anotácii sa uvádza, že *50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať* v „50 zrozumiteľných a prehľadne písaných úvahách predstavuje a vysvetľuje problémy poznania, vedomia, etiky, viery, spravodlivosti, jazyka, významu a estetiky, ktoré upútali pozornosť mysliteľov od obdobia starovekého Grécka až po súčasnosť. Zamýšľa sa nad tým, čo je umenie, čo sa skrýva pod *cogito ergo sum*, rieši napríklad problém iných myslí, Theseovu loď, Occamovu britvu či holičov paradox."

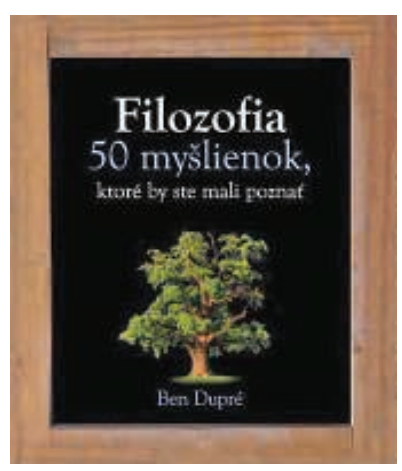

Ben Dupré je aj autorom ďalších kníh, ktoré majú v názve slovo myšlienka, v širšom zmysle idea, čo sčasti osvetľuje šírku jeho záberu pri popularizácii filozofie. Ak očakávate, že kniha z vydavateľstva Slovart je „ideálnym úvodom do západnej filozofie pre nezasvätených od autora so skutočným darom spopularizovať jej často zložité a náročné koncepty", tak si to prisvojte najmä pre seba. Autor totiž vôbec negarantuje, že by ste po jej prečítaní obstáli na skúške z tohto predmetu. O to vrúcnejšie a otvorenejšie nabáda uveriť, že „filozofi sú síce občas pohltení čírym pôžitkom z načúvania zvuku otáčania závitov v ich mozgu, ale častejšie prinášajú aj objasnenie a pochopenie problémov, o ktoré by sme sa mali zaujímať všetci".

KALENDÁRIUM

Andrej Ferko
(✻ 19. január 1955 Bratislava) – spisovateľ, dramatik, scenárista, publicista, vysokoškolský pedagóg. Vyštudoval numerickú matematiku na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Pôsobí na Katedre algebry, geometrie a didaktiky matematiky Fakulty matematiky, fyziky a informatiky UK, kde vyučuje počítačovú grafiku. Je členom koordinačného výboru odbornej sekcie pre počítačovú grafiku a spracovanie obrazu Slovenskej informatickej spoločnosti a už viac ako 20 rokov sa podieľa na organizovaní medzinárodnej konferencie z počítačovej grafiky *Spring Conference on Computer Graphics*. Je členom Spoločnosti pre otvorené informačné technológie.

Emil Sokol
(✻ 20. január 1910 Csoma – † november 1979 Prešov) – fyzik a pedagóg. V rokoch 1964 – 1975 pôsobil na Katedre fyziky Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove, v rokoch 1965 – 1967 ako vedúci katedry. Pracoval v oblasti didaktiky fyziky a výsledky publikoval v metodických časopisoch. Bol autorom učebníc fyziky pre stredné všeobecnovzdelávacie školy a učebných textov pre poslucháčov pedagogických fakúlt.

Stanislav Rakús
(✻ 20. január 1940 Šúrovce) – prozaik a literárny vedec, vysokoškolský profesor. Študoval na Vysokej škole pedagogickej v Prešove odbor slovenčina – ruština. Pracoval ako učiteľ v Trebišove a v Košiciach. Od roku 1969 pracuje na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity. Publikovať začal v 60. rokoch prózy, recenzie, články o literatúre. V literárnovednej oblasti sa venuje najmä problematike modernej slovenskej prózy (Peter Jilemnický, Rudolf Jašík, Milo Urban a i.).

Albín Brunovský
(✻ 25. december 1935 Zohor – † 20. január 1997 Bratislava) – maliar, grafik, ilustrátor, autor výtvarných návrhov na bankovky a poštové známky, jeden z najvýznamnejších maliarov povojnového výtvarného umenia. Študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave u profesora Vincenta Hložníka. Potom na nej až do roku 1990 pôsobil ako pedagóg, vychoval niekoľko desiatok vynikajúcich grafikov a ilustrátorov. Tvoril drevorezbou, linorytom, maľoval na plátno aj drevo. Medzi jeho inšpirácie patrila poézia a literatúra.

Martin Čulen
(✻ 31. máj 1823 Brodské – † 24. január 1894 Čaka) – pedagóg a matematik. Teológiu vyštudoval na Pázmáneu vo Viedni. Ako stredoškolský učiteľ pôsobil na gymnáziách v Banskej Bystrici, Bratislave, ako riaditeľ v Satu Mare (Rumunsko). Pracoval na prípravách otvorenia slovenského gymnázia v Kláštore pod Znievom, zostavil jeho moderný učebný plán a počas existencie školy v rokoch 1869 – 1874 bol jej riaditeľom. Bol spoluzakladateľom Matice slovenskej, členom jej pripravovaného matematicko-prírodovedného vedeckého odboru. Jeho učebnica *Počtoveda čili arithmetika pre I., II. a III. triedu nižšieho gymnasia, pre nižšie reálky a obecný život* je prvá slovenská stredoškolská učebnica matematiky.

Eva Gedeonová
(✻ 3. marec 1940 Bratislava – † 24. január 1993 Bratislava) – matematička a pedagogička. Študovala na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Po skončení školy tam nastúpila ako asistentka na katedru algebry a teórie čísel. Prednášala lineárnu algebru, algebru a analytickú geometriu. Svoju vedeckú kariéru začala ako ašpirantka u profesora Milana Kolibiara. Bola vynikajúcou akademickou funkcionárkou, učiteľkou a vedeckou pracovníčkou, spoluautorkou troch učebníc algebry.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ

Analýza a zdôvodnenie revízie vzdelávacej oblasti Človek a svet práce

1. Prečo je potrebné učiť techniku

Technika a pracovné vyučovanie sú predmety na základnej škole (ZŠ), ktoré sú zamerané na získavanie vedomostí a zručností z oblasti techniky. Sú predmetmi, ktoré dávajú učiteľom priestor, aby uvedené zručnosti mohli žiaci ZŠ nadobúdať a rozvíjať v tvorivom prostredí školy. Tieto predmety majú integrujúci charakter. Pri správnej výučbe vedú žiakov a učia ich chápať súvislosti medzi teoretickými predmetmi a technickými produktmi, s ktorými sa stretávajú v reálnom živote. Vyznačujú sa výraznou medzipredmetovou väzbou. Majú úzku spätosť s históriou, prírodovedou, biológiou, fyzikou, matematikou a ďalšími predmetmi.

Obsah technických predmetov na ZŠ je orientovaný na vnímanie praktickej stránky okolitého sveta, čo má značný vzdelávací dosah. Umožňuje žiakom a ich rodičom správne a včas rozpoznať profesijnú orientáciu dieťaťa, a dosiahnuť tak harmonický a celistvý rozvoj osobnosti mladého človeka, aby jeho schopnosti a nadanie mohli byť najlepšie uplatniteľné v reálnom živote, na trhu práce. Technické predmety podporujú a rozvíjajú tvorivé myslenie. V ich výučbe môžu byť v maximálnej miere využité a aplikované informačno-komunikačné technológie. Učia cieľavedome myslieť a tvoriť.

Technika, ako významná súčasť ľudskej kultúry, bola vždy úzko spätá s tvorivou pracovnou činnosťou človeka. Človek bol, je a bude hlavným iniciátorom akýchkoľvek technologických inovácií a zmien, ktoré stále intenzívnejšie vstupujú do profesionálneho i súkromného života dospelých a detí a budú neustále ovplyvňovať ich postoje, hodnoty, psychické a fyzické zdravie, konanie a životný štýl.

Vývoj spoločnosti je podstatným spôsobom ovplyvnený technickým pokrokom, ktorý vytvára technicky vzdelaný a odborne pripravený jednotlivec. Aplikovanie technických poznatkov v praxi je predpokladom úspešnej spoločnosti. Na to je potrebné vychovávať tvorivých ľudí, a technika je prostriedkom, ktorý to umožňuje. Technické vzdelávanie vychádza z poznania, že technika vytvára podmienky súčasnej, ale aj budúcej existencie človeka.

Každodenný život prináša množstvo nových informácií, najrôznejších problémov, praktických aktivít a úloh, ktoré sa môžu deťom/žiakom v škole sprostredkovať v integrovanej podobe, napr. pomocou modelových situácií. Pedagogická skúsenosť potvrdzuje, že praktická tvorivá činnosť pracovného charakteru je dôležitá pre zdravý a prirodzený vývoj detí, pretože im umožňuje autentické a objektívne poznávanie okolitého sveta a navyše im prináša dobrý pocit, potrebnú sebadôveru, možnosť sebarealizácie, nové postoje a hodnoty vo vzťahu k ľuďom, ich práci, technike a životnému prostrediu.

Výučba techniky na základnej škole predstavuje pre žiaka prvú ponuku profesijnej voľby. Príležitosť oboznámiť sa s najbežnejšími nástrojmi, so základnými postupmi pri práci s rôznymi materiálmi, s problémami bežného praktického života a možnosťami ich riešenia. Hodiny výučby techniky vytvárajú možnosť a sú príležitosťou na to, aby si dieťa uvedomilo, o ktoré činnosti má najväčší záujem a ktorým by sa chcelo v budúcnosti v ďalšom štúdiu a v profesionálnej práci venovať.

Z hľadiska rozvoja sebaobslužných aktivít má pracovná výchova svoje nezastupiteľné miesto už vo výchovnom programe materskej školy. Dieťa sa učí byť sebestačným. Osobnosť dieťaťa od tretieho roku kvalitatívne dozrieva aj v oblasti sebaobsluhy. Je mimoriadne vnútorne naladené na osvojovanie si pracovných činností, ktoré vykonávajú dospelí. Mnohé aktivity z tohto obdobia sa stávajú celoživotnými návykmi. Keď si dieťa v tomto období správne osvojí návyky spojené s každodennou činnosťou, je veľká pravdepodobnosť, že to bude bez nútenia a nabádania robiť vo svojom živote aj naďalej.

Rozvoj myslenia dieťaťa v predškolskom veku je významne ovplyvnený manipulačnými činnosťami s rôznymi typmi hračiek. Najskôr sú to rôzne jednoduché skladačky a doplňovačky. Neskôr dieťa začínajú zaujímať zložitejšie hračky. Stretáva sa s technickou hračkou, ktorej cieľom je montážna alebo demontážna aktivita. Ide o hru so stavebnicami, kde dieťa zo stavebnicových prvkov konštruuje, vytvára

> „Učiť sa dá slovom, vychovávať príkladom.“
>
> J. A. Komenský

reálny objekt, model zodpovedajúci realite. Pri práci s technickými hračkami, manipulačnými hrami dieťa rozvíja svoje senzorické zručnosti, vyjadrovanie a myslenie. Vytvára si stratégiu a cieľ práce. Pred samotnou činnosťou najskôr uvažuje a až potom koná.

Je to dôvod prečo dieťa predškolského veku má mať dostatok príležitostí na konštrukčnú hru, najmä veľa príležitostí na vlastné plánovanie činnosti. V opačnom prípade sa len veľmi ťažko oslobodí od vnemového a motorického egocentrizmu. Preto už v materskej škole je potrebné zdôrazňovať nielen význam pracovnej výchovy, ale aj význam technickej výchovy, v rámci ktorej sa rozvíjajú konštrukčné hry a s nimi aj zložitejšie formy myslenia.

Už v materskej škole treba vytvoriť všetky predpoklady na to, aby bolo zabezpečené podnecovanie vo všetkých oblastiach rozvoja osobnosti dieťaťa. Zanedbanie rozvíjania a vyváženej podpory prirodzených potrieb dieťaťa v technickom vzdelávaní spôsobuje zanedbanie istých schopností, ktoré už nie je možné v neskoršom období v plnom rozsahu rozvinúť – napríklad rozvoj predstavivosti a priestorovej orientácie dieťaťa.

Predmety s technickým zameraním sú najvhodnejšími predmetmi rozvíjania samostatnosti a tvorivého myslenia nielen v predprimárnom, ale aj na primárnom a nižšom sekundárnom stupni, a preto je dôležité zachovať a presadzovať integritu vzdelávania na všetkých stupňoch inštitucionálneho vzdelávania.

Žiaden z ostatných vyučovacích predmetov rámcového učebného plánu (súčasť Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 2, príp. aj ISCED 1) v rámci nižšieho sekundárneho vzdelávania a 8-ročných gymnázií (príp. aj primárneho vzdelávania) nevytvára, t. j. nekladie základy, a nerozvíja u žiakov:

- technickú priestorovú predstavivosť,
- technické, konštruktérske, technologické a technické tvorivé myslenie,
- chápanie aplikácií prírodovedných poznatkov (najmä fyziky) v princípoch činnosti technických zariadení (napr. v domácnosti),
- orientačno-komerčné a používateľské myslenie (ktoré ľudia často používajú pri nákupoch technických zariadení a pri ich využívaní napr. v domácnostiach),
- vedomie a návyky bezpečného a hygienicky vyhovujúceho používania techniky vôbec,
- manuálne návyky a zručnosti (napr. pri spracovaní bežne dostupných technických materiálov) a zručnosti bezpečne používať nástroje a technické pomôcky, ktorých sortiment je v predajniach veľký a ich dostupnosť je bezproblémová,
- schopnosti na realizáciu kooperatívneho a tímového vyučovania s akcentom na experimentálne činnosti a realizáciu projektov v oblasti tvorby technických produktov,
- efektívne myslenie ani efektívnu prácu s technickými materiálmi a prístrojmi (šetrenie materiálov a nástrojov, správne, vhodné a bezpečné používanie technických zariadení),
- znalosť o dôsledkoch a likvidácii techniky a pod.

Uvedené zásadné dispozície predmetov s technickým zameraním majú nenahraditeľný význam pre všestranný i špecifický rozvoj dieťaťa v období mladšieho školského veku (6./7. – 10./11. rok), a nadväzujúc v období dospievania (11/12 – 15 rokov), z hľadiska fyziologického, kognitívneho i emocionálneho vývinu osobnosti.

Dôsledky deštruktívneho legislatívneho prístupu k podmienkam na realizáciu všeobecného technického vzdelávania na ZŠ, ktoré sa v školskej praxi prejavili od roku 1989, resp. 1995, jasne v súčasnosti preukazujú, že prevažná väčšina súčasných absolventov ZŠ má mimoriadne výrazné nedostatky vo vyššie uvedených dispozíciách.

2. Technické vzdelávanie a školská reforma

V slovenskej odbornej verejnosti, už dlhší čas pred schválením nového školského zákona, sa predpokladalo a očakávalo, že do základného školského zákona ministerstvo školstva zahrnie smernice a odporúčania Európskeho parlamentu, čím bude daný priestor na vytvorenie dôstojného postavenia technickej výchovy v systéme vzdelávania na ZŠ.

Od školskej reformy v technickom vzdelávaní sa očakávalo, že umožní vytvoriť podmienky na to, aby každý žiak po absolvovaní základnej školy mal nadobudnuté všeobecné technické vzdelanie, na ktoré by mohol nadväzovať v ďalšom štúdiu a v živote. Podľa nášho názoru, ktorý je možné dokladovať súčasnými vzdelávacími systémami v krajinách EÚ, žiaci končiaci ZŠ by mali poznať základné technické pojmy, mali by porozumieť využívaniu a dopadom technického rozvoja na spoločnosť, vzťahom medzi jednotlivými oblasťami techniky, väzbám medzi technikou a ostatnými oblasťami života, mali by porozumieť vplyvu techniky na kultúrnu, sociálnu, ekonomickú a politickú oblasť. Mali by poznať dopad techniky na životné prostredie, pochopiť úlohu spoločnosti pri vývoji a využívaní techniky, vzťah medzi technikou a historickým vývojom. Dôležité je, aby pochopili aj princípy procesu konštruovania a význam výskumu a vývoja v oblasti techniky. Ďalej by mali vedieť samostatne navrhovať, obsluhovať, udržiavať a hodnotiť technické procesy a systémy.

Zabezpečiť všeobecné technické vzdelanie pre žiakov ZŠ je v podmienkach súčasnej školskej reformy oveľa náročnejšie a zložitejšie, ako tomu bolo v minulosti. Pohľad do obsahu vzdelávacej oblasti Človek a svet práce vedie k názoru a presvedčeniu, že v reforme slovenskej vzdelávacej sústavy sa zabudlo aplikovať a zakomponovať závery a odporúčania uvedené v dokumente Európskej únie *Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie a učenie sa*, prijatom Európskym parlamentom v novembri 2005, a to najmä kompetencie v matematike, vo vede a v technike.

V štátnom vzdelávacom programe je výučba techniky riešená povinnou týždennou polhodinovou dotáciou, a to v siedmom a ôsmom ročníku. V piatom, šiestom a deviatom ročníku sa vyučuje predmet technika iba vtedy, keď sa škola zameria vo svojom školskom vzdelávacom programe na túto oblasť. Doterajšia prax ukazuje, že školy sa viac orientujú na cudzie jazyky, prácu s počítačom, regionálnu výchovu a menej na techniku. Prijatý školský zákon umožňuje, aby tento trend naďalej pokračoval aj v budúcnosti. Tým sa stáva všeobecné technické vzdelanie pre žiakov základnej školy vzdialené. Budú možno ovládať počítač, ale nebudú mať základné vedomosti o materiáloch, surovinách, nebudú poznať pracovné nástroje na opracovanie dreva, plastov, kovu, nebudú vedieť prečítať jednoduchý technický výkres, zhotoviť výrobok, nebudú si vedieť opraviť bicykel, zapojiť jednoduchý elektrický obvod, poznať základné drevoobrábacie a kovoobrábacie stroje a pod.

Zanedbávanie technického vzdelávania na ZŠ pretrváva už dlhšie, najmä od roku 1990. Reforma, od ktorej sa očakávalo, že aspoň čiastočne zlepší daný stav, je pre učiteľov techniky na základných školách veľkým sklamaním. Úväzky učiteľov technických predmetov sú opäť dopĺňané vyučovaním iných predmetov. Vývoj jednoznačne ukazuje, že technické vzdelávanie v rámci schválenej školskej reformy má nepriaznivý dopad aj na stredoškolské a následne aj vysokoškolské vzdelávanie technických smerov. Už v súčasnosti spoločnosť pociťuje nedostatok kvalifikovaných absolventov v rôznych odboroch technického zamerania v strojárstve, stavebníctve, elektrotechnickom a chemickom priemysle, či už sú to robotníci, ale aj vysokoškolsky vzdelaní odborníci, ktorých je tiež nedostatok. Mnohé firmy riešia túto situáciu tým, že prijímajú do pracovného pomeru zahraničných robotníkov, prípadne rekvalifikujú svojich zamestnancov cez rôzne vzdelávacie inštitúcie, na čo vynakladajú značné finančné prostriedky.

V súčasnosti po rôznych pokusoch, po nezmyselnej likvidácii okresných materiálových stredísk, po likvidácii technických, materiálnych, ale aj odbornopersonálnych podmienok na školách, sa začína zanedbávanie všeobecného technického vzdelávania na ZŠ a gymnáziách pociťovať ako deficit a zaostávanie za modernými úrovňovými požiadavkami na odborné stredoškolské vzdelávanie a požiadavkami kladenými vysokoškolským štúdiom technického zamerania.

Od školského roku 2008/2009 je vzdelávacia oblasť Človek a svet práce (pracovné vyučovanie, technika, svet práce) z hľadiska rámcového učebného plánu a spracovaných cieľov, výkonov, pojmov a obsahu Štátneho vzdelávacieho programu ISCED1 a ISCED2 v absolútnej likvidácii a v situácii, v akej sa technické vzdelávanie za posledných 50 rokov ešte nenachádzalo.

Iba rýchle a zásadné zmeny v systéme vzdelávania, ktoré budú smerovať k posilneniu spoločenského postavenia a kvality technického vzdelávania na ZŠ, môžu zabezpečiť perspektívu udržania a rozvíjania technickej úrovne na Slovensku, a tým aj konkurencieschopnosť Slovenska v rámci EÚ.

2.1 Profil absolventa ZŠ vo vzťahu k technickému vzdelávaniu

Absolvent ZŠ má pevný základ všeobecného vzdelania, orientovaného najmä na situácie každodenného života a praktické využívanie. Má osvojené kompetencie na učenie sa, komunikačné kompetencie, vie riešiť problémy, chápe význam zákonov, spoločenských noriem a pravidiel, dokáže spolupracovať v skupine, ovláda kompetencie sociálne, personálne a pracovné (www.statpedu.sk, 2008). A práve na pracovné kompetencie vytvorila pomaly sa už končiaca školská reforma veľmi malý priestor. Žiak ZŠ síce ovláda základné zručnosti v oblasti informačno-komunikačných technológií, využíva elektronickú komunikáciu, pozná riziká tejto komunikácie, ale nemá základy pracovných zručností, základné vedomosti o materiáloch, surovinách, nepozná pracovné nástroje na opracovanie dreva, plastov, kovov, nevie prečítať jednoduchý technický výkres, zhotoviť výrobok, opraviť jednoduchý výrobok, zapojiť jednoduchý elektrický obvod, nepozná základné drevoobrábacie a kovoobrábacie stroje a ani to, ako fungujú stroje, zariadenia a systémy. Tieto vedomosti v minulosti žiaci získavali v predmete technická výchova, ktorý sa na základnej škole vyučoval s týždennou hodinovou dotáciou od piateho po deviaty ročník (pred rokom 1989 v rámci pracovného vyučovania s týždennou 2-hodinovou dotáciou). V profile žiaka základnej školy absentuje všeobecné technické vzdelanie, ktoré priamo súvisí práve s profesijnou orientáciou žiakov ZŠ. Zásadným legislatívnym nedostatkom je, že neexistujú zadefinované požiadavky na základnú technickú gramotnosť v profile absolventa ZŠ zo strany „odberateľa“, t. j. spoločnosti a tiež napr. stredných odborných škôl s technickým zameraním učebných a študijných odborov. Spoločnosť výrazne pociťuje nedostatok kvalifikovaných absolventov v rôznych odboroch technického zamerania, v strojárstve, stavebníctve, elektrotechnickom priemysle, či už sú to robotníci, ale aj vysokoškolsky vzdelaní odborníci. Podstatný pre vznik tohto nedostatku je fakt, že súčasný systém všeobecného technického vzdelávania v SR neposkytuje podmienky na vytváranie a podporu rozvoja špecifických záujmov žiakov a pre žiakov je nemotivujúci.

3. Technické vzdelávanie z pohľadu odporúčaní EÚ

V marci roku 2000 určila v Lisabone Rada Európy pre členské krajiny hlavný strategický cieľ, ktorý na najbližšie obdobie vytyčuje dosiahnutie takého stavu európskeho spoločenstva, v ktorom by sa EÚ vyznačovala najkonkurenčnejšou a najdynamickejšie sa rozvíjajúcou ekonomikou sveta, založenou na vedomostiach, schopnostiach neustále rásť a poskytovať lepšie pracovné príležitosti a väčšiu sociálnu súdržnosť. Bola to výzva pre všetky krajiny EÚ, teda aj pre Slovensko.

Tento cieľ inicioval prípravu, vytvorenie a schválenie *Pracovného programu na sledovanie cieľov systémov vzdelávania a odbornej prípravy v Európe*, v ktorom boli sformulované ciele systému vzdelávania a odbornej prípravy obyvateľstva, na ktorých sa zhodli ministri členských štátov Európskej únie zodpovední za vzdelávanie a odbornú prípravu.

Európska komisia v tejto súvislosti stanovila tri strategické zámery a 13 doplňujúcich cieľov.

Strategické zámery sa zaoberajú zlepšovaním kvality a efektívnosti systému vzdelávania a odbornej prípravy v Európskej únii. Na naplnenie každého zámeru bolo stanovených niekoľko cieľov, z ktorých z pohľadu technického vzdelávania sú zaujímavé najmä tieto: zvýšenie počtu študentov v prírodovedných a technických odboroch štúdia, rozvíjanie kľúčových kompetencií, zaistenie prístupu k informačným a komunikačným technológiám pre všetkých, zlepšenie vzdelávania učiteľov, upevnenie väzieb medzi svetom práce, výskumom a spoločnosťou.

V odporúčaniach EÚ k základným zručnostiam, ktoré by mali v celoživotnom vzdelávaní získať jednotlivci, je popri matematike a prírodných vedách explicitne uvedená aj technická zručnosť.

Technickému vzdelávaniu sa v štátoch Európskej únie venuje mimoriadna pozornosť. Vidieť to v prijímaných dokumentoch Európskeho parlamentu a Rady, ako aj z výsledkov monitorovacích správ. **V hodnotiacej správe Európskej komisie s názvom *Recommended annual taught time in full-time compulsory education in Europe, 2011/12* sa Slovensko v hodinovej dotácii výučby predmetu technika (*technology*) na primárnom a nižšom sekundárnom stupni nachádza na jednom z posledných miest.** Z pohľadu prijatých odporúčaní EÚ vo vzťahu k technickému vzdelávaniu na ZŠ v SR je veľmi ťažké pripraviť výučbu techniky na ZŠ tak, aby boli naplnené ciele prípravy mladých ľudí na život práce. Vzniká preto oprávnená obava z prehlbovania nezáujmu žiakov ZŠ o pokračovanie štúdia technických odborov na stredných školách a neskôr na technických univerzitách v budúcnosti.

3.1 Technické vzdelávanie v krajinách EÚ

Východiskom pre technické vzdelávanie na základných školách vo vyspelých krajinách Európskej únie je rýchly vývoj nových technológií a prenikanie informačnej techniky do všetkých oblastí ľudského života. Vyspelé krajiny EÚ si uvedomujú potrebu spájať vzdelávanie so spoločenským a s kultúrnym kontextom. Vo väčšine krajín EÚ existuje v rámci základného vzdelávania vyučovací predmet, prostredníctvom ktorého žiaci získajú základnú orientáciu v oblasti techniky. Cieľové požiadavky sú zahrnuté do štyroch oblastí:

1. **Naučiť žiakov vyrábať technické produkty:**
   získať skúsenosti z oblasti merania, zobrazovania, čítania technických výkresov a poznávania technických symbolov a znakov,
   - získať základné poznatky a zručnosti, ktoré sú potrebné na vykonávanie určitých činností,
   - získať skúsenosti zo spracovania technických materiálov (drevo, plasty, kovy, textil a ďalšie technické materiály).
2. **Naučiť žiakov obsluhovať technické prostriedky:**
   - osvojiť si základy obsluhy technických prostriedkov,
   - získať skúsenosť pri manipulácii s elektrickými zariadeniami.
3. **Naučiť žiakov vytvárať si vlastnú mienku o možnostiach využívania techniky a o jej vplyve na prírodu a spoločnosť.**
4. **Naučiť žiakov využívať osobný počítač.**

Na niekoľkých príkladoch prístupu k technickému vzdelávaniu vo vybraných krajinách EÚ (Fínsko, Holandsko, Dánsko, Rakúsko, Švédsko) možno vidieť rozdielny prístup týchto krajín v porovnaní so Slovenskom.

Technické vzdelávanie vo Fínsku

Fínska základná škola (Peruskoulu/Grundskola) sa člení na nižší stupeň (1. – 6. ročník) a vyšší stupeň (7. – 9. ročník). Predmet dielenské práce má stanovený minimálny rozsah 8 hodín týždenne na nižšom stupni a minimálne 3 hodiny týždenne na vyššom stupni.

Povaha predmetu dielenské práce je skôr remeselná než teoretická, s vedecko-technickou orientáciou na ciele:

- vytvárať kritický postoj k technike,
- využívať techniku v súlade s ochranou prírody a spoločnosti,
- poznať svet práce a formy spoločenskej aplikácie techniky,
- využívať také metódy a postupy, ktoré rozvíjajú spoluprácu, aktivitu, flexibilitu a kreativitu.

Technické vzdelávanie v Holandsku

Povinné školské vzdelávanie v Holandsku sa začína dovŕšením piatich rokov života dieťaťa a trvá najmenej 12 rokov. Poskytujú ho základné školy (Basisschool). Základné vzdelávanie je orientované na rozvoj emocionálnych a intelektuálnych kvalít dieťaťa a nácvik sociálnych, kultúrnych a telesných zručností. Predmet s technickou orientáciou pod názvom ručné práce je v učebnom pláne zaradený do skupiny výchovných predmetov a je orientovaný viac na rozvoj remeselných zručností než na rozvoj vedecko-technickej gramotnosti. Základným pilierom obsahu nového predmetu je TEL (*Technology Enhanced Learning*). Okrem rozvíjania informačnej gramotnosti sa za dôležitú oblasť považuje aj náuka o materiáloch a energiách.

Ciele vzdelávania sú spájané najmä so skupinovým a s kooperatívnym učením, projektovým prístupom, so žiackym výskumom, s tvorbou prezentácií, voľnou tvorbou a pod.

Technické vzdelávanie v Dánsku

Povinná školská dochádzka v Dánsku je deväťročná, pre deti od 7 do 16 rokov. Uskutočňuje sa na základnej (Folkeshole) a nižšej strednej škole. Folkeshole sa skladá z predškolskej triedy 1. až 6. ročníka alebo z predškolskej triedy 1. až 10. ročníka. Deviaty ročník ukončuje povinnú školskú dochádzku, 10. ročník je nepovinný. V prvom prípade po ukončení 7. ročníka žiaci musia zmeniť školu a dokončiť si povinné vzdelanie.

Cieľové zameranie technického vzdelávania súvisí s úsilím prihliadať na vedecký, technický a ekonomický potenciál krajiny. Pre oblasť technického vzdelávania v 1. – 6. ročníku (Folkeshole) existuje povinný integrovaný predmet prírodoveda a technológia, v rámci ktorého žiaci využívajú vedecké metódy poznávania. V 7. – 9. ročníku sú zavedené povinné vzdelávacie predmety odborné vedenie a pracovná skúsenosť. Sú v nich obsiahnuté také aktivity, ako diskusie o pracovnej kariére, študijné návštevy a krátkodobé pracovné umiestnenie vo firmách, prezentácie s predstaviteľmi pracovného sveta, návštevy prípravných centier a iných typov škôl. Tieto aktivity sú vykonávané v úzkej spolupráci s miestnou komunitou.

Technické vzdelávanie v Rakúsku

V Rakúsku je deväťročná povinná školská dochádzka. Školopovinnosť možno splniť návštevou ľudovej školy (Volksschule) – 1. až 4. ročník. Piaty až ôsmy ročník možno absolvovať buď na II. stupni ľudovej školy (z kvantitatívneho hľadiska je už menej významný) alebo na II. stupni základnej školy. Žiaci majú možnosť pokračovať aj na všeobecnovzdelávacej vyššej škole, kde absolvujú nižší stupeň. Ľudová škola (I. stupeň) má poskytnúť všetkým žiakom spoločné elementárne vzdelanie. Medzi povinné predmety tohto stupňa patrí aj pracovná výchova (v 1. a 2. ročníku jedna vyučovacia hodina týždenne, v 3. a 4. ročníku dve hodiny týždenne). Predmet je cieľovo zameraný na rozvoj vedecko-technickej gramotnosti žiakov. V 5. ročníku má technický predmet dotáciu 2 hodiny týždenne, v 6. ročníku 2,5 hodiny, v 7. ročníku 3,5 hodiny a v 8. ročníku opäť 2 hodiny v týždni.

Vedecko-technický prístup sa premieta nielen do obsahu vzdelávania, ale aj do metód a vzdelávacích postupov. Na nižšom stupni má pracovná výchova skôr kooperatívny než individuálny charakter.

Technické vzdelávanie vo Švédsku

Povinná školská dochádzka vo Švédsku sa realizuje na deväťročnej základnej škole (Grundskola) pre deti vo veku od 7 do 16 rokov (od roku 1998 už od šiestich rokov). Základná škola sa nečlení na stupne, ale školské výkony žiakov sa vyhodnocujú po 5., resp. po 9. ročníku.

Od 1. júla 1995 je stanovený minimálny počet hodín pre predmety, ktorý musí učiteľ počas deviatich školských rokov dodržať. Na pracovnú výchovu je určených minimálne 282 hodín, pre blok prírodovedných a technických predmetov (biológia, fyzika, chémia, technika) minimálne 800 hodín. Práve tu sa umožňuje žiakom pracovať na interdisciplinárnych projektoch. Podľa názoru učiteľov projekty umožňujú žiakom lepšie pochopiť zložitejšie problémy každodenného života a viac vyhovujú požiadavke spojenia teórie a praxe.

V rámci predmetu technika sa žiaci oboznamujú s reprezentatívnymi oblasťami techniky ako významnej zložky súčasnej kultúry, ale aj s jej vplyvom na prírodu a spoločnosť. Žiaci sú vedení ku kritickému pohľadu na spôsob využívania techniky a k poznávaniu jej humanitného využívania.

Úlohou samostatného predmetu pracovná výchova je vedieť používať rôzne technické materiály, pochopiť ich hospodárske hodnoty a pripravovať sa na každodenný život a prácu. Žiakom sa dáva možnosť prehĺbiť svoje vedomosti vo vybraných oblastiach techniky.

Ak porovnáme časovú dotáciu na výučbu predmetov, ktorých obsah je zameraný na techniku, na základných školách v SR s krajinami EÚ, zisťujeme neprimeraný rozdiel. Časová dotácia v krajinách EÚ je počas štúdia na úrovni od 140 do 390 vyučovacích hodín, zatiaľ čo na Slovensku iba 66 hodín.

4. Poznámky k historickému vývoju technického vzdelávania na území Slovenska

Vývoj názorov na poňatie obsahu a funkcie predmetov so zameraním na techniku sa menil v súlade s celkovým vývojom a poňatím základného vzdelania. Z tohto pohľadu je možné vnímať v historickom vývoji tieto etapy:

1. obdobie do roku 1918 – obdobie formovania názorov na pracovnú výchovu,
2. obdobie rokov 1918 až 1939 – obdobie formovania a tvorby obsahu predmetu pracovné vyučovanie,
3. obdobie rokov 1939 až 1945 – obdobie ručných prác,
4. obdobie rokov 1945 až 1989 – návrat a opätovné formovanie a tvorba obsahu predmetu pracovné vyučovanie a jeho postavenia na ZŠ,
5. obdobie rokov 1990 až 2008 – zmeny v ponímaní a postavení pracovného vyučovania a technickej výchovy,
6. obdobie od roku 2008 po súčasnosť – reforma základného školstva a takmer úplná likvidácia technického vzdelávania na základných školách.

Po druhej svetovej vojne sa v Československu, ako v jednom zo štátov Východného bloku, začal uplatňovať princíp polytechnického vzdelávania podľa vzoru sovietskeho školstva. Polytechnické vzdelávanie je charakterizované ako vzdelanie, ktorého východiskom je spoločenská prax, najmä v oblasti materiálnej výroby a techniky. Jeho cieľom je osvojenie si aktívnych poznatkov o polytechnickom obsahu základných prírodných zákonov a spoločenských vied. Vydaním nového školského zákona o jednotnej škole bola do škôl v Československu zavedená fyzická práca, ktorá sa organizovala formou verejnoprospešných prác, napr. úpravou školy, verejného priestranstva, pomocou pri poľnohospodárskych prácach a pod. Dôraz sa kládol na vytváranie záujmu žiakov o techniku. Prepojenie školy so spoločnosťou, s vedou a technikou nadobúdalo v tomto období stále väčší význam.

Roku 1960 boli vydané nové učebné osnovy pre základné deväťročné školy. Časová dotácia na predmet pracovné vyučovanie bola pomerne vysoká. V 1. – 5. ročníku bolo pracovnému vyučovaniu určených sedem vyučovacích hodín týždenne (v 1. – 3. ročníku 1 hodina týždenne, vo 4. a v 5. ročníku 2 hodiny týždenne), v 6. – 9. ročníku 12 hodín týždenne. Neskôr sa počet hodín radikálne znížil, až o 40 %.

Po roku 1989 sa pracovné vyučovanie začalo transformovať na základe požiadaviek doby na predmety s modernejším obsahom. Dôkazom toho boli nové učebné osnovy pracovného vyučovania, ktoré schválilo ministerstvo školstva roku 1995.

Obsah pracovného vyučovania v 1. a 2. ročníku na primárnom stupni ZŠ bol integrovaný do výtvarnej výchovy. Nebolo to správne rozhodnutie, pretože výtvarná výchova má odlišné vzdelávacie a výchovné ciele ako technické vzdelávanie. Na nižšom sekundárnom stupni ZŠ bol obsah technickej výchovy vypracovaný v dvoch variantoch. Klasický, ktorý do určitej miery vychádzal z pôvodných osnov minulosti, a progresívny, ktorý uplatňoval vo veľkej miere požiadavky na rozvoj technického tvorivého myslenia pri práci. Progresívny variant bol v jednotlivých tematických celkoch rozdelený na základné a rozširujúce učivo.

Učebné osnovy technickej výchovy, ktoré vstúpili do platnosti v septembri 1997, obsahovali tri zložky: Technická výchova, Pestovateľské práce a Rodinná príprava. Učivo v zložke Technická výchova bolo rozdelené na základné a alternatívne. Vhodnejšie by bolo podľa obsahu používať termín „rozširujúce", pretože obsah tohto učiva bol vopred určený, netvoril teda alternatívu v plnom význame slova. Základné učivo malo byť v plnom rozsahu prebrané na každej základnej škole, rozširujúce učivo len tam, kde učiteľ rozhodol, že má podmienky na jeho kvalitnú výučbu. Rozsah základného učiva zložky Technická výchova bol 13 hodín ročne.

Roku 2008 bol vládou SR schválený štátny vzdelávací program, ktorý je výsledkom prestavby školstva v SR. Obsah vzdelávania na ZŠ bol rozdelený do ôsmich vzdelávacích oblastí podľa kľúčových kompetencií – každá kľúčová kompetencia sa realizuje v jednej vzdelávacej oblasti. Technické vzdelávanie na nižšom sekundárnom stupni je v štátnom vzdelávacom programe zaradené do vzdelávacej oblasti Človek a svet práce. Technické vzdelávanie bolo reformou značne zredukované. Výučba bola zúžená na jednu vyučovaciu hodinu týždenne na primárnom stupni v 4. ročníku ZŠ a jednu vyučovaciu hodinu na nižšom sekundárnom stupni v 7. a 8. ročníku ZŠ.

Vzdelávaciu oblasť zastupujú v štátnom kurikule predmety svet práce a technika. Predmet technika je zastúpený v 7. a 8. ročníku ZŠ časovou dotáciou 0,5 hodiny týždenne. Učivo 7. ročníka je zamerané na tematické celky Človek a technika, Grafická komunikácia a Materiály a technológie. V ôsmom ročníku sú tematické celky orientované na poznatky z oblasti elektrickej energie a využitie techniky v domácnosti s ohľadom na pravidlá bezpečnosti pri práci a ich používanie. Pridelená časová dotácia predmetu nemá v dejinách slovenského školstva obdobu. Tým skôr, ak si uvedomíme, že vzdelávacia oblasť Človek a svet práce sa zameriava na praktické pracovné návyky a doplňuje celé základné vzdelávanie o dôležitú zložku nevyhnutnú na uplatnenie sa človeka v ďalšom živote a v spoločnosti. Tým sa odlišuje od ostatných vzdelávacích oblastí a je ich určitou protiváhou.

Predmet svet práce je orientovaný na základné poznatky a zručnosti z oblasti pestovania trávnika, skalky a okrasných rastlín. V štátnom kurikule má rovnaké zastúpenie ako predmet technika – v 7. a 8. ročníku 0,5 hodiny týždenne. Názov predmetu vo vzťahu k jeho obsahu je zavádzajúci. Podľa názvu by mal poskytovať žiakom poznatky a zručnosti viazané na základy pracovného práva, zamestnanosť a rekvalifikáciu, problémy trhu práce, profesijné informácie, stratégie profesijného rozhodovania, hľadanie zamestnania a základy podnikania. Tieto poznatky a zručnosti v štátnom kurikule chýbajú, a pritom sú dôležitou súčasťou základného vzdelania v ekonomicky a kultúrne vyspelých krajinách Európy. Pre časť žiakov, ktorí končia svoje vzdelávanie na základnej škole, by tento predmet bol jedinou možnosťou, ako spoznať problematiku trhu práce, spoznať svoju možnosť uplatniť sa v ňom, spôsob hľadania práce, študijných odborov, druhov a typov pracovných pozícií, možnosti drobného podnikania, atď.

Z porovnania poslednej fázy vývoja technického vzdelávania v SR s krajinami EÚ je badateľný výrazný rozdiel. Vývoj v SR má úpadkovú tendenciu, zatiaľ čo v krajinách EÚ má smerovanie rozvojový charakter a sleduje spoločenské požiadavky. V SR to neplatí.

Hoci krajiny EÚ sú oddelené geograficky a ich kultúry sa tiež líšia, v ich učebných cieľoch, metódach a obsahu existuje niekoľko podobných funkcií. Napríklad technická gramotnosť je v nich univerzálnym cieľom. V hodnotení vzdelávania v krajinách EÚ nachádzame aj ďalšie zjednocujúce ciele: pochopenie úlohy vedy a techniky v spoločnosti, rovnováha medzi technológiou a životným prostredím, rozvoj zručností, ako je plánovanie, realizácia, hodnotenie, sociálne (morálne) etické myslenie, inovatívnosť, povedomie, flexibilita a podnikanie. Najvýznamnejšou súčasťou vzdelávacích obsahov sú: technológie, profesie v technike a priemysle, bezpečnostné postupy, ergonómia, dizajn, konštrukcia techniky, hodnotenie výsledkov práce, história techniky, schopnosť riešiť problémy, hodnotiace stratégie a vzťah medzi spoločnosťou a prírodou.

Slovenská republika v tomto ohľade výrazne zaostáva za krajinami EÚ.

5. Dôvody uskutočnenia zmien vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce

Výsledky analýzy súčasného stavu vyučovania predmetu technika na základnej škole poukazujú najmä na neodbornosť vyučovania, nedostatočné materiálno-technické vybavenie školských dielní, zastarané ručné náradie, nefunkčnosť didaktickej techniky, nevhodné priestorové podmienky, zlý stav interiéru učební, nezáujem učiteľov, ktorí učia neodborne, nezáujem o zvyšovanie kvalifikácie, nedostatok materiálu na praktické činnosti, ktorý je daný najmä zrušením stredísk služieb škole. Vzhľadom na uvedené možno predpokladať, že jednou z príčin súčasného nie najlepšieho stavu výučby techniky na ZŠ by mohol byť aj dvojúrovňový model vzdelávania cez štátny a školský vzdelávací program, ktorý vyplýva z mimoriadne nízkej dotácie pre vzdelávaciu oblasť Človek a svet práce v štátnom vzdelávacom programe.

K zásadným nedostatkom tejto časti v súčasnosti platného štátneho vzdelávacieho programu patrí:

1. Nejestvujúce zadefinovanie požiadaviek na základnú technickú gramotnosť absolventa základnej školy zo strany „odberateľa", napr. stredných odborných škôl s technickým zameraním učebných a študijných odborov.
2. Nejestvujúce zadefinovanie predmetovej zložky povinného predmetu technika v profile absolventa všeobecnovzdelávacej školy.
3. Nejestvujúce zadefinovanie špecifických kľúčových zručností a kompetencií žiaka, ktoré nadobudne absolvovaním predmetu technika v jednotlivých ročníkoch primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania (ISCED 1, ISCED 2).
4. Ciele primárneho a nižšieho sekundárneho vzdelávania definované v štátnom vzdelávacom programe majú formálny a nekonkrétny charakter.
5. Pracovné kompetencie žiaka definované pre predmet technika samostatne v 7. ročníku a samostatne v 8. ročníku sú málo konkrétne a nie sú prepojené so súčasným navrhnutým obsahom učiva pre daný ročník.
6. Bez akejkoľvek analýzy a zdôvodnenia vybraný obsahový a výkonový štandard. (Vybratých je 5 tematických okruhov z pôvodného obsahu predmetu technická výchova, kde bolo 12 tematických celkov, pričom v 5 tematických celkoch bolo učivo usporiadané špirálovite, vyučovalo sa v dvoch za sebou idúcich ročníkoch, čo bolo aj didakticky veľmi významné.)
7. Nekonkrétne a nepresne formulované vzdelávacie štandardy, najmä obsahový štandard, spôsobujú učiteľom problémy s presným a konkrétnym vymedzením obsahu vzdelávania.
8. Nekonkrétne, nepresné, nejasné a nesprávne formulácie prevažnej väčšiny špecifických cieľov jednotlivých tematických okruhov vo výkonovej časti vzdelá-

vacieho štandardu v povinnom aj voliteľnom predmete technika.

9. Zhodnosť názvov a obsahov vzdelávania povinného predmetu technika a voliteľného predmetu technika.
10. Na štátom stanovený vzdelávací štandard predmetov technika (povinný predmet), technika (voliteľný predmet) a svet práce (povinný predmet) neexistuje učebnica alebo inak vypracované vzdelávacie obsahy, ktoré by boli vhodné pre učiteľa i žiaka. Platí to aj pre predmet pracovné vyučovanie. V tomto období je vo finálnej fáze tlač učebnice pre 7. ročník predmetu technika (bez metodických pokynov). Po korektúrach, začiatkom roka 2013, bude distribuovaná do ZŠ, čo môže vyvolať v radoch učiteľov ďalšiu nechuť a averziu k predmetu, keďže podľa posledných organizačno-metodických pokynov vydaných Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) SR sa predmet technika môže vyučovať v 5. – 9. ročníku podľa výberu školy, a učebnica je orientovaná na 7. ročník ZŠ.
    Na knihu na pracovné vyučovanie pre 4. ročník ZŠ bol vypísaný konkurz roku 2009. Autori odovzdali rukopis na MŠVVaŠ SR ešte roku 2010, doposiaľ však nebol vybratý vydavateľ a učebnica nevyšla.
11. Objektívna nemožnosť realizácie obsahu učiva predmetov pracovné vyučovanie a technika pri súčasnej časovej dotácii len 1 vyučovacej hodiny vo 4. ročníku ZŠ (pracovné vyučovanie) a tiež len 1 vyučovacej hodiny v 5. – 9. ročníku podľa výberu ZŠ (technika).
12. Na realizáciu tematických okruhov *Konštruovanie a navrhovateľské činnosti* a *Ako veci fungujú* vo voliteľnom predmete technika nejestvujú v školách žiadne materiálno-technické podmienky (učebné pomôcky).
13. Vo vzdelávacom štandarde voliteľného predmetu technika zaradenie dvoch celkom nových tematických okruhov (*Konštruovanie a navrhovateľské činnosti* a *Ako veci fungujú*). Dvojnásobne tu platí konštatovanie uvedené v bodoch 10 a 12.
14. Nesystémová a nelogická možnosť, aby škola rozhodla, v ktorom z 5. – 9. ročníka sa vyučovací predmet technika bude vyučovať, ak nejestvujú na stanovené tematické okruhy (5 okruhov) ročníkovo diferencované vzdelávacie štandardy (obsahové aj výkonové).
15. Svojvoľná (bez legislatívnej opory), pritom rozsahom pomerne výrazná likvidácia priestorového a materiálno-technického zabezpečenia všeobecného technického vzdelávania v ZŠ (vrátane zrušenia okresných materiálových stredísk, stredísk služieb školám) vo vysokej miere znemožňuje realizáciu vzdelávacích obsahov v teoretickej rovine, najmä však osvojovanie a rozvoj motorických zručností žiakov.
16. Systém vzdelávacej oblasti Človek a svet práce (skladba povinných vyučovacích predmetov a voliteľného predmetu, obsah a rozsah vyučovania) je pre žiakov a školy nemotivujúci, nepríťažlivý, nediferencovaný a nevytvára podmienky na počiatočnú profesionálnu orientáciu žiakov.

Uvedené zásadné nedostatky boli spôsobené týmito krokmi:

- Ako východisko na koncipovanie štátneho vzdelávacieho programu vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce nebola použitá analýza a komparácia systému, obsahového a výkonového zamerania všeobecného technického vzdelávania na Slovensku a vo vyspelých štátoch EÚ a sveta a v štátoch s vysokou kvalitou života (napr. s vysoko rozvinutým výskumom a patentovou úspešnosťou).
- Nedocenil sa význam vytvárania základu prírodovednej a technickej gramotnosti detí v období návštevy základnej všeobecnovzdelávacej školy.

Dlhodobé spoločenské nedocenenie všeobecného technického vzdelávania vyvolalo celospoločenské problémy, ktoré sa v súčasnosti jasne prejavujú:

- v minimálnom záujme absolventov ZŠ o štúdium na stredných odborných školách s technickými učebnými a študijnými odbormi,
- v nedostatku kvalifikovaných technicko-odborných pracovníkov na trhu práce v profesiách s technickým zameraním,
- v každoročne sa zvyšujúcom počte učiteľov, ktorí nekvalifikovane vyučujú predmet technika (na Slovensku 35 – 40 %), čím si dopĺňajú základný úväzok v inom aprobačnom predmete, resp. vyučovaním predmetu technika (len teoretické vyučovanie) získavajú nadčasové hodiny, čím si finančne prilepšujú,
- v nezáujme riaditeľov ZŠ a ich nepodporovaní vyučovania predmetu technika prostredníctvom disponibilných hodín aj vo voliteľnom predmete technika.

6. Programové vyhlásenie vlády SR a technické vzdelávanie

V programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky z mája 2012 je uvedená ako jedna z kľúčových úloh „založiť dlhodobé tendencie na hospodársky, sociálny, environmentálny a vedecko-technický rozvoj Slovenska a na zlepšenie kvality života. Vláda istôt pre občanov zabezpečí trvalý a udržateľný hospodársky rast konkurencieschopným reálnym hospodárstvom v globálnom priestore, ktoré odvíja svoju globálnu konkurencieschopnosť od zamestnancov, ktorí ovládajú moderné svetové technológie, metódy a techniky, dokážu ich pružne využívať a zdokonaľovať. Vláda si uvedomuje, že výskum a vývoj patrí medzi najdôležitejšie faktory ďalšieho rozvoja Slovenska, spojeného s rastom kvality života jeho občanov aj v období hospodárskej, sociálnej, finančnej a morálnej krízy. Štátna vedná a technická politika Slovenskej republiky, ako jeden z troch pilierov vedomostnej spoločnosti, má zabezpečiť hospodársku a spoločenskú prosperitu krajiny, má prispievať nielen k rozvoju vedomostnej spoločnosti vlastnej krajiny, ktorá je základným pilierom celkového rozvoja každej krajiny, ale v konečnom dôsledku aj k úsiliu EÚ, ktorým je zvyšovať jej konkurencieschopnosť voči USA a Japonsku.

Disponibilné ľudské zdroje sú základným predpokladom rozvoja vedy a techniky, sú nevyhnutným predpokladom na zvýšenie konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky a rýchlejšiu modernizáciu celej spoločnosti a v konečnom dôsledku sú nevyhnutnou podmienkou na úspešný rozvoj vedomostnej spoločnosti v plnom rozsahu. Vzdelané ľudské zdroje osobitne sú nevyhnutným predpokladom rozvoja vedomostnej spoločnosti, preto vzdelanie ako jeden z pilierov vedomostnej spoločnosti má byť v osobitnej pozornosti dlhodobého rozvoja a využívania vedy a techniky."

V piatej časti programového vyhlásenia *Znalostná spoločnosť, vzdelávanie a kultúra* „vláda považuje za základný pilier znalostnej spoločnosti a ekonomiky výchovu, vzdelávanie, vedu, výskum a inovácie, informatizáciu a digitalizáciu. Uvedomujeme si, že konkurencieschopnosť Slovenska je závislá od konkurencieschopných ľudí, ktorí sú vzdelaní, zruční, tvoriví a adaptabilní. Vláda vytvorí podmienky na posilnenie vzdelávania s prírodovedným a technickým zameraním. **Vláda postupne inovuje štátne vzdelávacie programy v súlade s novými prioritami štátnej vzdelávacej politiky počnúc predškolskou výchovou a s aktuálnymi požiadavkami pedagogickej praxe – zosúladenie obsahu vzdelávania a odbornej prípravy s aktuálnymi potrebami trhu práce. Preto podporí zavedenie výučby smerujúcej k rozvoju pracovných zručností u žiakov základných škôl s cieľom zabezpečiť profesionálnu orientáciu žiakov, osobitne na štúdium na stredných odborných školách.** Bude podporovať zvyšovanie kompetencií detí, žiakov a študentov s väzbou na vytváranie konkurencieschopnosti európskeho štandardu hodnotení, napr. PISA."

Z pohľadu potrieb zabezpečenia kvalifikovaných ľudských zdrojov v dostatočnom počte pre systém vedy a techniky bude nevyhnutné zvýšiť záujem mladých ľudí pracovať vo výskume a vývoji, čo znamená sústrediť pozornosť na vzdelávanie a výchovu potenciálnych zamestnancov výskumu a vývoja už na základnej škole, pokračovať na všetkých typoch stredných škôl, vysokých škôl a zabezpečiť celoživotné vzdelávanie aj zamestnancom výskumu a vývoja.

„Preto vo vzdelávaní a v príprave na profesionálnu kariéru vo výskume a vývoji bude dôraz kladený na rozvoj regionálneho školstva s cieľom zatraktívniť a sprístupniť vedu a techniku žiakom a stimulovať ich k pôsobeniu vo vede a technike už od vyšších ročníkov základnej školy vhodne upravenými osnovami vyučovacích predmetov sústreďujúcich sa na poukazovanie prínosov vedy a techniky k zvyšovaniu kvality života ľudí. Rovnako budú žiaci stimulovaní vybrať si pôsobenie vo vede a technike, ako svoje povolanie, tiež v rámci mimoškolských aktivít. Takýto prístup k zabezpečovaniu dostatočných ľudských zdrojov pre vedu a techniku vo všetkých vekových kategóriách je bežne zaužívaný vo všetkých starých členských krajinách EÚ. **Na plnenie tohto cieľa bude potrebné vybaviť základné a všetky typy stredných škôl potrebnými modernými technickými vyučovacími prostriedkami a laboratóriami.** Zdrojom na zabezpečenie moderného technického vybavenia regionálneho školstva by mali byť v nasledujúcom programovom období najmä zdroje štrukturálnych fondov. (...)

V súčasnosti jedným z hlavných problémov vedy a techniky nielen na Slovensku, ale aj v iných krajinách EÚ, je nedostatočné vnímanie ich významu verejnosťou ako faktorov podmieňujúcich hospodársky a spoločenský rozvoj krajiny. Preto popularizácia vedy a techniky, ktorá bude zabezpečovať uvedomovanie si ich významu verejnosťou, bude jedným z hlavných cieľov štátnej vednej a technickej politiky. **Bude potrebné systémovo zlepšiť vnímanie vedy a techniky spoločnosťou ako jedného zo základných stavebných kameňov na zvyšovanie životnej úrovne občanov a celkového rozvoja spoločnosti."**

Aby sa naplnili programové ciele vlády SR v oblasti rozvoja vedy a techniky v SR a aby sa SR zaradila medzi krajiny s vysokou konkurencieschopnosťou, je potrebné v praxi, napr. na úrovni nižšieho sekundárneho vzdelávania, uplatniť niektoré systémové zmeny, ako napr.:

- vykonať hĺbkovú analýzu vzdelávacích systémov tých krajín sveta, v ktorých je vytvorená vysokokvalitná vedecko-technická a vývojová báza a ktoré napr. v posledných 15 rokoch prihlásili v patentových organizáciách sveta najvyšší počet podaní a bol im udelený najvyšší počet patentov,
- v zmysle výsledkov analýzy transformovať ciele, obsahy a stratégie vzdelávania na jednotlivých stupňoch školskej sústavy v SR tak, aby sa výsledky vzdelávania s akcentom na vedu a techniku dostavili v horizonte napr. 10 až 15 rokov,
- v nasledujúcom plánovacom období čerpania eurofondov programovo naplánovať prioritnú os zameranú na podporu vedy a výskumu a najmä na vytvorenie a zdokonalenie potrebnej materiálno-technickej infraštruktúry vzdelávania v oblasti vedy a výskumu,
- okrem výstavby materiálno-technickej bázy prírodovedne a technicky orientovaných predmetov v základných a stredných odborných školách zriadiť regionálne centrá edukácie, kreácie a popularizácie vedecko-technických poznatkov.

V programovom vyhlásení vlády je zdôraznený význam a podpora technického vzdelávania ako kľúčového faktora, ktorý pozitívne ovplyvňuje hospodársky vývoj v krajine a tým aj životnú úroveň. **Jednou z úloh naplnenia programového vyhlásenia vlády by malo byť uskutočnenie zásadných zmien v technickom vzdelávaní na všetkých úrovniach školského systému. Z programového vyhlásenia vlády je zrejmá aj opodstatnenosť požiadavky na úpravu rozsahu výučby techniky a zmeny obsahu a foriem technického vzdelávania.**

7. Návrh opatrení

a) V oblasti rozsahu, obsahu a špecifických cieľov všeobecného technického vzdelávania na primárnom a nižšom stupni sekundárneho vzdelávania:
   - vykonať zmeny v Štátnom vzdelávacom programe ISCED 1 a ISCED 2 tak, aby vyučovacím predmetom pracovné vyučovanie a technika bola pridelená časová dotácia minimálne 1 vyučovacia hodina týždenne v 1. – 4. ročníku i v 5. – 9. ročníku (v týchto ročníkoch však najvhodnejšie 2 vyučovacie hodiny týždenne),
   - zmeniť obsah a špecifické ciele predmetu technika (jestvujúci vzdelávací štandard), t. j. opätovne dočasne zaviesť vzdelávacie obsahy a výkonový štandard bývalej technickej výchovy,
   - zmeniť obsah a špecifické ciele a vzdelávací štandard predmetu pracovné vyučovanie,
   - skúmať a legislatívne stanoviť budúce obsahové zameranie, rozsah tematických okruhov a výkonové požiadavky všeobecného technického vzdelávania s akcentom na vekové osobitosti žiakov, ich záujmy, potreby a vlohy a spoločenské potreby.

Zdôvodnenie

Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce zahŕňa pracovné vyučovanie vo štvrtom ročníku s hodinovou dotáciou týždenne, techniku a svet práce v siedmom a ôsmom ročníku, každá časť s polhodinovou dotáciou v uvedených ročníkoch. Potreba zvýšenej týždennej dotácie aspoň na jednu hodinu v každom ročníku druhého stupňa základnej školy vyplýva z už vyššie popísaných problémov a nedostatkov vo vyučovaní predmetu technika. Obsahová náplň predmetu svet práce v siedmom a ôsmom ročníku nezodpovedá súčasným potrebám spoločnosti. Podľa nášho názoru obsah predmetu svet práce vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce by mal byť zameraný na pracovný trh, žiaci by mali byť oboznámení s charakteristickými znakmi jednotlivých povolaní, s existujúcimi pracovnými príležitosťami, s reálnymi možnosťami uplatnenia sa na trhu práce, so zásadami a základmi podnikania a so spoluprácou s podnikateľským prostredím. Jedným z možných riešení je, aby predmet svet práce bol súčasťou predmetu technika.

V rámci pripravovanej revízie štátnych vzdelávacích programov navrhujeme upraviť predovšetkým časovú dotáciu predmetu technika minimálne na jednu hodinu týždenne od piateho po deviaty ročník základnej školy, následne prepracovať obsah na daný počet hodín, stanoviť obsahový a výkonový štandard predmetu. Aby bola zabezpečená určitá postupnosť a medzipredmetová previazanosť, navrhujeme upraviť časovú dotáciu predmetu pracovné vyučovanie na primárnom stupni od prvého po štvrtý ročník na jednu hodinu týždenne, prepracovať obsah a stanoviť obsahový a výkonový štandard predmetu. Uvedené návrhy sú v súlade s programovým vyhlásením vlády a reálne z neho vyplývajú.

b) V oblasti priestorového a materiálno-technického zabezpečenia vzdelávania:
   - vydať opatrenie MŠVVaŠ SR, ktoré zaviaže zriaďovateľov základných škôl k podpore, rozvoju, prípadne znovuzriadeniu školských dielenských učební a ďalšieho priestorového a materiálno-technického zabezpečenia všeobecného technického vzdelávania,
   - v spolupráci so zodpovednými štátnymi orgánmi a s výrobnou praxou vypracovať a do praxe zaviesť nový normatív, ktorý pre ZŠ stanoví základné učebné priestory na teoretické a praktické vyučovanie a ich základné materiálne a prístrojové vybavenie,
   - v spolupráci so školskými úradmi zabezpečiť zriadenie regionálnych stredísk služieb škole (okrem regiónov, v ktorých jestvujú) a dosiahnuť rozšírenie predmetu ich súčasnej činnosti o systémovú a komplexnú činnosť zameranú aj na zabezpečovanie škôl potrebnými technickými materiálmi, polotovarmi, prístrojmi a zariadeniami,
   - docieliť, aby MŠVVaŠ SR legislatívne zaviazalo vedenia škôl každoročne z normatívov pre školy a školské zariadenia (vzdelávacieho poukazu) vyčleniť časť finančných prostriedkov na podporu rozvoja technického vzdelávania v ZŠ,
   - spoluprácou fakúlt vysokých škôl pripravujúcich učiteľov techniky s výrobnými organizátormi a učiteľmi ZŠ vytvoriť podmienky na vývoj, výskum a distribúciu špecifických učebných pomôcok,
   - docieliť účinnú kontrolu priestorového a materiálno-technického vybavenia základných škôl zo strany Štátnej školskej inšpekcie, ako aj inšpektorátov bezpečnosti práce; v prípade zistenia závažných nedostatkov prijať účinné opatrenia a vyvodiť napr. aj personálne postihy a dôsledky,
   - vypracovať návrh systému všeobecného technického vzdelávania na nižšom stupni sekundárneho vzdelávania na prechodné obdobie a zaviesť ho do praxe.

Naznačenú – až krízovú – situáciu v štátnom vzdelávacom programe vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce nie je potrebné riešiť urýchlenými postupmi. Odporúčame postupovať etapovito. V prvej etape, v prechodnom období 2 až 3 rokov, sa „vrátiť" k obsahu a vzdelávaciemu štandardu bývalého vyučovacieho predmetu technická výchova s využitím navrhnutej minimálnej časovej dotácie 1 hodiny v každom ročníku II. stupňa ZŠ. V rámci uvedeného obdobia vytvoriť kolektív kvalifikovaných odborníkov z radov vysokých škôl a poveriť ho vypracovaním systémovej koncepcie transformácie všeobecného technického vzdelávania na ZŠ pre strednodobý horizont (napr. 15 rokov). Koncepciu v rámci druhej etapy zaviesť do školského systému a experimentálne overiť.

8. Záver

Štúdia *Analýza a zdôvodnenie revízie vzdelávacej oblasti Človek a svet práce* poukázala na vážne nedostatky v zabezpečovaní technického vzdelávania v SR z pohľadu odporúčaní EÚ, vývoja v krajinách EÚ a aj s ohľadom na programové vyhlásenie vlády SR. **Pri súčasnej dotácii predmetov technického vzdelávania na primárnom a nižšom sekundárnom stupni vzdelávania nie je možné splniť ciele technického vzdelávania, ktorého podstatou je príprava jednotlivca na úspešné uplatnenie sa vo svete práce. Iba skorými, odborne zdôvodnenými systémovými zmenami podporujúcimi kvalitu výučby na primárnom a nižšom sekundárnom stupni vzdelávania, v súlade s navrhnutými opatreniami uvedenými v analýze, bude možné dosiahnuť pozitívny obrat v technickom vzdelávaní.**

Treba, aby pozornosť technickému vzdelávaniu nemala krátkodobý alebo iba proklamačný charakter. Preto je dôležité, aby **vysokokvalifikované pracoviská na slovenských univerzitách pripravujúcich učiteľov na vyučovanie odborných technických predmetov sa stali garantmi budúceho vývoja a zobrali na seba plnú zodpovednosť za vypracovanie strednodobej a dlhodobej stratégie technického vzdelávania v SR v súlade s potrebami spoločnosti a vývojovými trendmi v EÚ.** Odkladaním systémového riešenia kvality technického vzdelávania v SR sa bude prehlbovať nežiaduci vývoj v neprospech celej spoločnosti.

prof. Ing. Tomáš KOZÍK, DrSc. – koordinátor,
prof. PaedDr. Jozef PAVELKA, CSc.,
prof. PhDr. Mária KOŽUCHOVÁ, CSc.,
prof. PaedDr. Milan ĎURIŠ, CSc.,
doc. PaedDr. Danka LUKÁČOVÁ, PhD.,
PaedDr. Mária ŠKODOVÁ, PhD.,
PaedDr. Jozef KUZMA, PhD.,
Ing. Peter ŠPIČAN,
predmetová komisia pre vzdelávaciu oblasť
Človek a svet práce

Koordinátor prevencie – pomocník pri výchove a vzdelávaní žiakov s poruchami správania

Nové spoločensko-ekonomické podmienky priniesli okrem mnohých výdobytkov vedy a techniky, rozvoja demokracie aj mnohé nepredpokladané negatívne javy, spojené s otvorením sa našej krajiny Európe i celému svetu. Na mnohé z nich nebola naša spoločnosť dostatočne pripravená, resp. sa s nimi nevedia doteraz vyrovnať na celom svete.

Keďže s mládežou pracujem ako učiteľ dennodenne už 28 rokov, vidím, ako práve na ňu doliehajú spomínané negatívne javy, ktoré nazývame jednotným pojmom sociálnopatologické javy.

K napísaniu tohto článku ma okrem iného motivovali moje vlastné skúsenosti so žiakmi v škole i mimo nej. Javy, ako je fajčenie, alkoholizmus, toxikománia, drogová závislosť, šikanovanie, záškoláctvo, agresivita, týranie či dokonca trestná činnosť, sú čoraz častejším fenoménom našich škôl. Žiaľ, dochádza k nim v období dospievania, ba dokonca najnovšie štatistiky hovoria, že je to oveľa skôr.

Chcel by som oboznámiť verejnosť s mojimi vlastnými skúsenosťami, ktoré som nadobudol počas svojej dlhoročnej práce s dospievajúcou mládežou.

Tiež by som sa chcel podeliť o tieto skúsenosti s kolegami, ktorých životnou náplňou je výchova a vzdelávanie detí, ktoré zaraďujeme z odborného hľadiska medzi mládež s poruchami správania a sú súčasťou špeciálnej pedagogiky.

Moje skúsenosti a čoraz väčšie množstvo žiakov s poruchami správania ma podnietili aj do toho, aby som sa venoval výchove a vzdelávaniu týchto detí ešte intenzívnejšie a kvalitnejšie ako doteraz, a preto si zvyšoval svoju kvalifikáciu aj štúdiom špeciálnej pedagogiky. Jej súčasťou je tiež pedagogika psychosociálne narušených, ktorej predmetom je edukácia, reedukácia a výchovná rehabilitácia jednotlivcov s poruchami správania.

Psychosociálnym narušením sa rozumie narušenie psychickej a sociálnej integrity, v dôsledku čoho jednotlivec vybočuje z pásma normality. Potom, či už vedome, alebo mimovoľne, porušuje spoločenské, morálne alebo právne normy. Psychosociálne narušenie sa navonok prejavuje ako porucha správania.

Príspevok som rozdelil do troch častí.

V prvej sa venujem všeobecnej charakteristike žiakov so špeciálnopedagogickými potrebami, niektorým základným odborným termínom špeciálnej pedagogiky, rozdeleniu metód, ktoré sa používajú v špeciálnej pedagogike, profesionálnej orientácii a jej jednotlivým etapám a faktorom, ktoré zapríčiňujú poruchy správania.

Druhá časť je venovaná poruchám správania a ich klasifikácii, pričom podrobnejšie sa zaoberá poruchami správania z etiologického hľadiska a poruchami správania zo špeciálnopedagogického hľadiska.

V tretej časti by som sa chcel podeliť o svoje skúsenosti z práce najmä so žiakmi s poruchami správania na základnej škole.

Dúfam, že tieto riadky budú aspoň skromným príspevkom k snahe všetkých, ktorým nie je ľahostajný osud, výchova, a teda budúcnosť našich detí najmä v oblasti prevencie sociálnopatologických javov.

1. Žiaci so špeciálnopedagogickými potrebami

Ako som sa zmienil už v úvode, v školstve pracujem dlhší čas, denne sa stýkam s dospievajúcou mládežou, a preto sa snažím, aby som čo najlepšie pochopil jej vonkajší, ale aj vnútorný svet, aby som nebol len pasívnym pozorovateľom zmien, ku ktorým dochádza u detí v tomto veku, ale aby som sa aktívne podieľal na ich výchove a vzdelávaní.

Po spoločenských a ekonomických zmenách v posledných rokoch sa aj u nás venuje čoraz väčšia pozornosť deťom, ktoré sú z dôvodu mentálnych, senzorických, somatických porúch alebo narušenia komunikačných schopností, či pre psychosociálne narušenie, poruchy učenia alebo správania do istej miery znevýhodnené. Zvýšená pozornosť sa venuje aj jednotlivcom, ktorí majú výnimočné nadanie a talent.

Takíto jedinci sú predmetom vedného odboru, ktorý sa nazýva špeciálna pedagogika. „Predmetom špeciálnej pedagogiky je skúmanie podstaty a zákonitostí edukácie postihnutých, narušených či jedincov s inými špecifickými potrebami z aspektu etiológie, symptomatológie, korekcie, metód edukácie, reedukácie, ako aj profylaxie neadekvátneho vyrovnania sa s postihnutím, narušením či inými špecifickými danosťami.“ (Vašek, s. 89)

Učiteľ, ktorý pracuje s takýmito žiakmi, musí byť odborne zdatný, morálne vyspelý a musí byť doslova zanietený pre svoje poslanie, ktorým je nezištná pomoc týmto jedincom, ich výchova a vzdelávanie v najširšom slova zmysle. Učiteľ teda musí poznať všetky tieto zákonitosti, čo je predpokladom, aby mohol plniť svoj cieľ. Tým je vychovávať, vzdelávať a vyučovať týchto jedincov, aby sa so svojimi danosťami čo najskôr vnútorne vyrovnali, aby mohli pri akceptácii svojich „zvláštností“ žiť relatívne plnohodnotný život.

Ak však chceme dosiahnuť tieto ciele, je nevyhnutné uplatňovať špeciálne metódy výchovy a vzdelávania, modifikovať obsah vzdelávania a organizačné formy výchovy a vyučovania. Veľmi dôležité je aj to, aby učiteľ a celý tím, ktorý sa podieľa na plnení spomínaných cieľov, čo najdôslednejšie uplatňoval individuálny prístup k vychovávanému.

Ak však má učiteľ uplatňovať individuálny prístup, musí spĺňať základnú požiadavku, a to čo najhlbšie poznať danosti dieťaťa a jeho dispozície. A to sa deje prostredníctvom špeciálnopedagogickej diagnostiky.

Veľmi dôležité pri určovaní diagnostiky je, aby sa starostlivosť o žiaka či dieťa začala čo najskôr, pokiaľ je to možné, ešte pred vstupom dieťaťa do školy.

V predškolskom období je dieťa ešte veľmi často so svojimi rodičmi. A tu by som chcel zdôrazniť, že spolupráca s rodičmi detí má v tomto procese nezastupiteľné miesto.

Preto si musia aj rodičia osvojiť základné metódy a princípy špeciálnej výchovy. Z toho vyplýva, že starostlivosť o dieťa sa rozširuje z učiteľa na rodičov, pričom dôležitú úlohu pri koordinácii tejto činnosti zohráva poradenský systém.

„Špeciálna pedagogika ako vedný odbor predstavuje relatívne ucelený, integrovaný a vnútorne diferencovaný, logicky usporiadaný systém vedeckých poznatkov o špeciálnopedagogických javoch a procesoch, ako aj o ich vzájomnej interakcii, ktorý sa buduje na základe výsledkov vedecko-výskumnej a vedeckobádateľskej činnosti." (Vašek, s. 10)

Špeciálnym javom je postihnutie, postihnutý jedinec, narušenie, narušené dieťa, špecifické potreby, jedinec so špecifickými potrebami, zložitá vychovávateľnosť a pod.

Špeciálna edukácia, korekcia, výchovná rehabilitácia, reedukácia, stimulácia a kompenzácia sú pojmy, ktorými pomenúvame špeciálnopedagogické procesy. Vzájomná spolupráca medzi špeciálnopedagogickými javmi a procesmi je podstatou špeciálnej pedagogiky.

V tomto procese je nutné spomenúť aj vedecké metódy (spôsoby a princípy), prostredníctvom ktorých sa získavajú vedecké poznatky o špeciálnopedagogických procesoch a javoch.

Z hore uvedeného predmetu vyplýva, že špeciálna pedagogika patrí do sústavy vied o človeku. Pri plnení svojho cieľa a poslania spolupracuje s množstvom vied, ktorých poznatky využíva pri formovaní svojich cieľov, ale aj pri opise objektu – teda jedinca, u ktorého chce tieto ciele dosiahnuť. Tieto vedy sú teda pomocnými vedami špeciálnej pedagogiky – napríklad etika, estetika, právo, patopsychológia, patobiológia alebo sociálna patológia.

Špeciálna pedagogika čerpá navyše poznatky aj zo skupiny vedných odborov, ktoré nazývame hraničné. Centrom záujmu týchto vied je tiež človek. A aj keď sa pozerajú naňho z iných aspektov, majú pre špeciálnu pedagogiku nenahraditeľný význam. Sú to napríklad pedagogika, sociológia, psychológia, medicína, biológia, ale aj liečebná pedagogika.

Na ľahšie pochopenie danej problematiky považujem za dôležité oboznámiť čitateľa s niektorými veľmi dôležitými odbornými názvami, s ktorými sa často stretávame v špeciálnej pedagogike nielen v rovine teoretickej, ale aj v rovine praktickej.

Základným termínom je často frekventovaný termín **defekt** (z lat. *defectus* = chyba, porucha, nedostatok). „Je to určitý nedostatok v integrite organizmu, ktorý môže mať formu orgánovú alebo funkčnú a vyskytuje sa v oblasti psychickej, senzorickej či somatickej." (Vašek, s. 128) V súčasnosti sa vo svojej pedagogickej praxi stretávam čoraz častejšie s množstvom defektov už u školopovinnej mládeže a takýto stav vyžaduje špeciálnu starostlivosť o žiakov. Synonymickým výrazom pre slovo defekt je **postihnutie**. Ak by sme skúmali odchýlku od normy, defektom nazývame stav, pri ktorom je odchýlka od normy väčšia ako pri postihnutí.

Odchýlky od normy vyjadrujú aj pojmy **porucha** alebo **narušenie**. Tieto sa však nadobudnú často počas života dieťaťa.

V praxi sa veľmi často stretávam napríklad s poruchami učenia alebo správania, o ktorých sa zmieňujem podrobnejšie v ďalšej časti a venujem im samostatnú kapitolu.

Súčasťou špeciálnopedagogickej terminológie je aj termín **osoba so špeciálnymi edukačnými potrebami**. Je to jedinec, ktorý sa z rôznych príčin odlišuje od ostanej populácie. Niektorí autori, ktorí pracujú v oblasti špeciálnej pedagogiky ako teoretici, tu zaraďujú aj osoby s poruchami učenia, s poruchami správania, ale aj nadané a talentované deti.

Je dôležité poznať aj ďalšie termíny, s ktorými sa možno v pedagogickej práci stretávať. Napríklad **telesné postihnutie**, ktorý sa vzťahuje na jedinca s poškodením oporného a pohybového ústrojenstva. Širším pojmom je pojem **zdravotne znevýhodnený**, ktorý zahŕňa okrem zdravotne postihnutých aj chorých žiakov.

Pri písomnej dokumentácii sa často stretávam najmä na začiatku a na konci školského roka s pojmom **zdravotne oslabený**. Tu ide o žiakov, ktorí sú v stave po chorobe, keď ešte nie sú celkom zdraví, to znamená, že ich organizmus ešte nie je celkom prispôsobený bežnej školskej či mimoškolskej záťaži. Patria tu aj tí žiaci, ktorí žijú v nevhodnom sociálnom prostredí, pričom trpia napríklad nedostatkom spánku, pohybu alebo sa nesprávne stravujú. Musím podotknúť, že takýchto žiakov je, bohužiaľ, v našich školách čoraz viac.

Často sa v praxi používa ďalší odborný termín **deviácia**. Je to odchýlka od normy (z lat. *via* = cesta, *deviatio* = odbočenie z cesty).

Už v úvode som spomenul niektoré procesy, ku ktorým dochádza v špeciálnopedagogickom pôsobení. Kvôli úplnosti považujem za dôležité stručne oboznámiť čitateľa s niekoľkými ďalšími odbornými termínmi. Napríklad **rehabilitácia** (z lat. *re* = znovu, *habilitas* = spôsobilosť, schopnosť), zjednodušene znamenajúca opätovné dosiahnutie spôsobilosti, znovuuzdravenie. Týka sa najmä detí somaticky, senzoricky či psychicky postihnutých, alebo chorých a oslabených.

Ďalším termínom je **resociálizácia**. Tento pojem sa používa v súvislosti s psychosociálne narušenými jedincami, v mojom prípade so žiakmi, u ktorých sa prejavujú z akýchkoľvek príčin poruchy správania. Slovo resocializácia je odvodené z latinského slova *socialis* = družný, spoločenský, a znamená zapájanie žiaka do pracovného a spoločenského života. O resocializácii hovoríme v prípade, ak ide o jedinca, ktorého správanie bolo najprv v rámci právnych i etických noriem, ale neskôr z nich vybočilo a je potrebné opäť ho dostať do súladu s týmito normami.

V teoretickej rovine sa v špeciálnej pedagogike často používa termín **edukácia**. Je to súhrn výchovných, vzdelávacích a vyučovacích aktivít, pomocou ktorých sa žiak so špeciálnymi potrebami stane relatívne vychovaným a vzdelaným.

Z tohto termínu je odvodené slovo **reedukácia** (z lat. *re* = späť, *educatio* = výchova), čiže prevýchova. V tomto prípade ide o jedincov, u ktorých je potrebné rozvíjať niektoré nevyvinuté funkcie alebo upraviť porušené.

Kompenzáciou (z lat. *compensatio* = vyrovnanie, vyváženie) sa snažíme vyrovnať alebo nahradiť znížený výkon niektorého z orgánov alebo funkcií, a to úpravou alebo zvýšením činnosti iných orgánov alebo funkcií.

Korekcia (z lat. *correctio* = náprava, polepšenie) znamená nápravu chybnej funkcie alebo orgánu, alebo správania sa.

Mnou vysvetlené termíny sa v niektorej odbornej literatúre označujú ako metódy špeciálnej pedagogiky, v inej ako procesy. Rôzni autori rozdeľujú systém špeciálnej pedagogiky rôznym spôsobom. Vo svojej práci nebudem uvádzať autorov ani rôzne teoreticko-filozofické pozície, podľa ktorých delíme špeciálnu pedagogiku. Uvediem len delenie v užšom zmysle slova, ktoré uvádza prof. PhDr. Štefan Vašek, CSc., vo svojich *Základoch špeciálnej pedagogiky*. Systém špeciálnej pedagogiky rozdeľuje podľa druhu postihnutia, narušenia alebo špeciálnej potreby. Systém špeciálnej pedagogiky delí podľa druhu a stupňa špeciálnej edukačnej potreby na:

- pedagogiku mentálne postihnutých,
- pedagogiku zrakovo postihnutých,
- pedagogiku sluchovo postihnutých,
- pedagogiku telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených,
- pedagogiku detí s narušenou komunikačnou schopnosťou,
- pedagogiku psychosociálne narušených,
- pedagogiku detí s viacnásobným postihnutím,
- pedagogiku detí s poruchami učenia,
- pedagogiku detí s poruchami správania,
- pedagogiku výnimočne nadaných a talentovaných.

Pre učiteľa je mimoriadne dôležité, aby sa odborne vzdelával vo všetkých týchto oblastiach a obzvlášť v tej oblasti narušenia, resp. postihnutia, ktorá sa týka detí, s ktorými pracuje. Osobne najviac som sa stretával a stretávam so žiakmi s poruchami učenia a so žiakmi s poruchami správania.

V ďalšej časti svojej práce by som sa chcel v krátkosti zmieniť aj o vývine a jeho anomáliách. Poznanie tejto problematiky je podľa môjho názoru veľmi dôležité na určenie správnej diagnózy, ako aj pre samotný edukačný proces.

„Vývinom sa spravidla označuje proces pozitívnych, kvalitatívnych a kvantitatívnych zmien organizmu (orgánu alebo funkcie), ktorý sa realizuje v určitom časovom slede." (Vašek, s. 49) Na tieto zmeny pôsobia počas života každého jednotlivca endogénne (vnútorné) a exogénne (vonkajšie) faktory. Z endogénnych spomeniem genetické informácie, ktoré ovplyvňujú vývin nás všetkých. Medzi exogénne faktory patrí výchova, ktorou pôsobíme na človeka, a to nielen výchova počas školskej dochádzky, ale výchova všeobecne, ktorá pôsobí počas celého života jedinca. Druhým veľmi dôležitým faktorom je prostredie, v ktorom sa človek nachádza. Výsledkom pôsobenia vnútorných i vonkajších faktorov sú zmeny jedinca, ku ktorým dochádza počas celého jeho života. Zväčša sú pozitívne.

U väčšiny populácie je vývin normálny (nezvratný, ireverzibilný), prebieha podľa určitých zákonitostí, bez nežiaducich anomálií. Alebo vývin prebieha anomálne, čo je spôsobené patogénnymi faktormi. Aj v tejto problematike existujú rôzne názory, na základe ktorých sa jednotlivé anomálie označujú a delia. V mojom príspevku uvediem delenie vývinových anomálií podľa F. Kábeleho (1986):

- ustrnutý vývin (ak vôbec nedochádza k vývinu niektorého orgánu alebo funkcie; patrí tu napríklad vrodená slepota, hluchota alebo nevyvinutá končatina),
- obmedzený vývin (niektorý orgán alebo funkcia sa už od začiatku života jedinca vyvíja obmedzene a nedosiahne nikdy stupeň normálneho vývinu; tu patrí napríklad vrodená nedoslýchavosť či slabozrakosť),
- oneskorený vývin (ak poskytneme jedincovi včasnú špeciálnopedagogickú alebo lekársku starostlivosť, môže sa vo svojom vývine priblížiť normálu),
- prerušený vývin (počas života človeka dôjde k spomaleniu alebo úplnému prerušeniu určitého vývinu; tu patrí napríklad ochrnutie),
- pochybený vývin (vývin zlým, nežiaducim smerom; ako príklad uvediem psychický vývin duševne chorého jedinca).

Spomínané endogénne a exogénne faktory môžu spôsobiť u žiaka (jedinca) uvedené vývinové anomálie.

Deti so špeciálnymi potrebami vyžadujú osobitnú starostlivosť aj pri profesionálnej orientácii. Ak máme na zreteli, že naším cieľom v edukácii postihnutých jedincov je pripraviť ich podľa možností čo najlepšie na pracovný a spoločenský život, je veľmi dôležité venovať náležitú pozornosť profesionálnej orientácii. Ide o zosúladenie možností a záujmov postihnutého jedinca s možnosťami a potrebami spoločnosti.

Profesionálnu orientáciu možno charakterizovať ako „cieľavedomý, multifaktoriálne podmienený výchovný proces, ktorý sa uskutočňuje na základe rozpoznania individuálne podmienených dispozícií (včítane záujmov) žiaka, pri ktorom sa tieto zosúlaďujú s požiadavkami kladenými na profesionálnu prípravu. Tento proces vrcholí voľbou povolania." (Vašek, s. 61)

Profesionálna orientácia má niekoľko etáp. Prvou je **predprofesionálna príprava**, teda obdobie školskej dochádzky, počas ktorého sú žiakom poskytnuté základné poznatky, školské spôsobilosti (čítanie, písanie a počítanie), zručnosti a návyky. Druhou etapou je **profesionálna príprava**. Tá sa môže uskutočňovať na špeciálnych stredných školách, v stredných odborných učilištiach alebo odborných učilištiach. Počas nej si postihnutý jedinec rozširuje všeobecnovzdelávacie poznatky a rozvíja potrebné teoreticko-odborné poznatky vo zvolenej profesii. Tiež si osvojuje profesionálne potreby, úkony a operácie, ktoré bude neskôr potrebovať pri svojej práci. Treťou etapou je **profesionálna adjustácia**. Ide o obdobie tesne po ukončení profesionálnej prípravy a nástupu do zamestnania. Je to dôležitá etapa, pretože jedinec začína v podstate prvýkrát samostatne pracovať. Poslednou etapou je **profesionálna integrácia**. Aj táto etapa je pre postihnutého jedinca mimoriadne dôležitá, pretože sa stáva súčasťou pracovného kolektívu a navzájom si na seba zvykajú. V tejto poslednej etape sa zdokonaľuje vo svojej profesii až do určitého kulminačného bodu.

Na základnej škole, kde pracujem, je pri profesionálnej orientácii mimoriadne dôležitá spolupráca triedneho učiteľa so špeciálnym pedagógom, s ostatnými vyučujúcimi, so školským psychológom, ale aj s celým tímom poradenského systému. Triedny učiteľ zohráva nezastupiteľnú úlohu, keďže trávi so svojimi žiakmi najviac času, a preto ich môže najlepšie poznať a pomáhať pri následnej diagnostike, ale aj spomínanej profesionálnej orientácii.

Keďže hovoríme o edukácii detí so špeciálnymi potrebami, považujem za dôležité podčiarknuť, že metódy, ktoré využívame pri výchove týchto detí, sa odlišujú od bežných metód. V podstate sú nástrojom poznania. Poznanie jedinca je najdôležitejším predpokladom správnej diagnostiky a edukácie postihnutého jedinca. Bez poznania by nebolo možné vychovávať a vzdelávať žiadne dieťa, o to viac dieťa so špeciálnymi potrebami.

Základné metódy, ktoré používame v špeciálnej pedagogike, delíme do troch skupín. Prvú tvoria **výskumné metódy**, pomáhajúce formulovať výskumný problém. Patria tu literárne pramene, ktoré nám určujú, do akej miery sú k dispozícii poznatky o skúmanom jave. Do tejto skupiny zaraďujeme aj **historické metódy**, ktoré nám dávajú ucelený obraz o vývoji názorov na daný problém. Druhú skupinu metód nazývame **metódy zamerané na získavanie empirických údajov**. Jednoznačne najčastejšie používanou metódou z tejto skupiny je pozorovanie, teda cieľavedomé, zámerné vnímanie špeciálnopedagogických javov a procesov, zamerané na odhalenie podstatných javov. Z praktickej skúsenosti môžem potvrdiť, že aj ja používam vo svojej práci túto metódu najčastejšie. Do tejto skupiny patria aj **exploračné metódy**. K nim zaraďujeme dotazník, rozhovor a riadený rozhovor. Rozhovor a riadený rozhovor používam takmer denne na vyučovacích hodinách, či už na literatúre, alebo na hodinách občianskej náuky a etickej výchovy. So žiakmi s poruchami učenia a poruchami správania sa snažím hľadať taký slovník, ktorý je im blízky a ktorému porozumejú.

Ďalšiu skupinu metód tvoria **experimentálne metódy**, ďalej je to **kauzistická metóda**, ktorú využívam po vyučovacom procese a ktorá mi pomáha viac poznať a pochopiť žiakov. **Rozbor výsledkov činnosti**, teda výsledky činnosti žiakov, mi tiež poskytuje veľmi dôležité informácie, ktoré sú aj základom hodnotenia ich práce, či už ide o písomné, výtvarné práce, alebo práce v praktickej oblasti, najmä na hodinách etickej výchovy. Tretiu veľkú skupinu tvoria **metódy zamerané na spracovanie získaných výsledkov**, ktoré sa používajú najmä pri výskume.

Na záver tejto časti sa v krátkosti zmienim o existujúcej výchovno-vzdelávacej sústave pre postihnutých a narušených jedincov. Tá sa delí na dve časti. Prvú časť tvorí sústava škôl, ktorá pozostáva zo základných škôl, stredných škôl (gymnázií a stredných odborných škôl) a špeciálnych škôl. Sústava špeciálnych škôl pozostáva zo špeciálnych základných škôl, špeciálnych stredných škôl a odborných učilíšť. Druhú časť výchovno-vzdelávacej sústavy pre týchto jedincov tvoria výchovno-vzdelávacie zariadenia, do ktorých patria predškolské zariadenia (materské školy a špeciálne materské školy), školské kluby a centrá voľného času, domovy mládeže a školy v prírode. V týchto zariadeniach sa podieľajú na edukácii mládeže so špecifickými potrebami mnohí pedagógovia, špeciálni pedagógovia, psychológovia, terénni psychológovia, lekári, fyzioterapeuti a ďalší odborní pracovníci. Ich práca je veľmi náročná, avšak odmenou za ňu a za lásku k týmto deťom im je skutočnosť, že títo jedinci sa čo najviac integrujú do pracovného pomeru a do našej spoločnosti. Teda socializácia a vnútorné presvedčenie týchto detí, že aj s určitým „postihom" je život krásny a zmysluplný.

2. Pedagogika psychosociálne narušených

V tejto časti svojej práce sa v krátkosti a všeobecne zmienim o sociálnopatologických javoch, ktoré sa vyskytujú u našich detí čoraz častejšie.

Odbor, ktorý sa zaoberá edukáciou, reedukáciou a výchovnou rehabilitáciou jednotlivcov s poruchami správania, sa nazýva pedagogika psychosociálne narušených.

„Pod psychosociálne narušeným sa v tejto súvislosti rozumie také narušenie psychickej a sociálnej integrity, v dôsledku ktorého sa jednotlivec maladaptívne správa, t. j. vylučuje z pásma normality a vedome či mimovoľne porušuje spoločenské, morálne alebo právne normy. To sa súhrnne označuje ako poruchy správania." (Vašek, s. 193) Podľa A. Tisovičovej (s. 10) sa „môžeme poruchami správania zaoberať z niekoľkých hľadísk:

a) etiologického,
b) psychologického,
c) vývinového,
d) špeciálnopedagogického,
e) symptomatického,
f) lekárskeho."

Na to, aby sme mohli poskytnúť žiakom včasnú a dostatočnú prevenciu, ale aj na to, aby sme mohli zvoliť správnu reedukáciu, rehabilitáciu či resocializáciu, je nevyhnutné čo najpodrobnejšie poznať príčiny, resp. faktory, ktoré sa podieľajú na poruchách správania.

Keďže pracujem na základnej škole, budem sa v ďalšej časti mojej práce zaoberať poruchami správania z etiologického hľadiska a zo špeciálnopedagogického hľadiska.

Pri etiologickom prístupe spomeniem z veľkého množstva faktorov, ktoré zapríčiňujú poruchy správania, aspoň tie, ktoré sa aj podľa môjho názoru vyskytujú v praxi najčastejšie. Sú to nedostatky v biologickom vybavení, neuspokojovanie základných potrieb, nevhodnosť rodinného prostredia, nedostatky v sociálnom prostredí, dlhodobo neriešené situácie a traumatické zážitky.

Pod pojmom **nedostatky v biologickom vybavení** rozumieme faktory, ktoré sú vnútorného (endogénneho) pôvodu. U žiakov môžu byť niektoré psychické vlastnosti alebo stavy vyvinuté viac, iné menej, niektoré môžu úplne chýbať. Prejavuje sa to v nesprávnych záujmoch a v nesprávnom správaní sa, čiže žiak nie je schopný prispôsobiť sa vonkajším podmienkam, okoliu, v dôsledku čoho vznikajú konflikty s okolitým svetom.

Pre mňa ako učiteľa je dôležité aj to, či dieťa nemá aj iné poruchy, resp. následkom mentálnej retardácie nemá napríklad aj viditeľné kozmetické deformácie. Z toho pre mňa vyplýva, že musím spolupracovať so špeciálnym pedagógom a poznať anamnézu a lekársku diagnózu žiaka.

V prípade, že sa týmto problémom nevenuje dostatočná pozornosť, môže dochádzať – a, žiaľ, často aj dochádza – k poruchám osobnosti, psychózam, neurózam, epilepsiám a hyperkinetickým poruchám (syndrómy ADHD, ADD). Postihnutý žiak má oproti zdravému žiakovi nevýhodu, pretože zdravému inteligentnému jedincovi je ľahšie vyrovnať sa so životnými ťažkosťami. A na to, aby sme tým v nevýhode pomohli aj v tejto sfére, sme tu my učitelia.

Druhým faktorom zapríčiňujúcim poruchy správania je **neuspokojenie základných potrieb**. Potreba ako taká znamená pre človeka určitý pocit nedostatku. Ak mám napríklad nedostatok tekutín, potrebujem piť. Na lepšiu orientáciu uvediem delenie potrieb na **základné potreby a vyššie potreby**, pričom napríklad v rámci občianskej náuky sa deviataci oboznamujú aj s inými spôsobmi delenia. Medzi základné potreby patria **fyziologické potreby** (jedlo, pitie, vyprázdňovanie, spánok, vzduch) a **potreby bezpečia** (pokoj, oslobodenie od strachu, úzkosti, silný ochranca). Vyššími potrebami rozumieme **potreby afiliácie** (potreba lásky, náklonnosti, potreba niekam patriť, mať deti, partnera, vieru), **potreby uznania a obdivu** (úspešný výkon, obľúbenosť, spoločenské postavenie, dom, auto, chata) a **potreby sebarealizácie** (vzdelávanie, štúdium, hobby, kultúra, umenie, práca). Ak dieťa cíti nejakú potrebu, zmobilizuje sa, motivuje a začína byť aktívne, činné. A to sa prejavuje v jeho správaní. Ak sú jeho potreby neuspokojené, tiež sa to prejavuje v správaní, a aj takto vznikajú poruchy správania.

Osobitným problémom je **nevhodné rodinné prostredie**. V prostredí, v ktorom s deťmi pracujem, je to jedna z najčastejších príčin porúch správania sa. Ide najmä o deti pochádzajúce z tzv. sociálne nevhodného prostredia, v ktorom predovšetkým rodičia nezabezpečujú svojim deťom vhodné podmienky na ich výchovu. Rodina je totiž ešte stále jadrom spoločnosti, a ak plní svoje funkcie, je najoptimálnejším a nenahraditeľným prostredím na výchovu dieťaťa. Veľmi významným spôsobom ovplyvňuje životnú dráhu jedincov. Ideálne je, ak rodina plní vo vzťahu k dieťaťu všetky svoje funkcie (biologicko-reprodukčnú, emocionálnu, výchovnú, ekonomickú, socializačnú, ochrannú). Ak tomu tak nie je a rodina si niektorú z týchto funkcií neplní, zanedbáva ju, vzniká nebezpečenstvo vzniku porúch v správaní sa detí. Deti často strácajú pokojné, láskavé a bezpečné rodinné prostredie a jednoducho sa s tým nedokážu vyrovnať. Štatistiky jednoznačne hovoria, že rozvrátené rodiny nie sú dnes ničím výnimočným. A najviac na to doplácajú práve tí najnevinnejší a najbezbrannejší – naše deti. Alkohol, toxikománia, drogy – to sú fenomény, ktoré sú čoraz viac súčasťou rodinného života. A z toho si, žiaľ, často berú príklad aj deti. Toto je jedno z najčastejších a najnebezpečnejších podhubí porúch správania sa u našich detí. Z narušených rodín pochádza relatívne najviac delikventov. Zlý vplyv na dieťa môže mať aj úplná rodina, kde sú relatívne dobré aj vzťahy medzi manželmi, často však nevedia zvládnuť svoje výchovné úlohy, robia chyby vo výchove. Zlý vplyv na dieťa môže mať aj rodinný život, kde sú bežné nedorozumenia medzi rodičmi a členmi rodiny. Môže tu ísť o rodiny problémové, disfunkčné alebo afunkčné (nefunkčné). Dieťa často stráca úctu a dôveru k rodičom.

A chcel by som upozorniť ešte na jeden veľmi dôležitý faktor. Pri vývine dieťaťa je najdôležitejším činiteľom **vzor**. To, aký je otec, aká je matka, ako sa správa, čo robí, čo rozpráva, to všetko vplýva na vývoj dieťaťa. Ak je otec kriminálnik, ak rodičia nikdy nepracovali a ani pracovať nechceli, je predpoklad, že v „ich stopách" pôjde aj ich dieťa. O tom hovoria aj mnohé slovenské príslovia a porekadlá. Bohužiaľ, prax to len potvrdzuje.

Výchovné chyby znamenajú nebezpečenstvo vzniku porúch správania. Spomeniem aspoň niektoré. Sú to napríklad extrémne nároky na dieťa, z čoho vzniká trvalé napätie, nesprávne sociálne zdôrazňovanie dieťaťa, čoho výsledkom je aj jeho rozmaznanosť. Je to aj emocionálne preťaženie, keď priveľa prejavov lásky môže viesť k citovej povrchnosti. Ďalšou chybou vo výchove je pasívne podvoľovanie sa, keď všetky nároky dieťaťa sú prijímané bez akéhokoľvek odporu. Ďalej je to úplná voľnosť, dôsledkom čoho je ignorovanie akejkoľvek disciplíny. Z ďalších chýb spomeniem len v krátkosti nasledujúce:

- **nejednotná výchova** – každý z rodičov má iné nároky a požiadavky na dieťa, často sú dokonca až protichodné,
- **príliš krutá výchova** – ambivalentná výchova, pri ktorej sa dieťa cíti neisté, často až ohrozené,
- **neúprimná výchova** – rodičia požadujú od svojich detí také správanie a majú také požiadavky, ktoré sami nedodržujú,
- **ľahostajná výchova** – pri tomto type výchovy majú deti dojem, že rodičom na nich nezáleží.

Samozrejme, v praxi existuje mnoho ďalších výchovných chýb zo strany rodičov. Podrobná analýza však nie je predmetom tejto práce.

Záverom k nevhodnosti rodinného prostredia možno konštatovať, že rodina má nezastupiteľný význam pre všetkých jej členov. Veľa problémov vzniká v období, keď deti začínajú dospievať, začínajú sa snažiť o osamostatnenie a uznanie. Tu vzniká veľa nedorozumení a konfliktov, preto by zo strany rodičov nemalo chýbať porozumenie, záujem o deti a veľká trpezlivosť. Totiž práve v období dospievania, keď deti hľadajú rôzne možnosti sebarealizácie, môže mať nesprávna výchova za následok, že jedinec volí únik z nepriaznivých okolností. Najčastejšie sú to problémy v škole, v rodine, prvé lásky, atď. Následkom toho môže dôjsť k rôznym poruchám správania, dokonca aj k vzniku duševných ochorení.

Ďalšou príčinou porúch správania z etiologického hľadiska sú **nedostatky v sociálnom prostredí**. Veľmi úzko súvisia s nedostatkami v rodinnom prostredí, avšak sociálne prostredie je širší pojem a deti tu prichádzajú do ďalších interpersonálnych vzťahov. Aj v prípade, že rodinné prostredie je optimálne, sociálne prostredie môže za určitých okolností pôsobiť na dieťa veľmi negatívne. Najmä vtedy, ak chýba sociálna kontrola, ak existuje odmietavé sociálne prostredie, ktoré je negatívne stimulujúce (ak je dieťaťu „vzorom" negatívne správanie, napríklad násilie, agresivita, krádeže, alkohol či drogy). Z vlastnej praxe viem, že v tejto oblasti sa najmä v posledných rokoch kladú čoraz väčšie nároky najmä na základnú školu vrátane tej, na ktorej pracujem.

Dlhodobo neriešené situácie sú tiež častou príčinou porúch správania. Poruchy správania často predchádzajú rôzne psychické poruchy alebo choroby.

Žiaľ, v súčasnosti sú bežné situácie, keď všetky možné riešenia sú pre dieťa neprijateľné, dokonca až ohrozujúce. Ani jedno mu neprináša uspokojenie. Preto nastupujú obranné mechanizmy, ktoré však nevyriešia danú situáciu, resp. konflikt, ale prinášajú ďalšie problémy a stres. Nakoniec závažné, dlhodobo neriešené situácie vyústia do narušených vzťahov, osamelosti, drogovej závislosti, atď.

Ako posledný z faktorov spomeniem **traumatické zážitky**. Sú to situácie v živote nielen mladých ľudí, ktorým sa jednoducho veľakrát nemožno vyhnúť. Závisí od mnohých faktorov, ako sa s nimi jednotlivec vyrovná. Môže ísť napríklad o stratu blízkej osoby, či už rodiča, súrodenca, alebo niekoho iného, úlohu zohráva tiež invalidita, výrazné dlhotrvajúce neúspechy, sklamanie v rodičoch, atď. Tieto udalosti môžu časom odznieť a stav sa upraví. Nie vždy je to však tak, pretože najmä v detskom veku môže trauma nepriaznivo zasiahnuť do vývinu jedinca, čím sa zhoršia aj predpoklady jeho normálneho psychosociálneho vývinu. U niektorých detí môže traumatický zážitok prejsť často až do rôznych foriem fóbií.

V nasledujúcich riadkoch by som sa chcel stručne zmieniť o **poruchách správania zo špeciálnopedagogického hľadiska**.

„Špeciálna pedagogika, konkrétne pedagogika psychosociálne narušených, sa zaoberá len takými poruchami správania, ktoré sa nedajú ovplyvniť bežnými pedagogickými prostriedkami a vyžadujú si špeciálnopedagogickú intervenciu." (Tisovičová, s. 45)

Disociálne správanie nie je spoločensky nebezpečné. Je to správanie, ktoré môžeme ovplyvniť bežnými pedagogickými prostriedkami. Patria tu stále častejšie poruchy správania, ako napr. porušovanie školského poriadku, klamstvo, vzdorovitosť, negativizmus, provokovanie, intrigy, netaktnosť, hrubosť, žalovanie, klebety, samotárstvo, uzavretosť, podvody a pod. Zo spomínaných stručne charakterizujem aspoň niektoré. **Klamstvo** patrí medzi disociálne správanie, keď jedinec vedome skresľuje veci. Jeho cieľom je vyhnúť sa nejakej nepríjemnej situácii alebo povinnosti. Dieťa tak uniká zo situácie, ktorú nevie vyriešiť iným spôsobom. **Vzdorovitosť** tiež patrí k disociálnemu správaniu. Vzniká najmä vtedy, ak je dieťa často napomínané, okrikované. Preto sa začne správať odmietavo až vzdorovito. Ďalej je to **negativizmus**, čo je odmietavý postoj proti akémukoľvek návyku. Buď dieťa nereaguje vôbec, alebo len čiastočne, podľa toho, čo mu vyhovuje, alebo opačne, ako sa od neho očakáva. Na poslednej klasifikačnej porade sme museli, bohužiaľ, konštatovať, že čoraz častejším javom v našej škole už aj na I. stupni je **nedisciplinovanosť a porušovanie školského poriadku**. Aj preto sa zvyšuje úloha pedagóga v tom, aby sa vyvaroval nevhodných pedagogických postupov, ako sú nadmierna náročnosť, nadmierna tolerancia, nerozhodnosť či nejednotnosť v pedagogickej práci. Osobitným problémom je **podvádzanie**. Často sa ako príčina uvádza nadmerný strach z niečoho, napríklad zo školy.

Druhou formou porúch spávania zo špeciálnopedagogického hľadiska je **asociálne správanie**. Táto porucha správania je už oveľa závažnejšia ako disociálne správanie. Tu už dieťa porušuje spoločenské, najmä morálne normy. Nejde však o porušovanie právnych noriem či predpisov, preto jedinec nemôže byť za svoje správanie trestne stíhaný. V konečnom dôsledku tieto deti škodia predovšetkým samy sebe, aj keď sú opačného názoru a vôbec si to neuvedomujú. Do tejto skupiny porúch správania patria úteky, túlanie, záškoláctvo, sebapoškodzovanie, toxikománia, tabakizmus a alkoholizmus. Je nutné uznať, že do tejto skupiny sa radia aj niektorí žiaci našej školy. Toxikománii a tabakizmu sa budem venovať podrobnejšie.

Tretiu skupinu porúch správania tvorí **antisociálne správanie**. V tomto prípade ide už o najväčšiu mieru nebezpečného správania sa voči spoločnosti. Jedinec ním nielenže porušuje právne normy spoločnosti, ale, keďže nedodržuje právne predpisy, doslova ju poškodzuje. Spoločnosť sa snaží odstraňovať či zmierňovať takéto správanie v špeciálnopedagogických zariadeniach, buď v reedukačných centrách, alebo v ústavoch na výkon trestu. Najlepšie je začať s prevýchovou takýchto jedincov čo najskôr. Najčastejšími formami antisociálneho správania sú krádež, lúpež, vandalizmus, pohlavné zneužitie, znásilnenie, ublíženie na zdraví, dokonca smrť či organizovaný zločin a terorizmus.

Preto leží nesmierna spoluzodpovednosť aj na nás pedagógoch, aby sme sa svojím dielom pričinili o znižovanie, resp. tlmenie nárastu takéhoto správania, a prispeli tak k znižovaniu počtu potenciálnych kriminálnikov v našej spoločnosti.

Tabakizmus a toxikománia

Tabakizmus a toxikománia patria do skupiny asociálneho správania. Keďže aj v našej škole sa táto forma správania v poslednom období vyskytuje čoraz viac, budem jej venovať vo svojom príspevku zvýšenú pozornosť.

Pôvodne sa pod pojmom droga rozumie sušená rastlina alebo jej časť – koreň, listy alebo kvety. Veľa drog je rastlinného pôvodu, mnohé sú však syntetické látky, vyrábané vo veľkom množstve chemickým priemyslom. Svetová zdravotnícka organizácia definuje drogu ako akúkoľvek látku, ktorá po vstupe do živého organizmu je schopná pozmeniť jednu alebo viac jeho funkcií, pôsobí priamo alebo nepriamo na centrálny nervový systém.

Droga je taká látka, ktorá je schopná navodiť stav, pri ktorom je človek chorobne závislý. Preto namiesto slova toxikománia používame aj názov drogová závislosť. Ňou sa stáva človek závislým.

Drogovú závislosť môžeme definovať aj ako opakované požívanie drogy, ktoré vedie k zhubnému efektu, k fyzickej alebo psychickej závislosti alebo obom závislostiam. (Poliaková a kol., s. 10) Jedným z typov drogovej závislosti je aj tabakizmus, čiže fajčenie tabaku (cigariet), ktoré je dnes najrozšírenejším návykom ľudstva. Stalo sa nielen spoločenským, ale predovšetkým veľmi aktuálnym zdravotníckym problémom.

Tabakom sa nazýva akýkoľvek prípravok vyrobený z usušených listov tabaku viržinského (*Nicotiana tabacum*), pestovaného v mnohých oblastiach. Obvykle sa fajčí vo forme cigariet alebo cigár, môže sa tiež žuvať, jesť a šnupať. Má vysoký návykový potenciál, najmä pri fajčení. (Šteliar, s. 12).

Nebezpečenstvo užívania drog vo všeobecnosti, teda aj nebezpečenstvo fajčenia, spočíva najmä v ich návykovosti. Postupne sa vytvára chorobná závislosť od cigarety, ktorú nazývame toxikománia. Odborníci Svetovej zdravotníckej organizácie definovali toxikomániu ako „stav periodicky sa opakujúcej alebo chronickej intoxikácie človeka, pričom je tento stav vyvolávaný opakovanou aplikáciou prírodnej alebo syntetickej drogy a škodí samotnému jedincovi i celej spoločnosti" (Vermuža, 2001, s. 6). Tento stav je charakteristický najmä tým, že dochádza k zmenám správania, prijímanie drogy je pravidelné, pretože účinkuje na psychiku človeka. Niekedy aj preto, aby zabránilo nepríjemným pocitom, tzv. abstinenčným príznakom, vyplývajúcim z nedostatku drogy. Závislosť od drogy sa prejavuje v duševnej (psychickej) aj telesnej (somatickej) oblasti.

Negatívne účinky fajčenia

Fajčenie cigariet je prejav závislosti od nikotínu. Nikotín vedie k závislosti a najnovšie poznatky dokonca hovoria, že je rovnako návykový ako „tvrdé drogy". Fajčiari si tento návyk často osvoja už v detstve a ako dospelí sú už od nikotínu celkom závislí.

Fajčiari vedome škodia nielen sebe, ale škodlivými látkami ohrozujú aj zdravie nefajčiarov. Fajčenie je nebezpečné najmä u mládeže. Spomaľuje rast, oslabuje psychiku.

Fajčenie a ochorenia dýchacích ciest

Fajčenie, či už priame, teda aktívne, alebo nepriame, čiže tzv. pasívne, má veľmi negatívne účinky na dýchacie orgány človeka. Najmä každý začínajúci fajčiar pociťuje jeho dráždivý účinok na sliznicu dýchacích ciest. Najčastejšia choroba, ktorá vzniká následkom fajčenia, je **chronický zápal priedušiek**, ku ktorému dochádza nasledovne:

Výstelka, čiže riasinkový epitel, pokrýva sliznicu dýchacích ciest. Ak človek dlhší čas fajčí, riasinky začnú degenerovať a na príslušnom mieste zostane sliznica bez nich. Na tomto mieste tak dochádza k hromadeniu hlienu a fajčiar ho musí vykašliavať.

Látky, ktoré obsahujú cigaretový dym, dlhoročným dráždením dýchacích ciest zapríčiňujú aj zápal hrtana, a tým škrabanie v krku, pálenie a suchý kašeľ.

Ďalším dôsledkom fajčenia je aj **emfyzém pľúc** (pneumotorax). Ten vznikne vtedy, keď sa do hrudnej dutiny dostane vzduch.

V dýchacích cestách – alveolách – vznikajú zápaly, ktoré vedú k odumieraniu pľúcneho tkaniva. Následkom tohto procesu je dýchavičnosť. Tá sa stáva trvalou. **Chronická obštrukčná choroba pľúc** sa najmä u starších ľudí veľmi často podieľa na pracovnej neschopnosti a invalidite. To má, samozrejme, negatívny dopad na zdravie ľudí, ale aj na ekonomiku štátu. Ak pacient-fajčiar prestane fajčiť, rozširovanie chronickej obštrukčnej choroby pľúc sa spomalí. Tým sa zníži aj pravdepodobnosť jeho úmrtia.

Najúčinnejšou prevenciou pred ochorením na chronickú obštrukčnú chorobu pľúc je jednoznačne zbavenie sa fajčenia a závislosti od nikotínu.

Priedušková astma je chronické zápalové ochorenie dýchacích ciest. Fajčenie u astmatika zhoršuje priebeh ochorenia, čo môže viesť až k astmatickému záchvatu.

Fajčenie a kardiovaskulárne ochorenia

Vo vyspelých krajinách je v posledných dvoch desiatkach rokov veľmi rozšírený výskyt ochorení srdca a ciev. Patria medzi najčastejšie príčiny smrti a postihujú čoraz mladších ľudí.

Nikotín zužuje cievy. Ak máme cievy zdravé a pružné, nepociťujeme spomínaný účinok nikotínu priamo. Sú však ľudia, a je ich dnes nemálo, ktorí trpia **arteriosklerózou**, čiže kôrnatením alebo vápenatením tepien.

Je to jav, pri ktorom sa na stenách tepien usadzujú rôzne nerastné čiastočky. Práve tie sú príčinou toho, že cievy strácajú svoju pružnosť a následkom toho sa ľahko porušujú. Súčasne sa zužujú. Ak sú cievy zúžené pre túto chorobu, ich ďalšie zužovanie vplyvom fajčenia má oveľa horšie následky ako pri cievach zdravých a pružných, ktoré majú zdraví ľudia.

Z prírodopisu, ale aj iných predmetov vieme, že srdce pracuje ako výkonná pumpa. Počas celého ľudského života rozvádza do tela, všetkým jeho orgánom krv na ich výživu a prácu. Krv zbavená kyslíka sa odvádza do pľúc. Tam sa znovu okysličí a opäť preteká srdcom a cievami.

Srdcový sval musí byť dostatočne zásobovaný krvou, čo zabezpečujú vencovité (koronárne) cievy. Ak sú tieto cievy poškodené alebo zúžené, zásobovanie srdcového svalu kyslíkom je nedostatočné. Takto môže vzniknúť **koronárna choroba**, ktorá mnohokrát môže vyústiť až do **srdcového infarktu**.

Do skupiny cievnych ochorení patrí aj **Bürgerova choroba**. Je to zápalové ochorenie tepnových a žilových stien, väčšinou na dolných končatinách. Postihnutí touto chorobou majú často prudké bolesti a studené nohy. Choroba trvá dlhé roky a pri nedostatočnej starostlivosti nastáva rozpad tkanív a odumretie končatiny. V takom prípade je nevyhnutná amputácia.

Fajčenie a nervová sústava

Dávky, ktoré pôsobia ako jed na nervovú sústavu, sú škodlivejšie pre dospievajúceho človeka ako pre dospelého. Nikotín sa dostáva do krvi veľmi rýchlo sliznicami dýchacích ciest a tráviacich orgánov. Pri fajčení dochádza u človeka k znižovaniu jeho výkonnosti.

Každý, kto prichádza do styku so silným fajčiarom, si určite všimol, že sa mu často trasú ruky. To je len ďalší dôkaz negatívneho pôsobenia fajčenia na nervovú sústavu človeka.

Fajčenie a tráviaca sústava

Následkom nikotínu dochádza k zvýšeniu vylučovania žalúdočnej šťavy a zrýchleniu pohybu črievov. Po určitom čase nastáva opak, to znamená, že vylučovanie žalúdočnej šťavy sa zmenšuje a pohyby črievov sú čoraz pomalšie.

Keďže cievy sa zužujú, žalúdočná sliznica je slabo vyživovaná, a preto dochádza k vzniku žalúdočných vredov. Pri fajčení sa prekysľuje žalúdok. Človek postihnutý žalúdkovým vredom alebo vredom dvanástnika má neznesiteľné bolesti. Vred môže prasknúť a tým je ohrozený samotný život človeka. Liečenie tejto ťažkej a dnes veľmi rozšírenej choroby môže byť úspešné len vtedy, keď sa chorý zriekne fajčenia. Je za-

ujímavé, že medzi postihnutými je až 90% silných fajčiarov. Mnohí takto postihnutí fajčiari často prestanú fajčiť.

Fajčenie a ženský organizmus

Je alarmujúce, že v posledných desaťročiach sa fajčenie rozšírilo aj medzi ženami a dievčatami. Určite je veľmi zaujímavá otázka, prečo je tomu tak. Jednou z príčin je pravdepodobne napodobňovanie a móda. Ženy a najmä mladé dievčatá si namýšľajú, že sú s cigaretou pôvabnejšie, zaujímavejšie a príťažlivejšie.

Veľmi dôležité v živote každej mladej ženy je obdobie tehotenstva. Toto obdobie je zvlášť dôležité, pretože od spôsobu života budúcej mamičky závisí aj život a zdravie budúceho človiečika, ktorý sa ešte len narodí. V súčasnosti už každé mladé dievča vie, že fajčenie škodí plodu, oveľa menej známe je, že cigaretový dym najviac poškodzuje zárodok v prvých týždňoch gravidity, teda vtedy, keď žena ešte často ani nevie, že je tehotná.

Ženský organizmus je omnoho náchylnejší na negatívne účinky nikotínu ako mužský. A následky sú často nepredstaviteľné a neskôr neodpustiteľné.

To, že má nikotín veľmi škodlivý vplyv na plod, dokazujú aj seriózne výskumy v tejto oblasti.

Ak tehotná žena pravidelne fajčí, preniká nikotín do srdcovocievnej sústavy plodu, čím narušuje jeho normálnu činnosť. Častejšie je riziko potratu. Deti fajčiarok mávajú nižšiu pôrodnú hmotnosť.

Fajčenie a rakovina

Nad 80% všetkých prípadov rakoviny pľúc sa vyskytuje u fajčiarov. Okrem rakoviny pľúc súvisia s fajčením i zhubné nádory ústnej dutiny, hltana, hrtana, pažeráka a horných častí žalúdka, ale aj zhubné nádory močového mechúra, obličiek, podžalúdkovej žľazy, hrubého čreva, konečníka a u žien krčka maternice. Dôkazy o spojitosti medzi vznikom rakoviny a fajčením nie sú žiadnou novinkou. Výskumy v tejto oblasti ukázali, že fajčenie spôsobuje rakovinu pľúc a ďalšie spomínané choroby. U silných fajčiarov je riziko až dvadsaťnásobné.

Zdravotné riziká sa však netýkajú len tých, čo fajčia, ale aj tých, ktorí síce nefajčia, ale sú viac či menej vystavení vonkajšiemu tabakovému dymu. Práve ten obsahuje najnebezpečnejšie rakovinotvorné látky.

Najnovšie výskumy o škodlivosti fajčenia mnoho mladých ľudí ešte stále podceňuje, neuvedomujúc si, že mnohé následky sa neprejavia hneď, ale až po niekoľkých rokoch.

Prečo mladí ľudia začínajú fajčiť

S fajčením mnohí mladí ľudia začínajú ešte v čase, keď nedokážu dostatočne pochopiť hroziace nebezpečenstvo a neúprosne sa dostavujúce neskoršie následky z fajčenia tabaku, najmä jeho hlavných zložiek nikotínu, kysličníka uhoľnatého, ale aj ďalších jedovatých, dráždivých a nádorotvorných látok.

Na základe niekoľkoročného štúdia záverov rôznych vedných disciplín, ako aj po niekoľkoročných skúsenostiach v oblasti práce s mládežou som došiel k záveru, že najčastejšími príčinami fajčenia sú faktory, ktoré popíšem v nasledujúcich riadkoch.

1. Rodinné zázemie

Väčšina mladých ľudí vyrastá medzi svojimi najbližšími, ktorí ich veľakrát zahŕňajú mnohými často zbytočne drahými hmotnými statkami, mysliac si, že takto môžu najlepšie vyjadriť lásku k svojim vlastným deťom. Žiaľ, zabúdajú na to najdôležitejšie pre každého človeka, zvlášť pre mladého, ktorý má celý život ešte pred sebou. Zabúdajú na starostlivosť o zdravie svojich detí. Vplyv rodiny by mohol byť najefektívnejší, ak by fungovala tak, ako by mala. Žiaľ, nefunguje.

Aj keď vplyv rodiny nie je to jediné, čo na dieťa pôsobí, ako prvé formatívne sociálne prostredie je veľmi silné.

Ak rodičia zistia, že dieťa fajčí, nepomôže im izolovať dieťa od okolia, držať ho doma, dokonca zatvárať. Je potrebné riešiť problém ihneď, inak sa bude len predlžovať.

Často sa stáva, že rodičia sa dajú svojimi deťmi zmanipulovať a oklamať. Deti značne dlho dokážu svojich rodičov neustále presviedčať, že sa nič nedeje, dlho im klamú. Rodičia by si mali viac všímať svoje deti a nebyť k nim ľahostajní. Mali by sa o ne zaujímať a oveľa častejšie sa s nimi rozprávať. Mali by sa zaujímať, kade chodia a kedy sa napríklad vracajú domov. Som presvedčený, že v mnohých rodinách, kde sa objavujú podobné problémy, je chyba v komunikácii. Niekedy sú deti s rodičmi spolu síce dosť často, ich rozhovory sú však založené na stále tých istých otázkach typu: Ako sa máš? A tým sa to končí. Nič viac, žiadne bližšie vzťahy, ani náznak ozajstnej snahy zblížiť sa so svojím dieťaťom. Deti mávajú rôzne záujmy a domov sa často chodia len najesť a vyspať.

Problém môže byť ešte väčší, ak ide o takzvanú dvojakú výchovu zo strany rodičov. Jeden z nich napríklad dovolí dieťaťu takmer všetko, dáva mu priveľkú voľnosť, druhý, naopak, nielenže nemá na dieťa čas, ale ak si ho nájde, dochádza len k vzájomným konfliktom.

2. Trávenie voľného času

Ak voľný čas nie je vyplnený zmysluplne, prichádza nuda, ktorá je dobrým dôvodom na cigaretu. Tu je dôležité podchytiť mladého človeka, aby jednoducho nepoznal, čo je to nuda, aby bol jeho voľný čas naozaj zmysluplne vyplnený. To je však úloha nás dospelých, teda v prvom rade rodičov, ale aj učiteľov a vychovávateľov.

3. Vplyv rovnocennej skupiny

Tlak rovnocennej skupiny je jednou z najhlavnejších príčin, prečo deti fajčia. V tomto prípade sa môže uplatniť sociálny tlak zo strany priateľov. Väčšinou sa to začína v partii kamarátov.

Ak deti začnú fajčiť, donútia po určitom čase svoj organizmus k tomu, aby sa prispôsobil, aby pomaly prijímal jed z cigarety a prestal sa proti nemu brániť. Mladý človek rozmýšľa asi v tom zmysle, že ak to vydržali iní, prečo by to nevydržal aj on. A tak začínajúci fajčiar prekoná počiatočné ťažkosti, ktoré mu prinášalo vdychovanie cigaretového dymu.

V tomto prípade ide aj o akúsi pubertálnu vzdorovitosť. Nech už je tlak rovnocennej skupiny akýkoľvek, hrozí nebezpečenstvo, že konzumácia cigariet sa môže vymknúť z rúk.

4. Únik pred vonkajšími problémami

Dnešná doba je veľmi zložitá, prináša so sebou mnoho nového. Nové však nie vždy je pozitívne, naopak, prináša aj veľa negatív, veľa nových problémov. Čelí im veľa ľudí, a musia im čeliť aj deti. Aj v škole existujú problémy, veľa z nich vzniká na základe veľkých očakávaní rodičov, ktorí často čakajú od svojich detí len úspechy, mnohokrát sú ich nároky vyššie ako samotné možnosti detí. K tomu možno prirátať aj sociálne problémy. Tieto existujú stále, doba prináša stále nové, čo zvyšuje napätie a tlak takmer na každé dieťa. Mnoho rodičov pracuje mimo domova a vychováva generáciu detí, ktoré sú takmer celý deň bez nich. Veľmi časté je aj emocionálne a fyzické zneužívanie detí. Alkohol, fajčenie a narkománia nemôžu tieto problémy vyriešiť, môžu ich len zastrieť, zatlačiť do úzadia a vyvolať zdanie, že nie sú dôležité. Nakoniec sa dieťa dostáva do situácie, že čím je problém vážnejší, tým viac alkoholu a cigariet treba.

Ak mladí ľudia hovoria, že berú drogy len preto, aby sa cítili dobre, skutočné príčiny môžu byť oveľa hlbšie. Neraz sa stáva, že ich podstatu nepoznajú ani oni sami. Chcem zdôrazniť, že práve nájsť včas pravú príčinu alebo príčiny ich nezdravého návyku je jednou z najdôležitejších úloh, ak nie najdôležitejšou, nás dospelých, ak nám skutočne záleží na našich deťoch. Bez včasnej pomoci a zásahu môže tlak na dieťa a následný návyk narásť do obrovských rozmerov, keď už bude naša pomoc naozaj neskorá a neúčinná. Dnes nie je nič výnimočné, že sa to môže skončiť psychickými poruchami dieťaťa, ba až samovraždou.

5. Únik pred vnútornými emotívnymi problémami

Už som spomínal, že mnohé deti sú počas väčšiny dňa bez svojich rodičov. Stále viac a viac sa cítia osamelé, majú pocit, akoby nepatrili nikomu, akoby ich problémy nikoho nezaujímali. A možno práve tu je hranica, pri ktorej sa ich túžby a potreby dostali do rozporu. V takejto situácii dochádza často k javom, ako sú plachosť, úzkosť či dokonca depresie. A v tejto ťažkej chvíli podajú dieťaťu akoby pomocnú ruku práve alkohol s cigaretami alebo aj ťažšie drogy. Pomáhajú dieťaťu z toho najhoršieho. Bez pomoci nás dospelých. Po určitom čase však cigarety i ďalšie neresti nielenže prestávajú pomáhať, naopak, prinášajú ďalšie a ďalšie problémy a dieťa sa dostáva do začarovaného kruhu, z ktorého už nemusí byť úniku.

6. Vplyv reklamy

Reklamy znázorňujú mužov i ženy, ktorí fajčia, ako atraktívnych, šťastných a populárnych ľudí. Takéto reklamy dávajú mládeži falošnú predstavu, že dosiahnuť úspech v živote, popularitu a všetko, čo s úspechom súvisí, môžu ľahko pomocou cigarety. Populárne osobnosti, ktoré majú vplyv na našu mládež, sa veľmi často objavovali a objavujú v masmédiách s cigaretou.

Som však hlboko presvedčený, že reklama, tak ako je najčastejšie prezentovaná v našich masovokomunikačných prostriedkoch, veľmi nepriaznivo pôsobí na správanie sa a konanie našej mládeže. Žiaľ, vyplýva to zrejme z celkového stavu našej kultúry a umenia, našej spoločnosti. Reklame ide totiž predovšetkým o zisk. Veď ešte v nedávnej minulosti sa najväčšie športové kluby prezentovali reklamou na cigarety, či to bolo v populárnej formule jeden, na mantineloch hokejových ľadových plôch, alebo v iných športových odvetviach. Spomínané športové odvetvia sú, ako je všeobecne známe, najpopulárnejšie, a teda aj najsledovanejšie, nielen vo svete, ale aj u nás na Slovensku, a mohutne ovplyvňujú aj našu mládež.

Tabakové spoločnosti nedodržujú dohovor z roku 1988 o zastavení propagácie cigariet deťom a naďalej kupujú reklamný priestor v časopisoch pre mládež, kde propagujú značky cigariet obľúbené u mladých ľudí.

7. Vplyv umenia a kultúry

Umenie a kultúra patria jednoznačne k najdôležitejším faktorom, ktoré vplývajú na myslenie, a tým aj konanie detí už v útlom veku. Je asi všeobecne známa skutočnosť, že násilie v kultúre, najmä vo filmoch, prinieslo obrovské škody a negatíva pri výbere životných hodnôt mládeže. Podobne je to aj s fajčením. Kultúra a umenie má podľa môjho názoru ešte stále mnoho rezerv a často veľmi negatívne vplýva na ľudí, predovšetkým na mládež. Takmer denne sa stretávame s doslovným brakom, ktorý nemá s umením nič spoločné, ale prináša značnú sledovanosť, teda aj obrovský zisk.

V mnohých filmoch ukazujú úspešných, vzdelaných a svalnatých mužov či emancipované a pôvabné ženy s cigaretou v ruke. Nie je nič výnimočné, keď po ľúbostných scénach, ktoré sú súčasťou každého „dobrého filmu“, si obaja partneri slastne zapália cigaretu a prežívajú „chvíle šťastia“. Sex a cigarety spolu s alkoholom a tzv. tvrdými drogami sú, žiaľ, neoddeliteľnou súčasťou súčasnej filmovej tvorby u nás i vo svete. Táto falošná predstava sa u nás šíri najmä od 90. rokov minulého storočia, keď zaplavili naše médiá brakové filmy zo Západu, ktoré skutočne nemajú nič spoločné s našimi hodnotami a sú odtrhnuté od skutočnej reality a pravých hodnôt života.

Kultúra sa preslávila v prenesenom význame najmä v posledných rokoch, a to svojimi reality šou. Tento nevkus, sprevádzaný perverznými výrazmi, vulgarizmami, polihovaním s cigaretami a alkoholom v rukách, je vrcholom arogancie niektorých ľudí, ktorí sú taktiež zodpovední za výchovu našej mládeže.

8. Zvedavosť a napodobňovanie dospelých

Niektoré deti, a nie je ich málo, žijú vo fajčiarskom prostredí od útleho detstva. Pozorujú svojich najbližších pri fajčení. To v nich veľakrát vyvoláva predstavu, že cigareta je mimoriadna lahôdka, ktorá prináša človeku slasť a upokojenie. Je len prirodzené, že mladý človek chce vyskúšať všetko nepoznané. Prvým motívom zvykne byť napodobňovanie. Dospelých vidia fajčiť už maličké deti, či v rodine, v televízii, alebo na ulici, teda takmer všade okolo seba. Začnú to chápať ako samozrejmosť.

Malé dieťa teda napodobňuje svoje okolie. Takto odpozoruje všetko dobré i zlé, čo sa okolo neho deje. Pritom si treba uvedomiť, že malé dieťa ešte zďaleka nevie, a ani nemôže vedieť, selektovať, čiže vyberá z toho, čo vidí, čo je preň dobré a čo zlé, čo prispieva k jeho zdraviu a čo mu škodí. A znovu prichádzame k záveru, že za správanie našich detí zodpovedáme predovšetkým my dospelí, a teda aj za ich zdravie, či si to chceme pripustiť, alebo nie.

Prevencia proti fajčeniu

Myslím si, že ak má naša mládež žiť zdravo, je nevyhnutný dostatok informácií a osobný vzor či príklad. Je veľmi dôležité, aby sa fajčeniu a s ním spojeným zdravotným problémom zavčasu predchádzalo. Z doposiaľ uvedených faktov jednoznačne vyplýva, že prevencia proti negatívnym následkom fajčenia je najjednoduchšou a zároveň najúčinnejšou cestou, ako môžu mladí ľudia žiť bez cigariet, ako môžu plnohodnotne napĺňať svoje celoživotné ideály, ktoré sa určite ukrývajú v každom mladom človeku.

„Cieľom preventívnej práce je zlepšiť zdravie verejnosti a duševné zdravie. To zahŕňa motivovanie ľudí alebo ‚navodenie‘ zmeny spôsobu ich života/správania želaným smerom.“ (Poliaková – Popelková et al., 2000, s. 130)

Prevenciu v širšom slova zmysle chápeme ako súhrn určitých opatrení nevyhnutných na to, aby sme predchádzali negatívam, nebezpečenstvu, ktoré číha na nás všetkých, najmä na našu mládež. Prevencia je jednoznačne najjednoduchšia, najúčinnejšia, z ekonomického hľadiska najlacnejšia, ale i najmenej bolestivá.

Podľa Imricha Šteliara (2004, s. 20) základné zložky prevencie zahŕňajú:

- osvetu, informovanie a vzdelávanie o drogách,
- možnosť jednotlivcov i skupín získať potrebné životné zručnosti na vytvorenie si protidrogových postojov,
- vytváranie priaznivého prostredia a alternatívne zdravšie, zmysluplnejšie a produktívnejšie modely správania a životného štýlu bez užívania drog.

Jednou z ciest, ako úspešne predchádzať nástrahám cigariet, je akákoľvek tvorivá činnosť. Je pravda, že nie všetci máme potrebu alebo schopnosť niečo tvoriť. Avšak väčšinu z nás poteší akákoľvek vykonaná práca, mnohých z nás dokonca aj maličkosť, ktorá sa vydarí. Len je potrebné dať v tomto mládeži určitú voľnosť, nielen samé príkazy a zákazy. Práve vo voľnosti spočíva úspech tvorivej činnosti. Tvorivou je určite i práca v záujmovej skupine, napríklad tanec alebo pomoc starým alebo chorým ľuďom, teda tým, ktorí to najviac potrebujú. Aj pri tom môžeš zažiť uspokojenie i vzrušenie, len nie tak lacno a rýchlo ako s drogami, zato však trvácnejšie. Deti pri tom spoznávajú mnoho nových a zaujímavých ľudí.

Podobne aj šport je určite jedným z úspešných spôsobov, ako predísť nebezpečenstvu, že sa mladý človek dostane do takej partie, kde mu hrozí cigareta. Preto je veľmi dôležité, ba nenahraditeľné venovať sa deťom v tejto oblasti odmalička a všemožne ich v tom podporovať. Keď ich to chytí za srdce, získajú konkrétny cieľ, za ktorým ich bude baviť ísť, získajú priateľov a určite vyplnia čas nudy. Možno to na prvýkrát nebude ten pravý šport, ale nevadí, každý šport ich o niečo určite obohatí. Je fakt, že väčšina športov je dnes drahá záležitosť, ale nájdu sa aj menej finančne náročné. Navyše športy, ktoré sa robia v prírode, ponúkajú ešte čosi navyše: nielen športové zážitky, ale aj prirodzené prostredie.

3. Moje praktické skúsenosti

V ďalšej časti svojej práce sa chcem podeliť o vlastné skúsenosti, ktoré som získal počas práce aj so žiakmi s poruchami správania na základnej škole. Zo skúseností z posledných rokov musím konštatovať, že práve u týchto žiakov dochádza k nárastu sociálnopatologických javov, predovšetkým toxikománie, ale aj alkoholizmu, narkománie, agresivity, šikanovania či záškoláctva. Jednou z najzávažnejších príčin týchto javov je sociálne prostredie, v ktorom sa spomínaní žiaci nachádzajú, z čoho nenahraditeľný vplyv na správanie sa jedinca má najmä rodina. Pochádzam a pracujem v regióne Spiša, kde sú sociálne podmienky, bohužiaľ, akýmsi semenišťom na vznik sociálnopatologických javov, z prostredia, v ktorom sú rodičia často na nízkej intelektovej a citovej úrovni, kde je vysoká rozvodovosť, ale aj nízka kultúrna a spoločenská úroveň rodín. O to ťažšia a namáhavejšia je preto práca nielen s deťmi, ale aj s ich rodičmi, u ktorých často chýbajú elementárne návyky civilizovaného človeka. Ako koordinátor vychádzam z toho, že výchova a stratégia v prevencii drogových závislostí je tá, ktorej výsledkom je samostatné a slobodné rozhodnutie a najmä presvedčenie dieťaťa, že žiadna droga nie je vhodným spôsobom riešenia osobných problémov.

Mojou snahou je naučiť deti žiť bez drogy. Pri jej napĺňaní im v prvom rade približujem problém, odovzdávam im aktuálne, vedecky presné informácie o tom, aké sú dôsledky zneužívania drog. Vo svojej práci sa tiež držím zásady, že protidrogová výchova nesmie byť ani časovo, ani priestorovo ohraničená. Práve preto je súčasťou môjho ročného plánu každodenná spolupráca so všetkými pedagógmi našej školy, s jej vedením, ako aj s rôznymi spoločenskými a štátnymi organizáciami. Protidrogová výchova v našej škole je súčasťou nielen učebných osnov a plánov všetkých vyučovacích predmetov, ale aj mimotriednych a mimoškolských výchovných a vzdelávacích aktivít.

Pri plánovaní preventívnych aktivít sa snažím vychádzať z týchto východísk:

- aké ciele chcem v prevencii drogovej závislosti dosiahnuť,
- aké sú názory, postoje a vedomosti žiakov,
- čo odo mňa očakávajú žiaci,
- poznávanie rizík, ktoré môžu žiakov ohrozovať pri drogovej závislosti,
- zapojiť do projektu všetkých učiteľov školy,
- byť príkladom v tejto oblasti,
- aby mala protidrogová výchova čo najvšeobecnejší charakter.

Azda by bolo potrebné ešte zdôrazniť, že významným faktorom protidrogovej

výchovy v každej, a teda i našej, škole je osobnosť samotného učiteľa, teda učiteľa, ktorý je odborne i ľudsky kompetentný. A tu je veľmi dôležité, a o to sa veľmi snažím, aby okrem iných kritérií, ktoré je potrebné plniť, som si uvedomil aj to, že ja ako človek-učiteľ, ktorý má vo svojej kompetencii drogovú problematiku v našej škole, predstavujem akýsi model správania, pozitívny, ale aj negatívny.

Veľmi dôležité pri práci koordinátora je tiež to, aby bolo žiakom umožnené pracovať výberovým spôsobom, aby mali pri aktivitách priestor na individuálne tempo a aby bola zachovaná anonymita a dôvernosť informácií, o ktoré sa žiak zaujíma počas svojej práce. Vo svojom prístupe tiež vychádzam zo súhrnu štyroch stratégií. Prvou z nich je **školská politika**, vyjadrená v písomných dokumentoch, ktoré stanovujú východiskovú filozofiu použitia programov drogovej prevencie. Druhou je **vzdelávacia stratégia**, ktorá zahŕňa predovšetkým rozširovanie informácií o škodlivých vplyvoch užívania drog, ako aj osvetovú kampaň, napríklad na podporu životného štýlu bez drog. Treťou je **stratégia alternatív**, ktorá povzbudzuje žiakov zapojiť sa do takých činností, ktoré sú nezlučiteľné s užívaním drog. Sú to rôzne športové aktivity a aktivity v rámci záujmových útvarov. Poslednou je **stratégia intervencie a podpory**. Tá je založená najmä na diagnostike a identifikácii pre rizikových žiakov, napríklad aj pre žiakov s poruchami správania. V mojej práci je veľmi dôležitá aj tá posledná.

Učiteľ významným spôsobom vstupuje do procesu vzniku a formovania postojov, názorov a vedomostí u žiaka. Týka sa to aj problematiky prevencie všetkých sociálnopatologických javov. Slovensko bolo relatívne „čistou krajinou" a problém sociálnopatologických javov nebol až taký naliehavý. Otvorením sa svetu sme sa však otvorili aj svetu negatívnych javov. Čoraz viac mladých ľudí prepadá tomuto neduhu, pričom rizikovou skupinou je mládež od 12 do 24 rokov. Každý deň prichádzajú s nimi do styku učitelia a práve oni majú veľkú šancu zapojiť sa do prevencie sociálnopatologických javov.

Každodenný styk učiteľov školy počas vyučovania, ale aj – a to chcem zvlášť zdôrazniť – po vyučovaní je charakteristickým znakom realizácie prevencie sociálnopatologických javov vo vzťahu k žiakom našej školy. Špecifiká prevencie v škole vyplývajú z väzby medzi učiteľmi a žiakmi v danom prostredí a v určitej atmosfére.

Komplexným prístupom sa rozumie pôsobenie na kognitívne, emocionálne a sociálne prejavy a rozvoj žiakov. Na účinok pôsobenia z pohľadu výberu informácií je dôležitý vek žiakov a vhodné metódy pôsobenia na žiakov. Osobnosť učiteľa ovplyvňuje žiakov natoľko, že podľa vzťahu k učiteľovi menia svoj prístup k predmetu, ktorý učí, a podľa neho diferencujú aj svoj vzťah k ostatným učiteľom. Školské prostredie je tiež dôležitým faktorom prevencie, žiaci v ňom trávia niekedy viac ako tretinu dňa. Prostredie, ktoré je charakteristické pokojnou pracovnou a priateľskou atmosférou, zabezpečuje vyššiu výkonnosť žiakov a prebúdza ich záujem o mimoškolské aktivity.

Cieľom pôsobenia učiteľa na žiaka je predovšetkým odolná a dynamická osobnosť žiaka. Jedným z prvoradých cieľov našej školy sú mladí ľudia, ktorí budú vedieť žiť v súčasnom náročnom svete a budú sa vedieť vyrovnať s rôznymi náročnými životnými situáciami.

Ako koordinátor sa snažím plniť najmä tieto úlohy:

- školské poradenstvo v otázkach prevencie drogových a iných závislostí,
- v spolupráci s vedením školy iniciovať preventívne aktivity a koordináciu prevencie ako integrálnej súčasti výchovno-vzdelávacieho procesu a v rámci aktivít školy poskytovať preventívno-výchovné konzultácie žiakom a ich zákonným zástupcom,
- sprostredkovať prepojenie školy s preventívnymi, poradenskými a inými odbornými zariadeniami a mimovládnymi organizáciami zaoberajúcimi sa prevenciou,
- venovať osobitnú pozornosť žiakom z prostredia ohrozeného sociálnou patológiou, u ktorých možno oprávnene predpokladať zvýšené riziko sociálnopatologického vývinu a vzniku drogovej závislosti,
- informovať žiakov, ich rodičov o činnosti preventívnych poradenských a iných odborných zariadení, o možnosti využitia ich odborných služieb zameraných na prevenciu a odstraňovanie drogových a iných závislostí,
- v rámci svojej preventívnej činnosti úzko spolupracovať s výchovným poradcom v škole a s príslušným centrom výchovnej a psychologickej prevencie a pedagogicko-psychologickou poradňou, ktoré poskytujú metodickú pomoc,
- permanentne sa vzdelávať a zdokonaľovať svoju odbornosť a spôsobilosť, koordinovať a plniť úlohy primárnej prevencie v škole.

Základom úspešnej práce koordinátora prevencie je kooperácia s kolektívom pedagogických pracovníkov a spolupráca s rodičmi a pracovníkmi zo psychologických, zdravotníckych a spoločenských zariadení.

Činnosť koordinátora prebieha počas celého školského roka podľa vopred vypracovaného plánu práce. S plánom činnosti je v septembri oboznámená pedagogická rada aj vedenie školy.

Koordinátor sa vo svojej práci opiera o spoluprácu s vedením školy, s pedagógmi, ako aj so žiakmi školy. Zúčastňoval som sa seminárov a školení, ktoré mi pomáhali plniť stanovené úlohy. V škole pracovali vybraní žiaci 7. B triedy ako *peer* aktivisti, za úlohu mali pozitívne pôsobiť na svojich spolužiakov a spolupracovať s koordinátorom. Súčasne sa aj oni vzdelávali v tejto oblasti a pravidelne navštevovali jedenkrát mesačne spoločné stretnutia s odborníkmi z oblasti pedagogiky a psychológie v našom meste. Zúčastnili sa aj preventívnych stretnutí so žiakmi iných škôl, čím pomáhali koordinátorovi šíriť myšlienky zdravého spôsobu života priamo medzi svojimi rovesníkmi.

Spolupracujem so špeciálnym pedagógom a s rodičmi našich žiakov, ako aj s mnohými odborníkmi z rôznych oblastí. Počas školského roka sa snažím pôsobiť rôznymi formami na žiakov v rámci vyučovania i mimo neho.

Činnosť v rámci prevencie sociálnopatologických javov zahŕňa celkovú činnosť a správanie sa našich žiakov, ale aj dospelých zamestnancov našej školy podľa zásad zdravého spôsobu života. Ide tu o celý súhrn aktivít, ktoré v sebe obsahujú všetky projekty našej školy snažiace sa o zdravý životný štýl. Preto nie je možné obsiahnuť v tomto príspevku všetky aktivity, ktoré sú realizované počas celého školského roku v rámci vyučovania či mimo neho.

Niektoré z nich sa stali pravidelnými. Dlhoročná je napríklad spolupráca s príslušníkmi mestskej polície, Policajného zboru SR, so psychológmi či s právnikmi. Osvedčili sa aj návštevy múzea v Osvienčime, kde naši deviataci spoznávajú neospravedlniteľné následky fašizmu. K preventívnym opatreniam určite patria aj školské výlety na konci školského roka, počas ktorých sa žiaci nielen oboznamujú s históriou či so súčasnosťou, ale utužujú počas nich medziľudské a priateľské vzťahy a učia sa vzájomnej úcte a tolerancii.

Už niekoľko rokov v našej škole rozvíjame tradície súťaží a kvízov, pomocou ktorých si žiaci 8. a 9. ročníkov upevňujú a zlepšujú svoje vedomosti v oblasti právneho vedomia a poznávania ekonomických zákonitostí našej spoločnosti. Deviataci súťažia v súťaži s názvom Ekonómia a ekonomika.

Drogy, alkohol a predčasný sexuálny život sú fenomény, ktoré tiež čoraz viac ohrozujú našu mládež. Prevenciu v tejto oblasti rozvíjame aj pomocou kvízov Čo vieš o alkohole, Negatívne vplyvy fajčenia a Nikdy nezober drogu. Žiaci 9. ročníka sa stretávajú na besede s pracovníkom Národného parku Slovenský raj (NPSR) v Spišskej Novej Vsi. Následne so svojimi triednymi učiteľmi pomáhajú pri sadení stromčekov v Novoveskej Hute. Žiaci 5. a 6. ročníka sa oboznamujú s negatívnymi účinkami fajčenia aj na besedách s pracovníčkou Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Spišskej Novej Vsi. Voľnému času našich žiakov sa snažíme dať správny smer aj mnohými krúžkami a rôznymi športovými súťažami, olympiádami z matematiky, zo zemepisu, z dejepisu, ako aj súťažami zo slovenského jazyka a literatúry a z výchovných predmetov. Keďže negatívne javy z okolia, v ktorom sa žiaci nachádzajú a v ktorom žijú, čoraz zhubnejšie, vo väčšom množstve a rafinovanejšie pôsobia na našu mládež, je potrebné každý rok vynakladať čoraz väčšie úsilie nás všetkých v boji proti všetkým sociálnopatologickým javom. Ako príklad prevencie sociálnopatologických javov uvádzam plán činnosti, podľa ktorého pracujú pedagógovia v našej škole a podľa ktorého koordinujem ich prácu.

Mg. Vladimír BURÍK,
ZŠ, Ul. Ing. O. Kožucha 11,
Spišská Nová Ves
Ilustračné foto Ján SÚKUP

Základná škola, Ul. Ing. O. Kožucha 11, Spišská Nová Ves

Tematický plán prevencie sociálnopatologických javov

Koordinátor: Mgr. Vladimír Burík
Školský rok: 2012/2013

Odsúhlasené vedením školy

Ciele

- zvýšiť informovanosť o drogovej prevencii
- pôsobiť v spolupráci s vedením školy, so všetkými pedagógmi a s rodičmi žiakov na spomalenie rastu nežiaducich foriem správania sa žiakov našej školy v škole i mimo nej
- podieľať sa rôznymi formami na rozvoji zdravého spôsobu života žiakov i učiteľov našej školy
- prevencia nežiaducich javov
- preventívno-výchovné aktivity
- projekty na predchádzanie a elimináciu kriminality, šikanovania, záškoláctva a iných nežiaducich javov

September

- tvorba tematického plánu práce na školský rok
- zaradenie výchovy k prevencii sociálnopatologických javov do pedagogickej dokumentácie pri tvorbe tematických plánov všetkých predmetov a triednických hodín
- informovanie vedenia školy, pedagogickej rady a zástupcov rodičov a mesta o prevenčnej práci v škole
- krúžková činnosť (využívanie voľného času detí)
- doplnenie knižnice odbornou literatúrou so sociálnopatologickou problematikou a prevenciou pred týmito javmi
- aktualizácia výzdoby školy so zameraním na danú oblasť (školská nástenka)

Október

- využitie športových aktivít organizovaných školou a centrom voľného času
- spolupráca s pedagogicko-psychologickou poradňou a centrom prevencie sociánopatologických javov (priebežne počas celého školského roka)
- individuálne pohovory so žiakmi so zvýšenou agresivitou
- vzdelávanie ostatných učiteľov v oblasti prevencie sociánopatologických javov
- aktualizácia výzdoby školy so zameraním na danú oblasť (školská nástenka)
- spolupráca s výchovným poradcom
- spolupráca s Regionálnym úradom verejného zdravotníctva (RÚVZ) v Spišskej Novej Vsi

November

- besedy o fajčení s odborníkmi RÚVZ v Spišskej Novej Vsi
- spracovanie dotazníkov a individuálne pohovory s deťmi (koordinátor prevencie)
- športové aktivity v areáli školy (učitelia telesnej výchovy)
- prezentácia výtvarných prác s protidrogovou problematikou (učitelia výtvarnej a etickej výchovy)
- aktualizácia výzdoby školy so zameraním na danú oblasť na školskej nástenke (koordinátor prevencie)
- spolupráca so špeciálnymi pedagógmi (koordinátor prevencie)

December

- individuálne pohovory s rodičmi žiakov so zvýšenou agresivitou
- prezentácia prieskumu o fajčení žiakov našej školy
- prezentácia výučbového CD *Fajčenie zabíja* (autor V. Buríik)
- aktualizácia výzdoby školy so zameraním na danú oblasť (školská nástenka)
- spolupráca s výchovným poradcom
- spolupráca s Centrom výchovnej a psychologickej prevencie (CVaPP) v Spišskej Novej Vsi

Január

- výmena skúseností učiteľov výchovných predmetov o práci v oblasti prevencie
- zhodnotenie plnenia tém zaradených do tematických plánov v jednotlivých predmetoch
- beseda s právnikom
- individuálne pohovory so žiakmi-záškolákmi
- kvíz o fajčení
- spolupráca s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) v Spišskej Novej Vsi

Február

- výmena skúseností učiteľov I. a II. stupňa v oblasti prevencie
- prehĺbenie spolupráce s rodičmi (stretnutia s rodičmi)
- Svet bez drogy! – vyhlásenie súťaže o najlepšie spracovaný propagačný materiál, literárne dielo, dramatické stvárnenie, nápad, motív... postoj voči drogám
- kvíz o alkohole
- individuálne pohovory so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia
- prezentácia výučbového CD *Fajčenie zabíja*

Marec

- individuálne pohovory s rodičmi záškolákov
- výtvarná súťaž Nie drogy
- besedy s príslušníkmi Okresného riaditeľstva Policajného zboru (OR PZ) v Spišskej Novej Vsi (po ročníkoch)
- výchova k manželstvu a rodičovstvu (beseda so sudcom)
- individuálne pohovory s rodičmi žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia
- spolupráca so špeciálnymi pedagógmi
- spolupráca s CVaPP v Spišskej Novej Vsi

Apríl

- beseda so sudcom
- výstava prác žiakov s protidrogovou tematikou
- školský športový program rodičov
- beseda s príslušníkom Mestskej polície v Spišskej Novej Vsi
- kvíz o drogách
- spolupráca s ÚPSVaR v Spišskej Novej Vsi

Máj

- literárne práce s tematikou prevencie sociálnopatologických javov
- prezentácia prác žiakov na témy agresivita v školách, antisemitizmus a xenofóbia
- návšteva koncentračného tábora v Osvienčime (Poľsko)
- spolupráca s ÚPSVaR v Spišskej Novej Vsi
- spolupráca s RÚVZ v Spišskej Novej Vsi
- spolupráca s CVaPP v Spišskej Novej Vsi

Jún

- zhodnotenie celoročnej práce
- správa o činnosti koordinátora prevencie sociálnopatologických javov

Poznámka: *Súčasťou plánu sú aj podujatia, besedy a stretnutia, ktoré sa uskutočňujú* ***priebežne*** *počas celého školského roku:*

- besedy s príslušníkmi OR PZ v Spišskej Novej Vsi,
- besedy s príslušníkmi Mestskej polície v Spišskej Novej Vsi,
- besedy so psychológmi,
- besedy so zdravotníkmi,
- besedy s právnikmi,
- stretnutia s pracovníkom NPSR v Spišskej Novej Vsi,
- rozhlasové relácie,
- celoročné športové aktivity a súťaže,
- výzdoba školskej nástenky na danú problematiku,
- individuálne pohovory so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia,
- individuálne pohovory s rodičmi žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,
- spolupráca s výchovným poradcom,
- spolupráca so špeciálnymi pedagógmi,
- spolupráca s ÚPSVaR v Spišskej Novej Vsi,
- spolupráca s RÚVZ v Spišskej Novej Vsi,
- spolupráca s CVaPP v Spišskej Novej Vsi.

Použitá literatúra:

VAŠEK, Štefan. 2006. *Základy špeciálnej pedagogiky*. Bratislava: Sapientia 2006. ISBN 80-89229-02-6.

TISOVIČOVÁ, Antónia. 2007. *Poruchy správania a ich klasifikácie*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity 2007. ISBN 978-80-8084-161-4.

POLIAKOVÁ, Eva a kol. 2000. *Pedagogické a psychologické otázky výchovy k drogovej prevencii*. Nitra: Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 2000. ISBN 80-8050-383-4.

POLIAKOVÁ, Eva – POPELKOVÁ, Marta et al. 2000. *Pedagogické a psychologické otázky výchovy k drogovej prevencii*. Nitra: Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 2000. ISBN 80-8050-383-4.

ŠTELIAR, Imrich. 2004. *Čo viete o drogách?* Bratislava: Generálny sekretariát Výboru ministrov pre drogové závislosti a kontrolu drog pri Úrade vlády Slovenskej republiky 2004.

VARMUŽA, Ján. 2001. *Metodická príručka pre koordinátorov prevencie drogových závislostí na základných školách, stredných školách a v školských zariadeniach v SR*. Bratislava: OZ Prevencia 2001. ISBN 80-968701-0-6.